

Lasta-seula-malli lapsiin kohdistuvan väkivallan rikosepäilyjen selvittämisen välineenä

Mari Fadjukoff, Sari Hautamäki, Venla Hakala, Noora Ellonen

VALTIONEUVOSTON SELVITYS- JA
TUTKIMUSTOIMINNAN JULKAISUSARJA 2023:61

tietokayttoon.fi

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:61

Lasta-seula-malli lapsiin kohdistuvan väkivallan rikosepäilyjen selvittämisen välineenä

Mari Fadjukoff, Sari Hautamäki, Venla Hakala, Noora Ellonen

Valtioneuvoston kanslia Helsinki 2023

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Valtioneuvoston kanslia

CC BY-ND 4.0

ISBN pdf: 978-952-383-087-5

ISSN pdf: 2342-6799

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2023

Lasta-seula-malli lapsiin kohdistuvan väkivallan rikosepäilyjen selvittämisen välineenä

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:61

Julkaisija Valtioneuvoston kanslia

Tekijä/t Mari Fadjukoff, Sari Hautamäki, Venla Hakala, Noora Ellonen

Kieli Suomi

Sivumäärä

172

Tiivistelmä

Tutkimushankkeen tarkoituksena oli kuvata alueellisia eroja Lasta-seula-mallin käytössä, arvioida toimintamallin yhteyttä esitutinnan keston sekä selvittää Lasta-seula-mallin toimivuutta. Lasta-seula-malli on moniammatillisen viranomaisyhteistyön malli tilanteisiin, joissa epäillään lapsen joutuneen pahoinpitely- tai seksuaalirikoksen kohteeksi. Tutkimusaineistona käytettiin esitutinnan kestoja koskevaa rekisteriaineistoa, Lasta-seula-palavereista kerättyä lomakeaineistoa sekä mallin parissa toimivien ammattilaisten haastatteluaineistoa.

Tutkimus osoittaa, että Lasta-seula-mallia sovelletaan alueilla erilaisin tavoin ja tavoittein. Alueelliset erot käytännössä ovat paikoin niin suuria, että yhden yhtäläisen Lasta-seula-mallin olemassaolo voidaan kyseenalaistaa. Huolimatta toimintatapojen eroista tulokset kuitenkin korostavat moniammatillisen viranomaisyhteistyön tärkeyttä lapsiin kohdistuvien rikosepäilyjen esikäsittelyssä. Tutkimustulokset tukevat sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten hyödyntämistä poliisin esikäsittelytyön tukena sekä säännöllisten monialaisten palaverien järjestämistä esitutinnan tarkoituksenmukaisuuden arvioimiseksi. Tulosten mukaan moniammatillinen esikäsittely edistää laadukasta tiedonkeruuta ja päätöksentekoa sekä tukee lapsen edun kokonaisvaltaisempaa huomiointia. Rekisteriaineiston perusteella Lasta-seula-mallin mukaisten toimintatapojen käyttö alueella on yhteydessä myös lyhempään esitutinnan keston.

Klausuuli Tämä julkaisu on toteutettu osana valtioneuvoston selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa. (tietokayttoon.fi) Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta valtioneuvoston näkemystä.

Asiasanat moniammatillinen yhteistyö, rikosepäilyt, tutkimus, tutkimustoiminta, lapset (ikäryhmät), esitutkinta, väkivalta

ISBN PDF 978-952-383-087-5

ISSN PDF

2342-6799

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-087-5>

Screeningmodellen LASTA som verktyg för utredning av brottsmisstankar om våld mot barn

Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2023:61

Utgivare Statsrådets kansli

Författare Mari Fadjukoff, Sari Hautamäki, Venla Hakala, Noora Ellonen

Språk finska

Sidantal

172

Referat

Undersökningsprojektets mål var att beskriva regionala skillnader i användningen av screeningmodellen LASTA, utvärdera verksamhetsmodellens samband med förundersökningens längd samt reda ut hur bra screeningmodellen LASTA fungerar. Screeningmodellen LASTA är en modell för sektorsövergripande myndighetssamarbete i situationer där man misstänker att ett barn har blivit utsatt för misshandel eller sexualbrott. Som undersökningsmaterial användes registermaterial som rör förundersökningens längd, formulär-material som samlats in från möten om LASTA-screeningar samt intervjumaterial från yrkespersoner som arbetar med modellen.

Undersökningen visar att screeningmodellen LASTA tillämpas i regionerna på olika sätt och med olika mål. Regionala skillnader i praxis är ställvis så stora att man kan ifrågasätta existensen av en enhetlig screeningmodell LASTA. Trots skillnaderna i verksamhetssätten framhäver resultaten dock betydelsen av sektorsövergripande myndighetssamarbete i förundersökningen av brottsmisstankar om våld mot barn. Undersökningsresultaten stöder utnyttjandet av yrkespersoner inom social- och hälsovården som stöd för polisens förundersökningsarbete samt ordnandet av regelbunda sektorsövergripande möten för att utvärdera ändamålsenligheten av förundersökningen. Enligt resultaten främjar den sektorsövergripande förundersökningen datainsamling och beslutsfattande av hög kvalitet samt stöder ett mer övergripande beaktande av barnets bästa. På basis av registermaterialet är användningen av verksamhetssätt i enlighet med screeningmodellen LASTA på området också förknippat med en kortare förundersökning.

Klausul Den här publikation är en del i genomförandet av statsrådets utrednings- och forskningsplan. (tietokayttoon.fi) De som producerar informationen ansvarar för innehållet i publikationen. Textinnehållet återspeglar inte nödvändigtvis statsrådets ståndpunkt

Nyckelord forskning, forskningsverksamhet, barn, sektorsövergripande samarbete, brottsmisstanke, förundersökning, våld

ISBN PDF 978-952-383-087-5

ISSN PDF

2342-6799

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-087-5>

LASTA screening model as a tool for investigating suspected cases of violence against children

Publications of the Government's analysis, assessment and research activities 2023:61

Publisher Prime Minister's Office

Author(s) Mari Fadjukoff, Sari Hautamäki, Venla Hakala, Noora Ellonen

Language Finnish

Pages

172

Abstract

The purpose of the research project was to describe local differences in the use of the LASTA screening model, assess the connection of this model to the duration of pre-trial investigations and study the effectiveness of the LASTA screening model. The LASTA screening model is a multidisciplinary model for multi-agency cooperation in suspected child abuse and sexual exploitation cases. The research data used consists of register data on the duration of pre-trial investigations, forms collected about LASTA coordination meetings, and interviews with professionals working with the model.

The study shows that the LASTA screening model is applied in different ways and with different objectives in different areas. The local differences in practices are so great in some places that it calls the existence of one consistent LASTA screening model into question. Despite the differences in practices, however, the results highlight the importance of multidisciplinary and multi-agency cooperation in pre-trial investigations of suspected offenses against children. The study results support the use of social welfare and healthcare professionals to assist with pre-trial investigations by the police as well as the organisation of regular multidisciplinary meetings to assess the appropriateness of pre-trial investigations. According to the results, multidisciplinary cooperation in pre-trial investigation promotes high-quality data collection and decision-making and supports more comprehensive consideration of the child's best interests. Based on the register data, local use of operating practices that follow the LASTA screening model is also linked to shorter duration of pre-trial investigations.

Provision This publication is part of the implementation of the Government Plan for Analysis, Assessment and Research. (tietokayttoon.fi) The content is the responsibility of the producers of the information and does not necessarily represent the view of the Government.

Keywords research, research activities, children, multidisciplinary cooperation, suspected offense, pre-trial investigation, violence

ISBN PDF 978-952-383-087-5

ISSN PDF

2342-6799

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-087-5>

Sisältö

Kirjoittajat	9
Lukijalle	10
1 Johdanto	11
1.1 Tutkimuksen tausta ja tarkoitus	11
1.2 Lasta-seula-malli	14
1.2.1 Alkuperäisen Lasta-mallin toiminta-ajatus ja prosessin kulku	14
1.2.2 Lasta-mallista laajemmaksi Lasta-seula-malliksi	17
1.2.3 Lasta-lomake tiedonkeruun välineenä	18
1.2.4 Lasta-seula-mallin hyödyt ja tavoitteet	19
2 Osahanke 1: Lasta-seula-mallin soveltaminen eri puolilla Suomea	22
2.1 Lasta-seula-mallin paikalliset sovellustavat	22
2.1.1 Turun Lasta-seula-malli	25
2.1.2 Espoon Lasta-seula-malli	26
2.1.3 Joensuun Lasta-seula-malli	28
2.1.4 Lasta-seula-toiminta muilla alueilla	30
2.2 Lasta-seula-palaverit kyselyaineiston valossa	37
2.2.1 Lapsiin kohdistuvan väkivallan Lasta-seula-malli alueittain	38
2.2.2 Käytössä olevat tiedot selvityksissä	40
2.2.3 Moniammatillisten työryhmien kokoonpanot	41
2.2.4 Lasta -lomakkeen käyttäminen selvityksessä	43
2.3 Johtopäätös	44
3 Osahanke 2: Lasta-seula-toiminnan vaikutus esitutkinnan kestoon rekisteritutkimuksen perusteella	46
3.1 Johdanto	46
3.2 Esitutkinnan kestoon liittyvät haasteet	46
3.3 Tutkimuksen toteutus	49
3.4 Aineiston kuvailu taustamuuttujien osalta	52
3.5 Tapausten ohjautuminen Lasta-seula-käsittelyyn	53
3.6 Lasta-seula-käsittelyyn ohjautumisen yhteys tutkinnan kestoon Turun ja Espoon alueilla	56
3.7 Esitutkinnan kestot suhteessa verrokkialueisiin	62
3.8 Johtopäätös	67

4	Osahanke 3: Ammattilaisten näkemykset Lasta-seula-mallin toimivuudesta.....	69
4.1	Haastatteluaineisto	69
4.2	Taustatietokartoitus	70
4.2.1	Moniammatillisen tiedonkeruun ja koordinaattorin merkitys	71
4.2.2	Toimivan koordinaattorimallin edellytykset.....	74
4.2.3	Lasta-lomakkeen rooli.....	79
4.2.4	Terveystietojen merkitys.....	84
4.2.5	Lainsäädännön haasteet taustatietokartoitukselle	89
4.2.6	Johtopäätös.....	90
4.3	Moniammatillisen Lasta-seula-palaverin käytännöt	91
4.3.1	Lasta-seula-palaverissa käsiteltävät asiat	92
4.3.2	Tapausten valinta Lasta-seula-palaveriin.....	93
4.3.3	Palaverikäytännöt ja toiminnan kuormittavuus	94
4.3.4	Lasta-seula-palaverien moniammatillisuus.....	97
4.3.5	Palaveriin osallistuva poliisi	99
4.3.6	Syyttäjän rooli	100
4.3.7	OiPsy-yksiköiden rooli	102
4.3.8	Sosiaalihuollon rooli.....	104
4.3.9	Terveystietojen rooli.....	110
4.3.10	Johtopäätös.....	111
4.4	Lasta-seula-toiminnan merkitys esitutkinnan näkökulmasta	113
4.4.1	Päätös esitutkinnan aloittamisesta.....	114
4.4.2	Esitutkinnan nopeus.....	118
4.4.3	Esitutkinnan laatu	120
4.4.4	Lasta-seulonnan merkitys somaattisten tutkimusten kannalta	122
4.4.5	Johtopäätös.....	123
4.5	Lasta-seula-toiminnan merkitys lapsen hoidon ja tuen näkökulmasta	123
4.5.1	Merkitys lastensuojelulle	123
4.5.2	Merkitys psyykkisen avun saamiselle	127
4.5.3	Johtopäätös.....	130
4.6	Edellytykset toimivalle Lasta-seula-toiminnalle ja lapsirikostutkinnalle.....	132
4.6.1	Edellytykset Lasta-seula-toiminnan käyttöönotolle ja vakiintumiselle	132
4.6.2	Edellytykset toimivalle lapsirikostutkinnalle ja viranomaisyhteistyölle.....	134
5	Yhteenveto ja johtopäätökset	141
5.1	Taustatietokartoituksen toimivat käytännöt	143
5.2	Lasta-seula-palaverit – Yhdenvertaista seulontaa vai haastavien tapausten kokonaisvaltaista käsittelyä?.....	145
5.3	Toimivat käytännöt hoidon ja tuen huomioimiseksi.....	146
5.4	Lasta-seula-malli lapsen etuna.....	148
5.5	Lasta-seula-malli kansalliseksi käytännöksi?	150

Liitteet	152
Liite 1. Palaveritoiminnan ja terveystietojen seulonnan kattavuus sekä syyttäjän osallistuminen Lasta-seula-toimintaan	152
Liite 2. Avoinna olevat tapaukset alueittain ja ilmoitusajankohdan mukaan, % (n)	153
Liite 3. Tapausten luokitellut keskikestot alueittain, % (n)	154
Liite 4. Aineiston rikosnimikkeet yleisyysjärjestyksessä alueittain % (n)	155
Liite 5. Aineiston päätöspäätökset yleisyysjärjestyksessä alueittain % (n)	157
Liite 6. Turun ja Espoon alueella Lasta-palaverissa, Lasta-lomakkeella ja ilman lastaa selvitettävät tapaukset rikosnimikkeittäin, % (n)	159
Liite 7. Turun ja Espoon alueiden tapaukset päätöksittäin sekä Lasta-käsittelyn mukaan jaoteltuna, % (n)	160
Liite 8. Tutkinnan kokonaiskestojen keskikestot alueittain luokiteltujen ensimmäisten rikosnimikkeiden mukaan	161
Liite 9. Haastattelurunko	163
Liite 10. Espoon otsikkorunko ja Check-list seulakirjauksiin	164
Liite 11. Suositukset	168
Liite 12. LASTA-toiminnan tilastointilomake	169
Lähteet	171

KIRJOITTAJAT

Noora Ellonen, dosentti, YTT, tutkimusjohtaja, Tampereen yliopisto. Noora Ellonen on tutkinut pitkään lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa ja siihen liittyviä viranomaisprosesseja. Ellonen johtaa parhaillaan ACElife-tutkimuskonsortiota, jossa tutkitaan laajemmin lapsuuden ajan haitallisia kokemuksia ja niihin kohdistuvia institutionaalisia reaktioita.

Mari Fadjukoff, (PsM, YTM) väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto, Tampereen yliopistollinen sairaala. Mari Fadjukoff valmistee väitöskirjaa lapsiin kohdistuneiden väkivaltaepäilyjen viranomaiskäsittelyyn liittyen. Tutkimustyön ohella hän toimii psykologina Tampereen yliopistollisen sairaalan Lasten oikeuspsykiatrian yksikössä.

Sari Hautamäki, YTM, väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto. Sari Hautamäen väitöskirjatutkimus käsittelee lapsiin kohdistuvien seksuaaliväkivaltakokemusten ja päihteiden käytön välistä yhteyttä.

Venla Hakala, YTM, tutkija, Tampereen yliopisto. Venla Hakala työskentelee tutkijana ACElife-tutkimushankkeessa.

LUKIJALLE

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut tuottaa tutkimustietoa Lasta-seula-mallin erilaisista sovellustavoista sekä Lasta-seula-mallin merkityksestä esitutkinnan kestolle, viranomaisyhteistyölle ja lapsen edulle. Tutkimus on ajankohtainen, sillä Lasta-seula-mallin käyttö on tutkimushankkeen aikanakin laajentunut edelleen ympäri Suomea. Lisäksi ajankohtaisesti on vireillä suunnitelma lapsiin kohdistuvien rikosepäilyjen käsittelyyn ja sen moniammatillisuuteen ja tiedonvaihtoon liittyvästä lainsäädännön uudistamisesta. Toivomme, että tutkimuksellamme voimme tuoda tietoperusteisuutta Lasta-seula-mallin laajentamista ja lainsäädännön uudistamista koskevaan päätöksentekoon ja olla näin omalta osaltamme mahdollistamassa lapsen edun mukaisten viranomaisprosessien kehittämistä.

Tutkijaryhmämme haluaa kiittää erityisesti tutkimushaastatteluihin osallistuneita ammattilaisia omien kokemustensa avaamisesta. Lämmin kiitos kuuluu myös kaikille omien alueidensa toiminnasta kertoneille poliiseille, koordinaattoreille sekä Barnahus-työntekijöille. Kiitos myös Poliisin informaatioteknologiakeskukselle aineiston poiminnasta ja avusta sen ymmärtämisessä. Lisäksi esitämme kiitoksen tärkeästä tuesta tutkimushankkeen ohjausryhmälle: ohjausryhmän puheenjohtaja Marjo Maljalle (STM), sekä Ilpo Airiolle (STM), Taina Laajasalolle (THL), Miia Lehtiselle (POHA), Arto Hietaselle (SM) sekä Miia Ljungqvistille (OM).

Tampereella lokakuussa 2023

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta ja tarkoitus

Lapseen kohdistuvan väkivaltaepäilyyn selvittäminen on tilanne, joka poikkeuksetta edellyttää monialaista ja poikkihallinnollista yhteistyötä. Jo useamman vuosikymmenen ajan Suomessa onkin kehitetty erilaisia moniammatillisuuteen perustuvia toimintamalleja näiden rikosepäilyjen selvittämiseen, mutta toimintamallit ovat olleet paikallisia ja liian usein riippuvaisia yksittäisistä asiaan perehtyneistä henkilöistä. Ensimmäinen askel valtakunnallisesti yhtenäisiin toimintamalleihin otettiin vuonna 2009 voimaan tulleen lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämistä koskevan lain myötä. Lakiuudistuksen avulla perustettiin yliopistollisten sairaalojen yhteyteen viisi lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian ja -psykologian (OiPsy) yksikköä, joiden tarkoitus oli keskittää erityisasiantuntemusta sekä edesauttaa monialaisuutta erityisesti seksuaalirikosepäilyjen selvittämisessä. Yksiköt ovat edelleen toiminnassa ja niissä selvitetään lapsiin kohdistuvia väkivaltaepäilyjä poliisin virka-apupyynnön perustella monialaisessa yhteistyössä poliisin, syyttäjän, terveydenhuollon ja lastensuojelun kanssa (Julin, 2018).

Nämä yliopistosairaaloiden yhteydessä toimivat yksiköt palvelevat kuitenkin vain pientä osaa lapsista ja perheistä, joissa lapsen epäillään joutuneen seksuaali- tai väkivaltarikosten uhriksi. Vuonna 2021 poliisin tietoon tuli pelkästään lähisuhteissa tapahtuneita lapsiin kohdistuneita väkivaltaepäilyjä yhteensä 2 600 (Tilastokeskus, 2022). On arvioitu, että vain noin viidennes lapsiin kohdistuneista väkivaltaepäilyistä päättyy OiPsy-yksiköihin (mm. Julin, 2018). Epäilyjen volyymi ei mahdollista kaikkien epäilyjen selvittämistä vaativan erikoistason yksiköissä, eikä kaikkien tapauksien käsittely erityistason palvelussa ole myöskään tarkoituksenmukaista. Monialainen yhteistyö ja sujuva tiedonkulku tulisi kuitenkin taata kaikille epäilyille tapauksille tasa-arvoisesti.

Näihin haasteisiin vastaamiseksi luotiin Lounais-Suomen sairaanhoitopiirissä (VSSHP) vuosina 2014–2016 Lasta-yhteistyömalli, joka vastaa rikosepäilyjen tutkintaan tilanteissa, joissa poliisi on jo aloittanut esitutkinnan. Lasta-mallissa koottiin eri alojen paikallisista toimijoista koostuva ryhmä, jolle annettiin laaja pääsy tietoihin lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten ja lasten hyväksikäytön tutkinnasta annetun ns. järjestämislain (1009/2008) perusteella. Hankkeen aikana luotiin struktuuri Lasta-mallille, jonka ensimmäisessä vaiheessa tehtävään palkattu koordinaattori kerää poliisin pyynnöstä eri lähteistä olennaiset lapseen, perheeseen ja käsillä olevaan epäilyyn liittyvät taustatiedot esitutkinnan ja lastensuojelututkinnan tueksi. Kerättyjen tietojen perusteella poliisi ohjaa osan tapauksista harkintansa perusteella monialaiseen yhteistyökokoukseen lapsen kokonaistilanteen

arvioimiseksi. Lapsen tilannetta ja tilanteen muodostamaa riskiä lapsen kasvulle ja kehitykselle tarkastellaan laajasti sekä rikosten ehkäisyyn että lapsen suojelun, turvallisuuden ja hoidon kannalta. (Sinkkonen & Mäkelä, 2017).

Lasta-mallin kehittämisen jälkeen toiminta on erilaisin sovellustavoin laajentunut ympäri Suomea. Koska osalla alueista toiminta noudattaa vain osin alkuperäistä Lasta-mallia ja toiminta on osalla alueista nivoutunut yhteen OiPsy-yksiköiden ja poliisin kehittämien seulaikäytäntöjen kanssa, on monialaista taustatietokartoitusta ja palaverieja hyödyntävistä malleista alettu käyttää yhteisnimitystä Lasta-seula-malli. Lasta-seula-mallin käytäntöjen kehittäminen ja jalkauttaminen on ollut THL:ssä johdetun Barnahus-hankkeen yksi keskeinen tehtävä vuodesta 2019 alkaen (Laajasalo & Rajala, 2020). Vuodesta 2021 asti mallin käytön laajentaminen on kirjattu poliisin tulossopimukseen tavoitteena tehostaa lapsiin kohdistuvan väkivallan rikosepäilyjen selvitysprosesseja (Poliisin tulossopimus 2021). Mallin käyttö on jatkuvasti laajentunut ja tällä hetkellä Lasta-seula-mallia sovelletaan jo 10 poliisilaitoksen alueella.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella Lasta-mallin merkitystä lapsiin kohdistuvan väkivallan viranomaiskäsitelyssä sekä esitutinnan keston että ammattilaisten kokemusten näkökulmista. Tutkimuksessa tarkastellaan esitutinnan läpivirtauksen vauhdittamisen näkökulmaa erityisesti siksi, että rikos- ja oikeusprosessien viiveet ovat Suomessa vakava ja pitkäkestoinen ongelma (esim. Fagerlund & Toivonen 2021). Ammattilaisten kokemusten pohjalta tarkastellaan Lasta-mallin merkitystä esimerkiksi lapsen tilanteen kokonaisvaltaiselle huomioimiselle, lasten yhdenvertaiselle kohtelulle ja tuen ja hoidon saamiselle. Lisäksi tarkastellaan Lasta-seula-mallia monialaisen yhteistyön työkaluna: miten mallissa mukana olevat eri alojen ammattilaiset näkevät menettelyn hyödyt ja haitat sekä miten mallia sovelletaan eri poliisilaitoksilla.

Taulukko 1. Tutkimuksen rakenne

	Tutkimuskysymykset	Tutkimusasetelma/aineisto	Kohdealue
Johdanto	Lasta-seula-mallin esittely	Taustakirjallisuus	
Osahanke 1	Miten Lasta-seula-mallia toteutetaan eri puolilla Suomea?	Kartoitus alueiden paikallisista toimintatavoista + THL:n keräämä kyselyaineisto moniammatilliseen työryhmään ohjatuista tapauksista	Koko Suomi
Osahanke 2	Onko Lasta-seula-mallin käytöllä yhteys väkivaltaepäilyjen selvitysprosessin pituuteen?	Poliisiasiointitietojärjestelmästä kerätty rekisteridata	Turku ja Espoo
Osahanke 3	Miten toimivana Lasta-seula-mallin erilaiset sovellustavat näyttävät ammattilaisten näkökulmasta? Vastaako Lasta-seula-malli sille asetettuihin tavoitteisiin?	Lasta-seula-toiminnassa mukana olevien asiantuntijoiden haastattelut, aineistolähtöinen sisällönanalyysi	Turku, Espoo ja Joensuu

Tutkimus on toteutettu kolmessa osassa ja myös tulokset raportoidaan sen mukaisesti (taulukko 1). Ensimmäisessä osassa kuvataan Lasta-mallin soveltamista Suomen eri alueilla. Soveltamismallit kuvataan niistä kirjattujen dokumenttien sekä alueilla työskentelevien ammattilaisten antamien tietojen perusteella. Osan empiirisenä aineistona toimii THL:n kyselyaineisto Lasta-moniammatilliseen työryhmään ohjatuista tapauksista. Ensimmäinen osa vastaa siten tutkimuskysymykseen, miten Lasta-seula-mallia toteutetaan ja millaisia eroja siinä on eri puolilla Suomea.

Tutkimuksen osat kaksi ja kolme perustuvat kokonaisuudessaan empiiriseen aineistoon, joka on kerätty tätä tutkimusta varten. Tutkimuksen kohteeksi valittiin kolmen poliisiaseman alueet, joissa Lasta-mallia sovelletaan. Nämä alueet ovat Espoon, Turun ja Joensuun poliisiasemien alueet. Espoo, Turku ja Joensuu valittiin tutkimuksen kohdealueiksi, sillä näillä alueilla Lasta-seula-mallia toteutetaan vakiintuneesti, mutta kuitenkin toisistaan poikkeavilla tavoilla.

Tutkimuksen toinen osa vastaa tutkimuskysymykseen siitä, onko Lasta-mallin käyttö yhteydessä esitutkinnan kokonaisuuteen. Osan empiirisenä aineistona toimii Poliisiasiointitietojärjestelmästä poimittu määrällinen aineisto. Aineistossa vertaillaan Espoon ja Turun poliisilaitosten alueilla Lasta-malliin ohjattujen tapausten tutkinta-aikojen muihin samalla

laitoksella tutkittujen lapsiin kohdistuvien väkivaltaepäilytapauksen tutkinta-aikoihin. Joensuun aluetta ei otettu mukaan määrälliseen tarkasteluun, koska Joensuusta ei ollut saatavilla listaa Lasta-seula-käsittelyssä olleista tapauksista. Vertailuksi vastaava aineisto kerättiin myös Oulun ja Jyväskylän alueilta, joissa Lasta-mallia ei ole ollut tutkimusaineiston keruuajankohtana käytössä. Aineisto kattaa poliisin vuosina 2019–2021 kirjaamat rikosilmoitukset. Analyysin perusteella saadaan suuntaa antavaa arviota siitä, nopeuttaako Lasta-seula-malli esitutkinnan valmistumista.

Tutkimuksen kolmas osa koostuu Espoon, Turun ja Joensuun Lasta-mallin toiminnassa mukana olevan asiantuntijoiden haastatteluista. Haastateltuja ammattilaisia on yhteensä 26. Haastateltavat on valittu siten, että he edustavat laajasti Lasta-mallin moniammatillisia toimijoita. Osatutkimuksen tarkoituksena on vastata erityisesti tutkimuskysymykseen siitä, miten toimivana Lasta-malli ammattilaisten näkökulmasta näyttää. Osatutkimuksessa arvioidaan myös sitä, miten erilaiset Lasta-seula-mallin toteuttamistavat vastaavat Lasta-seula-toiminnan tavoitteisiin ja mitkä tekijät näyttävät mallin toiminnalle olennaisimpina.

Raportin lopussa vedetään yhteen kaikkien osahankkeiden tuloksia ja annetaan kymmenen niihin pohjautuvaa suositusta Lasta-seula-toiminnalle.

1.2 Lasta-seula-malli

Tässä luvussa kuvaamme Lasta-seula-mallin taustaa ja periaatteita. Luvussa kuvaillaan Lasta-mallin syntyä, Lasta-mallin laajentumista Lasta-seula-malliksi sekä Lasta-seula-mallin tarkoitusta ja tavoitteita. Luku perustuu aikaisempaan kirjallisuuteen, jota on täydennetty keskusteluilla THL:n Barnahus-hankkeen asiantuntijoiden kanssa. Keskusteluiden perusteella saatiin täydennettyä kirjallisuudesta saatavaa kuvaa Lasta-seula-mallin ideasta.

1.2.1 Alkuperäisen Lasta-mallin toiminta-ajatus ja prosessin kulku

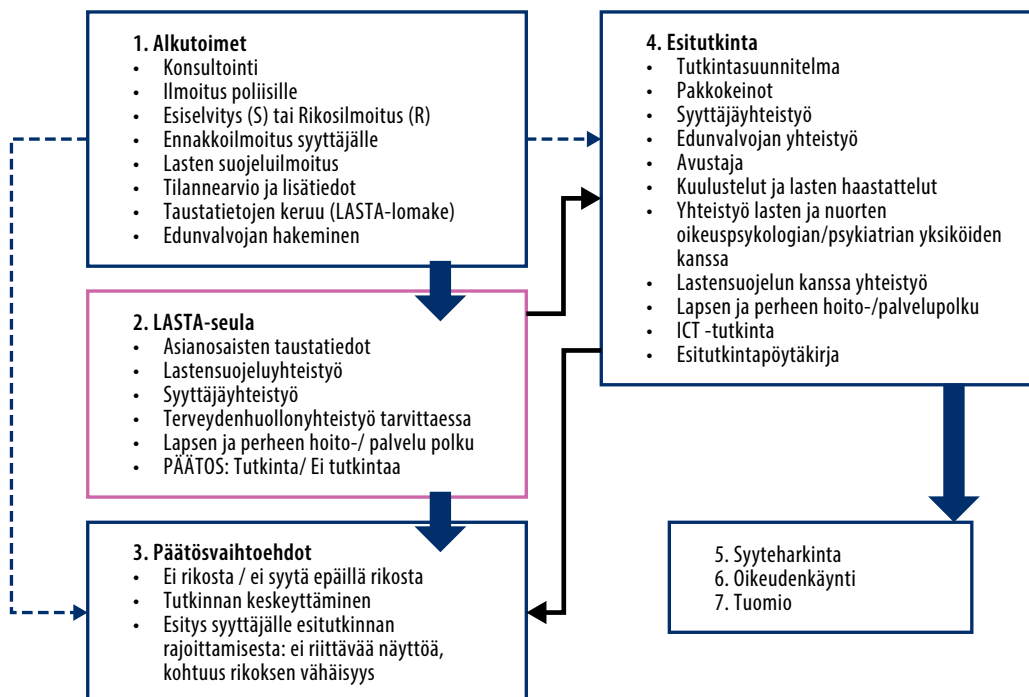
Lasta-malli on viranomaisyhteistyömalli, jonka tavoitteena on varmistaa viranomaisten välinen tiedon jakaminen ja monialainen yhteistyö epäiltäessä lapsen kohdistunutta pahoinpitely- tai seksuaalirikosta. Lasta-malli on alun perin kehitetty THL:n koordinoiman Lasta-hankkeen toimesta vuosina 2014–2016. Lasta-hankkeen ja Lasta-mallin taustalla on ollut pohjoismainen Lastentalo- eli Barnahus-malli. Käytännön tasolla Lasta-mallin tavoitteena onkin ollut juuri lastenasiantalopalvelun eli Barnahus-mallin mukaisten yhteistyökäytäntöjen toteuttaminen suomalaisessa kontekstissa. Barnahus-mallia Suomeen sovitettaessa kehittämistä päädyttiin tekemään olemassa olevien organisaatioiden pohjalta

perustamatta varsinaisia uusia yhteistyökeskuksia. Muista kansainvälisistä malleista poiketen suomalainen Lasta-malli onkin siis enemmän verkostomainen yhteistyötapa kuin oma yksikkönsä (Sinkkonen & Mäkelä 2017).

Lasta-mallin kehittämistä ja laajentamista on Lasta-hankkeen jälkeen vastannut Barnahus-hanke. Lasta-mallin toiminta-ajatus on kuitenkin pysynyt hyvin samanlaisena, ja esimerkiksi Barnahus-hankkeen ja Poliisihallituksen yhteistyössä julkaisemassa Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkinnan käsikirjassa ohjeistettu Lasta-malli vastaa edelleen lähes täysin Lasta-hankkeessa kehitettyä mallia (Lehtinen & Rossi 2022, Sinkkonen & Mäkelä 2017). Tässä kappaleessa kuvaillaan tätä toiminnan kehittämisen lähtökohtana olleen Lasta-mallin toimintaideaa ja mallin mukaista prosessia lapseen kohdistuvien väkivalta- tai seksuaalirikosepäilyjen käsittelyssä. Kuvaus ei siis suoraan perustu millään alueella käytössä oleviin toimintatapoihin vaan niiden taustalla vaikuttaneeseen suunnitelmaan mallin jalkauttamisesta.

Kuvio 1. Barnahus-hankkeessa luotu prosessikaavio kuvaa Lasta-mallia osana esitutkinnan alkutoimia (Lehtinen & Rossi 2022).

LASTA-seula-malli (alle 18-vuotiaisiin kohdistuneet väkivalta- ja seksuaalirikokset)

Kuva: LASTA-seula-mallin prosessi

Kuviossa 1. on kuvattu Lasta-seula-mallin mukaisen prosessin kulku. Prosessi alkaa oleellisten tietojen keräämisellä eri viranomaisten tietokannoista. Taustatietojen keräämiseksi poliisi lähettää virka-apupyynnön mallissa toimivalle Lasta-koordinaattorille, joka kerää lapsen tiedot erikoissairaanhoidon sekä perusterveydenhuollon tietojärjestelmistä. Lasta-koordinaattori hankkii myös tarvittavat tiedot sosiaalihuollolta ja lastensuojelusta ottamalla yhteyttä sosiaalipäivystykseen tai lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään. Tarvittaessa Lasta-koordinaattori konsultoi lääkäriä somaattisten tutkimusten tarpeellisuudesta ja kiireellisyydestä. Tämän jälkeen Lasta-koordinaattori kerää tiedot yhteen taustatietojen kartoitukseen tarkoitetulle Lasta-lomakkeelle ja välittää sen eteenpäin poliisille. (Sinkkonen & Mäkelä 2017.)

Taustatietokartoituksessa kerättyjen tietojen perusteella poliisi päättää, mitkä lapsiin kohdistuneista väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyistä on aiheellista viedä käsiteltäväksi Lasta-seula-palaveriin (Lehtinen & Rossi 2022). Lasta-seula-palaveri on monialainen yhteistyökokous, jossa käsitellään yksittäisten lasten asioita. Vaikka päätöksen tapauksen seulapalaveriin viennistä tekee poliisi, huomioidaan päätöstä tehdessä myös muiden viranomaisten toiveet asian käsittelystä (Lehtinen & Rossi 2022). Kokoukseen mahdollisesti osallistuvat ammattilaiset ovat tapauksen esikäsittelystä vastaava poliisi, syyttäjä, lastensuojelun työntekijä, Lasta-koordinaattori sekä OiPsy asiantuntijat.

Monialaisessa yhteistyökokouksessa tulkitaan lapsen tilannetta ja etsitään ratkaisuja yhdessä. Lasta-malliin kuuluva moniammatillinen yhteistyökokous on tiivis viranomaisten välinen neuvonpito, jossa lasta ja tämän perhettä koskevaa tietoa jaetaan ja jäsennetään, sekä arvioidaan lapsen ja tämän perheen tilannetta kokonaisvaltaisesti. Kokouksessa voidaan keskustella esimerkiksi eri viranomaistahojen toimenpiteiden yhteensovittamisesta sekä vastuiden jaosta. Lasta-malli vahvistaa vuoropuhelua viranomaisten, esimerkiksi lastensuojelun ja poliisin välillä, jolloin kaikkea tarvittavaa osaamista ei tarvitse löytää yhden viranomaistahon sisältä. (Sinkkonen & Mäkelä 2017.)

Kokouksessa poliisi käy läpi epäillyn rikoksen ja siihen mahdollisesti liittyvät muut olennaiset tiedot poliisin tietokannoista. Sosiaalityöntekijä kertoo lastensuojelun olennaisia tietoja tarkemmin kuin taustatietolomakkeelle on kirjattu. Lasta-koordinaattori kertoo terveydenhuollon aiemmista mahdollisista merkinnöistä oleellisen tiedon ja mahdolliset uudet lisätiedot, jotka eivät ole ehtineet esitietolomakkeelle. Tietoja kommentoidaan monialaisesti kartoittaen niiden merkitystä lapsen tutkinnan, suojaamisen, hoidon ja somaattisten tutkimusten tekemisen ja kiireellisyyden kannalta. Syyttäjä antaa oman arvionsa ja sopii esitutkintayhteistyöstä, kuten esimerkiksi tutkinnan rajoittamisesta. Lastensuojelu voi pyytää konsultaatiota lapselle ja perheelle annettavasta tuesta. Poliisi ja lastensuojelu sopivat keskinäisestä yhteydenpidosta ja synkronoivat toimiaan toistensa perustehtävien tukemiseksi. Kokouksessa sovitut viranomaistoimet kirjataan muistioon, joka on poliisin esitutkinta-aineistoa. (Sinkkonen & Mäkelä 2017.)

Lasta-seula-palaverin jälkeen tapaukset päätetään tai rajoitetaan poliisin ja syyttäjän päätöksellä, tai ne siirtyvät varsinaiseen esitutkintaan. Toisinaan lapsen edun mukaista voi olla se, että esitutkintaprosessin sijaan esimerkiksi sosiaaliviranomainen tai terveydenhuollon edustaja jatkaa työskentelyä perheen parissa. Tällöin poliisi voi esittää syyttäjälle esitutkinnan rajoittamista kohtuusperustein. Parhaimmillaan Lasta-malli mahdollistaakin tällaisen moniammatillisen reflektoinnin ja käsittelyn ilman, että perhe tai lapsi tipahtavat eri viranomaistahojen välistä ilman tarvitsemaansa apua ja tukea. (Lehtinen & Rossi 2022.) Kokouksessa tehtäviä päätöksiä ei siten tehdä vain poliisin ja rikostutkinnan näkökulmasta, vaan ensisijaisesti lapsen edun näkökulmasta.

Vaikka taustatietokartoitus ja tiedonjako kuuluvat olennaisesti Lasta-malliin, liittyy tiedonjakoon kuitenkin lainsäädännöllisiä epäselvyyksiä. Laki ei ainakaan toistaiseksi tunne Lasta-seula-toimintaa, eikä siis myöskään yksiselitteisesti mahdollista salassapidettävien tietojen käsittelyä Lasta-seulassa. Lasta-mallissa taustatietojen keruu toteutetaan Lasta-koordinaattorin kautta järjestämislain (1009/2008) ja AVI-sopimusten nojalla, vaikka on tulkinnanvaraista, kattaako järjestämislaki tiedonsaannin seuratoimintaa varten (Lilja & Hiilloskivi 2022). Myös Lasta-lomakkeen asianosaisjulkisuuteen liittyen on ollut tulkintajeroja. Tiedonvaihdon lainsäädännöllisiä ongelmakohtia on kehittämistyön myötä tunnistettu ja niiden ratkaisemiseksi onkin suunnitelmassa uudistaa lainsäädäntöä lähivuosina mm. järjestämislakia koskien.

1.2.2 Lasta-mallista laajemmaksi Lasta-seula-malliksi

Moniammatillista yhteistyötä on lapsiin kohdistuvan väkivallan rikosepäilyjen yhteydessä tehty ja kehitetty Suomessa myös Lasta- ja Barnahus-hankkeiden ulkopuolella muun muassa yliopistosairaaloiden yhteydessä toimivien lasten ja nuorten oikeuspsykologian yksiköiden ja poliisilaitosten yhteistyönä. Lasta-mallia onkin käytännössä kehitetty samanaikaisesti näiden OiPsy-yksiköiden 2010-luvulla kehittämän ns. **seulatyöskentelyn** kanssa. Seulatyöskentelyn tavoitteena on hieman alueesta riippuen ollut seuloa moniammatillisesti poliisille tulevista tapauksista ne, joista on tarkoituksenmukaista käynnistää esitutkintaa tai tehdä virka-apupyyntö OiPsy-yksikköön.

OiPsy-yksiköiden seulatyöskentelyssä on tunnistettavissa paljonkin Barnahus-toiminnalle tyypillisiä toimintatapoja. Samoin kuin Lasta-malli, myös seulatyöskentely pohjautuu terveydenhuollon ja sosiaalitoimen tiedoista koottavien taustatietojen kartoitukseen, ja työskentelyn ytimessä on ajatus lapsen kokonaisvaltaisen tilanteen selvittämisestä sekä moniammatillisen asiantuntemuksen tarjoamisesta. Koska eri alueilla kehitettyjen seulatyöskentely-mallien tavoitteissa ja toteuttamistavoissa on paljon yhdenmukaisuuksia Lasta-mallin kanssa, on myös seulamallit huomioitu Barnahus-hankkeessa osana Lasta-mallin kansallista laajentamista. Barnahus-hankkeessa onkin otettu käyttöön Lasta-mallia

laajempi **Lasta-seula-mallin** käsite kattamaan näitä erilaisia varhaisen monialaisen yhteistyön malleja, joita toteutetaan osana väkivaltaepäily selvitystä rikosilmoituksen jälkeen ja joiden ytimessä ovat poliisin, lastensuojelun ja terveydenhuollon tietojen jakaminen. Myös tässä tutkimuksessa tästä laajemmasta mallista käytetään ilmaisua Lasta-seula-malli, vaikka toiminta ei olekaan pelkästään tapausten seulomista. Tärkeimpänä erona Lasta-mallin ja seulatoiminnan välillä on seulatyöskentelyn rakentuminen OiPsy-yksiköiden henkilöstön varaan erillisten palkattujen Lasta-koordinaattorien sijaan sekä taustatietojen kerääminen Lasta-lomaketta vapaamuotoisemmin. Myös monialaisen viranomaispalaverin kokoonpanossa on eroja muun muassa lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden osallistumisen osalta.

Tässä raportissa termillä Lasta-malli viitataan alkuperäiseen, Lasta-hankkeen yhteydessä kehitettyyn ajatukseen monialaisesta yhteistyömallista. Lasta-seula-mallilla puolestaan viitataan laajemmin eri puolilla Suomea käytössä oleviin toimintamalleihin, joihin tämä tutkimus keskittyy.

1.2.3 Lasta-lomake tiedonkeruun välineenä

Lasta-mallissa taustatietoja kerätään Lasta-hankkeessa kehitetyn Lasta-lomakkeen avulla. Lasta-lomake suomalainen innovaatio, eikä sen käyttö siis ole osa kansainvälisiä Barnahus-malleja.

Lasta-lomake on tapauksen taustatietojen kartoitukseen tarkoitettu lomake. Standardoidun Lasta-lomakkeen käytöllä pyritään yhtenäistämään toimintatapoja lapsiin kohdistuvien rikosepäilyjen taustatietojen keräämisessä sekä mahdollistamaan tapausten tasavertainen, oikeusturvallinen ja läpinäkyvä käsittely kaikkialla Suomessa. Lasta-mallin pohja-ajatuksena on varmistaa, että viranomaiset saavat sujuvasti käyttöönsä kaikki tarpeelliset tiedot, sillä viranomaistahojen välinen tiedonvaihto on moniammatillisen yhteistyön välttämätön lähtökohta. Määrällisesti ja laadullisesti riittävä tieto on myös kaikkien asianosaisten oikeusturvan kannalta ensiarvoisen tärkeää. Lomakkeelle kerättäviin tietoihin kuuluvat paitsi itse rikosepäilyyn liittyvät tiedot, myös tarvittavat tiedot lapsen ja perheen mahdollisesta aikaisemmasta lastensuojelun asiakkuudesta sekä tapauksen kannalta oleelliset terveystiedot. Tietoja voidaan kerätä tarpeen mukaan esitutkinnan, lapsen haastateltavuuden, väkivallanteon vakavuuden, somaattisten tutkimusten, lapsen suojelemisen ja tarvittavan avun näkökulmasta. (Lehtinen & Rossi 2022.)

Lasta-lomakkeen kysymykset pohjautuvat tieteelliseen kirjallisuuskatsaukseen väkivallan riskitekijöistä ja lomake on toiminnaltaan lähellä strukturoituja kliinisen riskiarvioinnin välineitä (Leppäkoski ym. 2021). Vaikka lomake perustuukin riskitekijöiden arviointiin, ei Lasta-lomakkeen tarkoituksena kuitenkaan ole ennustaa lapsen kaltoinkohtelun

todennäköisyyttä, sillä tämä olisi epärealistinen tavoite parhaimpienkin riskinarviointityökalujen ennustekyvyn ollessa vain kohtalainen (van der Put ym. 2017). Lasta-lomakkeen ensisijainen tarkoitus on jäsentää moniammatillisessa yhteistyössä käytettävää tietoa ja sujuvoittaa lapsen ohjaamista lapsen edun mukaiselle palvelupolulle (Sinkkonen & Mäkelä 2017). Lasta-lomakkeen käyttö ei tietenkään sulje pois mahdollisuutta tai tarvetta muuhunkin yhteydenpitoon poliisin ja eri sosiaali- ja terveysviranomaisten välillä (Lehtinen & Rossi 2022).

Lasta-lomakkeen taustatiedot toimivat pohjana poliisin tekemille päätöksille esimerkiksi esitutkinnan suuntaamisessa, ei-rikosta päätöstä tehtäessä tai syyttäjälle annettussa ehdotuksessa esitutkinnan rajoittamiseksi (Lehtinen & Rossi 2022). Täytetty lomake saattaa sisältää lapsesta sellaisiakin tietoja, jotka eivät suoranaisesti liity tutkittavaan rikosepäilyyn, minkä vuoksi Lasta-lomaketta ei liitetä varsinaiseen esitutkintapöytäkirjaan. (Lehtinen & Rossi 2022.)

Koska Lasta-lomake on suomalainen ja vielä kohtuullisen tuore työväline, ei Lasta-lomakkeen merkityksestä tietojenkeruun tai päätöksenteon laadulle ole toistaiseksi tieteellistä tutkimusta. Kansainväliset tutkimukset tukevat kuitenkin tutkimustietoon pohjautuvien strukturoitujen työvälineiden käyttöä tiedonmuodostuksen ja päätöksenteon apuna (mm. Erens ym. 2022; Munro 2019). Strukturoitujen lomakkeiden käyttö arvioinnin tukena vähentää intuitiiviseen päätöksenmuodostukseen liittyviä riskejä ja edistää olennaisten riskitekijöiden huomiointia.

1.2.4 Lasta-seula-mallin hyödyt ja tavoitteet

Lasta-seula-mallin taustalla olleena ylätavoitteena on ollut tarjota seksuaali- tai väkivalta-rikoksen uhriksi mahdollisesti joutuneelle lapselle tuki, hoito, suojelu sekä rikostutkinta ja oikeusprosessi siten, että Suomen kansainväliset sitoumukset sekä lapsen etu toteutuvat. Kehitettävän mallin lähtökohdiksi otettiin vastuussa olevien viranomaisten toiminnan keskittäminen ja koordinointi sekä tarvittavien tietojen jakaminen ja arviointi moniammatillisesti lapsen edun, oikeuksien toteutumisen ja oikeusturvan edistämiseksi. Lasta-hankkeen tarkempina tavoitteina oli nopeuttaa esitutkintaa ja parantaa sen laatua viranomaisyhteistyön avulla. Tavoitteena oli myös taata lapselle ja tämän perheelle heidän tarvitsemansa apu ja tuki siten, että mahdollisesta rikoksesta ja sen selvittelystä selvittäisiin mahdollisimman pienin haitoin. Lisäksi tavoitteena oli käytäntöjä selkeyttämällä varmistaa somaattisiin tutkimuksiin pääsy ja niiden korkeatasoinen laatu (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023; Sinkkonen & Mäkelä 2017).

Lasta-seula-mallin tavoitteet

- Lapsen edun varmistaminen kaikissa viranomaisprosesseissa
- Väkivaltarikos- ja/tai seksuaalirikosepäilyihin liittyvistä prosesseista vastuussa olevien viranomaisten toiminnan koordinointi ja keskittäminen
- Viranomaisprosesseissa tarvittavien tietojen jakaminen ja arviointi moniammatillisessa yhteistoiminnassa
- Esitutinnan laadun ja nopeuden parantaminen
- Lapselle ja perheelle annettavan tuen ja avun varmistaminen
- Lasten somaattisten tutkimusten tekemiseen liittyvien käytäntöjen selkeyttäminen ja korkeatasoisiin tutkimuksiin pääsyn varmistaminen

Lasta-seula-mallin tarkoituksena on siis palvella lasta ja lapsen etua myös pelkkää rikostutkintaa laajemmasta näkökulmasta. Lasta-seula-mallin on nähty hyödyttävän kokonaisvaltaista lapsen edun huomioimista, sillä malli varmistaa taustatietojen käytön ja viranomaisyhteistyön. Lasta-seula-mallin lähtökohtana on ollut se, että lapsen edun ja oikeuksien kunnioittaminen tarkoittaa jokaisen tapauksen yksilöllistä ja moniammatillista käsittelyä riittävien taustatietojen avulla. Moniammatillisuus on nähty edellytyksenä lapsen edun toteutumisen varmistamiselle, sillä kukaan viranomainen ei voi yksin arvioida, toteuttaako oma toiminta lapsen etua. (Sinkkonen & Mäkelä 2017.)

Lasta-seula-mallin hyödyllisyys pohjautuu moniammatillisen tiimityöskentelyn tiivistämiseen. Monialaisella tiimityöskentelyllä on tutkimuksissa havaittu olevan monenlaisia positiivisia vaikutuksia lapseen kohdistuvien väkivalta- tai seksuaalirikosepäilyjen selvittelyssä (Elmquist ym. 2015; Herbert & Bromfield 2019a; 2019b). Monialainen yhteistyö voi parhaimmillaan alentaa huomattavasti lapsen ja perheen kokemaa, rikosprosessiin liittyvää kuormitusta ja epävarmuutta (Herbert & Bromfield 2019b). Monialaisen tiimin mukanaolon on havaittu lisäävän lapsen ja perheen todennäköisyyttä saada palveluita lastensuojelun, terveydenhuollon ja mielenterveyspalvelujen ammattilaisilta (Herbert & Bromfield 2019a). Monialaisen yhteistyön on myös havaittu vähentävän lapsen kokemuksen traumaattisuutta kaltoinkohtelutapauksissa, vähentävän lapsen ja perheen stressiä tutkintavaiheessa sekä tukevan lapsen ja perheen osallisuutta läpi rikosprosessin (Elmquist ym. 2015).

Lasta-seula-mallin hyödyistä ei toistaiseksi ole tehty juurikaan empiiristä tutkimusta. Lasta-hankkeen aikana saatujen kokemusten perusteella Lasta-mallin mukaisen taustatietokartoituksen avulla poliisin on arvioitu saaneen taustatietoja aiempaa nopeammin ja laajemmin ja malli on nopeuttanut juttujen läpivirtausta (Sinkkonen & Mäkelä 2017). Varsinaista selvitystä aiheesta ei kuitenkaan ole tehty. Hankkeen kokemusten perusteella kerätyillä taustatiedoilla on ollut merkitystä myös siinä päätöksessä, ohjautuuko lapsi kuul-tavaksi lasten- ja nuorten OiPsy yksikköön. Hankeraportin mukaan malli on onnistunut myös parantamaan viranomaisyhteistyötä sosiaalitoimen näkökulmasta. Hankkeessa tehdyn selvityksen perusteella lähes kolme viidesosaa sosiaalityöntekijöistä koki, että Lasta-lomake tuki lapsen palvelutarpeen arviointia. Malli antoi sosiaalityöntekijöille oleellista taustatietoa lapsesta ja moniammatillinen Lasta-kokous selkiytti sitä, kuka tekee ja mitä, sekä edisti lapsen tilanteen selvittämistä. (Sinkkonen & Mäkelä 2017.) Vuonna 2016 tehdystä Pro gradu -tutkimuksessa haastateltiin monialaisiin Lasta-palaveriin osallistuvia ammattilaisia. Tutkimustulosten perusteella Lasta-mallissa nähtiin yhteistyön kannalta paljon hyviä puolia ja monialaiset palaverit koettiin parhaaksi toimintatavaksi tapauksien käsittelyssä. Esiin nousi kuitenkin myös useita kehittämistarpeita esimerkiksi johtajuuteen ja prosessin ohjaamiseen liittyen. (Koskinen 2016.) Joensuun lapsiin kohdistuvien lievien pahoinpitelytapauksien tutkintaprosessia tarkastelevassa opinnäytetyössä puolestaan nousi esiin moniammatillisten palavarien tutkintaa tehostava vaikutus (Sammalvuori 2021). Lasta-mallin käytännöt ovat kuitenkin kehittyneet eteenpäin ja eri alueiden malleista ja niiden hyödyistä empiiristä tietoa on vain vähän. Kehittämistyössä Lasta-hankkeella on kuitenkin arvioitu olevan merkittävää hyötyä ja sen laajentamista on kannatettu sekä THL:n että Poliisihallituksen toimesta, kuitenkin niin, että toimintaa seurataan ja sen vaikutuksia arvioidaan (Poliisihallituksen ja poliisiyksiköiden väliset tulossopimusasiakirjat vuodelle 2021).

2 Osahanke 1: Lasta-seula-mallin soveltaminen eri puolilla Suomea

Tässä osahankkeessa tarkastellaan Lasta-seula-mallin laajentumisen tilannetta ja sen soveltamistapoja eri puolilla Suomea. Luvussa 2.1. kuvataan lapsirikostutkiminnan, esikäsitteilyn ja Lasta-seula-mallin soveltamisen tilannetta poliisilaitoksittain. Alueellisten toimintatapojen kuvaukset perustuvat alueilta vuoden 2023 aikana saatuihin tietoihin. Luvussa 2.2. tarkastellaan Lasta-seula-mallin toteutumista Lasta-seula-palaverissa käsiteltyjen tapausten kautta. Aineistona toimii THL:n yhdessä Poliisihallituksen kanssa keräämä kyselyaineisto, jossa on kerätty seurantatarkoituksessa tietoa eri alueilla Lasta-seula-palaverissa käsitellyistä tapauksista.

2.1 Lasta-seula-mallin paikalliset sovellustavat

Lasta-seula-mallia sovelletaan tällä hetkellä Suomessa Turun lisäksi useiden muidenkin poliisilaitosten alueella, kuten Kuopiossa, Joensuussa ja Espoossa. Barnahus-hankekauden 2019–2021 aikana Lasta-seula-malli on otettu uutena käyttöön Porissa, Vaasassa ja Helsingissä. Muilla paikkakunnilla olemassa olevaa toimintaa on vahvistettu ja kehitetty edelleen ja toiminnan käynnistäminen on vireillä useilla eri paikkakunnilla. Vaikka Lasta-mallin kehittäminen ja jalkauttaminen on ollut Barnahus-hankkeen keskeinen tehtävä (Laajasalo & Rajala, 2020), ei THL:llä tai Barnahus-hankkeella kuitenkaan ole ohjausvaltaa paikallisiin viranomaisiin, vaan Lasta-seula-mallin käyttöönotto on ollut viimesijassa kiinni eri alueiden viranomaisista. Tämän myötä alueilla on myös oikeus hyödyntää Lasta-seula-mallia parhaaksi katsomallaan tavalla tai kieltäytyä käyttämästä sitä. On myös selvää, että toimintaympäristöt vaihtelevat eri puolilla Suomea niin paljon, että soveltamisvaraa mallin käyttöön tarvitaan. Tästä syystä Lasta-seula-mallin käyttöä on laajennettu alueelliset tarpeet ja toiveet huomioon ottaen, eikä esimerkiksi Lasta-palaverien osallistujatahoja, taustatietojen keräämisen toteuttamista tai kokousten tiheyttä ole määritelty tiukasti etukäteen.

Tässä luvussa esitellään eri alueiden tapoja soveltaa Lasta-mallia. Ensimmäisenä kuvailaan mallin sovellustapoja tämän tutkimuksen kohteena olevilla poliisiasemilla, Turussa, Espoossa sekä Joensuussa. Tämän jälkeen kuvaillaan mallin soveltamistapoja muilla alueilla. Tämän luvun kuvaukset perustuvat Barnahus-hankkeen kautta saatuihin selvityksiin, alueiden poliisien raportointiin sekä alueiden ammattilaisten esittelykeskusteluihin, joissa toimijat kertoivat mallin toteutuksesta alueellaan. Esittelykeskustelut eivät olleet osa

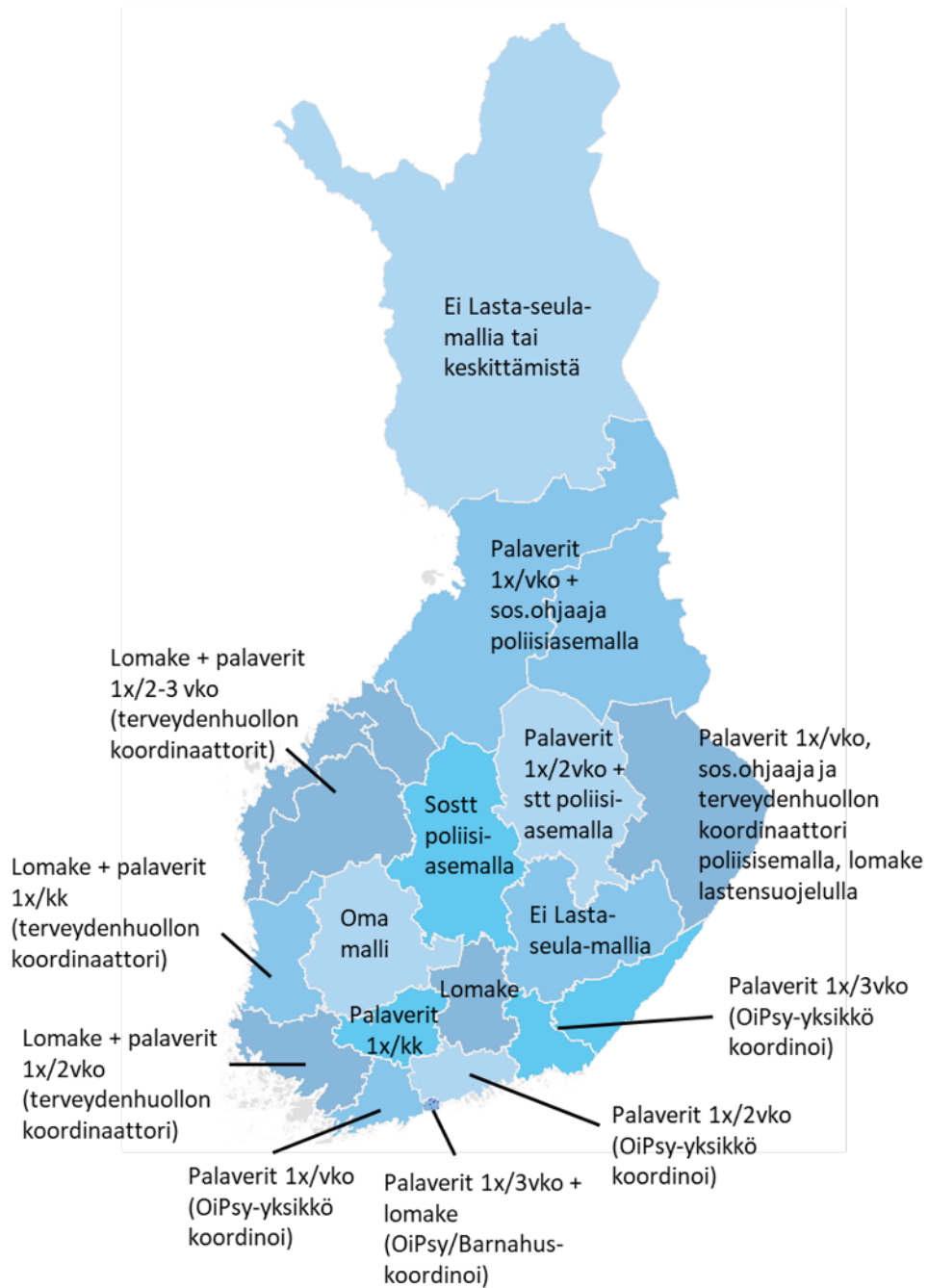
tutkimuksen teemahaastatteluja, eivätkä siten osa varsinaista tutkimusaineistoa eikä niitä ole analysoitu systemaattisesti. Dokumenttien ja esittelykeskusteluiden tietoja on myös täydennetty varsinaisissa tutkimushaastatteluissa tulleiden lisätietojen perusteella. Sovel-tamismallien kuvausten oikeellisuus ja ajankohtaisuus on varmistettu Joensuun, Espoon ja Turun alueilta kesän 2023 aikana. Tarkoituksena on kuvata eroja ja yhtäläisyyksiä ottamatta kantaa siihen, miten mallia tulisi soveltaa. Eri alueiden esikäsittelyyn liittyvät käytännöt on tiivistetty taulukkoon 2 ja esitetty karttamuodossa kuviossa 2. Lisäksi liitteessä 1 on kartta-kaavioin kuvattu palaveritoiminnan ja terveystietojen seulonnan kattavutta sekä syyttäjän osallistumista Lasta-seula-toimintaan.

Taulukko 2. Lapsirikosepäilyjen esikäsittelytavat poliisilaitoksittain

Poliisilaitos	Esikäsittelyä tekevät asemat	Palaverit	Lasta-lomake	Sosiaalitoimen tiedot	Terveystietojen tiedot
Lounais-Suomi	Turku	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
	Pori	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Länsi-Uusimaa	Espoo	Kyllä	Ei	Kyllä	Kyllä
Itä-Suomi	Joensuu	Kyllä	Osittain	Kyllä	Ei
	Mikkeli	Ei	Ei	Kyllä	Ei
	Kuopio	Kyllä	Ei	Kyllä	Kyllä
Helsinki	Helsinki	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Itä-Uusimaa	Vantaa	Kyllä	Ei	Kyllä	Kyllä
Kaakkois-Suomi	Kouvola/Kotka/Lappeenranta (yhteinen tutkintaryhmä)	Kyllä	Ei	Kyllä	Tarvittaessa
Häme	Hämeenlinna	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
	Lahti	Ei	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Oulu	Oulu	Osittain	Osittain	Kyllä	Kyllä
Sisä-Suomi	Tampere	Kyllä	Ei	Kyllä	Tarvittaessa
	Jyväskylä	Osittain	Ei	Kyllä	Tarvittaessa
Pohjanmaa	Vaasa	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Lappi	Rovaniemi	Ei	Ei	Kyllä	Tarvittaessa
	Kemi	Ei	Ei	Kyllä	Kyllä
	Kittilä	Ei	Ei	Kyllä	Kyllä

Kuvio 2. Lapsirikosepäilyjen esikäsittelytavat alueittain.

Monialaisen esikäsittelyn toteutuminen eri alueilla

2.1.1 Turun Lasta-seula-malli

Varsinais-Suomessa kaikki lapsiin kohdistuneiden rikosten tutkinta ja esikäsittely on keskitetty Turun pääpoliisiaseman lapsi- ja seksuaalirikoksia tutkivalle ryhmälle. Tutkintaryhmässä on käytössä Lasta-mallin mukainen toimintatapa alkuperäistä eniten muistuttavassa muodossaan. Malli on myös ainoa, jonka kehittämisprosessi on dokumentoitu (Sinkkonen & Mäkelä 2017).

Varsinais-Suomen mallissa taustatiedot kerätään poliisin pyynnöllä Turun yliopistollisen keskussairaalan lastenklinalla sijaitsevan Lasta-koordinaattorin toimesta. Lasta-koordinaattori kerää terveydenhuollon ja sosiaalihuollon taustatiedot Lasta-lomakkeelle, jonka hän toimittaa takaisin poliisille pääsääntöisesti muutaman arkipäivän kuluessa. Poliisin kiireelliseksi määrittämässä virka-apupyynnöissä Lasta-lomakkeen täyttö voidaan myös ohittaa, jolloin Lasta-koordinaattori kerää tarvittavat nopeasti saatavilla olevat tiedot vapaamuotoisesti poliisille lähetettäväksi. Lasta-lomakkeen käyttö on kuitenkin juurtunut vahvasti alueella ja tietoja kerätään ilman sitä vain poikkeustapauksissa.

Terveystiedot Lasta-koordinaattori kerää potilasrekistereistä. Kartoitettavat terveystiedot kattavat laajasti sekä erikois- että perusterveydenhuollon tiedot ja ne kartoitetaan kaikista Lasta-kartoitukseen ohjattavista tapauksista. Niistä rekistereistä, joihin koordinaattorilla ei ole suoraan pääsyä, tiedot kerätään olemalla yhteydessä kyseisen toimijan yhteyshenkilöön, yleensä puhelimitse tai sähköpostilla. Sosiaalihuollon tiedot koordinaattori saa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa käydyn puhelinkeskustelun kautta. Tietoja vaihdetaan järjestämislain perusteella, johon liittyen on tehty sopimus aluehallintaviraston kanssa.

Lasta-lomakkeen saatuaan poliisin esikäsittelyä tekevä ryhmänjohtaja tai vararyhmänjohtaja arvioi, onko tapauksessa tarvetta monialaiselle palaverille. Tähän arvioon vaikuttaa myös sosiaalityöntekijän koordinaattorille esittämä ajatus kokouksen tarpeellisuudesta. Vaihtoehtoina kokoukselle poliisi voi myös suoraan ottaa tapauksen esitutkintaan, tehdä siitä virka-apupyynnön OiPsy yksikköön tai tehdä tapauksesta rajoitusesityksen syyttäjälle. Moniammatillisia kokouksia järjestetään joka toinen viikko ja kokoukset pidetään etäyhteyksin. Kokous on kestoltaan 1,5 – 3 tuntia riippuen käsiteltävien tapausten määrästä. Yhden perheen asioiden käsittelyyn on varattu kokouksessa aikaa aina puoli tuntia.

Varsinais-Suomessa Lasta-palaveriin osallistuvat poliisin ryhmänjohtaja/vararyhmänjohtaja, syyttäjä, lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, OiPsy yksikön moniammatillinen edustus eli useimmiten psykologi, sosiaalityöntekijä/sairaanhoidtaja ja lastenpsykiatri, sekä Lastenklinalta käsin toimiva Lasta-koordinaattori. Toisinaan palaveriin osallistuu myös somatiikan lääkäri. Osallistujille on lapsen sosiaalityöntekijää lukuun ottamatta toimitettu Lasta-lomake etukäteen tutustuttavaksi.

2.1.2 Espoon Lasta-seula-malli

Espoon pääpoliisiasemalle on keskitetty lapsiin kohdistuvien rikosten esikäsittely ja tutkinta koko Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen osalta keväästä 2023 lähtien. Sekä lapsirikosten esikäsittely-yksikkö että lapsirikoksia tutkiva operatiivinen yksikkö ovat organisatorisesti yhden tutkinnanjohtajan ja ryhmänjohtajan alaisuudessa. Kaikki uudet ilmoitukset vastaanotetaan esikäsittely-yksikössä ja otetaan joko esikäsittelyyn tai ohjataan suoraan tutkintaan.

Espoon esikäsittelyssä on käytössä eräänlainen Lasta-seula-malli, joka ei pohjaudu Lasta-hankkeeseen vaan on kehittynyt poliisin ja HUSin oikeuspsykologian yksikön yhteistyössä. Tästä syystä Espoon Lasta-seula-malli poikkeaa melko olennaisestikin johdannossa esitetystä Lasta-mallista. Espoossa moniammatillista seulontaa tehdään viikoittain toteutettavissa seulapalaverieissa, joissa läpikäydään kaikki esikäsittelyyn tulleet tapaukset.

Palaveriin osallistuvat pääsääntöisesti esikäsittely-yksikön poliisi, syyttäjä sekä HUS:in OiPsy-yksikön psykologi ja sosiaalityöntekijä. Tapauskohtaisen harkinnan perusteella osaan palaverieista kutsutaan myös lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Seulapalaveri on kestoltaan 1–2 tuntia riippuen tapausten määrästä ja tarvittavasta ajasta. Koska Espoon mallissa seulakokouksissa käsitellään kaikki tulleet tapaukset, on toiminnassa pyritty tehokkuuteen ja käsittely yhtä tapausta kohti onkin huomattavasti Turun mallia tiiviimpää.

Alun perin Espoon mallissa OiPsy-yksikkö oli mukana kaikkien tapausten seulonnassa sekä niiden taustatietojen kartoittamisessa. OiPsy-yksikön osallistuminen kaikkien tapausten seulapalaveriin ja tapausten taustakartoitukseen todettiin kuitenkin vuonna 2021 työllistävän yksikköä kohtuuttomasti, eikä sen osallistumista jokaisen tapauksen käsittelyyn nähty välttämättömänä. Vuodesta 2022 lähtien seulakäytäntö onkin jaettu kaksiosaiseksi siten, että OiPsy-yksikkö osallistuu vain osan seulatapauksista käsittelyyn ja loput tapaukset käsitellään ainoastaan syyttäjän ja poliisin kesken. Käytäntöä varten poliisi on yhdessä yksikön kanssa luonut kriteeristön, jonka perusteella poliisilaitoksella tapaukset jaetaan syyttäjäseulaan meneviin tapauksiin sekä OiPsy-seulapalaveriin tuotaviin tapauksiin.

OiPsy-seulaan ohjataan esimerkiksi ne tapaukset, joissa ilmoituksen perusteella nousee epäily lapsen kehitysviiveestä, haastavasta huoltoriidasta, merkittävästä psyykkisestä pahoinvoinnista tai jostain muusta OiPsy-yksikön asiantuntemusta vaativasta asiasta. Syyttäjän ja poliisin keskinäisiin syyttäjäseuloihin taas ohjataan erityisesti rajoitettaviksi ajateltuja tapauksia, joissa tekemuodot ovat lieviä ja taustalla ei ole toistuvia rikosilmoituksia sekä tutkintaan jatkavat tapaukset, joissa haastateltavuuteen ei liity haasteita. Huolimatta siitä, että osa tapauksista ohjataan jo alussa syyttäjän ja poliisin väliseen palaveriin, on kynnys moniammatilliselle palaverille Espoossa kuitenkin edelleen matala. Myös syyttäjän

ja poliisin palavereissa käytetään harkintaa siitä, aloitetaanko tapauksessa esitutkintaa vai ei. Tapauksissa, jossa lapsen oma sosiaalityöntekijä ei osallistu palaveriin, OiPsy-yksikön sosiaalityöntekijä tai poliisi-syyttäjä-palaverien kohdalla poliisi välittää hänelle tiedoksi palaverissa sovitut asiat. Kokonaan seulapalavereiden ulkopuolelle jäävät Espoossa ainoastaan akuutit tapaukset ja ne tapaukset, joissa esikäsittelijä-tutkinnanjohtaja toteaa, ettei ilmoituksesta huolimatta asiassa ole syytä epäillä rikosta.

Ainoastaan syyttäjän ja poliisin välisissä seulapalavereissa käsiteltävät tapaukset poliisi taustoittaa itse poliisirekisterin tiedot katsomalla ja lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle soittamalla. Terveystietoja ei näiden tapausten osalta katsota. OiPsy-seulaan ohjattujen tapausten osalta taustatiedot kartoitetaan poliisin virka-apupyynnöllä OiPsy-yksikön toimesta. Tietojen keruu perustuu järjestämislakiin, joka antaa oikeuspsykologian yksiköille oikeudet tarvittavien tietojen saamiseen ja jakamiseen.

OiPsy-yksikkö kerää sosiaalitoimen taustatiedot soittamalla lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle ja terveystiedot Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiriin (HUS) potilasrekisteristä. Yksiköllä ei ole pääsyä HUS:n ulkopuolisiin terveystietoihin, eikä niitä seulatyöskentelyn aikataululla myöskään ehditä muulla tavoin keräämään. Espoossa terveystietoja ei muutenkaan seulota tapauksissa oletusarvoisesti, vaan ainoastaan siinä määrin, kuin esimerkiksi lapsen haastateltavuuden arviointi tai muu erityistarve edellyttää. Terveystietojen kartoitus tapahtuu OiPsy-yksikön psykologin toimesta. Psykologi myös tekee viime kädessä päätöksen siitä, missä laajuudessa terveystietoja tarkastellaan tai välitetään poliisille. Espoossa rajoitettaviksi arvioituissa, eli pelkkään syyttäjaseulaan menneissä tapauksissa terveystietoja ei seulota lainkaan. Espoossa terveydenhuollon tietojen seulontaan liittyvä harkinta liittyy osaltaan järjestämislain asettamaan vaatimukseen tietojen välttämättömyydestä ja työntekijöiden varovaisuudesta sen tulkinnassa.

Espoossa Lasta-lomake ei ole käytössä tiedonkeruun välineenä. Espoossa OiPsy yksikkö kokoaa taustatiedot lomakkeen sijasta erilliseen alaotsikoilla jäsenneltyyn tiedostoon, jonka he toimittavat poliisille ja syyttäjälle (liite 10). Kerättävät taustatiedot ovat melko vastaavat Lasta-lomakkeen tietojen kanssa. Olennaisten tietojen huomioimiseksi alueella on luotu omaa muistilistaa perehtyjien tukemiseksi ja kannustettu myös lomakkeen käyttöön muistin tukena. Lasta-lomaketta on alueella kuitenkin kokeiltu Barnahus-hankkeen pilottikokeilussa syksyllä 2021. Kokeilussa Lasta-lomaketta käytettiin tapauksissa, jotka ilmoitustietojen perusteella ajateltiin todennäköisesti rajoitettaviksi. Lomakkeen täyttäjänä toimi Barnahus-hankkeessa työskentelevä Lasta-koordinaattori. Lasta-lomake ei kuitenkaan jäänyt käyttöön kokeilun jälkeen.

Vaikka Espoon seulamallilla ja Lasta-seula-mallilla on paljon yhteisiä elementtejä, niillä voidaan kuitenkin ajatella olevan erilaiset tarkoitukset. Espoon seulamalli syntyi tarpeesta helpottaa poliisin erittäin ruuhkautunutta tilannetta ja yhdenmukaistaa poliisin päätöksentekoa lapsiin kohdistuvissa väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyissä, kun taas Lasta-mallin ensisijainen ajatus on ollut lapsen tilanteen kokonaisvaltaisempi käsittely. Toki molemmat mallit huomioivat ja tavoittelevat molempia hyötyjä, mutta niiden painopiste ja ensisijainen tavoite eroavat toisistaan hieman.

2.1.3 Joensuun Lasta-seula-malli

Kaikkien Pohjois-Karjalan lapsiin kohdistuneiden väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen tutkiminta on keskitetty Joensuun poliisiasemalle. Joensuun poliisiasemalla lapsiin kohdistuvien rikosepäilyjen tutkinnasta vastaa lapsitutkintatiimi, jolla on oma tutkinnanjohtaja. Esikäsittelystä vastaavat tiimin sisällä esikäsittelytehtävään nimetty rikoskonstaapeli sekä tutkinnanjohtaja. Lapsitutkintatiimi sijoittuu osaksi pitkäkestoisen tutkinnan ryhmää, mikä tarkoittaa sitä, että lapsitutkijat osallistuvat välillä myös muiden juttujen hoitamiseen, vaikka pääsääntöisesti pystyvätkin keskittymään lapsirikostutkintaan.

Joensuun mallissa sosiaalitoimen taustatietojen keräämisestä vastaa hyvinvointialueen sosiaaliohjaaja, joka työskentelee fyysisesti poliisiasemalla lapsirikostutkinnan kanssa samoissa tiloissa. Sosiaaliohjaaja kerää ja tulostaa käsiteltävien tapausten taustatiedot poliisille hyvinvointialueen sosiaalihuollon asiakasjärjestelmästä, johon poliisiaseman sosiaaliohjaajalla on suora pääsy. Tämän lisäksi sosiaaliohjaaja on puhelimitse yhteydessä lapsen omaan sosiaalityöntekijään. Sosiaaliohjaaja toimittaa keräämänsä tiedon poliisille asiakirjatulosteiden lisäksi joko suullisesti tai kirjallisina vapaamuotoisina muistiinpanoina.

Joensuun mallin erityispiirteenä on se, että alueella Lasta-lomake on käytössä sosiaalitoimen hallinnoimana työkaluna. Alueen mallissa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä täyttää lasta-lomakkeen ja pyytää siihen terveystiedot lastensuojelulain tiedonsaantioikeuden nojalla. Terveystiedot sosiaalityöntekijä saa puhelimitse hyvinvointialueen Lasta-koordinaattori-sairaanhoidajalta, joka työskentelee sosiaaliohjaajan tapaan poliisiasemalla lapsirikostutkinnan yhteydessä. Mallin ajatuksena on ollut, että lasta-lomake tietoineen päätyy myös poliisille lastensuojelun kautta. Kesällä 2022 Barnahus-hankkeessa tehtyyn lainsäädäntöselvitykseen liittyen kuitenkin havaittiin, ettei laki ainakaan yksiselitteisesti salli lastensuojelun luovuttavan terveystietoja poliisille, eikä näin ollen terveystietoja sisältävän lasta-lomakkeen luovuttaminen ole mahdollista. Lainsäädäntöön liittyviä haasteita on tarkemmin käsitelty Liljan ja Hiilloskiven (2022) selvityksessä.

Kesästä 2022 eteenpäin Joensuun poliisilaitoksen päätöksellä lasta-lomake on siis jäänyt ainoastaan lastensuojelun käyttöön, eikä poliisilla ole enää lähtökohtaisesti lasta-seulon-
nassa käytettävissä kuin ne terveystiedot, jotka lastensuojelun asiakaskertomukseen on kirjattu. Toisaalta silloinkin, kun lasta-lomake on vielä toimitettu poliisille, ei lasta-lomak-
keen käyttö ole ollut systemaattista, vaan riippunut lapsen asioista vastaavasta sosiaali-
työntekijästä. Poliisi ei ole myöskään erikseen pyytänyt lasta-lomaketta lastensuojelulta.

Joensuun mallissa kaikki tapaukset käsitellään moniammatillisessa ”pikkuseulassa”, johon osallistuvat tutkinnanjohtaja, esikäsittelystä vastaava poliisi sekä poliisiaseman sosiaali-
ohjaaja ja sairaanhoitaja. Seulapalaveri järjestetään viikoittain ja on kestoltaan joustava. Kevästä 2023 alkaen pikkuseuloihin on osallistunut lisäksi joka toinen viikko OiPsy-yksi-
kön psykologi ja sosiaalityöntekijä. Palaverissa kootaan yhteen poliisin ja sosiaalitoimen
tiedot ja tehdään harkintaa siitä, miten jutussa kannattaisi edetä. Vaikka sairaanhoitaja
osallistuu seulapalaveriin ja vaikka hän olisi koonnut terveystiedot lastensuojelulle, ei
hänellä kuitenkaan ole järjestämislain mukaista oikeutta luovuttaa tietoja poliisille, sillä
sairaanhoitaja ei ole OiPsy-yksikön työntekijä. Sairaanhoitajan roolina onkin tuoda pala-
veriin terveydenhuollon näkemystä ja asiantuntemusta. Joensuussa moniammatillinen
seulonta toteutetaan alueista kattavimmin, sillä poliisi tuo moniammatilliseen käsitte-
lyyn myös akuutit tapaukset, sekalaisilmoitukset, ja ei-rikosta päätökseen päätyvät tapa-
ukset. Lisäksi pikkuseuloja hyödynnetään myös sosiaalitoimen työskentelyä odottaneiden
tapausten uudelleen tarkasteluun, eli samaa tapausta saatetaan käsitellä pikkuseulassa
useamman kerran.

”Pikkuseulan” lisäksi Joensuun alueella on kokeiltu noin kolmen viikon välein pidettäviä
Lasta-seula-palavereita, joihin osallistui poliisin ja sosiaaliohjaajan lisäksi myös syyttäjä ja
OiPsy-yksikön moniammatillinen edustus. Näihin seulapalaveri-ohjauksiin poliisi ohjasi jo pik-
kuseulassa käsiteltyjä tai jonkin verran tutkittujakin tapauksia, joihin poliisi toivoi syyttä-
jän näkemystä. Joensuussa poliisin käytäntönä oli ohjata palaveriin lähinnä tapauksia, joita
on suunnitellut rajoitettavaksi. Syyttäjäpalaverit kuitenkin loppuivat OiPsy-yksikön alet-
tua osallistua pikkuseuloihin, ja syyttäjän kanssa käydään keskustelua tapauksista tarpeen
mukaan.

Taustakartoituksen ja esikäsittelyn lisäksi poliisiaseman sosiaaliohjaaja ja sairaanhoitaja
tekevät myös muuta moniammatillista yhteistyötä lapsiin kohdistuneissa rikosepäilyissä.
Sosiaaliohjaaja ja sairaanhoitaja toimivat myös tutkinnan ajan yhteyshenkilöinä tervey-
denhuollon ja sosiaalitoimen suuntaan, pyrkivät tukemaan lasta ja perhettä ja tuovat esi-
tutkintaan moniammatillista näkemystä.

2.1.4 Lasta-seula-toiminta muilla alueilla

Helsingin poliisilaitos

Helsingin poliisilaitoksella lapsiin kohdistuneita rikoksia tutkitaan useammassa tutkintaryhmässä, jotka tutkivat myös aikuisten välisiä lähisuhdeväkivalta- ja seksuaalirikoksia. Tapausten esikäsittelystä vastaavat tutkintaryhmien ryhmänjohtajat. Helsingissä on käytössä Lasta-seula-palaverit, joissa käsitellään pieni osa tapauksista. Lasta-seula-palaveri pidetään noin kolmen viikon välein. Palaveriin osallistuvat poliisi, syyttäjä, OiPsy-yksikön psykologi, lastensuojelun sosiaalityöntekijä sekä Lasta-koordinaattorina toimiva Barnahus-hankkeen sosiaalityöntekijä. Palaverin koollekutsujana toimii poliisi, joka valikoi ennalta sovittujen kriteerien mukaan ne tapaukset, joita moniammatillisessa palaverissa käsitellään. Tapausten käsittelyyn kuluu noin 30 minuuttia tapaukselta kohden.

Esitiedot palaveria varten kerää LASTA-koordinaattori, joka on työsuhteessa oikeuspsykiatrian yksikköön. Lomakkeelle kerätään lastensuojelun tiedot, terveystiedot sekä poliisille tullut tutkintailmoitus. Tiedonvaihdon perusteena on järjestämislaki. Niissä tapauksissa, joita ei käsitellä Lasta-seula-palaverissa, poliisi vastaa itse taustatietojen keräämisestä. Jos ilmoitustietojen perusteella tapaus ohjataan suoraan tutkintaan, kartoitetaan lastensuojelutiedot tutkijan toimesta. Rajoitettavaksi suunnitelluissa tapauksissa esikäsittelyä tekevä ryhmänhoitaja kartoittaa lastensuojelutiedot soittamalla lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Mikäli tapauksessa on tarpeen selvittää lapsen terveystietoja, pyydetään niiden selvittämisessä apua OiPsy-yksiköstä.

Itä-Uudenmaan poliisilaitos

Itä-Uudellamaalla lapsiin kohdistuneiden rikosten tutkinta ja esikäsittely on keskitetty **Vantaan** poliisiasemalle yhdelle tutkintaryhmälle, joka tutkii ainoastaan lapsiin kohdistuneita rikoksia. Vantaan Lasta-seula-palaverit järjestetään kahden viikon välein. Kokouksen kutsuu koolle poliisi ja lisäksi kokoukseen osallistuu syyttäjä sekä oikeuspsykiatrian yksikön edustus. Poliisi valikoi Lasta-seula-palaveriin käsiteltäviksi erityisen monimutkaiset tapaukset. Palaveria varten OiPsy-yksikön edustaja kerää lastensuojelun ja terveydenhuollon tiedot tapauksista. Lasta-lomake ei ole alueella käytössä. Tiedonvaihto perustuu järjestämislakiin.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos

Kaakkois-Suomessa lapsirikosten tutkinta ja esikäsittely on keskitetty yhteen tutkintaryhmään, joka toimii sekä **Kouvolan, Kotkan että Lappeenrannan** poliisiasemilla. Tutkintaryhmässä tutkitaan lapsiin kohdistuneiden rikosten lisäksi myös aikuisiin kohdistuneita seksuaalirikoksia. Tapausten esikäsittelystä vastaa tutkintaryhmän tutkinnanjohtaja ja ryhmänjohtajat.

Kaakkois-Suomessa on käytössä Lasta-seula-palaverit, joita pidetään kolmen viikon välein. Palaverissa vuorottelevat Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan alueen tapaukset. Palaveriin osallistuvat poliisi, syyttäjä ja OiPsy-yksikön edustus. Poliisi ohjaa palaveriin erityisesti niitä tapauksia, joissa ilmoitustietojen perusteella vaikuttaa siltä, että esitutkinta ei välttämättä ole tarpeen. Palaverissa yhden tapauksen käsittelyyn käytetään noin 5–10 minuuttia. Lasta-seula-palaverien lisäksi alueella hyödynnetään tarvittaessa erikseen sopien myös muita viranomaisneuvotteluita poliisin, OiPsy-yksikön ja sosiaalihuollon kesken. Palaveriin ohjatuissa tapauksissa OiPsy-yksikkö kartoittaa palaveria varten lastensuojelutiedot sekä tarveharkinnalla myös terveystietoja. Muissa tapauksissa poliisi hankkii itse tarpeelliseksi arvioidut taustatiedot, eli pääsääntöisesti lastensuojelutiedot. Lasta-lomake ei ole käytössä alueella. Tietojen jakaminen perustuu järjestämislakiin.

Itä-Suomen poliisilaitos

Itä-Suomen poliisilaitoksella lapsirikoksia esikäsitellään ja tutkitaan Joensuun lisäksi Mikkelin ja Kuopion poliisiasemilla.

Etelä-Savon alueen lapsirikosten tutkinta ja esikäsittely on keskitetty **Mikkelin** poliisiaseman lapsirikostutkintaryhmään, joka tutkii ainostaan lapsiin kohdistuneita rikoksia. Mikkelissä ei ole käytössä Lasta-seulapalaveita tai Lasta-lomakkeita, vaan tutkijat taustoittavat tapaukset itse sosiaalihuollon osalta. Terveystietoja ei kartoiteta osana esikäsittelyä. Mikkelissä tutkijapula on vaikeuttanut tapausten esikäsittelyä ja Lasta-seula-toiminnan käyttöönottoa, mutta yhteiset palaverit OiPsy-yksikön ja syyttäjän kanssa on suunnitelmassa aloittaa tilanteen parannuttua.

Kuopion pääpoliisiasemalla käsitellään Pohjois-Savon alueen lapsirikokset. Kuopiossa on käytössä jonkin verran muista alueista poikkeava Lasta-seula-malli. Kuopiossa järjestetään kahden viikon välein monialainen Lasta-seula-palaveri, johon osallistuvat poliisi, syyttäjä sekä OiPsy-yksiköstä sosiaalityöntekijä, psykologi sekä toisinaan myös lääkäri tai sairaanhoitaja. Tämän lisäksi poliisissa on järjestetty vuoroviikoin poliisin ja poliisiasemalle sijoitetun sosiaalityöntekijän välinen konsultaatiopalaveri eli ”pikkuseula”. Poliisi saa lastensuojelun tiedot poliisiaseman sosiaalityöntekijän kautta. Pikkuseulassa tutkinnanjohtaja ja tutkijat käyvät sosiaalityöntekijän kanssa tapauksia läpi tehden alustavaa selvitystä erimerkiksi siitä, mitä tietoja tarvitsee kartoittaa ja onko tilanteessa tarvetta

Lasta-seula-palaverille. Varsinaiseen Lasta-seula-palaveriin ohjataan tapaukset, joiden on ajateltu vaativan monialaista tarkastelua yhdessä syyttäjän ja OiPsy-yksikön kanssa. Perheensisäisistä tapauksista suurin osa ohjataan käsiteltäväksi seulapalaverissa. Seulapalavereissa yhteen tapaukseen käytetään aikaa joustavasti tarpeen mukaan, keskimäärin noin 15 minuuttia / tapaus. Kuopion Lasta-seula-palaverikäytännöt eroavat muista alueista siinä, että tapaukset käsitellään nimettöminä, eikä palavereissa käsitellyistä tapauksista myöskään tehdä virka-apupyynnöä OiPsy-yksikölle. Virka-apupyynnö OiPsy-yksikölle tehdään vasta, mikäli se nähdään palaverissa tarpeelliseksi terveystietojen hankinnan tai muun jatkotyöskentelyn takia. Alueella ei ole käytössä Lasta-lomaketta, mutta käytössä on paikallisesti kehitetty tiedonkeruupohja sosiaalihuollon tietojen kartoitusta varten.

Hämeen poliisilaitos

Hämeen poliisilaitoksella lapsirikosten tutkinta ja esikäsittely on keskitetty Lahden ja Hämeenlinnan poliisiasemille. Kanta-Hämeen lapsirikostapaukset käsitellään Hämeenlinnassa ja Päijät-Hämeen tapaukset Lahdessa.

Hämeenlinnassa lapsirikoksia tutkitaan pitkäkestoisen tutkintaryhmän sisällä toimivassa lapsiryhmässä. Lapsiryhmä tutkii lapsirikosten lisäksi myös osan aikuisten seksuaalirikoksista. Tapausten esikäsittely on lapsiryhmän ryhmänjohtajan vastuulla. Hämeenlinnassa on keväällä 2023 aloitettu Lasta-seula-toiminnan kokeilu. Hämeenlinnassa Lasta-seula-palavereja pidetään kerran kuukaudessa ja lisäksi on valmius kokoontua tarpeen mukaan. Palavereihin osallistuu poliisi, lähisuhdeväkivaltatyön koordinaattorina toimiva sosiaalityöntekijä sekä Barnahus-hankkeessa Taysin OiPsy-yksikössä työskentelevä sairaanhoitaja. Lähisuhdeväkivaltatyön koordinaattori kartoittaa taustatiedot sosiaalihuollon osalta ja sairaanhoitaja kartoittaa terveystiedot OiPsy-virka-apupyynnön nojalla asiakirjapyyntöjen kautta. Lasta-lomake on käytössä koordinaattoreilla muistin tukena. Seulapalavereihin on ohjattu kuukausittain yksittäisiä tapauksia. Alueen Lasta-seula-toiminta on uutta ja osin vielä muotoutumisvaiheessa. Toistaiseksi Lasta-seula-palavereja on pidetty vain Hämeenlinnan alueen lapsijutuissa, mutta toimintaa on tarkoitus laajentaa koskemaan myös Riihimäen ja Forssan alueiden tapauksia.

Lahdessa lapsirikosjuttuja tutkitaan keskitetysti yhdessä tutkintaryhmässä, mutta lapsijuttujen lisäksi tutkijat auttavat pitkäkestoista tutkintaa viikonloppuisin. Lapsitutkijoiden tiiminvetäjä vastaa tapausten esikäsittelystä. Lahdessa on keväällä 2023 otettu käyttöön Lasta-seula-malli taustatietojen kartoittamisen osalta. Koordinaattorina toimiva sosionomi (yamk) kartoittaa Lasta-lomakkeelle sosiaalihuollon ja terveydenhuollon tiedot poliisin pyynnöstä. Koordinaattorilla on pääsy alueen asiakas- ja potilastietojärjestelmiin. Lahden mallissa Lasta-koordinaattori toimii Päijät-Hämeen hyvinvointialueen työntekijänä, mutta järjestämislain antamin valtuuksin, sillä HUS on ostanut koordinaattorin palvelut Päijät-Hämeen hyvinvointialueelta. Tarkemmin Lahden mallin lainsäädäntötaustaa on käsitelty

lainsäädäntöraportissa (Lilja & Hiilloskivi 2022). Taustatietokartoitusta pyydetään lähes kaikista lapsiin kohdistuneista tapauksista lukuun ottamatta perheen ulkopuolisten tekijöiden tekemiksi epäiltyjä seksuaalirikoksia.

Lahdessa ei pidetä säännöllisiä moniammatillisia Lasta-seula-palavereita, koska poliisi ei ole kokenut sille tarvetta. Lahdessa on aiemmin kokeiltu kahden viikon välein pidettäviä seulapalavereita, joihin osallistui HUS:in OiPsy-yksikkö, syyttäjä ja poliisi. Toimintatapaa ei kuitenkaan nähty tarpeelliseksi etenäkään, koska sitä hankaloitti se, ettei HUS:n yksiköllä ole pääsyä Päijät-Hämeen alueen terveystietoihin.

Oulun poliisilaitos

Oulun poliisilaitoksen alueella lapsiin kohdistuneita rikoksia tutkitaan Oulun, Haapajärven, Kajaanin ja Pudasjärven poliisiasemilla. Lapsijuttujen tutkinta on asemilla nimetty tietyille poliiseille, jotka kuitenkin tutkivat jossain määrin myös muita rikoksia. Koko poliisilaitoksen osalta esikäsittely on kevästä 2023 alkaen keskitetty Oulun pääpoliisiasemalle. Tätä ennen Haapajärven, Kajaanin ja Pudasjärven asemilla työskennelleet poliisit ovat itse vastanneet esikäsittelystä ja tapausten taustoituksesta.

Oulussa Lasta-seula-palavereja pidetään viikottain. Palavereihin osallistuu poliisi, OiPsy-yksikön psykologi ja sosiaalityöntekijä sekä poliisilaitoksella työskentelevä Ankuri-tiimin sosiaaliohjaaja. Sosiaaliohjaajalla on pääsy asiakastietojärjestelmiin, ja sosiaaliohjaaja on kartoittanut palaveria varten sosiaalihuollon taustatiedot. Alueella ei ole käytössä Lasta-lomaketta, mutta alueelle pyritään saamaan Lasta-koordinaattoria, jolloin myös Lasta-lomake otettaisiin käyttöön. Toistaiseksi seula-palavereissa ei ole käytettävissä terveystietojen taustatietoja, mutta mikäli niitä tarvitaan, voidaan palavereissa päätyä tekemään OiPsy-yksikölle virka-apupyynnöni niiden selvittämiseksi. Syyttäjät eivät toistaiseksi ole osallistuneet palavereihin. Syyttäjien osalta palaveritoimintaa hankaloittaa poliisilaitoksen toimiminen kahden syyttäjälaitoksen alueella. Alueella on suunnitelmana kehittää seula-toimintaa palaveriaikoihin ajoittuvan syyttäjäkonsultoinnin avulla. Oulussa Lasta-seula-palavereihin on käytäntönä ollut ohjata valikoidusti sellaisia tapauksia, joissa poliisi kaipaa lisätietoja ja moniammatillista näkökulmaa tehdäkseen päätöksen etenemisestä. Palavereissa käsitellään 0 – 10 tapausta viikossa.

Sisä-Suomen poliisilaitos

Sisä-Suomen poliisilaitoksen alueella lapsirikosten esikäsittely on keskitetty Jyväskylään ja Tampereelle. Muuten lapsirikostutkintaa ei ole keskitetty, vaan lapsirikostutkintaa tehdään lähes kaikilla poliisiasemilla.

Keski-Suomessa lapsijuttujen esikäsittely on keskitetty Jyväskylän poliisiasemalle. Jyväskylässä ei ole käytössä Lasta-seula-mallia. Moniammatillisuutta Jyväskylän esikäsitteilyyn tuo kuitenkin poliisiasemalla työskentelevä sosiaalityöntekijä. Tutkinnanjohtaja ja poliisiaseman sosiaalityöntekijä käyvät yhdessä uudet ilmoitukset läpi ja sosiaalityöntekijä kartoittaa niihin sosiaalihuollon taustatiedot ja välittää tiedon poliisin suunnitelmista sosiaalihuoltoon. Sosiaalityöntekijä työskentelee hyvinvointialueella ja hänellä on pääsy asiakastietojärjestelmiin. Sosiaalityöntekijä koordinoi poliisin ja lastensuojelun yhteistyötä tarpeen mukaan myös esitutinnan aikana. Lasta-koordinaattoria poliisiasemalla ei ole, eli terveystiedot kartoitetaan vain niissä tapauksissa, jotka ohjataan KYS:n OiPsy-yksikön käsittelyyn.

Pirkanmaalla Tampereen alueella tapahtuneet lapsiin kohdistuneet väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyt tutkitaan Tampereen tutkintayksikön väkivaltatutkinnassa erikseen nimettyjen lapsirikosasioista vastaavien rikostutkijoiden toimesta. Muiden Pirkanmaan kuntien alueella tapahtuvien rikosepäilyjen tutkinta tapahtuu alueellisilla pienemmillä poliisiasemilla erikseen nimettyjen lapsitutkijoiden toimesta. Sekä Tampereen pitkäkestöisen tutkinnan ryhmässä että maakuntien poliisiasemilla lapsirikostutkinnan poliisit tutkivat myös muita rikostyyppejä. Vaikka lapsirikostutkinta on hajautettu usealle poliisiasemalle, vastaa Tampereella toimiva lapsirikosasioiden esikäsitteilytoiminta uusien rikosilmoitusten esikäsitteilyä koko Pirkanmaan alueen osalta.

Pirkanmaalla on poliisin esikäsitteilyssä hieman Lasta-seula-mallia muistuttava moniammatillisen yhteistyön malli. Tampereella poliisin esikäsitteily-yksiköllä on OiPsy-yksikössä työskentelevän Barnahus-sosiaalityöntekijän kanssa viikoittainen seulakokous, johon tutkinnanjohtaja tuo nimettömänä käsiteltäväksi monialaista suunnittelua vaativia tapauksia (0–5 / viikko). Käsitteilyyn ohjatut tapaukset ovat tyypillisesti S-ilmoituksia tai lieviä epäilyjä, joissa toivotaan monialaista harkintaa ennen esitutinnan aloittamista. Useimmiten tapaukset ovat sellaisia, joista päädytään tekemään virka-apupyynnöllä taustatietokartoitusta ja pitämään erikseen sovittava monialainen arviointikokous, jonka osallistujat suunnitellaan yksilöllisesti tarpeen mukaan. Monialaiseen palaveriin osallistuu lähtökohtaisesti poliisin ja Barnahus-sosiaalityöntekijän lisäksi ainakin lapsen oma sosiaalityöntekijä ja OiPsy-yksiköstä tarpeen mukaan somatiikan, psykologian ja psykososiaalisen tuen ammattilaisia. Syyttäjä ei osallistu näihin moniammatillisiin palavereihin.

Lisäksi Tampereella on rakenne ja valmius syyttäjän, poliisin ja OiPsy-yksikön yhteiseen Lasta-seula-palaveriin kahden viikon välein. Nämä Lasta-seula-palaverit eivät kuitenkaan käytännössä ole toteutuneet viimeisten vuosien aikana kuin yksittäisiä kertoja, sillä poliisi ei ole ohjannut palaveriin tapauksia.

Pirkanmaalla jokaisesta monialaiseen palaveriin ohjatusta tapauksesta tehdään erillinen virka-apupyyntö OiPsy-yksikköön monialaista palaveria varten. OiPsy-yksikön yhteydessä toimiva Barnahus-sosiaalityöntekijä kartoittaa palaveriin tulevissa tapauksissa Lasta koskevat sosiaalihuollon ja harkinnan mukaan terveydenhuollon tiedot. Lasta-lomaketta ei Pirkanmaalla käytetä lomakkeen käyttöön liittyvien lainsäädännöllisten epäselvyyksien vuoksi. Niistä tapauksista, jotka eivät ohjaudu monialaiseen palaveriin, esikäsittelyä tekevä poliisi kartoittaa esitutkinnan aloittamispäätökseen vaadittavat tiedot, eli yleensä vähintään sosiaalihuollon tiedot puhelimitse. Tarkempi taustatietokartoitus jää tarvittaessa tehtäväksi tutkinnan puolella. Terveystietoja Pirkanmaalla kartoitetaan vain, mikäli siihen on erityiset perusteet.

Pirkanmaalla on suunniteltu sosiaalityöntekijä-koordinaattori-mallia, jossa sosiaalihuollon työntekijä työskentelisi poliisiasemalla koordinoimassa tiedonvälitystä hieman Jyväskylän ja Joensuun mallien tapaisesti. Suunnitelma jäi kuitenkin toteuttamatta, koska alueella asiakastietolain (784/2021) ja sosiaali- ja terveysministeriön käyttöoikeusasetuksen (825/2022) ei katsottu mahdollistavan koordinaattori-sosiaalityöntekijälle pääsyä asikastietojärjestelmiin.

Pohjanmaan poliisilaitos

Pohjanmaan poliisilaitoksella kaikki lapsirikosten esikäsittely on keskittetty kevästä 2023 alkaen Vaasan pääpoliisiasemalla sijaitsevaan lapsirikosten esikäsittely-yksikköön. Esikäsittelyä lukuunottamatta lapsirikostutkintaa ei ole Pohjanmaalla keskitetty, vaan lapsirikostutkintaa tehdään osana useita tutkintaryhmiä. Pohjanmaan poliisilaitoksen erityispiirteenä on yhteistyön sijoittuminen kolmen OiPsy-yksikön ja kahden syyttäjälaitoksen alueelle. Pohjanmaan maakunnan alueesta vastaa Vaasan OiPsy-yksikkö, Etelä-Pohjanmaan alueesta Taysin OiPsy-yksikkö ja Keski-Pohjanmaan alueesta Oulun OiPsy-yksikkö.

Pohjanmaalla on kaikilla alueilla käynnistetty Lasta-seula-mallin mukainen toiminta. Seulapalavereita pidetään alueellisesti jokaisen OiPsy-yksikön kanssa kahden-kolmen viikon rytmillä. Seulapalavereihin osallistuu poliisiin lisäksi syyttäjä, OiPsy-yksikkö, somatiikan lääkäri, lasta-koordinaattori sekä sosiaalihuollon edustus. Sosiaalihuollon edustajat vaihtelevat hieman alueittain, mutta edustavat hyvinvointialueensa lastensuojelua ja / tai lapsiperheiden palvelutarpeen arviointia. Lapsen omat vastuusosiaalityöntekijät eivät osallistu seulapalavereihin. Lasta-koordinaattorina Pohjanmaan maakunnan alueella toimii Vaasan OiPsy-yksikössä työskentelevä sairaanhoitaja ja Etelä-Pohjanmaalla hyvinvointialueen lastenpsykiatrialla työskentelevä sosiaalityöntekijä. Keski-Pohjanmaan alueella lasta-koordinaattoria ei toistaiseksi vielä ole ollut. Lasta-lomake on käytössä lukuunottamatta Keski-Pohjanmaan aluetta, josta lasta-koordinaattoria vielä puuttuu. Pohjanmaan poliisilaitoksen esikäsittely-yksikkö ja sen seulatoiminta on vasta käynnistynyt ja käytännöt

ovat edelleen kokeilu- ja muokkaantumisvaiheessa. Seulatoimintaan pyritään kuitenkin ohjaamaan tapauksia matalalla kynnyksellä, sillä toiminnan ensisijaisena tavoitteena pidetään esitutkintakynnyksen alueellista yhdenmukaistamista.

Lounais-Suomen poliisilaitos

Lounais-Suomen poliisilaitoksella lapsirikoksia tutkitaan Turun lisäksi **Porin** poliisiaseman lapsitutkintaryhmässä, jonne on keskitetty kaikkien Satakunnan alueen lapsijuttujen tutkinta. Satakunnan lapsirikosjutut käsitellään yhdessä tutkintaryhmässä, joka käsittelee lisäksi myös aikuisiin kohdistuneita seksuaalirikosepäilyjä. Esikäsittely on keskitetty ryhmän sisällä yhdelle henkilölle.

Taustatietokartoituksen tekee Porin Satasairaalassa työskentelevä tutkimuskoordinaattori ja sairaanhoitaja, joka kokoaa lapsesta olennaiset tiedot Lasta-lomakkeelle, mukaan luetuna terveystiedot ja lastensuojelutiedot. Kerättyään tiedot koordinaattori välittää lomakkeen poliisille. Taustatietokartoitus tehdään suurimmasta osasta tapauksia, erityisesti silloin, jos epäilty rikosentekijä on lapsen perheenjäsen. Kartoituksia tehdään myös perheen ulkopuolisista tapauksista joihin liittyy väkivaltaa tai seksuaalirikos. Lasta-palaveriin menevistä tapauksista tehdään aina taustatietokartoitus, muiden tapausten kohdalla tilannetta arvioidaan erikseen.

Lasta-palavereja järjestetään kerran kuukaudessa. Lasta-palaveri on poliisivetoinen ja se järjestetään Porin poliisiasemalla. Palaveriin osallistuu poliisi, syyttäjä, sosiaalityöntekijä, Satasairaalan tutkimuskoordinaattori sekä OiPsy-yksikön edustaja. Tapaukset valitaan poliisin toimesta ja palaveriin päätyvät erityisen epäselvät tai monimutkaiset tapaukset, tai tapaukset, joissa tarvitaan syyttäjän linjausta. Yhdessä palaverissa käsitellään maksimissaan seitsemän tapausta.

Lapin poliisilaitos

Lapin poliisilaitoksella lapsirikosten tutkinta on keskitetty Rovaniemen, Kemin ja Kittilän poliisiasemille.

Rovaniemen poliisiasema vastaa Rovaniemen, Sallan, Ranuan ja Kemijärven alueen tapauksista ja Kittilän poliisiasema Kittilän, Enontekiön, Muonion, Kolarin, Ivalon ja Sodankylän lapsijutut. Kittilän asemalla lapsirikoksia tutkivat poliisit tutkivat lapsijuttujen lisäksi myös kaikkea muuta päivittäistutkintaa.

Kemiin keskitetty Simon, Kemin, Keminmaan, Tervolan, Tornion, Ylitornion ja Pellon lapsirikosasioiden tutkinta. Lapsirikosasioita tutkitaan yhdessä tutkintaryhmässä, ja myös esikäsittely hoidetaan Kemissä.

Lapissa ei ole käytössä Lasta-seula-mallia, vaan tutkijat taustoittavat tapaukset itse olemalla yhteydessä lapsen sosiaalityöntekijään ja muihin tarvittaviin tahoihin. Lapsen terveydenhuollon tietoja kartoitetaan vain harvoin sosiaalitoimesta saatuja tietoja enempää. Lasta-lomake ei ole alueella lainkaan käytössä. Alueella ei ole käytössä säännöllisiä monialaisia palavereita, mutta poliisi on tarvittaessa sopinut viranomaispalavereita yksittäisiin tapauksiin liittyen esim. OiPsy-yksikön ja sosiaalihuollon kanssa. Säännöllistä yhteistyötä syyttäjien ja lapsitutkijoiden kesken ei ole.

2.2 Lasta-seula-palaverit kyselyaineiston valossa

Tammikuusta 2022 alkaen THL ja Poliisihallitus ovat keränneet tietoja kaikilta Lasta-mallia soveltavilta poliisilaitoksilta Lasta-moniammatilliseen työryhmään ohjatuista tapauksista kyselylomakkeella (liite 12). Kyselylomake sisältää perustietoja muun muassa tapauksen luonteesta, moniammatillisen työryhmän kokoonpanosta ja päätöksenteosta sekä sen käytössä olevista taustamateriaaleista. Tarkoituksena on, että alueen Lasta-mallissa toimiva henkilö täyttää kyselylomakkeen jokaisesta moniammatilliseen työryhmään ohjatussa tapauksesta. Tietoja kerätään toiminnan seuranta varten.

Tässä luvussa analysoidaan vuoden 2022 aikana kyselylomakkeiden kautta kerääntyneitä tietoja. Kyselyssä raportoituja tapauksia eri alueilta oli yhteensä 535. Määrä ei edusta yleisesti poliisiin tietoon tulleita lapsiin kohdistuvan väkivallan rikosepäilyjä, kuten ei pitäisiäkään; kyselyssä raportoidaan ainoastaan ne tapaukset, jotka etenevät moniammatillisen työryhmän käsittelyyn. Kyselyyn raportoituihin tapauksiin vaikuttaa vahvasti se, millaisin käytäntein eri alueilla tapauksia Lasta-seulapalavereihin ohjataan ja valitaan. Kun raportoituja tapauksia verrataan muista lähteistä saatuihin tietoihin (haastattelut ja rekisteriaineisto) on todettavissa, etteivät raportoidut tapaukset kata kaikkia moniammatillisiin seulapalavereihin ohjautuneita tapauksia. Tämä voi johtua siitä, että kysely on vielä varsin uusi ja siten ehkä vakiintumaton. Voi myös olla, ettei kaikilla alueilla ole selvää, täyttääkö heidän moniammatillinen työskentelynsä tarkoitetun Lasta-seula-mallin piireet. Lisäksi esimerkiksi Joensuun poliisin, sairaanhoitajan ja sosiaaliohjaajan keskinäistä pikkuseula-toimintaa ei ehditty raportoitoida osaksi tätä aineistoa. Onkin tärkeää, että tässä luvussa raportoituja lukua ei tulkita niin, että ne kuvastaisivat lapsiin kohdistuvan väkivallan tai niiden selvitysten kokonaiskuvaa, eivätkä edes niiden tapausten kokonaiskuvaa, jotka päättyvät Lasta-seula-mallin moniammatilliseen työryhmään. Lukujen perusteella voidaan kuitenkin kuvata toiminnassa esiintyviä alueellisia eroja.

Analysissä käsitteellä ”raportoidut tapaukset” viitataan tapauksiin, joista alueilla on täytetty kyselylomake. Moniammatillisesta työryhmästä käytetään tässä nimitystä Lasta-seula-palaveri, koska kyseistä käsitettä käytetään kyselylomakkeellakin. Aluksi raportoitujen

selvitysten pohjalta kuvataan sitä, miltä Lasta-seula-mallin soveltamistavat näyttäytyvät alueittain. Sen jälkeen raportoitujen tapausten perusteella kuvataan soveltamistapoja käytössä olevien tietojen, osallistuneiden ammattilaisten, sekä lomakkeen käytön mukaan.

2.2.1 Lapsiin kohdistuvan väkivallan Lasta-seula-malli alueittain

Eniten Lasta-seula-palaveriin ohjattuja tapauksia raportoitiin Itä-Uudenmaan alueelta (25 %, n=131) ja toiseksi eniten Lounais-Suomen alueelta (22 %, n=120). Kuten edellisestä luvusta kävi ilmi, näillä alueilla Lasta-seula-malli onkin varsin vakiintunutta. Vähiten tapauksia raportoitiin Sisä-Suomen (2,4 % n=13) ja Hämeen (0,4 %, n=2) poliisialueilla, joissa Lasta-seula-malli ei ole vielä yhtä vakiintunut. Nämä alueet poistettiin alueellisesta tarkastelusta vähäisten tapausten takia. Toiseksi vähiten lapsiin kohdistuvan väkivallan tapauksia raportoitiin kyselyssä Pohjanmaalla (6 %, n= 32) ja Helsingissä ja Ahvenanmaan alueella (5,4 %, n=29). (Taulukko 3.)

Taulukko 3. Raportoitujen tapausten jakauma

	%	n
Helsingin ja Ahvenanmaan poliisilaitos	5	29
Itä-Uudenmaan poliisi	25	131
Länsi-Uudenmaan poliisi	16	88
Kaakkois-Suomen poliisi	15	79
Hämeen poliisi	<1	2
Itä-Suomen poliisi	8	41
Sisä-Suomen poliisi	2	13
Lounais-Suomen poliisi	22	120
Pohjanmaan poliisi	6	32
Lapin poliisi	0	0
Oulun poliisi	0	0
KRP	0	0
Yhteensä	100	535

Kaikista raportoiduista tapauksista yhteensä 91 % (n = 484) liittyi fyysisen väkivallan epäilyyn ja 10 % (n = 52) seksuaaliväkivaltaepäilyyn. Muihin rikosepäilyihin liittyi 1,5 prosenttia (n = 8) raportoiduista tapauksista. Vaikka kaikilla alueilla raportoidut Lasta-seula-palaveriin ohjatut tapaukset koskivat valtaosin fyysisen väkivallan epäilyjä (82 – 97 %), erosivat alueet toisistaan. Pohjanmaalla ja Länsi-Uudellamaalla työryhmissä käsiteltiin muita alueita useammin myös seksuaalirikosepäilyjä (yli 15 % tapauksista). Helsingin ja Ahvenanmaan alueelta ei puolestaan raportoitu yhtään Lasta-seula-palaverissa käsiteltyä seksuaalirikosepäilyä.

Lasta-seula-mallia sovellettiin pääosin alle 13-vuotiaita lapsia koskeviin tapauksiin (82 % raportoiduista tapauksista). Myös iän suhteen palaveriinkin ohjautumisessa oli kuitenkin jonkin verran alueellisia eroja. Länsi-Uudenmaan ja Kaakkois-Suomen alueilta raportoiduista tapauksista noin 30 prosenttia koski yli 13-vuotiaita. Itä-Uudenmaan ja Pohjanmaan alueella yli 13-vuotiaiden osuus oli 16 prosenttia. Itä-Suomen alueelta raportoiduista tapauksista 12 prosenttia ja Helsingin alueelta raportoiduista tapauksista 10 prosenttia koski yli 13-vuotiaita. Lounais-Suomesta raportoiduista tapauksista yli 13-vuotiaiden osuus oli alle 10 prosenttia.

Kyselyssä kysyttiin myös, mihin lopputulokseen palaverissa päädyttiin rikosepäilyn osalta. Yleisimmin Lasta-seulapalaveriin ohjatut tapaukset ohjattiin moniammatillisen palaverin jälkeen virka-apupyynnönä lasten ja nuorten OiPsy-yksikköön (23 %). Käytännössä tämä tarkoittaa lapsen kuulemista OiPsy-yksikössä lasten kuulemiseen perehtyneen ammattilaisen toimesta. Noin joka viidennessä (18 %) tapauksessa päädyttiin siihen, että seuraavaksi poliisi kuulee lasta. Joka viidennessä (20 %) tapauksessa päädyttiin siihen, että poliisi jatkaa tutkintaa esimerkiksi todistajien, epäiltyjen tai vanhempien kuulusteluilla tai muilla lisäselvityksillä. Noin viidesosa palaveriiden lopputuloksista päätettiin rajoittaa tutkinta (19 %). Tutkinta voidaan rajoittaa esimerkiksi kohtuullisuus- ja vähäisyysperusteilla, jolloin asiassa nostettavaa syytettä pidetään tarkoituksettomana. Rikostutkinta päätettiin lopettaa noin kahdeksassa prosentissa tapauksia. Nämä tapaukset viittaavat siihen, että tapauksessa ei ollut syytä epäillä rikosta. Loput tapaukset päättyivät muuhun ratkaisuun (12 %), joita olivat esimerkiksi sosiaaliviranomaisen lausunnon odottaminen.

Lasta-seula-palaverin lopputulos vaihteli hieman alueittain. Tämä kuvastaa hyvin sitä, miten palaveriin seulotaan eri alueilla erilaisia tapauksia. Esimerkiksi Länsi-Uudenmaan alueella, jossa Lasta-seula-malli toimii erityisesti esikäsittely-yksikön tukena tapausten seulonnassa, yleisimpänä loppupäätöksenä oli tutkinnan rajoittaminen (34 %). Itä-Suomen (44 %) ja Lounais-Suomen (33 %) alueilla puolestaan suurimmassa osassa tapauksista on päädytty virka-apuun lasten ja nuorten OiPsy-yksiköltä. Helsingin ja Ahvenanmaan alueilla on useimmiten päädytty päättämään tutkinta poliisin toimesta (24 %).

Kaakkois-Suomen alueella lapsesta oli tehty aiempia ilmoituksia 67 prosentissa raportoiduista tapauksista. Helsingin ja Ahvenanmaan alueella aiempia ilmoituksia oli tehty 41 prosentissa raportoiduista tapauksista, mikä oli tutkimuksen matalin osuus. Myös lapsen kuuluminen tuen tai hoidon piiriin vaihteli alueittain tilastollisesti merkitsevästi. Itä-Uudellamaalla raportoiduista tapauksista 71 prosentissa lapsi kuului jonkinlaisen hoidon piiriin. Pohjanmaan alueilla raportoiduista tapauksista lapset kuuluivat verrattuna harvemmin tuen tai hoidon piiriin (55 %). Itä-Suomen alueella suurin osuus ei osannut sanoa lapsen hoitoon kuulumisesta (33 %). Kaakkois-Suomen raportoiduissa tapauksissa noin neljännes ei osannut sanoa lapsen kuulumisesta hoidon piiriin. Helsingin ja Lounais-Suomen alueilla raportoitujen tapausten perusteella epäselvyyksiä hoitoon kuulumisesta oli vähemmän. Kyselylomakkeessa ei tarkemmin määritelty, mitä hoidon ja tuen piiriin kuulumisella tarkoitettiin, joten nämä erot voivat osaltaan selittyä myös tulkinnallisilla eroilla.

Lopuksi kyselyssä kysyttiin, onko lapsen ja perheen tukemiseksi sovittu jatkotoimenpiteistä. Tuen jatkotoimenpiteistä sovittiin suurimmassa osassa (71 %) kaikista tapauksista. Koko aineistoa tarkastellessa tuesta sovittiin useimmiten silloin, kun tutkinta päätettiin rajata (80 %) tai kun pyydettiin virka-apua lasten ja nuorten OiPsy-yksiköstä (75 %). Perheen tuesta sovittiin vähiten niissä tapauksissa, kun poliisi tekee lisäselvityksiä (59 %) ja niissä tapauksissa, kun poliisi päättää rikostutkinnan (64 %). Tuen jatkosta sopiminen erosi myös alueittain. Lounais-Suomen alueella (85 %) ja Itä-Suomen alueella (80 %) tuen jatkumisesta sovittiin useammin kuin muualla. Heikoitein tuen jatkumisesta oli sovittu Helsingin ja Ahvenanmaan (55 %) sekä Länsi-Uudenmaan (58 %) alueilla.

2.2.2 Käytössä olevat tiedot selvityksissä

Poliisin (99 %) ja sosiaalitoimen (97 %) tiedot olivat käytössä lähes kaikissa raportoiduissa selvityksissä. Lapsen terveystiedot olivat käytössä palaverissa hieman harvemmin (85 %). Muita tietoja (esim. koulun, päiväkodin tai ensihoidon taustatietoja tai hätäkeskuksen ääninauhoja) oli käytössä vain kolmessa prosentissa raportoiduista selvityksistä. Alueelliset erot poliisin ja sosiaalitoimen tietojen käytöstä olivat pieniä, vain muutaman prosenttiyksikön luokkaa. Terveystietojen käytön kohdalla erot olivat isompia. Helsingin ja Lounais-Suomen alueilla terveystiedot olivat käytössä kaikissa selvityksissä. Itä- (98,5 %) ja Länsi-Uudenmaan (98 %) alueella sekä Pohjanmaalla (94 %) terveystiedot olivat käytössä lähes kaikissa raportoiduissa selvityksissä. Kaakkois-Suomessa terveystiedot olivat käytössä 67 prosentissa raportoiduista tapauksista. Itä-Suomessa terveystiedot olivat käytössä vain yhdessä tapauksessa.

Kyselyn perusteella terveydenhuollon tiedot olivat käytössä merkitsevästi useammin silloin, kuin terveydenhuollon edustaja oli paikalla. Terveystiedot olivat käytössä myös useammin silloin, kuin syyttäjä oli paikalla (96 %) verrattuna siihen, jos syyttäjä ei ollut läsnä (90 %). Erot eivät kuitenkaan välttämättä johdu eri ammattilaisten osallistumisesta, vaan kuvastavat enemmänkin alueellisia eroja toimintavoissa.

2.2.3 Moniammatillisten työryhmien kokoonpanot

Kun tarkastellaan kaikkia kyselylomakkeella raportoituja tapauksia yhteensä oli poliisi läsnä yhtä lukuunottamatta kaikissa moniammatillisissa Lasta-palavereissa. Lasten ja nuorten OiPsy-edustaja oli mukana 99 prosentissa ja syyttäjä 95 prosentissa palavereista. Sosiaalitoimi sen sijaan oli mukana huomattavasti harvemmin, vain 36 prosentissa tapauksista ja terveydenhuollon edustaja vielä harvemmin, neljänneksessä tapauksista (25 %). Muita edustajia, jotka olivat lähinnä Lasta-koordinaattoreita, oli mukana viidessä prosentissa selvittelyjä.

Taulukko 4. Osallistuneet ammattilaiset alueittain, %

Osallistuneet	Helsinki	Itä-uusimaa	Länsi- uusimaa	Kaakkois-Suomi	Itä-Suomi	Lounais-Suomi	Pohjanmaa	Yht.
Sosiaalitoimi	52	2	9	0	66	83	97	35
Poliisi	100	100	100	100	100	100	100	100
Syyttäjä	97	98	99	99	100	100	84	98
OiPsy	100	99	100	100	95	100	97	99
Terveystieteiden tutkimuskeskus	14	0	0	0	2	99	31	26
Muu	83	0	0	0	0	0	6	5

Taulukossa 4 on tarkastelu moniammatillisen työryhmän jäseniä alueittain. Selkein vaihtelu on nähtävissä sosiaalitoimen ja terveystoimen edustajan läsnäolossa. Pohjanmaalla sosiaalitoimi osallistui 97 prosentissa raportoiduissa tapauksissa moniammatilliseen työryhmään ja Lounais-Suomessa 85 prosentissa. Itä-Suomen alueella sosiaalitoimi oli mukana yli puolessa raportoiduista tapauksista (66 %) ja Helsingin alueella noin puolessa raportoiduista tapauksista (52 %). Heikoiten sosiaalitoimi oli edustettuna palaverissa Länsi-Uusimaan (9 %), Itä-Uusimaan (2 %) ja Kaakkois-Suomen (0 %) alueilla. Raportoiduissa luvuissa sosiaalitoimen osalta on kuitenkin otettava huomioon se, että vaikka palaverissa ei olisi ollut sosiaalitoimen edustusta, on sosiaalityön asiantuntemusta saattanut palaverissa olla tuomassa OiPsy-yksikön sosiaalityöntekijä.

Syyttäjä oli mukana useimmissa tai kaikissa tapauksissa kaikilla muilla alueilla paitsi Hämeen ja Sisä-Suomen alueilla, joissa syyttäjä ei ollut mukana missään raportoidussa selvityksessä. Terveystoimen edustaja oli mukana hyvin vaihtelevasti. Itä- ja Länsi-Uudenmaan ja Kaakkois-Suomen alueella terveydenhuollon edustaja ei ollut mukana raportoiduissa selvityksissä lainkaan. Itä-Suomessa, Pohjanmaalla sekä Helsingin alueella terveydenhuollon edustaja oli mukana joissakin tapauksissa. Lounais-Suomessa terveydenhuollon edustaja on ollut mukana lähes kaikissa selvityksissä (99 %). Kokonaisuudessaan Lounais-Suomen alueella moniammatilliseen ryhmään on kuulunut selvityksissä eniten ammattilaisia. Suurin osa selvityksistä on kuitenkin kaikilla alueilla tehty vähintään kolmen ammattiedustajan voimin.

2.2.4 Lasta -lomakkeen käyttäminen selvityksessä

Vain hieman yli kolmasosassa raportoiduista palaverista Lasta-lomake oli käytössä (38 %). Lomakkeen käyttö erosi raportoitujen tapausten perusteella alueellisesti. Lounais-Suomen ja Helsingin alueella Lasta-lomake oli käytössä kaikissa selvityksissä. Pohjanmaalla lomake oli käytössä noin puolissa (56 %) ja Kaakkois-Suomen alueella noin neljänneksessä (27 %) selvityksistä. Lopuilla aluilla lomake oli käytössä muutamissa (alle 10 %) selvityksissä.

Fyysisen väkivallan tapauksista lomaketta käytettiin 40 prosentissa ja seksuaaliväkivallan tapauksissa 17 prosentissa. Muunlaisissa väkivallan tapauksissa Lasta-lomake oli useimmiten käytössä (75 %). Lomakkeen käytössä oli eroja myös lapsen iän mukaan. Lasta-lomaketta käytettiin useammin raportoiduissa alle 13-vuotiaisiin kohdistuneissa tapauksissa, kuin yli 13-vuotiaisiin kohdistuneen väkivallan selvityksissä.

Terveystietojen ja muiden tietojen käytössä oleminen raportoiduissa selvityksissä oli yhteydessä lomakkeen käyttämiseen näissä selvityksissä. Niistä selvityksistä, joissa lomaketta käytettiin, terveystiedot olivat käytössä 99,5 prosentissa, kun taas niissä, joissa

lomaketta ei ollut terveystiedot olivat käytössä 77 prosentissa tapauksista. Muita tietoja oli käytössä viidessä prosentissa niistä tapauksista, joissa Lasta-lomake oli käytössä, ja vain kahdessa prosentissa silloin, kun lomake ei ollut käytössä.

2.3 Johtopäätös

Lasta-seula-mallin laajentumisen myötä erilaisia mallin toteutustapoja on tullut useita ja ne eroavat merkittävästi toisistaan. Paikalliset toteutustavat saattavat poiketa huomattavastikin aiemmin esitetystä alkuperäisestä Lasta-prosessista. Eroja on muun muassa osallistuvien ammattilaisten, seuratoiminnan kattavuuden, palaverien tiheyden, käytettävien taustatietojen ja Lasta-lomakkeen käytössä. Toisaalla seulaan voidaan ottaa jopa kaikki lapsiin kohdistuvat väkivalta- tai seksuaalirikosepäilyt kun toisaalla jutuista ”esiseulotaan” Lasta-seulaan vain haastavimmat tai vakavimmat tapaukset. Erot tuovat esiin sen, että Lasta-seula-mallia käytetään osin eri tarkoituksiin. Joillain alueilla mallia käytetään tukemaan poliisin esikäsittelytyötä erityisesti rajoituspäätösharkinnan tukena. Näin toimitaan esimerkiksi Espoossa. Toisilla alueilla, kuten Turussa, Lasta-palavereihin valikoituminen on erilaista ja palaverien painotus on vahvemmin myös lapselle ja perheelle tarjotun tuen miettimisessä.

Konkreettisimmillaan erot näkyvät siinä, käytetäänkö alueella Lasta-lomaketta vai ei sekä siinä, millaisella kokoonpanolla Lasta-seula-palavereita järjestetään. Kokoonpanot ovat selvästi yhteydessä siihen, millaisia tavoitteita Lasta-seula-mallille on alueella asetettu. Poliisin ja OiPsy-yksikön edustajan ollessa paikalla Lasta-seula-palavereissa lähtökohtaisesti aina, sosiaalitoimen, terveydenhuollon ja syyttäjän edustajien läsnäolo sen sijaan vaihtelee sen mukaan, millaisia tavoitteita toiminnalle on asetettu. Paikallaoloon vaikuttavat myös resurssikysymykset. Syyttäjän rooli korostuu erityisesti niillä alueilla, joilla toiminnan ensisijainen tarkoitus liittyy tapausten seulontaan. Lastensuojelun rooli puolestaan korostuu alueilla, joissa Lasta-seula-malliin viedään vain osa tapauksista ja toiminnassa korostuu tuen tarjoaminen poliisitutkinnan lisäksi. Joillakin alueilla on olemassa erikseen nimetty Lasta-koordinaattori ja joillakin alueilla ei. Myös Lasta-koordinaattorien ammattitausta vaihtelee.

Myös Lasta-lomakkeen käytön vaihtelu on erittäin suurta. Lounais-Suomessa ja Helsingin alueella lomake on ollut käytössä kaikissa selvityksissä, kun taas esimerkiksi Länsi-Uudellamaalla Lasta-lomake ei ole käytössä. Niilläkin alueilla, joilla Lasta-lomaketta ei ole käytössä, saatetaan kuitenkin tietoja kerätä kattavasti ja moniammatillisesti. Kaikista niistä Lasta-seula-palavereissa olleista tapauksista, joista alueen toimijat ovat täyttäneet THL:n ja Poliisihallituksen kyselylomakkeen, ainoastaan 38 % tapauksista käytössä oli Lasta-lomake.

Eroavaisuutta on myös siinä, kuka tietoja kerää ja sen myötä siinä, minkä lainkohtien perusteella tietojen vaihtoa oikeutetaan. Esimerkiksi Varsinais-Suomen mallissa taustatiedot kerätään poliisin pyynnöllä Turun yliopistollisen keskussairaalan lastenlinikalla sijaitsevan Lasta-koordinaattorin toimesta, jonka tiedonsaantioikeus perustuu AVI:n kanssa tehtyyn sopimukseen ja järjestämislain tulkintaan. Joensuun mallissa sosiaalitoimen taustatietojen keräämisestä poliisille vastaa hyvinvointialueen sosiaaliohjaaja, joka työskentelee fyysisesti poliisiasemalla lapsirikostutkinnan kanssa samoissa tiloissa. Sosiaaliohjaaja ei kuitenkaan käytä Lasta-lomaketta, vaan Lasta-lomake on Lapsiperhepalveluissa sosiaaliohjaajan työkaluna, jonka kautta sosiaalitoimi kokoaa terveystiedot. Joensuussa tiedonsaantioikeus perustuu sosiaalihuollon asiakaslakiin (22.9.2000/812), jonka nojalla terveystietoja ei kuitenkaan ole mahdollista välittää poliisille (Lilja & Hiilloskivi 2022). Itä-Uusimaalla Oikeuspsykiatrian yksikön edustaja kerää lastensuojelun ja terveydenhuollon tiedot niistä tapauksista, joiden käsittelyssä on mukana, jolloin tiedonvaihto perustuu järjestämislain laajaan tulkintaan.

Lasta-seula-mallin kehittämisessä on annettu alueille mahdollisuus hyödyntää Lasta-seula-mallia parhaaksi katsomallaan tavalla huomioiden omat tarpeet sekä oman toimintaympäristön piiret. Erot toki herättävät kysymyksen, voidaanko puhua yhdestä yhtenäisestä Lasta-seula-mallista, jos toiminnan tavoitteetkin ovat osin toisistaan eroavat. Vaikka kehittämistyössä alueita on kannustettu muokkaamaan mallia paikalliseen toimintaympäristöön, aiheuttaa toimintamallien eriävyys myös haasteita. Lasta-mallin yhtenäistämistavoitteena on se, että lapset saisivat laadukkaat ja tasavertaiset palvelut asuinpaikasta riippumatta. Mikäli toimintamallit eroavat toisistaan merkittävästi lisää se riskiä myös lasten epätasalaatuiselle kohtelulle epäilyissä kaltoinkohtelutilanteissa. Koska toimintatavat ovat erilaisia ja kaikki Lasta-seula-malliakaan käyttävät poliisilaitokset eivät käytä Lasta-lomaketta, on myös haastavaa seurata yhtenäisesti eri alueiden toimintaa ja yhdenmukaisuutta. Yhteneväinen tiedonkeräys Lasta-lomakkeella voisi mahdollistaa paremmin alueiden keskinäisen vertailun ja tutkimisen.

3 Osahanke 2: Lasta-seula-toiminnan vaikutus esitutkinnan kestoon rekisteritutkimuksen perusteella

3.1 Johdanto

Lasta-seula-mallin yhtenä tavoitteena on lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikos-epäilyjen mahdollisimman nopea käsittely. Pitkät selvittelyprosessit ovat asianomaisille raskaita, mutta erittäin raskaita ja haitallisia niiden ajatellaan olevan lapsille. Tutkimustietoa Lasta-seula-mallien yhteydestä esitutkinnan kestoon ei kuitenkaan ole ennen tätä tutkimushanketta ollut saatavilla.

Tässä luvussa kuvataan ensin yleistä tutkimus- ja tilastotietoa esitutkinnan kestoon liittyen. Luvun empiirisessä osassa tarkastellaan lapsiin kohdistuvan väkivallan tapausten tutkimuksen kestoja ja selvitetään Lasta-seula-mallin mahdollisia yhteyksiä esitutkinnan kestoon Poliisiasiantietojärjestelmä Patjasta poimitun rikosilmoitusaineiston perusteella.

3.2 Esitutkinnan kestoon liittyvät haasteet

Poliisihallitus on ohjeistanut, että alaikäisen ollessa rikosasian asianomistajana esitutkinta on käynnistettävä välittömästi ja toimitettava mahdollisimman nopeasti (Fagerlund & Toivonen 2021; Rantaeskola 2014, 110). Tällä hetkellä esimerkiksi lapseen kohdistuneen seksuaalirikosten käsittely kokonaisuudessaan, sisältäen esitutkinnan ja mahdollisen oikeuskäsittelyn, kestää keskimäärin kaksi vuotta (Laajasalo ym. 2020). Aika on selvästi pidempi kuin aikuisiin kohdistuvien, vastaavien rikosten kohdalla. Pitkien tutkintaprosessien ongelmallisuus on tunnistettu ja yhdeksi ratkaisuksi on esitetty aikarajaa, jonka sisällä tutkinta olisi saatava hoidettua (Oikeusministeriö 2018). Lainsäädännössä on määritelty aikaraja tutkinnalle silloin, kun rikoksesta epäilty on alaikäinen ja rangaistus rikoksesta, josta häntä syytetään, on yli puoli vuotta vankeutta. Tällöin esitutkinta on suoritettava kiireellisesti ja tapauksen pääkäsittely on lain mukaan pidettävä 30 päivän kuluessa asian vireille tulosta. Vastaavaa aikarajaa ei kuitenkaan lainsäädännössä ole ollut koskien tapauksia, joiden asianomistaja on alaikäinen. (Fagerlund & Toivonen 2021; Oikeusministeriö 2018.) 1. lokakuuta 2023 voimaan tulevan lakiuudistuksen myötä myös tapauksissa, joissa epäillään lapseen kohdistuvaa seksuaalirikosta tai lapsen henkeen, terveyteen,

vapauteen, yksityisyyteen, rauhaan tai kunniaan kohdistuvaa rikosta, on sekä esitutkinta että syyteharkinta suoritettava kiireellisesti ja tuomioistuimen pääkäsittely aloitettava 30 päivän sisässä asian vireilletulosta (HE 144/2022vp).

Viiveet käsittelyssä hidastavat ja vaikeuttavat sekä lapsen että perheen toipumista tapahtuneesta. Lasten kohdalla käsittelyajan venyminen on erityisen haitallista myös siksi, että lasten aikakäsitys poikkeaa aikuisten aikakäsityksestä. Viiveet vaikuttavat myös lasten ja vanhempien väleihin sekä vuorovaikutussuhteisiin. Näin on erityisesti niissä tapauksissa, joissa lapsen vanhempi tai muu läheinen on rikoksesta epäiltynä. Toisaalta pitkittyvän oikeusprosessin vanhemmille aiheuttama kuormitus heijastuu myös lapsiin. Pitkittynyt oikeusprosessi voi lapsissa aiheuttaa epäluottamusta viranomaisia kohtaan, kun tapauksesta kertominen ei lapsen silmissä ”johda mihinkään”. Aikaviiveet voivat myös viivyttää lapsen hoidonsaantia. (Laajasalo ym. 2020.)

Lapsiin kohdistuvien rikosepäilyjen rikosprosessissa eniten aikaa vie yleensä esitutkintavaihe (Fagerlund & Toivonen 2021). Taulukosta 5 nähdään, että pisin yksittäinen vaihe rikosprosessin etenemisessä lapseen kohdistuvan seksuaalirikoksen selvittelyssä näyttäisi olevan esitutkinta-aika. Rikosilmoituksen tekemisestä syyteharkintaan siirtyminen vie lapseen kohdistuneissa seksuaalirikostapauksissa lähes yhtä kauan, kuin muu rikosprosessi yhteensä. Esiselvitys ja -tutkinta-aika kesti näissä tapauksissa lähes vuoden ja koko prosessi lähes kaksi vuotta. Erityisesti esiselvitys ja -tutkinta-aika näyttääkin taulukon perusteella olevan lapsiin kohdistuneissa seksuaalirikostapauksissa pidempi, kuin vertailun vuoksi esitetyissä muissa seksuaali- ja väkivaltarikoksissa. Syyteharkinta ja käräjäoikeuskäsittelyjen kesto ei sen sijaan eroa huomattavasti lapsiin ja aikuisiin kohdistuneiden rikosten välillä. (Oikeusministeriö 2018.)

Taulukko 5. Rikosprosessin eri vaiheiden kestojen keskiarvot kuukausina päärikoksen mukaan vuosina 2014–2017. Oikeusministeriö 2018.

Rikosnimike	Poliisi-syyttäjä*	Syyttäjä-käräjäoikeus**	Käräjäoikeus***	Yhteensä****
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	10.6	4.8	5.6	21.1
Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	10.1	5.5	5.7	21.3
Raiskaus	6.6	4.9	7.0	18.5
Törkeä raiskaus	7.4	2.8	4.4	14.6
Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	6.4	5.5	8.6	20.5
Pahoinpitely	5.9	3.4	5.3	14.5
Törkeä pahoinpitely	5.8	3.4	6.2	15.4

*Aika rikosilmoituksesta syyttäjälle

**Aika syyttäjältä vireilletuloon käräjäoikeudessa

***Käräjäoikeuden käsittelyaika

****Aika rikosilmoituksesta käräjäoikeuden ratkaisuun

Lapsiin kohdistuvien rikosepäilyjen esitutkintavaiheiden kestossa on myös suuria eroavaisuuksia. Toisinaan epäilyn selvittäminen voi alkaa hyvinkin nopeasti ilmoituksen jättämisen jälkeen ja olla lapsen ja perheen osalta ohi jopa alle kuukaudessa. Toisaalta erilaiset päällekkäiset ja peräkkäiset viranomaisprosessit voivat joidenkin tapauksien osalta kestää jopa vuosia. (Julin 2021, 73–74.) Nopea tutkintaprosessi voi olla lapselle ja perheelle hetkellisesti kuormittava, mutta toisaalta pitkään jatkuva tutkintaprosessi voi asettaa elämän pitkäaikaista stressiä aiheuttavaan, epävarmaan ”välitilaan”, jolloin toipuminen on hankalaa (em., 110–113).

Esitutkinta-ajoissa näyttää olevan suuria alueellisia eroja (Fagerlund & Toivonen 2021; Laajasalo ym. 2020; Oikeusministeriö 2018). Kuuden vuoden tarkastelujaksolla (2014–2019) esitutkintavaihe kesti kauimmin Oulun käräjäoikeuden sekä Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeuden alueilla. Esitutkinnan kesto lapsiin kohdistuneissa rikosepäilyissä oli näissä molemmissa keskimäärin yli 14 kuukautta. Kaikkein nopeimmin esitutkintavaiheesta suoriuduttiin Kymenlaakson ja Helsingin käräjäoikeuksien alueilla, joissa keskimääräinen esitutkinnan kesto oli alle kahdeksan kuukautta. Eroa keskiarvoilla nopeimpien ja hitaimpien alueiden välillä oli siis jopa puoli vuotta. Niillä alueilla, joiden esitutkintavaihe kesti pisimpään, myös syyteharkintaan ja käräjäoikeuskäsittelyyn kului muita alueita enemmän aikaa.

(Fagerlund & Toivonen 2021.) Alueellisille eroille tutkinnan kestossa on esitetty monia syitä. Ensinnäkin rikokset eivät välttämättä jakaannu tasaisesti eri alueille, jolloin ruuhkaisuus voi viivästyttää tutkintaa. Epäillyt rikokset eivät välttämättä ole myöskään eri alueilla samanlaisia. Esitutkinnan keston voi kuitenkin vaikuttaa myös se, miten lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinta on järjestetty. (Oikeusministeriö 2018.) Alueiden väliset erot käsitteilyajoissa ovat merkittäviä, mikä asettaa lapset ja perheet eriarvoiseen asemaan riippuen siitä, missä päin Suomea he asuvat (Laajasalo ym. 2020; Oikeusministeriö 2018). Tämä puolestaan saattaa vaarantaa lasten ja perheiden oikeusturvaa (Oikeusministeriö 2018).

Lapsiin kohdistuvien rikosten keskittämistä pidetään esitutkintaa nopeuttavana tekijänä (Fagerlund & Toivonen 2021). Lapsiin kohdistuneet väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyt ovat poikkeuksetta vaativaa esitutkintaa, joiden tutkinta suositellaan hoidettavaksi tiiminä tai parityöskentelynä. Poliisihallituksen ohjeistuksen mukaan lapsen kuulustelun toteuttavalla tutkijalla tulee olla erityiskoulutus tähän tehtävään. Lapsen haastattelukoulutuksen saaneita tutkijoita ei Suomessa kuitenkaan kaikkialla ole riittävästi, ja osalla poliisilaitoksista lapsiin kohdistuvia rikosepäilyjä tutkivatkin myös muut kuin haastattelukoulutuksen käyneet poliisit. (Fagerlund & Toivonen 2021; Oikeusministeriö 2018.)

Keskitetyn rikostutkinnan lisäksi moniammatillisen työotteen ajatellaan tehostavan esitutkintaa. Lasta-seula-mallin lähtökohtainen idea rikostutkinnan tukena onkin tutkinnan tehostaminen ja nopeuttaminen. Malli perimmäisenä tavoitteena on myös vastata siiten epätasa-arvoiseen tilanteeseen, jossa lapset asuinpaikastaan riippuen saavat erilaista palvelua rikosasiansa tutkinnassa. Seuraavassa tarkastellaan rikosilmoitusaineistoon perustuen, millaisia yhteyksiä Lasta-seula-mallin soveltamisesta on löydettävissä esitutkinnan keston.

3.3 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa tarkastellaan poliisin rekisteriaineiston perusteella Lasta-seula-mallin mahdollista vaikutusta esitutkinnan keston. Tarkasteltavina alueina ovat Lasta-seula-mallia hyödyntävät Turku ja Espoo sekä verrokkialueina Keski-Suomi ja Pohjois-Pohjanmaa. Espoo ja Turku valittiin tutkimukseen siitä syystä, että Turussa ja Espoossa Lasta-seula-malli on ollut käytössä pidempään, ja molemmille alueille on syntynyt vakiintunut, toisistaan hieman poikkeava käytäntö Lasta-seula-mallille. Espoossa on aineiston otanta-ajankohdaksi ollut käytössä malli, jossa kaikki esikäsittelyssä olleet tapaukset taustoitettiin ja käsiteltiin OiPsy-yksikön toimesta, eikä jaottelua OiPsy-seuloihin ja syyttäjaseuloihin oltu vielä tehty. Espoon osalta tulokset kuvastavat siis tätä hieman nykyisestä käytännöstä poikkeavaa mallia.

Tutkimuksessa tarkastellaan Espoon ja Turun osalta tapausten ohjautumista Lasta-seula-malliin sekä verrataan tapausten tutkinnan kestoajkoja alueiden sisällä niissä tapauksissa, joissa Lasta on ollut käytössä joko lomakkeen tai palaverin muodossa, niihin tapauksiin, joissa Lasta-seula-käsittelyä ei käytetty. Lisäksi tutkimuksessa verrataan yleisellä tasolla esitutkinnan kestoja alueilla, joilla Lasta-seulatoiminta on vakiintunut (Espoo ja Turku) alueisiin, joissa Lasta-seula ei ole ollut käytössä (Keski-Suomi ja Pohjois-Pohjanmaa). Keski-Suomi ja Pohjois-Suomen alue valikoituivat verrokkialueiksi siitä syystä, että niissä Lasta-seula-toimintaa ei tutkimusajankohtana ollut käytössä lukuunottamatta Pohjois-Pohjanmaalla kesällä 2021 käynnistettyä hieman Lasta-seula-toimintaa muistuttavaa säännöllistä yhteistyöverkostoa. Keski-Suomen ja Pohjois-Pohjanmaan alueet ovat myös kokoluokaltaan verrannollisia Turun ja Espoon alueisiin.

Aineiston poiminta

Aineisto kattaa tutkimusalueilla vuosina 2019–2021 kirjatut alle 18-vuotiaaseen kohdistuneet väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyt. Aineisto on poimittu Poliisiasiantietojärjestelmästä (Patja) poliisin informaatioteknologiakeskuksen toimesta Poliisihallituksen luvalla (POL-202276411). Poimintaehtoina on ollut rikoslain 20 tai 21 luvun mukainen rikosnimike, ilmoitushetkellä alle 18-vuotias asianomistaja sekä tapahtumapaikkakunta. Alue-rajaukset on tehty Patjaan kirjatun tapahtumapaikkakunnan mukaan. Turun alue kattaa Varsinais-Suomen kunnat, koska kaikki Varsinais-Suomen tapaukset käsitellään keskitysti Turun lapsirikostutkinnassa. Espoon alue kattaa Espoon lisäksi ainoastaan Kauniaisen, koska nämä Kauniaisen tapaukset on käsitelty Espoon poliisin esikäsittely-yksikössä koko poimintajakson ajan. Keski-Suomen ja Pohjois-Pohjanmaan osalta poimintaan on sisällytetty kaikki kyseisten maakuntien kunnat.

Tieto tapausten ohjautumisesta Lasta-seula-malliin saatiin HUS:n OiPsy-yksikön ja TYKS:n sosiaalipediatrian virka-apupyynnörekistereistä. (Tutkimuslupa HUS/265/2023 ja VSSHP/2023/132526). Rekistereistä oli eroteltavissa se, olivatko tapaukset olleet lomakekäsittelyssä ja/tai palaverissa. HUS:sta ja TYKS:stä saadut R-numero-listat yhdistettiin rikosepäilyistä kerättyyn muuhun tietoon Poliisin informaatioteknologiakeskuksen toimesta. Informaatioteknologiakeskus toimitti tutkijoille aineistoversion, josta tapausten tunnistetietona toimiva rikosilmoitusnumero oli poistettu.

Aineiston tiedot tapausten ohjautumisesta Lasta-seula-malliin eivät ole täydellisiä, sillä HUS:n ja TYKS:in toimittamissa R-numerolistoissa oli joitakin puutteita ja virheellisesti kirjattuja R-numeroita, joita ei löytynyt Patja-järjestelmästä. Lisäksi kaikki HUS:n ja TYKS:in toimittamissa R-numeroista eivät sisällyneet Patjasta tehtyyn aineistopoimintaan. Nämä tapaukset olivat lähinnä sellaisia, joissa uhriksi epäiltyä lasta ei oltu Patjassa merkitty asianomistajaksi. Aineiston ulkopuolelle jäi myös joitakin Lasta-seulassa olleita yksittäistapauksia, joissa tapahtumapaikkakunta, rikosnimike tai asianomistajan ikä eivät sisällyneet

hakuheitoisin. Lisäksi osa tapauksista oli Lasta-seulaan ohjattaessa kirjattuna sekalaisilmoituksena, eikä näitä tapauksia ole aineiston perusteella mahdollista yhdistää mahdollisesti myöhemmin samasta tapauksesta kirjattuihin R-ilmoituksiin. Nämä tekijät aiheuttavat virhelähdettä Lasta-käsittelyyn ohjattujen tapausten osuuksiin, mutta niiden vaikutus kokonaisuuteen on arvioitu olevan vähäinen.

Alkuperäinen poiminnan mukainen aineisto sisälsi myös alaikäisten väliset väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyt. Analyysseja varten aineistosta kuitenkin rajattiin pois ne tapaukset, joissa ensimmäinen epäily oli alle 18-vuotias, sillä Lasta-seula-malli on tarkoitettu tapauksiin, joissa aikuinen kohdistaa väkivaltaa lapseen. Alaikäisten tekemät rikokset tutkitaan myös osalla alueista erillään muista lapsiin kohdistuvista rikoksista.

Alkuperäinen aineisto koostui yhteensä 8 178 rikosilmoituksesta. Kun alaikäisten tekemät rikokset rajattiin pois, jäi rikosilmoituksia aineistoon 6 334. Mikäli kyseisessä tapauksessa on ollut useampi epäily, on analyysseissa otettu huomioon ainoastaan ensimmäisen rikosnimikkeen ensimmäinen epäily.

Analyysissa käytetyt käsitteet

Tapaus: Yhdessä rikosilmoituksessa voi olla useita lapsia asianomistajina. Havaintojen selkeyttämiseksi aineistoa analysointiin lapsikohtaisesti. Se tarkoittaa, että mikäli samassa rikosilmoituksessa on ollut useampi lapsi asianomistajana, on jokaista lasta koskeva epäily analysoitu omana tapauksenaan. Näistä lapsikohtaisista ilmoituksista käytetään raportissa termiä tapaus.

Tutkinnan kesto: Analyysissä tarkastellaan erityisesti tutkinnan kestoa. Tutkinnan kestolla tarkoitetaan tässä tapauksen kokonaiskestoja. Se tarkoittaa sitä, että tapauksen tutkinta päättyy, kun kaikki yhteen lapseen liittyvät samassa ilmoituksessa olevat epäilyt on tutkittu. Tutkinnan kesto esitetään päivinä. Mikäli tapauksen tutkinta oli vielä avoin, kokonaiskesto ei ole esitetty eikä näin ollen otettu huomioon keskikestoja laskettaessa. Näitä tapauksia oli kullakin alueella kahdesta neljään prosenttia tapauksista. (Liitetaulukko 2).

Rikosnimike: Mikäli samaan lapseen on kohdistunut tekoja useammalla rikosnimikkeellä, rikosnimikkeitä tarkastellaan ensimmäisen nimikkeen mukaan. Osassa analyysseista lapsiin kohdistuvia seksuaali- ja väkivaltarikoksia tarkastellaan luokiteltuina lieviin pahoinpitelyihin, perusmuotoisiin pahoinpitelyihin, seksuaalirikoksiin ja törkeisiin seksuaalirikoksiin. Seksuaalirikoksiin on luokiteltu lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tekoihin, (lapsen) seksuaalinen hyväksikäyttö, pakottaminen seksuaaliseen tekoon sekä näiden yritykset. Törkeiksi seksuaalirikoksiksi on luokiteltu raiskaukset, törkeät seksuaaliset hyväksikäytöt ja

näiden yritykset sekä paritus. Luokittelujen ulkopuolelle jäivät kokonaan törkeät pahoinpitelyt sekä muut harvinaisemmat nimikkeet, kuten henkirikokset ja vammantuottamukset, sillä näitä oli aineistossa vain vähän.

Tutkinnan päätös: Tutkintaa koskevia päätöksiä tarkasteltaessa on huomioitu sekä tapaus- että henkilöpäätökset. Henkilöpäätösten osalta luokittelussa on huomioitu ensimmäisen nimikkeen ensimmäistä epäiltyä koskeva päätös. Näin on toimittu siksi, että sellaisia tapauksia, joissa ensimmäistä epäiltyä koskeva päätös poikkesi muita epäiltyjä tai nimikkeitä koskevista päätöksistä, oli vain muutama. Analyyseja varten tutkinnan päätöstiedot jaettiin viiteen luokkaan: tutkinta rajoitettu; ei rikosta / syytä epäillä; tapaus syytäjälle / annettu sakko; ei vaatimuksia / vaatimukset peruutettu / vähäinen rikos; muut päätökset. Muihin päätöksiin sisältyvät esimerkiksi tapaukset, joissa epäilty on kuollut tai asiasta on jo ilmoitus. Tutkinnan rajoittaminen sisältää tässä luokittelussa myös ne tapaukset, joissa varsinaista tutkintaa ei aloitettu. Lisäksi erillisenä huomioitiin myös tapaukset, joissa tutkinta oli keskeytetty, sillä myös näiden osalta oli mahdollista analysoida esitutkinnan kestoa.

3.4 Aineiston kuvailu taustamuuttujien osalta

Aineisto sisälsi kokonaisuudessaan 7 565 epäillyn lapsen kohdistuneen väkivallan tapausta. Aineistossa olleet tapaukset jakautuivat tutkimuksen kohteena olevien alueiden mukaan seuraavanlaisesti: Espoo 2 093, Turku 1 916, Keski-Suomi 1 893 ja Pohjois-Pohjanmaa 1 663.

Aineiston tapauksista suurin osa oli pahoinpitelyepäilyjä. Seuraavaksi yleisimmät rikosnimikkeet olivat lievä pahoinpitely (14 %), lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (13 %) ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (3 %). Rikosnimikkeiden suhteen alueellisia eroja oli siten, että Espoon alueella kirjattiin suhteellisesti selvästi enemmän pahoinpitelyitä (71 %) verrattuna muihin alueisiin (46–58 %). Tarkemmin aineistossa esiintyvien rikosnimikkeiden jakautuminen on kuvattu liitetaulukossa 4.

Syyteharkintaan tapauksista oli päätyttyä aineiston tapauksista 38 %. Syyteharkintaan päättymisessä oli kuitenkin alueellisia eroja siten, että Espoossa ja Turussa syyteharkintaan asti edenneiden osuus oli selvästi pienempi (33 %) kuin Keski-Suomessa (40 %) ja Pohjois-Pohjanmaalla (46 %). Syyteharkinnan lisäksi yleisimpiä päätöspäätöksiä olivat esitutkinnan lopettaminen seuraamusluonteisella tai prosessuaalisella rajoittamisella (13,6 % ja 13,2 %) sekä ei rikosta -päätös (11,4 %). Päätöstietojen perusteella alueilla oli näkyvissä selviä eroja esitutkinnan rajoittamiseen ja lopettamiseen liittyvissä päätöskäytännöissä. Espoossa seuraamusluonteista rajoittamista käytettiin selvästi muita alueita enemmän (Espoo 26 % vs muut 8 – 12 %), kun taas Keski-Suomessa käytettiin eniten prosessuaalista rajoittamista

(Keski-Suomi 21 % vs muut 6 – 14 %). Turussa tapauksia päätettiin eniten ei syytä epäillä rikosta- perusteella (Turku 19 % vs muut 1 – 4 %). Päätösjakaumat alueittain on kuvattu tarkemmin liitetaulukossa 5.

3.5 Tapausten ohjautuminen Lasta-seula-käsittelyyn

Koska Lasta-seula-mallia toteutetaan alueittain hyvin eri tavalla, tarkastellaan analyyseissa Turun ja Espoon alueita erillisinä esimerkkeinä Lasta-seula-mallista.

Turun alueella aineiston tapauksista 29 % oli ohjattu Lasta-seula-mallin mukaiseen lomake-kartoitukseen ja näistä reilu kolmannes, eli 8 % kaikista tapauksista edelleen Lasta-seula-palaveriin. Espoossa Lasta-seula-palaveriin oli ohjattu 61 % tapauksista, mutta Lasta-lomaketta oli käytetty vain kolmessa prosentissa kaikista tapauksista. (Taulukko 6.) Toisin kuin Turussa, lomake ja palaveri olivat Espoossa vaihtoehtoiset toimintatavat, eli palaveriin ohjatuista tapauksista lomaketta ei oltu täytetty. Espoossa Lasta-lomaketta käytettiin ainoastaan vuoden 2021 lopussa kokeiluluontoisesti, mikä selittää lomakekartoitukseen ohjattujen tapausten vähäisen määrän. Vaikka Espoossa palaveriin ohjatuissa tapauksissa ei oltu käytetty Lasta-lomaketta, sisältyi näihin tapauksiin moniammatillinen taustatietojen kartoitus.

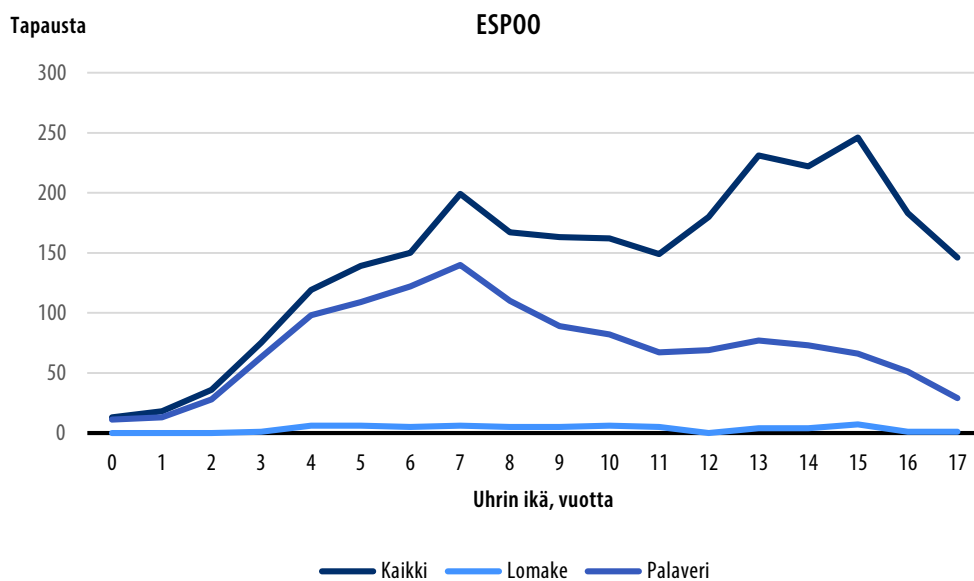
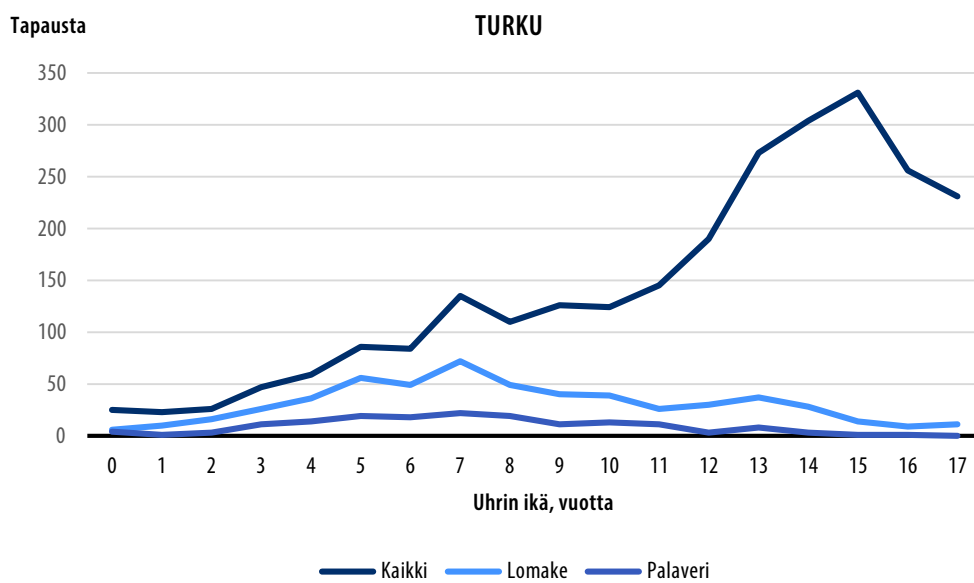
Taulukko 6. Lasta-lomakkeen käyttö ja Lasta-palaveriin eteneminen

TURKU	
Lasta-lomake	29 % (n = 551)
Lasta-palaveri	8 % (n = 161)
Ei Lasta-mallia	71 % (n = 1 365)
ESPOO	
Lasta-lomake	3 % (n = 60)
Lasta-palaveri	61 % (n = 1 271)
Ei Lasta-mallia	36 % (n = 763)

Sekä Turussa että Espoossa Lasta-seula-toiminta kohdistuu erityisesti alle 10-vuotiaisiin lapsiin, vaikka rikosilmoituksia vastaanotetaan runsaasti myös teini-ikäisistä lapsista. Lasta-seula-käsittelyyn ohjautumista suhteessa asianomistajan ikään on tarkastelu kuviossa

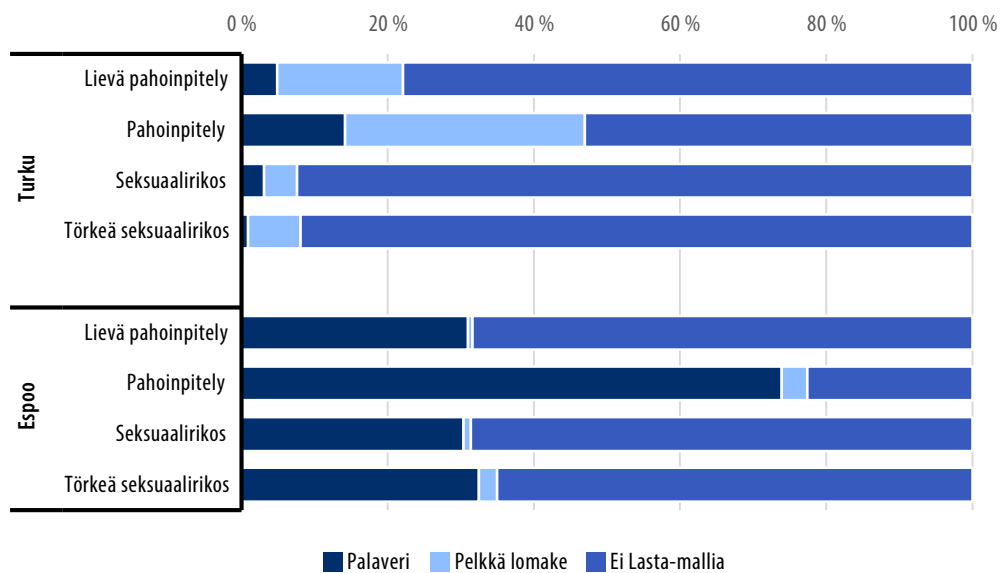
3. Kuvio havainnollistaa myös eroja lomakkeen ja palaverien käytössä; Espoon kohdalla lomakkeen käyttö on jäänyt Turkuun verrattuna vain kokeiluksi. Palavereja sen sijaan järjestetään Espoossa huomattavasti Turkuä enemmän kaikkien ikäryhmien, myös teini-ikäisten uhrien kohdalla.

Kuvio 3. Asianomistajien ikäjakaumat Turussa ja Espoossa

Sekä Turun että Espoon alueella Lasta-seula-toimintaa hyödynnetään erityisesti pahoinpitelyepäilyjen käsittelyssä (Kuvio 4). Palaverikäsitelyyn oli ohjattu Turussa 14 % ja Espoossa 74 % perusmuotoisista pahoinpitelyepäilyistä. Turussa lievistä pahoinpitelyilmoituksista 17 % käsitellään lomakkeella ja 5 % prosenttia etenee palaveriin. Espoossa palaverissa oli käsitelty lievistä pahoinpitelyepäilyistä 31 %.

Kuvio 4. Lasta-seula-käsittelyyn ohjautuminen rikosnimikkeittäin.

Seksuaalirikosepäilyjen kohdalla Lasta-seula-mallia hyödynnettiin selvästi vähemmän. Turussa seksuaalirikoksista 8 % käsiteltiin lomakkeella ja 3 % eteni palaveriin. Espoossa noin kolmannes seksuaalirikoksista käsiteltiin palaverissa. Suurin osa seksuaalirikosepäilyistä jäi siis sekä Espoossa että Turussa Lasta-seula-käsittelyn ulkopuolelle.

Lasta-seula-toiminnan painottuminen pahoinpitelyepäilyjen käsittelyyn korostuu, kun huomioidaan kokonaisaineistossa pahoinpitelyepäilyyn liittyviä rikosepäilyjä olevan selvästi seksuaalirikoksia enemmän. Palaveriin ohjatuista tapauksista sekä Turussa että Espoossa selvästi suurin osa tapauksista oli lieviä tai perusmuotoisia pahoinpitelyepäilyjä (yhteensä 90 – 91 % tapauksista). Seksuaalirikosepäilyjä Lasta-seula-toimintaan ohjatuista tapauksista oli 7–10 prosenttia, törkeitä seksuaalirikosepäilyitä ainoastaan yksittäisiä. Lasta-seula-toimintaan oli ohjattu myös muita rikosnimikkeitä, kuten heitteillepanoja ja törkeitä pahoinpitelyitä. Näitä oli kuitenkin vain yksittäisiä. (liitetaulukko 6)

Aineistossa näkyy Lasta-seula-mallin kohdistuminen esitutinnan aloittamisen ja näytön saamisen kannalta epäselviin tapauksiin: Lasta-seula-käsittelyä hyödynnettiin erityisesti esitutinnan rajoittamiseen päätyneissä tapauksissa. Tapauksista, joissa oli päädytty rajoittamiseen, oli hyödynnetty Lasta-seula-mallia Turussa 63 % ja Espoossa 86 % tapauksista. Sen sijaan syyteharkintaan edenneistä tapauksista Turussa vain 6 % oli käsitelty palaverissa ja 18 % hyödynnetty Lasta-lomaketta. Syyteharkintaan edenneistä tapauksista siis 82 prosenttia oli käsitelty ilman Lasta-seula-mallia. Espoossa, jossa palaveritoiminta oli kattavampaa, oli syyteharkintaan edenneistä tapauksista puolet käsitelty Lasta-seula-palaverissa. Lasta-lomakkeen käytön, palaverin ja ilman Lasta-seula-mallia selvitettyjen tapausten osuuksia tutkintapäätöksittäin on kuvattu tarkemmin liitetaulukossa 7.

Kun tarkastellaan Lasta-seula-palavereissa olleita tapauksia, oli rajoittamiseen joko palaverissa tai myöhemmin tutkinnassa päädytty Espoossa 55 % ja Turussa 37 % tapauksista ja Ei rikosta/Ei syytä epäillä rikosta päätökseen Espoossa 15 % ja Turussa 30 % tapauksista. Syyteharkintaan/sakkoon oli palaverissa käsitellyistä tapauksista edennyt Espoossa 26 % ja Turussa 21 % tapauksista. Myös Lasta-lomake-käsitellyistä tapauksista oli Turussa edennyt syyteharkintaan/sakkoon lähes vastaavasti 20 % tapauksista. Espoossa lomaketta käytettiin sen sijaan nimenomaan tutkinnan rajoittamisen/päättämisen apuvälineenä, mikä näkyy myös rekisteriaineistossa siten, että lomakekäsittelyyn ohjatuista tapauksista ainoastaan 2 % eteni syyteharkintaan/sakkoon.

3.6 Lasta-seula-käsittelyyn ohjautumisen yhteys tutkinnan keston Turun ja Espoon alueilla

Tässä kappaleessa tarkastellaan Lasta-seula-käsittelyyn ohjautumisen yhteyttä esitutinnan keston vertailemalla Lasta-seula-käsittelyssä olleita tapauksia Lasta-seula-käsittelyn ulkopuolelle jääneisiin tapauksiin.

Esitutinnan kestot Lasta-seula-käsittelyssä olleista ja käsittelyn ulkopuolelle jääneistä tapauksista on esitetty taulukossa 7. Turun alueella esitutkinta oli nopeinta Lasta-seula-käsittelyn ulkopuolelle jääneissä tapauksissa. Pisimpään tutkinta kesti niissä tapauksissa, jotka oli käsitelty Lasta-seula-mallin mukaisesti sekä lomakekartoituksella että palaverissa. Espoossa esitutinnan kesto ei juurikaan eronnut Lasta-seula-käsittelyssä olleiden ja sen ulkopuolelle jääneiden välillä, etenkin kun huomioidaan Lasta-lomakkeen olleen käytössä vain kokeiluluontoisesti lievimmissä tapauksissa. Turussa palaveri-käsittelyssä olleiden tapausten tutkinnan kesto oli selvästi pidempi kuin Espoossa, vaikka Lasta-seula-käsittelyn ulkopuolelle jäävien tapausten osalta tutkinnan kokonaiskestot olivat lähellä toisiaan.

Taulukko 7. Tutkinta-aikojen kestot Turun ja Espoon alueilla niissä tapauksissa, joissa Lasta-lomake tai -palaveri ja niissä, joissa ei Lasta-seulontaa

Turku

	Kokonaiskesto KA	Mediaani	n
Lasta-lomake	203	143	530
Lasta-palaveri	218	165	155
Ei Lasta-mallia	188	122	1 318

Espoo

	Kokonaiskesto KA	Mediaani	n
Lasta-lomake	161	169	56
Lasta-palaveri	181	140	1 232
Ei Lasta-mallia	177	123	739

Koska Lasta-käsittelyyn ohjatut ja sen ulkopuolelle jääneet tapaukset ovat jo lähtökohdiltaan erilaisia mm. rikosnimikkeiden ja tarvittavien toimenpiteiden suhteen, on näiden taustatekijöiden vaikutusta pyritty huomioimaan seuraavissa analyyseissa. Taulukossa 8 on tarkasteltu Lasta-seula-mallin yhteyttä esitutkinnan keston tarkemmin erilaiset rikosnimikkeet huomioiden.

Taulukko 8. Lastassa olleet tapaukset ja niiden keskikestot luokiteltujen ensimmäisten nimikkeiden mukaan erikseen Turussa ja Espoossa

		keskikesto	mediaani	min.-maks.	n
Turku					
Lievä pahoinpitely	Lasta-palaveri	151	97	20–569	18
	Lasta-lomake	200	180	9–678	81
	Ei Lasta-mallia	168	118	0–764	286
Pahoinpitely	Lasta-palaveri	219	179	7–825	129
	Lasta-lomake	202	121	1–884	428
	Ei Lasta-mallia	201	129	0–1 154	483
Seksuaalirikos	Lasta-palaveri	299	290	18–843	12
	Lasta-lomake	242	114	8–843	29
	Ei Lasta-mallia	176	101	0–970	352
Törkeä seksuaalirikos	Lasta-palaveri	-	-	-	<5
	Lasta-lomake	199	127	100–426	9
	Ei Lasta-mallia	243	212	0–902	102
Espoo					
Lievä Pahoinpitely	Lasta-palaveri	176	122	34–729	48
	Lasta-lomake	-	-	-	<5
	Ei Lasta-mallia	190	122	0–887	106
Pahoinpitely	Lasta-palaveri	178	140	3–964	1 091
	Lasta-lomake	161	169	4–331	52
	Ei Lasta-mallia	165	119	0–1 045	334
Seksuaalirikos	Lasta-palaveri	217	165	1–1 464	90
	Lasta-lomake	-	-	-	<5
	Ei Lasta-mallia	179	134	0–1 245	203
Törkeä seksuaalirikos	Lasta-palaveri	181	123	11–685	26
	Lasta-lomake	-	-	-	<5
	Ei Lasta-mallia	212	129	5–904	52

Lievien pahoinpitelyiden kohdalla sekä Turussa ja Espoossa tutkinnan keskikesto ollut hieman lyhyempi Lasta-seula-palaverissa käsitellyissä tapauksissa verrattuna niihin tapauksiin, joissa Lasta-seula-palaveri ei ollut käytössä (Turussa 151 vs. 168 päivää, Espoossa 176 vs 190 päivää). Turussa kokonaiskesto oli kuitenkin pisin tapauksissa, joista oli tehty pelkkä lomakekartoitus. Turussa pahoinpitelyjen kohdalla tapauksissa, jotka ovat menneet palaveriin tutkinnan keskikesto on hieman pidempi (219 vs. 201 päivää). Espoossa pahoinpitelyjen kohdalla palaverissa olleiden tapausten tutkinta on kestänyt keskimäärin kaksi viikkoa pidempään, kuin niissä tapauksissa, joissa Lastaa ei ole käytetty (178 vs. 165 päivää).

Turussa seksuaalirikoksissa tutkinnan keskikesto on reilusti lyhyempi ilman Lasta-käsittelyä verrattuna erityisesti Lasta-palaverissa olleisiin tapauksiin (176 vs. 299 päivää). Espoosakin palaveriin menneiden seksuaaliväkivaltatapausten tutkinnan keskikesto (217 päivää) on pidempi verrattuna tapauksiin, joissa ei käytetty Lasta-seula-mallia (179 päivää). Sen sijaan törkeiden seksuaaliväkivaltatapausten osalta tutkinnan keskikesto oli Lasta-seula-käsiteltyjen tapausten kohdalla mallin ulkopuolelle jääneitä tapauksia lyhyempi sekä Espoossa (palaveri 181 vs. ei Lastaa 212 päivää) että Turussa (Lasta-lomake 199 vs. ei Lastaa 243 päivää.) Tulokset Lasta-seula-mallin yhteydestä esitutkinnan kestoon vaihtelevat siis riippuen tarkasteltavasta rikosnimikeestä. Vaikutus ei kuitenkaan vaikuta olevan yhteydessä rikosnimikkeen vakavuuteen, sillä Lasta-seula-käsittely oli yhteydessä esitutkinnan kestoon nopeuttavasti sekä lievien pahoinpitelyiden että törkeiden seksuaalirikosten kohdalla. Nimikekohtaiseen analyysiin on suhtauduttava varauksella, sillä pahoinpitelyepäilyitä lukuun ottamatta Lasta-seula-käsittelyyn ohjautuneiden tapausten määrät olivat kohtuullisen pieniä ja siten alttiita vinoutumiselle.

Tutkintapäätöksittäin Lasta-seula-käsittelyn yhteyttä esitutkinnan kestoihin tarkastellaan taulukossa 9. Syyttäjälle tai sakon antamiseen edenneissä tapauksissa esitutkinnan kesto oli pidempi palaverissa käsiteltävissä tapauksissa verrattuna Lasta-seula käsittelyn ulkopuolisiin tapauksiin sekä Turussa että Espoossa. Sen sijaan sekä Turussa että Espoossa Lasta-seula-käsittely on ollut yhteydessä nopeampaan päätöksentekoon rajoittamiseen päätyneiden tapausten kohdalla.

Taulukko 9. Tapausten keskikestot syyttäjälle tai sakkoon edenneissä sekä muissa päätöksissä Turussa ja Espoossa niissä tapauksissa, joissa Lasta-seula on ollut ja ei ole ollut käytössä

		keskikesto	mediaani	min.-maks.	n
Syyttäjälle/ Sakko	Lasta-palaveri	319	242	115–843	33
	Lasta-lomake	282	242	36–843	103
	Ei Lasta-mallia	250	202	0–1 070	463
Tutkinta rajoitettu	Lasta-palaveri	271	165	31–825	58
	Lasta-lomake	269	175	31–884	178
	Ei Lasta-mallia	301	222	14–924	106
Ei rikosta /ei syytä epäillä	Lasta-palaveri	112	78	8–590	47
	Lasta-lomake	105	60	1–779	190
	Ei Lasta-mallia	130	55	0–945	305
Ei vaatimuksia/ peruutettu / vähäinen rikos	Lasta-palaveri	-	-	-	<5
	Lasta-lomake	189	152	15–549	21
	Ei Lasta-mallia	180	127	0–764	165
Keskeytetty	Lasta-palaveri	-	-	-	<5
	Lasta-lomake	-	-	-	<5
	Ei Lasta-mallia	96	42	0–747	180
Muut	Lasta-palaveri	136	179	7–246	15
	Lasta-lomake	190	179	7–484	36
	Ei Lasta-mallia	131	127	0–1 154	99

ESPOO

		keskikesto	mediaani	min.-maks.	n
Syyttäjälle/ Sakko	Lasta-palaveri	237	160	20–964	313
	Lasta-lomake	-	-	-	<5
	Ei Lasta-mallia	219	148	3–1 045	299
Tutkinta rajoitettu	Lasta-palaveri	169	141	21–823	657
	Lasta-lomake	180	177	71–429	46
	Ei Lasta-mallia	199	151	19–642	114
Ei rikosta /ei syytä epäillä	Lasta-palaveri	145	86	5–685	173
	Lasta-lomake	85	89	10–171	6
	Ei Lasta-mallia	136	101	3–667	63
Ei vaatimuksia/ peruutettu / vähäinen rikos	Lasta-palaveri	-	-	-	<5
	Lasta-lomake	-	-	-	<5
	Ei Lasta-mallia	212	148	3–1 045	40
Keskeytetty	Lasta-palaveri	200	142	7–1 461	35
	Lasta-lomake	-	-	-	<5
	Ei Lasta-mallia	134	63	0–1 245	147
Muut	Lasta-palaveri	80	52	1–614	52
	Lasta-lomake	-	-	-	<5
	Ei Lasta-mallia	74	133	0–768	76

Tarkasteltaessa esitutinnan kestoja ja Lasta-seula-malliin ohjattuja sekä ei ohjattuja tapauksia voidaan todeta, että Lasta-seula-malli ei sinällään lyhennä esitutinnan kestoja vaan on joissain tilanteissa yhteydessä myös pidempään esitutinnan kesto. Lasta-seula-malli näyttäisi kuitenkin voivan edistää käsittelyn tehokkuutta erityisesti rajoittamiseen päätyvien tapausten kohdalla. Tuloksia arvioitaessa on kuitenkin huomioitava, että Lasta-käsittelyyn ohjatut ja sen ulkopuolelle jääneet tapaukset eroavat toisistaan myös monilla sellaisilla tavoilla, joita ei ollut tässä tutkimuksessa mahdollista ottaa huomioon. Alueiden toimintatapakuvausten perusteella esimerkiksi kiireellisimpiä tapauksia, jotka edellyttävät akuuttia puuttumista, ei tyypillisesti ohjata Lasta-käsittelyyn. Vastaavasti erityisen laajaa selvittelyä vaativat tapaukset usein ohjataan Lasta-seula-malliin laajemman moniammatillisen näkemyksen saamiseksi. Nämä tekijät luonnollisesti vaikuttavat

Lasta-seula-malliin ohjattujen tapausten esitutkinnan keston. Lasta-seula-mallin merkitys suhteessa esitutkinnan keston saadaankin parhaiten esille vertaamalla Lasta-seula-mallia soveltavia laitoksia niihin laitoksiin, joissa Lasta-seula-malli ei ole käytössä.

3.7 Esitutkinnan kestot suhteessa verrokkialueisiin

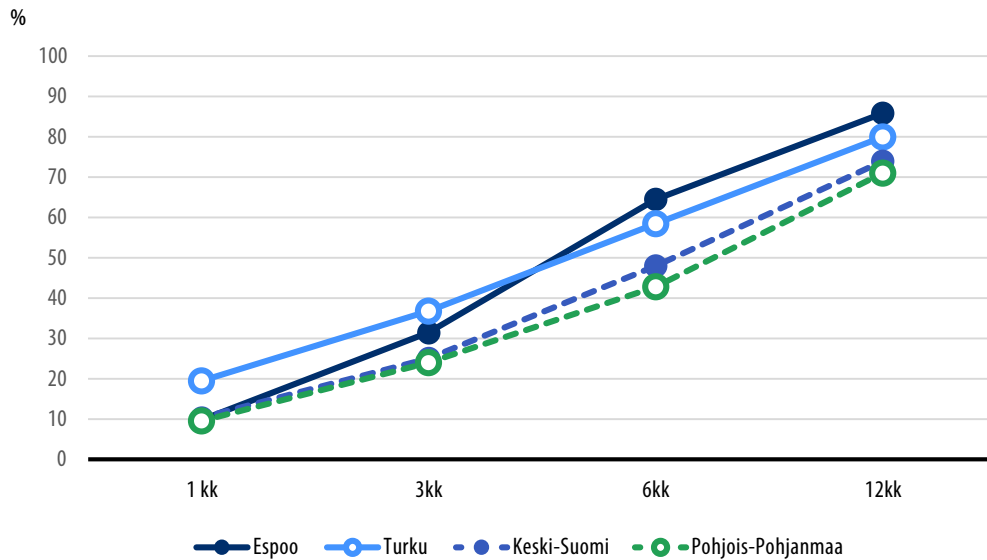
Koska Lasta-käsittelyyn ohjattujen tapausten vertailu Lasta-käsittelyn ulkopuolelle jääneisiin tapauksiin sisältää tapausten valikoitumiseen liittyviä haasteita, haluttiin Lasta-seula-mallin yhteyttä esitutkinnan keston tarkastella myös vertaamalla Lasta-seula-mallia käyttävien alueiden tutkinnan kestoja muihin alueisiin. Tässä luvussa vertaillaan Turun ja Espoon tutkinnan kestoja verrokkialueiksi valittuihin Keski-Suomeen ja Pohjois-Pohjanmaan, joissa Lasta-seula-mallia ei ole ollut käytössä. Analyyseissa ei Espoon ja Turun kohdalla ole eritelty Lasta-käsittelyssä olleita ja sen ulkopuolelle jääneitä tapauksia, sillä tausta-ajatuksena on se, että Lasta-seula-mallin alueellinen käyttö saattaa olla resurssien tehokkaan käytön kautta välillisesti yhteydessä esitutkinnan keston myös käsittelyn ulkopuolelle jääneiden tapausten kohdalla.

Taulukossa 10 on tarkasteltu tapausten tutkinnan kestoja alueittain. Jos verrataan Turussa ja Espoossa tutkittujen tapausten tutkinnan kestoja Keski-Suomen ja Pohjois-Pohjanmaan tutkinta-aikoihin, huomataan, että Lasta-seula-mallia soveltavilla alueilla tutkinnan kestot olivat keskimäärin verrokkialueita lyhyempiä.

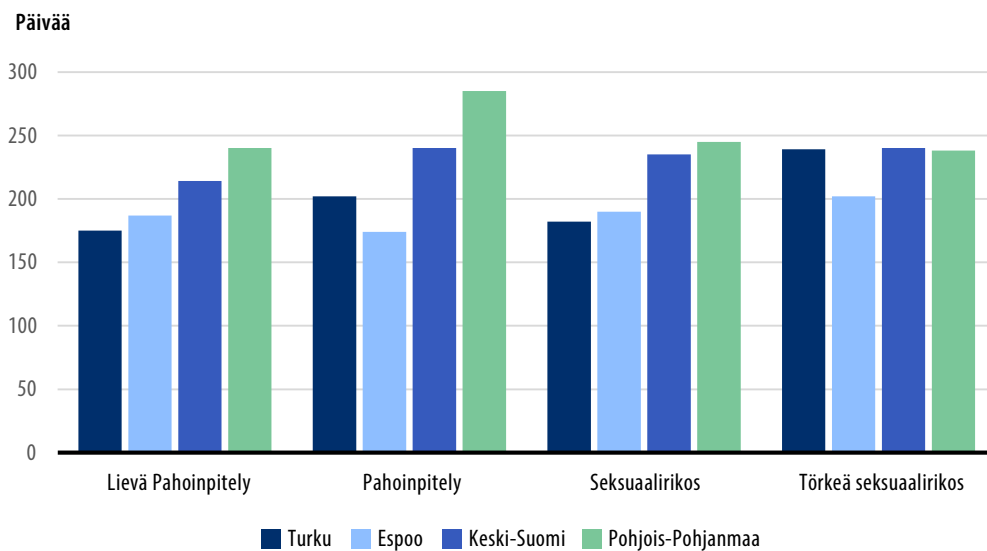
Taulukko 10. Tutkinnan kokonaiskesto päivinä alueittain

	Kokonaiskesto KA	Mediaani	Min	Maksimi	Tapauksia yhteensä
Lasta-seula-malli käytössä					
Turku	192	129	0	1 154	1 848
Espoo	179	136	0	1 464	2 027
Ei Lasta-seula-mallia					
Keski-Suomi	236	181	0	1 373	1 809
Pohjois-Pohjanmaa	257	212	0	1 273	1 607

Kuviossa 5 on tarkasteltu tutkinnan valmistumista suhteessa kuluneeseen aikaan, jolloin nähdään keskiarvoja ja mediaaneja paremmin se, miten kokonaiskestot jakautuvat. Kuviosta näkyy, että Turku erottuu muista kaupungeista erityisesti ensimmäisen kolmen kuukauden aikana ja Espoo taas myöhemmässä vaiheessa. (Kuvio 5, Liitetaulukko 3.)

Kuvio 5. Tutkinnan valmistuminen suhteessa tutkinnan kestoan.

Rikosnimikkeiden mukaan tarkasteltuna Espoo ja Turku ovat verrokkialueita keskimäärin nopeampia lukuunottamatta törkeitä seksuaalirikoksia, joiden kohdalla Turussa esitutkinnan kestot ovat keskimäärin Pohjois-Pohjanmaan ja Keski-Suomen tasolla (Kuviossa 6 ja liitetaulukko 8).

Kuvio 6. Tutkinnan keskikestot alueittain luokiteltujen rikosnimikkeiden mukaan.

Koska alueiden välillä on käytännössä eroja sen suhteen, päätetäänkö tapauksia rajoittamisperusteisesti vai ei rikosta -päätöksillä (ks. liitetaulukko 5), on alueiden välisessä vertailussa päätökset jaoteltu loppuun asti vietyihin ja päätettyihin. Loppuun asti viedyllä rikoksilla tarkoitetaan tässä syyteharkintaan tai sakkoon päätyneitä tapauksia ja päätetyillä kaikkia muita päätöslajeja sekä keskeytettyjä tapauksia.

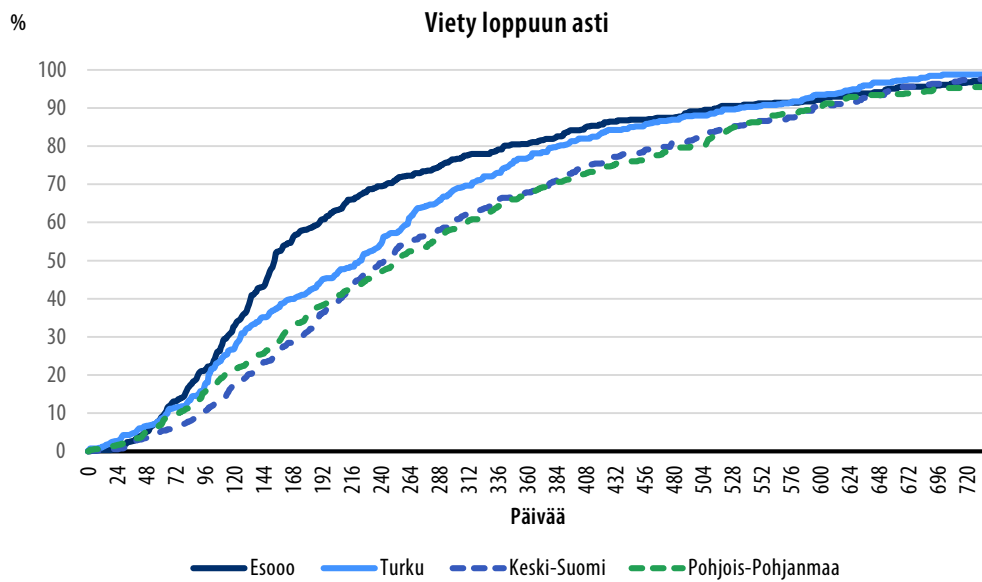
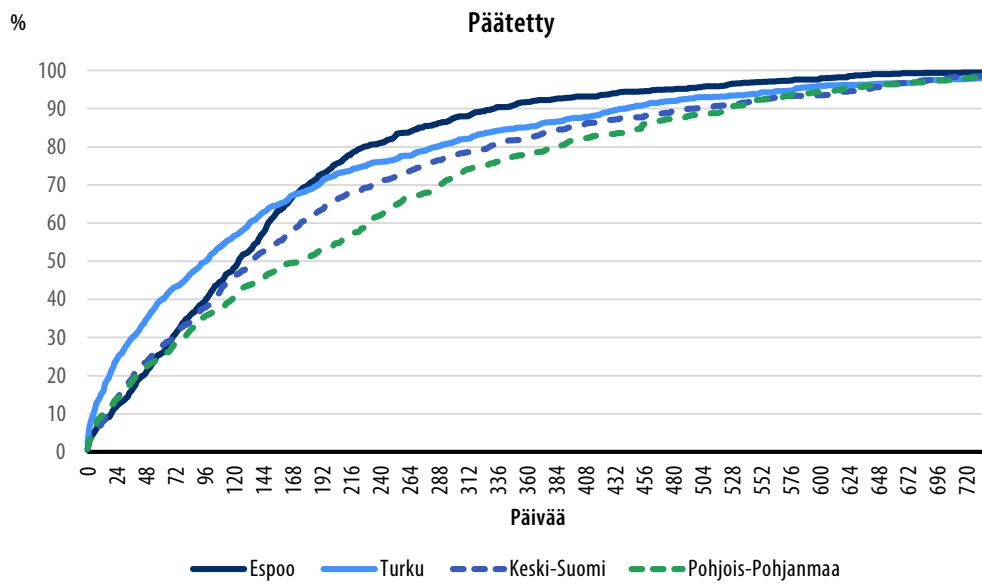
Esitutkinta on Lasta-seula-mallia käyttävillä alueilla verrokkialueita nopeampaa sekä loppuun asti vietyjen että päätettyjen tapausten kohdalla (taulukko 11). Alueet eroavat toisistaan myös siten, että tutkinta on viety loppuun saakka verrokkialueilla Lasta-seula-alueita useammin, mikä saattaa osaltaan selittää myös korkeampia keskikestoja.

Taulukko 11. Kokonaiskeskikesto luokiteltujen tapaus- ja henkilöpäätösten mukaan alueittain

	Viety loppuun asti		Päätetty		Kaikki
	Keskikesto	%	Keskikesto	%	Keskikesto
Lasta-seula-malli käytössä					
Turku	255	31 %	164	69 %	192
Espoo	228	30 %	157	70 %	165
Ei Lasta-seula-mallia	Keskikesto	%	KA	%	KA
Keski-Suomi	300	38 %	197	62 %	236
Pohjois-Pohjanmaa	305	43 %	221	57 %	257

Tutkinnan kestojen tarkempia jakaumia tarkasteltaessa (kuvio 7) huomataan, että Turun muita nopeampi käsittely ensimmäisten kuukausien aikana liittyy lähinnä esitutkintaan etenemättömien tapausten nopeaan rajoittamiseen / päättämiseen. Turun muita nopeampi alkutyöskentely saattaa osaltaan liittyä siihen, että Turussa oli muita alueita useammin käytäntönä päättää tapaukset tutkinnanjohtajan toimesta sillä perusteella, ettei asiassa ollut syytä epäillä rikosta. Espoo sen sijaan erottuu muista kunnista myöhemmin rajoitettujen tapausten sekä loppuun asti vietyjen tapausten kohdalla, mikä viittaa muita alueita nopeampaan toimintaan esitutkintaan asti edenneissä tapauksissa.

Kuvio 7. Valmistuneiden osuus suhteessa tutkintapäiviin eroteltuna loppuun asti vietyjen ja päätettyjen tapausten osalta.

3.8 Johtopäätös

Lasta-seula-mallin käyttö on Turussa ja Espoossa painottunut selvästi pahoinpitelyepäilyjen käsittelyyn ja nuoria lapsia koskeviin tapauksiin. Teini-ikäisiin kohdistuneet rikosepäilyt sekä seksuaalirikosepäilyt jäävät pääosin Lasta-seula-käsittelyn ulkopuolelle. Lasta-seula-käsittelyä on hyödynnetty erityisesti rajoitettavien tapausten kohdalla; rajoitettavista tapauksista suurin osa on läpikäynyt jonkinlaisen Lasta-seula-käsittelyn.

Vertailtaessa tutkintojen kestoja laitosten sisällä huomattiin, että Lasta-seula-käsittelyyn ohjautuneet tapaukset eivät pääsääntöisesti edenneet muita tapauksia nopeammin. Päinvastoin kokonaistarkastelussa Lasta-seula-käsittelyyn ohjatuissa tapauksissa esitutkinta kesti keskimäärin pidempään. Rikosnimikkeittäin tehdyssä tarkastelussa Lasta-seula-malli vaikutti nimikkeestä riippuen olevan yhteydessä joko nopeampaan tai hitaampaan esitutkinnan keston, mihin tulee kuitenkin suhtautua varauksella otoskoon ollessa osittain pienehkö. Tutkinnan pidempi kesto Lasta-seula-mallissa käsitellyissä tapauksissa selittyy todennäköisesti tapausten valikoitumisella Lasta-seula-käsittelyyn. Tulos vastaa alueiden toimijoiden esittämää hypoteesia siitä, että Lasta-seula-käsittelyn ulkopuolelle jäävät tapaukset etenevät keskimäärin nopeammin, sillä kiireelliset tai selvät tapaukset eivät pääsääntöisesti mene Lasta-seula-käsittelyyn.

Koska Lasta-seula-käsittelyyn ohjautuneet tapaukset ovat olleet jo ennakkoon valittuja, ei tehdyn vertailun avulla ole mahdollista sanoa, onko Lasta-seula-käsittelyllä ollut merkitystä kyseisten malliin ohjautuneiden tapausten tutkinnan kestoihin nopeuttavasti tai hidastavasti. Tätä varten tarvittaisiin vaikuttavuustutkimusta, jossa olisi mahdollista satunnaistaa Lasta-seula-malliin meneminen tai ottaa se käyttöön uudella alueella tilanetekijöiden pysyessä muutoin samoina. Koska tähän ei tässä tutkimuksessa ollut mahdollisuutta, haluttiin Lasta-seula-mallia vertailla verrokkialueisiin.

Alueiden välisessä vertailussa Lasta-seula-mallia hyödyntävillä poliisilaitoksilla esitutkinnan kesto oli verrokkialueita lyhyempi. Tutkinnan kestot olivat verrokkialueita lyhyempiä sekä Espoossa että Turussa sekä syyteharkintaan asti selvitettyissä tapauksissa että niissä, joissa tutkintaa ei aloitettu tai suoritettu kokonaan. Ero Lasta-seula-mallia käyttävien alueiden eduksi näkyi sekä pahoinpitely- että seksuaalirikosepäilyjen kohdalla.

Alueiden välistä vertailua tehdessä on huomioitava, että rekisteriaineiston perusteella ei voida muodostaa suoraa syy-yhteyttä Lasta-seula-toiminnan ja esitutkinnan lyhyemmän keston välillä. Käsillä olevassa tutkimusasetelmassa ei pystytty huomioimaan muita esitutkinnan keston vaikuttavia tekijöitä. Lasta-seula-mallin lisäksi taustalla voi olla myös muita eroja selittäviä tekijöitä, joita rekisterianalyyseissa ei ole ollut mahdollista huomioida. Tutkimuksessa ei esimerkiksi huomioitu resurssitekijöitä, jotka luonnollisesti ovat merkittävä

tekijä esitutkinnan viiveiden taustalla. Tätä varten tarvittaisiin vaikuttavuustutkimusta, jossa olisi mahdollista satunnaistaa Lasta-seula-malliin meneminen tai ottaa se käyttöön uudella alueella tilanetekijöiden pysyessä muutoin samoina.

Alueiden ammattilaisten haastattelujen perusteella esitutkinnan keston kannalta olennainen tekijä Lasta-seula-mallissa on tarkoituksenmukainen ja tehokas tapaus-ten rajoittaminen esikäsittelyssä. Myös tämä rekisteriaineisto tukee hypoteesia siitä, että Lasta-seula-mallin nopeuttava vaikutus syntyy ainakin osin tehokkaalla esitutkinnan rajoittamisella: Alueiden sisäisessä vertailussa Lasta-seula-käsittely on ollut yhteydessä nopeampaan päätöksentekoon rajoittamiseen päätyneissä tapauksissa ja alueiden välisessä vertailussa. Lisäksi Lasta-seula-mallia hyödyntävillä alueilla suurempi osa tapauksista päätettiin tai rajoitettiin jo ennen syyteharkintaa.

Vaikka taustatekijöitä ei tutkimuksessa voitu kattavasti huomioida, osoittaa tämä rekisteritutkimus, että eroistaan huolimatta sekä Turun että Espoon Lasta-seula-käytännöt ovat toimivia esitutkinnan viiveiden lyhentämisen näkökulmasta. Tämän rekisteriaineiston lisäksi Lasta-seula-mallin vaikutuksia esitutkinnan kestoon on tarkasteltu laadullisesti ammattilaisnäkökulmasta seuraavassa luvussa.

4 Osahanke 3: Ammattilaisten näkemykset Lasta-seula-mallin toimivuudesta

Tämän osahankeen tarkoituksena on täydentää Lasta-seula-mallin tarkastelua laadullisen haastattelututkimuksen keinoin. Osiossa syvennetään toimintatapojen ja niiden toimivuuden tarkastelua Espoon, Turun ja Joensuun Lasta-seula-mallien kautta. Osahankkeella saadaan vastauksia siihen, miten Lasta-seula -malli toimii käytännössä, miten ammattilaisten mielestä sille asetetut tavoitteet saavutetaan ja miten lapsen etu ja oikeudet tulevat huomioiduksi Lasta-seula-mallissa. Osahankkeen tarkoituksena on myös avata Lasta-seula-mallin käyttöön ja laajentamiseen liittyviä haasteita.

4.1 Haastatteluaineisto

Tutkimuksessa käytetty aineisto koostuu 26 Lasta-seula-mallin parissa työskentelevän ammattilaisen haastattelusta. Haastateltavat valittiin siten, että he edustavat kaikkia kolmea aluetta ja eri Lasta-seula-toiminnassa mukana olevia ammattilaistahoja. Haastatelluista 10 oli lapsitutkinnan parissa työskenteleviä poliiseja (tutkinnanjohtajan, esikäsittelyn tai tutkinnan tehtävissä), 3 syyttäjiä, 7 sosiaalihuollon ja 6 terveydenhuollon edustajaa (OiPsy-yksiköiden työntekijöitä tai koordinaattoreita). Haastateltavista kahdeksan toimi Joensuun alueella, kymmenen Turun alueella ja kahdeksan Espoon alueella. Kaikilta alueilta haastateltiin poliiseja, lastensuojelun edustajia ja syyttäjiä. OiPsy-yksikön ammattilaisia haastateltiin kuitenkin vain Espoon ja Turun osalta, sillä tutkimusta käynnistettäessä OiPsy-yksikkö ei vielä osallistunut Lasta-seula-toimintaan Joensuun alueella.

Haastateltavat on rekrytoitu organisaatioiden yhteys henkilöiden tai alueen Lasta-seula-toiminnassa mukana olevien henkilöiden kautta. Kaikkien haastateltavien organisaatioilta on saatu tutkimusluvat haastatteluja varten. Tutkimusluvat on saatu Poliisihallitukselta (tutkimuslupapäätös POL-2022-76411), Syyttäjälaitokselta (tutkimuslupapäätös SY/1019/2022), Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiriltä (tutkimuslupapäätös T08/025/22), Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiriltä (HUS/218/2022), Siun sotelta (tutkimuslupapäätös 4035/13.00.01.01/2022) sekä Espoon (tutkimuslupa saatu 10.6.2022) ja Turun (tutkimuslupapäätös 6/300015, 300013) kaupungeilta.

Haastateltavien henkilöllisyyden suojaamiseksi haastateltavista ei raportoida tarkempia organisaatietietoja, työrooleja tai taustatietoja. Anonymiteetin suojaamiseksi tutkimustulosten yhteydessä ei myöskään yhdistetä haastatteluissa esiin tulleita näkemyksiä tai sitaatteja yksittäisiin haastateltaviin.

Haastattelut on toteutettu yksilöhaastatteluina syyskuun 2022 ja tammikuun 2023 välillä. Haastatteluista 20 toteutettiin kasvotusten ja kuusi etäyhteydellä Teamsin välityksellä. Kestoltaan haastattelut olivat keskimäärin 90 minuuttia (vaihteluväli 48 – 133 minuuttia). Haastattelumenetelmänä oli puolistrukturoitu teemahaastattelu, jota sovitettiin haastateltavan ammattiroolin ja alueen käytäntöjen mukaisesti (liite 9). Haastattelut äänitettiin ja litteroitiin joko tutkimusryhmän tai litterointipalvelu Tutkimustien toimesta.

Aineistoa analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Aukikirjoitettu aineisto käytiin ensin systemaattisesti läpi ja teemoiteltiin aiheittain. Teemakoodatut aineisto-otteet tiivistettiin teeman mukaisiin taulukoihin, joista edelleen tiivistettiin ydinsisällöt. Ydinsisältöjen avulla teemojen sisäisiä näkökulmia tyypiteltiin ja luokiteltiin osana analyysia. Aineiston analysointi noudatti Ritchien ja Lewiksen (2014) mallin mukaista framework-analyysia. Tässä tutkimusraportissa aineistoa analysoidaan ainoastaan Lasta-seula-malliin liittyvien teemojen osalta, vaikka haastatteluissa käsiteltiin laajemminkin kaltoinkohteluepäilyihin liittyvää viranomaisyhteistyötä.

Tässä raportissa Lasta-seula-mallin käytöntöjä koskeva analyysi on jaoteltu Lasta-seula-mallin vaiheita mukaillen taustatietokartoitusta ja Lasta-seula-palaveria käsitteleviin kappaleisiin. Näiden jälkeen tarkastellaan vielä Lasta-seula-mallin kokonaismerkitystä sekä esitutkinnan että hoidon ja tuen näkökulmista. Lopuksi esitellään haastatteluissa nousseita olennaisia edellytyksiä Lasta-seula-mallin käyttöönotolle ja lapsirikostutkinnan toimivuudelle.

4.2 Taustatietokartoitus

Lasta-seula-malli alkaa lasta ja perhettä koskevien taustatietojen kartoituksella. Taustatietokartoitus on mallia kehitettäessä ajateltu oleelliseksi osaksi mallia, sillä kattavat taustatiedot on nähty välttämättömäksi pohjaksi monialaiselle yhteistyölle ja lapsen oikeusturvan toteutumiseksi (Sinkkonen & Mäkelä, 2017; Lehtinen & Rossi, 2022).

Taustatietokartoituksen olennaisuus näkyi vahvasti myös haastatteluissa. Kaikilla kolmella alueella taustatietojen kartoittamista pidettiin Lasta-seula-mallin tärkeänä tehtävänä. Taustatietoja tarvittiin, jotta pystytään tekemään päätöksiä esitutkinnan aloittamisesta tai rajoittamisesta ja esitutkinnassa tarvittavista toimenpiteistä. Taustatiedot koettiin merkityksellisiksi myös siksi, että lapsi ja perhe pystytään kohtaamaan rikosprosessissa oikein.

Kaikilla alueilla lapsirikosasioiden esikäsittelystä vastaava poliisi tarkisti asianosaisten tiedot poliisirekistereistä ja sosiaalihuollon tausta ja tilanne kartoitettiin vähintään soittamalla sosiaalitoimeen poliisin tai koordinaattorin toimesta. Sosiaalihuollon tietojen selvittäminen miellettiin itsestäänselväksi osaksi päätöksentekoa, sillä sitä kautta saatiin tieto mahdollisista aiemmista asiaan liittyvistä lastensuojeluilmoituksista ja yleisemminkin lastensuojelun taustahistoriasta tai huolesta. Lisäksi sosiaalihuollon kautta poliisi sai esitutinnan suunnittelulle tärkeitä tietoja lapsen perhetilanteesta, muun muassa asumiskuvioista, vanhempien väleistä ja perhedynamiikasta. Terveystietojen kartoittaminen koettiin hyödylliseksi erityisesti esitutinnan aloittamisen tarpeellisuuden ja haastateltavuuden arvioinnin näkökulmista.

Siinä missä poliisitiedot ja sosiaalihuollon tiedot kartoitettiin automaationa, liittyi terveystietojen kartoittamisen tarkoituksenmukaisuuteen vaihtelevampia näkökulmia. Tästä syystä terveydenhuollon tietojen seulontaa käsitellään vielä omana teemanaan luvussa 4.2.4. Riippumatta siitä, pidettiin kattavaa terveydenhuollon tietojen seulontaa tarpeellisenä vai ei, tuli haastatteluissa selvästi ilmi, että Lasta-seula-malli on terveydenhuollon tietoihin liittyvän tiedonjaon kannalta poliisille olennainen. Poliisilla ei ole lähtökohdista oikeutta terveydenhuollon tietojen saamiseen kuin vakavimmissa rikosnimikkeissä. Lisäksi haastateltavat toivat esiin, että ilman Lasta-seula-mallia poliisi ei saisi terveystietoja yhtä nopeasti, helposti ja ammattilaisen suodattamina, minkä myötä terveystietoja ei välttämättä selvitetäisi edes niissä tapauksissa, kun siihen olisi lainsäädännöllisesti mahdollisuus.

Lasta-seula-mallin tavoite kattavien sosiaali- ja terveydenhuollon taustatietojen kartoittamiseksi on eri alueilla pyritty järjestämään eri tavoin. Sosiaalihuollon tiedot kartoitetaan Turussa sosiaalipediatrialla toimivan koordinaattorin, Joensuussa poliisilaitoksella toimivan ohjaajan ja Espoossa joko OiPsy-yksikön sosiaalityöntekijän tai poliisin esikäsittelyyksikön toimesta. Hieman toisistaan eroavista tiedonkeruumalleista huolimatta kaikilla alueilla koettiin, että Lasta-seula-malli oli taustatietokartoituksessa toimiva ja Lasta-seula-mallin mukainen moniammatillinen tiedonkeruu edisti merkittävästi sitä, että viranomaiset saivat esitutinnan kannalta olennaiset tiedot helposti käyttöönsä.

4.2.1 Moniammatillisen tiedonkeruun ja koordinaattorin merkitys

Yhteistä eri alueiden Lasta-seula-malleissa oli käytäntö siitä, että poliisi ei tee taustatietokartoitusta yksinään, vaan se tehdään moniammatillisesti. Moniammatillinen tiedonkeruu nähtiin erittäin toimivana käytäntönä kaikilla alueilla ja ammattiryhmissä.

Monialaisen tiedonkeruun olennaisimpana etuna näyttäytyi sen vaikutus kerätyn tiedon laatuun ja tulkintaan. Haastattelujen perusteella koettiin tärkeänä, että terveydenhuollon tiedot seuloo ja kokoaa terveydenhuollon ammattihenkilö ja sosiaalihuollon tiedon sosiaalihuollon toimintaa hyvin tunteva henkilö. Tietojen keruu ei näyttäytynyt pelkästään mekaanisena työvaiheena, vaan vahvaa ammattitaitoa edellyttävänä asiantuntijatyönä.

”Ja siis se on mun mielestä ihan poliisissakin tunnistettu se, koska eihän rivipoliisille, niin eihän ne ole kauhean tietoisia siitä vaikka, että miten sosiaalitoimet organisoituu, mitä tukitoimia siellä on mahdollista tarjota. Ei he välttämättä tunne edes sitä termistöä niin hyvin, vaikka että mitä palvelutarpeen arviointi voi pitää sisällään tai olla pitämättä sisällään tai näin. Että tietyllä tavalla, kun mä ajattelen, että jotta osaa kysyä ehkä sosiaalitoimesta niitä oikeita kysymyksiä, niin pitää ehkä ymmärtää sitä kenttää myöskin, että mitkä on ne mahdollisuudet siellä sosiaalitoimessa, mitä tukitoimia he voi tämän perheen tueksi ylipäänsä tarjota.”

Haastattelujen perusteella tiedonsiirto koordinaattorin tai vastaavan välityksellä koettiin pääosin myös yhteistyötä parantavaksi. Koordinaattorin koettiin poliisia paremmin ymmärtävän muiden viranomaisten näkökulmia ja tietoja ja osaavan sen kautta välittää tietoa ja näkemyksiä sosiaalihuollon ja poliisin välillä.

”Mun mielestä se on hyvä, että se on tällainen joku (-) ihminen, joka tekee sitä verkostotyötä, niin se on ihan hyvä et siinä on sellainen, eikä se oo sit se poliisi, joka hoitaa tutkintaa, niin aattelen et se on hyvä, en nää huonona missään nimessä. (-) Että ehkä voidaan puhua jopa enemmän samaa kieltä ja ymmärrys on. Että se välittyy ehkä sit eri tavalla, kuin jos asioit suoraan poliisin kanssa.”

Joensuussa ja Espoossa, jossa tiedonvaihtoa käytiin suullisesti palavereissa, tiedonvälittäjinä toimivien OiPsy-sosiaalityöntekijän, ohjaajan ja sairaanhoitajan koettiin tiedonvälityksen lisäksi myös auttavan kerätyn tiedon tulkinnassa. Työntekijät sanoittivat ja tulkkasivat sosiaalihuollon ja toimintaa ja termejä poliisille ja syyttäjälle oman ammattitaitonsa kautta. Nämä työntekijät paitsi välittivät tietoja, myös paransivat sitä, miten tiedot huomioitiin rikostutkinnassa tai sen harkinnassa.

Monialaisen asiantuntemuksen lisäksi selkeä peruste moniammatilliselle tiedonkeruulle oli poliisin resurssien näkökulma. Poliisilla ei resurssien puolesta yksinkertaisesti nähty olevan realistista mahdollisuutta kartoittaa kaikista tapauksista kattavia taustatietoja ilman, että se olisi merkittävästi haitannut muuta tutkintaa.

”Tietystihän se helpottaa paljon, että se on valmiiksi käyty läpi siihen taustat ja se tulee käytyä laajemmin, yksityiskohtaisemmin ja huolellisemmin. Tutkinnassa on tutkintapaine, pitää saada juttuja eteenpäin ja ne tulevat päällisin puolin ainoastaan taustat selvitettyä. Ja välttämättä ei niin huolellisesti. Tai se, että kokonaiskuvaa ei pysty niin tarkkaan saamaan, jos sen itse selvittää. Siinä tulee lastensuojelulta kysyttyä taustatiedot ehkä lapsesta, soitettua ja näin, että missä koulussa on ja kuuleminen tehty. Mutta täältä tulee niin kattava, lapsen terveystiedot ja perhesuhteet ja muut esikäsitteily-yksikön kautta ja aikaisemmat jutut, mitä perheellä on, ne tulevat paremmin sieltä. Tämä on tosi helppo malli, että on valmiiksi pureskeltu taustatiedot, että voi keskittyä itse meidän ydinosaamiseen eli kuulusteluihin eikä taustatietojen selvittämiseen.”

Lisäksi terveystietojen kartoittamiseen poliisilla ei ole lainsäädännöllisesti automaattista oikeutta, joten etenkin terveystietojen seulomiseksi moniammatillinen yhteistyö on myös välttämättömyys.

Vaikka tiedonkeruun moniammatillisuuden merkitys näyttäytyi haastatteluissa tärkeänä, ei tiedonkeruuseen koordinaattorin välityksellä suhtauduttu kuitenkaan yksiselitteisen positiivisesti. Osa haastatelluista myös arvosti mahdollisimman suoraa tiedonjakoa ja yhteistyötä lastensuojelun ja poliisin välillä ja näki ”ylimääräisen” koordinaattorina toimivan henkilön olevan riskinä tiedonsiirrolle. Tiedonkeruuseen ja välitykseen nähtiin liittyvän aina myös tulkintaa, jolloin useamman henkilön kautta välitetyllä tiedolla on riski vääristyä. Suoran yhteistyön ja tiedonvälityksen sosiaalihuollon ja poliisin välillä koettiin toimivan hyvin ilman koordinaattoriakin, mikäli poliisi oli muuten tuttu ja sosiaalihuollon viranomaisten kanssa toimimaan orientoitunut. Toisaalta pääosin tiedonsiirto koordinaattorin välityksellä koettiin kuitenkin yhteistyötä ja tiedon laatua parantavaksi.

Osa haastateltavista koki, että erillisen koordinaattorin palkkaamisen sijasta pitäisi kiinnittää huomiota siihen, että poliisi tekisi taustakartoitusta laadukkaasti. Haastatteluissa tuotiin esiin kokemuksia siitä, että poliisin kartoittaessa itse taustatietoja, olivat ne jääneet välillä puutteellisiksi. Esimerkiksi Espoossa poliisin tekemää tiedonkeruuta oli pyritty kehittämään OiPsy-yksikön tuella opastamalla ja kouluttamalla poliiseja siihen, mitä asioita olisi hyvä huomioida kysyttäessä tietoja lastensuojelusta. Näkökulma poliisin toimesta tapahtuvan tiedonkeruun tukemisesta on tärkeä, sillä koordinaattorimalleissakaan kaikki tapaukset eivät ohjaudu moniammatilliseen taustatietokartoitukseen. Lasta-seula-mallin mukaisen monialaisen taustatietokartoituksen kehittämisen ohella onkin erityisen tärkeää huolehtia siitä, että taustatietokartoitus tapahtuu laadukkaasti ja yhdenvertaisesti myös mallin ulkopuolelle jäävien tapausten kohdalla.

4.2.2 Toimivan koordinaattorimallin edellytykset

Vaikka alueiden toimijat kokivat pääosin tiedonjaon toimivaksi, oli kaikilla alueilla nähtävissä myös omat haasteensa ja parhaat puolensa taustatietokartoituksen koordinointiin liittyen. Vaikka taustatietokartoitus on mahdollista järjestää eri tavoin, hahmottui haastateluaineiston perusteella joitakin toimivalle taustatietokartoitukselle erityisen olennaisia tekijöitä, jotka on esitetty taulukossa 12. Nämä tekijät ovat olennaisia tekijöitä mietittäessä sitä, millä tavoin taustatietokartoitus ja sen koordinointi olisi järkevintä rakentaa. Koordinaattoreista puhuttaessa tarkoitamme tässä luvussa laajasti kaikkia niitä henkilöitä, jotka toimivat tiedonkerääjinä ja välittäjinä sosiaali- ja terveydenhuollosta poliisille.

Taulukko 12. Toimivan tiedonkeruun edellytykset

Toimivan tiedonkeruun edellytykset	Miksi tärkeää?
Koordinaattorina toimiminen työntekijän ensisijaisena työtehtävänä	Tarvittava nopea tiedonkeruu vaatii koordinaattorilta väljyyttä kalenterissa ja mahdollisuutta priorisoida tiedonkeruuta muiden työtehtävien edelle.
Koordinaattorin asiantuntemus kartoitettavien tietojen ammattialasta	Olellaisten sosiaali- / terveydenhuollon tietojen huomiointi ja kirjausten tulkitseminen edellyttää kyseisen ammattialan hyvää ymmärrystä.
Koordinaattorin pääsy asiakas- / potilastietokantoihin	Mahdollistaa suoran tiedonkeruun riippumatta muiden aikatauluista. Käytössä olevat tietojärjestelmät vaikuttavat seulonnessa käytettäviin tietoihin.
Koordinaattorin sijainti lapsirikostutkinnan yhteydessä	Tukee sujuvaa tiedonvaihtoa myös ennalta sovittujen palaverien ulkopuolella ja parantaa viranomaisten ymmärrystä toistensa toiminnasta.

Koordinaattorina toimiminen työntekijän ensisijaisena työtehtävänä

Haastattelujen perusteella moniammatillisen tiedonkeruun toimiminen edellyttää sitä, että koordinaattorilla on väljyyttä kalenterissa ja mahdollisuus priorisoida tiedonkeruu muiden työtehtävien edelle. Lapsiin kohdistuvia rikosepäilyjä tulee poliisille vaihtelevia määriä ilman, että sitä on mahdollista ennakoida. Koordinaattorin kannalta tämä tarkoittaa siinä, ettei koordinaattorin ole mahdollista etukäteen tietää, kuinka paljon

taustatietokartoitukseen vaaditaan aikaa minäkin päivänä tai viikkona. Jotta taustatietokartoitus saadaan tällaisissakin tilanteissa hoidettua nopeasti, vaatii se väljyyttä ja joustavuutta koordinaattorin muilta työtehtäviltä.

Edellytys kalenterin väljyydelle ja mahdollisuudelle priorisoida taustatietokartoituksen tekeminen on keskeinen syy sille, miksi Lasta-lomakkeen täyttäminen lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden toimesta ei näyttäydä toimivana käytäntönä. Turussa oli aiemmin kokeiltu käytäntöä, jossa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä täyttää itse Lasta-lomakkeen sosiaalihuoltoa koskevat osuudet. Myös Joensuussa oli käytäntönä Lasta-lomakkeen täyttäminen suoraan lapsen asioita selvittävän sosiaalityöntekijän toimesta. Joensuussa ja Turussa saatujen kokemusten perusteella lomakkeen täyttäminen vie paljon sosiaalityöntekijöiden työaikaa, ja sosiaalityöntekijöillä on paljon työtehtäviä, jotka heidän on priorisoitava lomakkeen täyttämisen edelle. Lomakkeen sujuvan täyttämisen koettiin myös vaativan sitä, että lomake on täyttäjälleen tuttu työkalu. Joensuussa haasteet näkyivät konkreettisesti siinä, että Lasta-lomakkeen täyttäminen oli jäänyt sosiaalityöntekijöiltä usein tekemättä myös aikana, jolloin ne vielä toimitettiin poliisille. Vaikka Joensuussa edelleen hyödynnetään Lasta-lomaketta lastensuojelun täyttämänä työkaluna, toimii taustatietojen kartoitus esitutkintaa varten kuitenkin käytännössä kokonaan sosiaaliohjaaja-koordinaattorin kautta.

Koordinaattorina toimiminen muiden töiden ohella on koettu haasteeksi myös Espoon mallissa. OiPsy-yksiköiden työntekijät ovat kokeneet tarpeen nopeatempoiselle taustatietokartoitukselle haastavaksi muiden töiden suunnittelun näkökulmasta. Taustatietokartoituksen tekeminen OiPsy-yksikön avulla on haastavimmissa tapauksissa koettu tarkoituksenmukaiseksi, mutta haastattelujen perusteella rutiininomaista taustatietokartoitusta OiPsy-yksikön tuella ei koettu mahdolliseksi käytännöksi.

Tiedonkeruutehtävien priorisointimahdollisuuden lisäksi olennaisten tietojen kerääminen ja välittäminen olennaista tietoa vaatii hyvää ymmärrystä koko viranomaisprosessista ja eri toimijoiden näkökulmista. Mahdollisuus keskittyä ensisijaisesti koordinaattorina toimimiseen tukee toimenkuvan kannalta olennaisen ammattitaidon ja yhteistyöverkoston kehittymistä. Vakituinen koordinaattori parantaa yhteistyökumppanien luottamusta siihen, että kerätyt tiedot ovat kattavat tai ne tulevat välitettyä oikein.

Koordinaattorin asiantuntemus kartoitettavien tietojen ammattialasta

Kuten edempänä jo todettiin, haastattelujen perusteella tietojen kerääminen näyttäytyi ammattitaitoa ja alakohtaista ymmärrystä vaativana asiantuntijatyönä. Haastattelujen perusteella ihanteellisena käytäntönä näyttäytyisi siis se, että sosiaalihuollon tiedot seulotaan sosiaalihuollon ammattilaisen ja terveydenhuollon tiedot terveydenhuollon ammattilaisen toimesta.

Tämä toteutuu erityisen hyvin Joensuun mallin kaltaisessa kahden koordinaattorin mallissa. Toisaalta sosiaalihuollon tiedot tulee kartoitettua lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän avulla myös silloin, kun malli rakennetaan alkuperäisen Lasta-seula-mallin mukaisesti terveydenhuoltoa edustavan koordinaattorin varaan. Näissä tilanteissa on myös käytössä Lasta-lomake, joka tukee koordinaattoria olennaisten asioiden huomioimisessa. Lasta-lomakkeesta huolimatta tiedonvälitykseen voi liittyä riskejä, jos sitä tehdään ilman sosiaalihuollon hyvää tuntemusta:

”Lasta-lomakkeen käyttö, jotenkin itselle ainakin nousi vähän sellainen pelko, että se, joka kysyi niitä kysymyksiä ja täytteli sitä lomaketta, ei välttämättä ymmärtänyt, mitä ne vastaukset tarkoittaa. Sitten (-) mulla jotenkin tuli sellainen, että siellä on aika rikinäinen puhelin -tyyppinen, että joku, joka ei ymmärrä lastensuojelusta, ehkä jotain perusasioita, mutta ihan selkeästi, kun kysyy ne kysymykset, ei välttämättä ymmärtänyt, mitä ne tarkoittaa ja sitten se henkilö selittää sen eteenpäin. Tuli semmoinen pelko, että miten nämä tiedot käytetään ja miten niitä tulkitaan.”

Espoon ja Joensuun malleissa tiedon välittämisen lisäksi koordinaattorin tärkeinä tehtävänä pidettiin poliisille annettua tukea tietojen tulkinnassa ja huomioimisessa osana päätöksentekoa. Mikäli koordinaattoria halutaan hyödyntää myös tällä tavoin tietojen tulkauksessa, korostuu koordinaattorin alakohtainen asiantuntemus entisestään. Tietojen tulkauksen puoli jää kuitenkin puuttumaan alkuperäisen Lasta-mallin mukaisessa mallissa, jossa taustatiedot toimitetaan lähtökohtaisesti ainoastaan kirjallisina.

Koordinaattorin pääsy asiakas- / potilastietokantoihin

Koordinaattorin pääsy asiakas- / potilastietokantoihin oli haastattelujen perusteella erittäin merkityksellinen asia tiedonkeruun sujuvuudelle sekä ylipäänsä sille, mitä tietoja taustatietokartoitukseen sisällytettiin.

Sosiaalihuollon tietojen osalta tiedonkeruuta tehdään Espoossa ja Turussa puhelimitse. Puhelut koettiin sinänsä hyvinä, mutta aikojen sovittaminen puhelujen mahdollistamiseksi näyttäytyi hankalana ja tiedonvälitystä hidastavana.

”Haasteita [taustatietokartoituksen tekemisessä] tuo sosiaalityöntekijän kiinni saaminen. (-) Ja heillä ei kukaan muu voi sitä tietoa antaa, joskus olen lähestynyt tämmöisissä tapauksissa sosiaalityöntekijän esimiestä, että nyt on tämmöinen kartoitus, nyt täytyisi tietoja alkaa saamaan, sen esimiehen peruste oli, kun ei ole niin kyseessä akuutti tapaus, tiedonsaanti voi odottaa siihen asti, kunnes työntekijä tulee töihin tai lomalta tai jotain. Sitten ne on tietysti poliisin asioita, jos tarvitsee kiirehtiä, mutta tämmöiset asiat, eli aikojen yhteensovittaminen, aika paljon joutuu tässä työssä joustamaan omasta työvuorostaan tai ajankäytöstään, kalenteri täytyy tosi tiukkaan sopia ja poliisillakin on kuitenkin jonkunnäköisiä taka-aikarajoja, milloin näitä pitäisi palautella, ei ne voi viikotolkulla lojua pöydälläkään.” (Turku, koordinaattori)

Lisäksi tiedonhankintaa jouduttiin tekemään sosiaalipäivystyksen kautta tilanteissa, joissa lapsella ei ollut aktiivista sosiaalihuollon kontaktia, mitä pidettiin sosiaalitoimen puolelta jossain määrin turhauttavana.

Joensuussa koordinaattorina toimii poliisiasemalle sijoitettu SiunSoten sosiaaliohjaaja, jolla on pääsy sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmään. Tämä käytäntö koettiin erityisen toimivaksi kaikkien Joensuun toimijoiden osalta ja tiedonvaihto näyttäytyi Turkuja ja Espoota merkittävästi sujuvampana.

”Hirmuolennainen on kyllä tämä sosiaaliohjaajan rooli tässä, että kun hänellä on pääsy niihin meidän kirjauksiin ja voi välittää tietoa sitten sinne ja tänne, että hän on tosi keskeisessä asemassa monessa ollut.” (Joensuu, sosiaalityöntekijä)

Malli, jossa koordinaattorilla on suora pääsy sosiaalihuollon tietokantoihin mahdollistaa tiedonsaannin riippumatta sosiaalitoimen työntekijöiden aikatauluista. Joensuun malli ei myöskään vaadi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden aikaresurssia samalla tavoin, kuin Turun ja Espoon mallit. Malli oli myös ainoa, jossa koordinaattori luki itse sosiaalihuollon kirjaukset ja toimitti kirjaukset myös poliisille, mikä voi osaltaan vähentää riskiä tiedon vääristymisille tai väärintulkinnoille. Vaikka sosiaalihuollon kirjausten näkyminen koordinaattorille tehosti tiedonsiirtoa, ei asiakastietokannan kirjausten lukemisen missään nimessä nähty kokonaan korvaavan soittoa lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Myös Joensuun mallissa sosiaaliohjaaja-koordinaattori oli aina puhelimitse yhteydessä lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään rikosilmoituksen tultua. Kun koordinaattorilla oli kuitenkin jo valmiiksi saatavilla kirjaukset, pystyttiin puhelussa keskittymään lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän näkemyksen, toiveiden ja suunnitelman selvittämiseen kirjausten raportoinnin sijaan.

Terveydenhuollon tietojen osalta kaikkien alueiden koordinaattoreilla (TYKS:n sosiaalipediatrian sairaanhoitaja, HUS:n OiPsy-yksikkö ja SiunSoten poliisiasemalle sijoitettu sairaanhoitaja) oli suora pääsy potilastietokantoihin, joista he pystyivät katsomaan terveydenhuollon tietoja. Potilastietokantojen oikeudet eivät kuitenkaan kattaneet kaikkia lasta koskevia terveydenhuollon tietoja, vaan rajoittuivat lähinnä koordinaattorien omien organisaatioiden tietoihin. Kaikilla alueilla haastatteluissa tuli esiin se, että organisaation potilastietokannasta ei ollut saatavilla kaikkia tarvittavia terveystietoja. Puuttuvien tietojen hankkiminen asiakirjatilauksilla tai yhteyshenkilöille soittamalla oli työlästä, vaati lisää resurssia, eikä aina välttämättä ollut mahdollista seula-aikataulujen puitteissa.

Haasteet tietojen näkymisen suhteen olivat pienimmät Joensuun osalta, jossa koordinaattorilla oli pääsy koko SiunSoten potilastietoihin kattaen sekä perus- että erikoissairanhoidon usean kunnan alueelta. Terveystietojen näkyminen hyvinvointialueen laajuudella tai lähikuntiin nimetyt yhteyshenkilöt eivät kuitenkaan ratkaise kokonaan terveystietojen

näkymisestä aiheutuvia ongelmia. Terveystietoihin kerrottiin jäävän paljon aukkoja erityisesti sellaisten lasten kohdalla, jotka ovat muuttaneet muualta tai mahdollisesti useitakin kertoja.

Muualta muuttaneiden lasten kohdalla terveystiedon puuttumisen merkitystä saattoi korostaa entisestään se, että näistä lapsista myöskään koululle, päiväkotiin tai sosiaalihuoltoon ei välttämättä ollut vielä ehtinyt kertyä juurikaan tietoa. Terveystiedon tiedot olisi teknisesti nähtävissä potilastietojärjestelmässä kansallisen terveydenhuollon Kanta-arkiston kautta. OiPsy-yksiköitä ja koordinaattoreita koskevan ohjeistuksen mukaan työntekijät eivät kuitenkaan saa lakisääteisestä tiedonsaantioikeudestaan huolimatta käyttää Kanta-arkistoa tietojen katsomiseen, vaan tiedot tulee pyytää asiakirjatilauksina toisista terveydenhuollon yksiköistä.

Koordinaattorin sijainti lapsirikostutkinnan yhteydessä

Joensuussa haastatellut olivat hyvin tyytyväisiä siihen, että koordinaattoreina toimivat ohjaaja ja sairaanhoitaja sijaitsevat lapsirikostutkinnan kanssa samoissa tiloissa. Samassa tilassa työskentely mahdollisti nopean tietojenvaihdon ja Joensuussa tiedonvälitys onnistui samassa tilassa olemisen ansiosta muita alueita paremmin myös akuuteissa tapauksissa.

”No mun mielestä tää malli on täällä toimiva. Se, että sosiaaliohjaaja ja sairaanhoitaja on samoissa tiloissa kuin tutkijat, tai no avoin väli on välissä joo, mutta käytännössä samoissa tiloissa, niin yhteistyö on saumatonta ja tietojenvaihto niissä asioissa joissa pystytään vaihtamaan on saumatonta. Että me saadaan ne sosiaalipuolen tiedot mitä tarvitaan, niin voi sanoa että tältä omalta alueelta saman tien.” (Joensuu, poliisi)

Kun koordinaattorit työskentelivät samassa tilassa lapsirikostutkinnan kanssa, ei tietojenvaihto rajoittunut pelkästään Lasta-seula-palavereihin, vaan sitä tehtiin paljon joustavammin myös pitkin viikkoa. Samassa tilassa työskentelyn koettiin myös lisänneen koordinaattorien ymmärrystä poliisin työstä, mikä paransi sujuvaa ja tarkoituksenmukaista tiedonvaihtoa. Myös Espoossa oli kokeiltu OiPsy-yksikön tiedonkartoitusta tekevien työntekijöiden työskentelyä poliisilaitokselta käsin, mutta käytäntö oli jäänyt koronan ja tiloihin liittyvien käytännön syiden myötä pois. Myös Espoon poliisilla oli kuitenkin kokemusta siitä, että samassa tilassa työskentely vaikutti tiedonkeruuseen positiivisesti. Samassa tilassa työskennellessä tuli paremmin varmistettua, että kaikki tarvittava tieto kerättiin ja siitä keskusteltiin matalalla kynnyksellä yhdessä. Sekä Joensuussa, Espoossa että Turussa samassa tilassa työskentelyn merkittävänä etuna pidettiin sitä, että ammattilaiset saavat syvemmän käsityksen siitä, mitä toisen viranomaisen työ on ja tämän myötä myös yhteinen ymmärrys ja ”saman kielen puhuminen” lisääntyy.

Samassa tilassa työskentelyn merkitystä korostaa Joensuun haastatteluissa toistunut kokemus siitä, että saumaton yhteistyö ja matalan kynnyksen tiedonvaihto oli toteutunut vasta koordinaattorien siirryttyä ylemmältä kerroksesta samoihin tiloihin.

”Meillä on aina ollut sosiaaliohjaaja, mutta se on ollut eri ryhmässä ja eri tilassa. Se on ollut vähän enempi sellaista, että onkohan se töissä ja mitenköhän se on ja miepäskäyn kysymässä ja näin. (-) Mutta nyt, kun ne vuosi vai kaksi sittenkö ne siirtyivät meidän kanssa konkreettisesti samaan tilaan, silloin on oikeasti puhjennut kukkaan yhteistyö ja sen merkitys. Ja, kun sairaanhoitaja myös tuli siihen, en edes muista, miten me olemme aikaisemmin voineet tehdä töitä, kun ne eivät olleet tuossa. Ne ovat osa sitä tiimiä, se on saumatonta se yhteistyö, se on luottamuksellista. En mie näe edes, miten näitä juttuja voidaan hoitaa ilman moniammatillista. Mitä enempi tähän on päässyt perille ja mitä syvemmin tähän touhuun on päässyt mukaan, se on ehkä myös tämän työn hedelmä ja rikkaus, että ne ovat mukana siinä.” (Joensuu, poliisi)

4.2.3 Lasta-lomakkeen rooli

Lasta-seula-mallia suunniteltaessa tarkoituksena on ollut, että taustatietokartoitus tehdään sitä varten suunniteltu Lasta-lomakkeen avulla. Alueiden toimintatavat Lasta-lomakkeiden käyttämisessä erosivat merkittävästi toisistaan ja tutkimusalueista vain Turussa Lasta-lomaketta käytetään perinteisen Lasta-mallin mukaisesti poliisin työkaluna. Joensuussa Lasta-lomaketta ajatellaan lähinnä lastensuojelun työkaluna, jonka tärkeimpänä antina on terveystietojen koonti lastensuojelulle ja Espoossa Lasta-lomakkeen käytön sijasta OiPsy-työntekijät kokoavat taustatiedot oman otsikkorakenteensa mukaisesti kirjalliseen muotoon (liite 10). Vaikka Espoossa ja Joensuussa Lasta-lomake ei enää ollut käytössä poliisilla, oli näilläkin alueilla aiempien kokeilujen kautta kokemuksia ja näkemyksiä Lasta-lomakkeen käytöstä. Erilaiset alueelliset kokeilut ja käytännöt Lasta-lomakkeesta antavat hyvän pohjan Lasta-lomakkeen hyötyjen ja parhaiden käytäntöjen analysoinnille, sillä Lasta-lomakkeen käytöllä saavutettavat edut riippuvat hyvin paljon alueellisesta toimintatavasta. Myös Lasta-lomakkeen käytössä koetut haasteet liittyvät kysymykseen siitä, ketä ja mitä varten Lasta-lomaketta täytetään. Alueiden toimintatavat Lasta-lomakkeen suhteen ja niiden keskeisimmät haastatteluiden perusteella esiin tulleet edut ja haasteet on koottu taulukkoon 13.

Taulukko 13. Erilaiset toimintatavat sekä niiden edut ja haasteet

	Toimintatapa lomakkeen suhteen	Esitutinnan kannalta	Lastensuojelun kannalta	Tiedonkeruun laadun ja yhdenmukaisuuden kannalta	Lomake suhteessa toimintatapaan
Turku	Lasta-lomake käytössä poliisin työkaluna, koordinaattori täyttää poliisin pyynnöstä	Poliisi saa tarvitsemansa sosiaali- ja terveydenhuollon tiedot Tiedon omaksuminen lomakkeelta hidasta, lomakkeessa myös paljon ylimääräistä tietoa	Lasta-lomake ei mene lastensuojelulle, mutta lastensuojelu saa tiedon terveystiedoista suullisesti Terveystietojen saanti riippuvainen poliisin pyynnöstä	Lomakkeen käyttö systematisoi tiedonkeruuta Vahvistaa yhdenmukaisuutta muiden lomaketta käyttävien alueiden kanssa Ei turvaa yhdenmukaisuutta, sillä valtaosa rikosepäilyistä ei päädy taustatietokartoitukseen	Lomake raskas, osin turhia kohtia, epäselvää, ketä varten tietoja rikostutkinnasta täytetään
Espoo	Lasta-lomake ei käytössä, OiPsy-yksikkö kartoittaa tiedot vapaamuotoisesti omalla otsikkorakenteellaan	Poliisi saa tarvitsemansa sosiaali- ja terveydenhuollon tiedot Tiedot helposti omaksuttavissa ja kopioitavissa poliisin järjestelmiin / päätöksiin	Lastensuojelu saa tiedon terveystiedoista suullisesti Terveystietojen saanti riippuvainen poliisin pyynnöstä	Alueen toimijat kokeneet OiPsy-yksikön tiedonkeruun erittäin laadukkaaksi Tiedonkeruu ei pohjautu riskianalyysiin eikä välttämättä ole kansallisesti yhtenevää Haasteena tiedonkeruu tilanteissa, joissa OiPsy ei ole mukana	Lomakkeen sijasta tarve enemmänkin tiedonkeruuta yhtenäistävälle muistilistalle
Joensuu	Lasta-lomake käytössä sosiaalitoimen työkaluna, koordinaattori kertoo terveydenhuollon tiedot sosiaalitoimen pyynnöstä	Lasta-lomaketta ei enää toimiteta poliisille, joten poliisi ei saa terveystietoja Tietojen välittymistä vapaamuotoisesti ohjaajan kautta on pidetty lomaketta toimivampana tapana Poliisi ei kaipaa Lasta-lomaketta, ainoastaan lupaa terveystietojen välittämiseen	Sosiaalitoimi saa kattavat terveydenhuollon tiedot helposti niitä tarvitessaan Lomakkeen täyttö työllistää lastensuojelua ja käyttö on ollut vaikea juurruttaa Lomakkeen käyttötarkoitus terveystietojen saamista laajemmin epäselvää	Toimintatavalla ei merkitystä esitutinnan kannalta Lasta-lomakkeen täyttö sosiaalitoimessa ei ole juurtunut systemaattiseksi	Terveydenhuollon tietoihin keskittyvä lomakekartoitus riittäisi vastaamaan sosiaalihuollon tarpeisiin

Lasta-lomakkeen rooli tiedonkeruun laadun varmistamisessa

Haastatteluissa Lasta-lomakkeella nähtiin tavoitteidensa mukaisesti olevan merkitystä tiedonkeruun ohjaamisessa ja varmistamisessa. Lomaketta pidettiin kaikinensa hyvin kattavana ja haastateltavat olivat laajasti sitä mieltä, että lomakkeen kautta poliisi saa tarvittavat tiedot päätöksenteon tueksi.

Haastatteluissa tuotiin esiin riski siitä, että ilman tiedonkeruuta ohjaavaa muistilistaa kerätyt tiedot voivat riippua yksittäisen ammattilaisen omasta kokemuksesta ja taustasta. Lomakkeen koettiin yhdenmukaistavan tietojen keräämistä ja toimivan muistilistana siihen, mitä tietoja taustoja selvitettäessä tulisi tarkistaa.

”Mun mielestä siinä, että tällainen strukturoitu menetelmä, missä sitten on tiedossa, mitä kysytään, mitä tietoja hankitaan yksityiskohtaisemmin, siellä on ohjeet, mitä kerätään, niin sellainen täytyy olla. Se varsinkin, kun tulee uusia työntekijöitä ja joilla ei ole semmoista koulutustaustaa, jotta ymmärtäisi kokonaisuuksia varsinkaan alkuun.”

Haastatteluissa tuli esiin kokemuksia siitä, että poliisin suorittamasta tiedonkeruusta jäi välillä puuttumaan oleellisia tietoja, mikä oltaisiin ehkä strukturoidun tiedonkeruun menetelmän avulla voitu välttää. Toisaalta Lasta-lomaketta ei missään käytetä poliisin täyttämänä, joten Lasta-lomake ei vastaa haasteeseen ainoastaan poliisin vastuulle jäävän taustatietokartoituksen laadun varmistamisesta. Espoossa esikäsittely-yksikön uusia poliiseja ohjattiin hyödyntämään Lasta-lomaketta tiedonkeruun muistilistana. Poliisin omaan käyttöön Lasta-lomake koettiin kuitenkin hankalaksi siksi, että poliisin omat järjestelmät ja rikosilmoitus näyttäytyivät ensisijaisina dokumentteina, joihin tiedot on joka tapauksessa kirjattava. Tällöin Lasta-lomaketta käytettäessä samat tiedot olisi kirjattava useaan kertaan.

Lomakkeen merkitys tiedonkeruun ohjaajana korostui vastausten perusteella etenkin uusien työntekijöiden apuna. Kokeneiden ammattilaisten kohdalla Lasta-lomakkeen merkitys tiedonkeruun parantamisessa koettiin kuitenkin jäävän vähäiseksi. Sekä Joensuussa että Espoossa kaikki haastatellut kokivat OiPsy-yksikön ja poliisilaitoksen sosiaaliohjaajan toteuttaman tiedonkeruun toimivaksi ja laadukkaaksi, vaikka Lasta-lomake ei ollutkaan käytössä. Lasta-lomaketta ei siis koettu tiedonkeruun varmistamisessa olennaiseksi tilanteissa, joissa työntekijöiden tiedonkeruu pohjautui oman alan ammattitaitoon ja tiiviiseen yhteistyöhön poliisin kanssa. Vaikka ammattilaisten toimintaa ohjaavalle muistilistalle koettiin jossain määrin tarvetta, ei Lasta-lomake työläytensä takia ollut juurtunut siihen tarkoitukseen.

Kokemukset Lasta-lomakkeen käytettävyydestä

Haastatteluissa lomakkeen heikkona puolena tuli vahvasti esiin lomakkeen raskaus sekä lukijan että täyttäjän näkökulmasta. Lomakkeen rakenne ja pituus ja vaikeutti tiedon omaksumista lomakkeelta. Turussa lomakkeissa oli poliisin näkökulmasta usein paljon sellaista tietoa, joka ei ollut olennaista rikosepäilyn näkökulmasta. Lomakkeen hahmotaminen ja tiedon haltuunotto koettiin osittain haastavana myös lomakkeen rakenteesta johtuen. Lasta-lomake on tyhjänä kuuden sivun mittainen ja haastateltavien mukaan täytettynä se saattoi olla jopa 20 sivun mittainen. Tiedon löytäminen lomakkeesta ei ollut aina helppoa sellaisillekaan työntekijöille, jotka olivat sitä paljon käyttäneet.

”Ja eipä siinä oikeestaan mitään muuta oo kuin se kartoituksen selkeys, että se on välillä se meidän malli ja lomake mikä siinä on, niin se on mun mielestä välillä vaan vähän epäselvä. Niinkun se itse Lasta-kartoituslomake, jossa on nää tiedot. Niin se on välillä sellanen, että täytyy hakemalla hakea. Että kyllä ne tiedot sieltä kaikki löytyy, mutta se on niinku ainut, mitä pystyis äkkiseltään sanoon huonona asiana.” (Poliisi, Turku)

Lomakkeen vaikeaselkoisuus näkyi siinä, että silloinkin kun lomake olisi ollut saatavilla, suosivat viranomaiset muita tiedonvälityksen tapoja. Espoossa syyttäjät eivät olleet halunneet ottaa Lasta-lomakkeita luettavakseen, vaan toivoivat lomakkeen sijaan saavansa tiedot suullisesti tai OiPsy-yksikön koosteen kautta. Myöskään Joensuussa poliisit eivät haastattelujen perusteella juurikaan lukeneet Lasta-lomakkeita, vaan vastaanottivat taustatiedot mieluummin muita väyliä pitkin sairaanhoitajan ja sosiaaliohjaajan kautta myös silloin, kun lomakkeet vielä toimitettiin poliisille.

Haastatteluiden perusteella lomake näyttäytyi työläänä paitsi lukijan, myös täyttäjän näkökulmasta. Espoossa sekä sosiaalihuollon että OiPsy-yksiköiden kokemus oli, että lomake teki tietojen keruusta raskaampaa ja työläämpää. Joensuussa, jossa sosiaalityöntekijät täyttivät itse lomakkeen, oli kokemuksia, että sen täyttäminen vei liikaa työaika suhteessa siitä saatuun hyötyyn.

Turussa suhtautuminen Lasta-lomakkeen käyttöön käytettävyyden haasteista huolimatta myönteistä. Ainakin osin muita positiivisempi suhtautuminen Lasta-lomakkeeseen vaikutti liittyvän siihen, että Turun haastateltavat eivät juurikaan arvioineet Lasta-lomaketta suhteessa muihin tiedonkeruun tapoihin, vaan enemmänkin siihen, jos taustatiedonkeruuta ei tehtäisi ollenkaan tai se jäisi kokonaan poliisin vastuulle.

Lasta-lomakkeen toimivuus erilaisissa käyttötavoissa

Lasta-lomaketta kehitettäessä lomaketta on pyritty kehittämään useita tahoja ja puolia palvelevaksi. Haastattelujen perusteella tavoite lomakkeen kattavuudesta ja monipuolisuudesta näyttäytyy kuitenkin kääntyvän osin myös haasteeksi sen käytettävyydelle.

Parhaiten Lasta-lomake vaikuttaa palvelevan sitä, mihin se on alun perin kehitettykin, eli koordinaattorin kautta tapahtuvaa tiedonkeruuta rikostutkintaa varten. Yksityiskohtaiset kirjaukset ja merkinnät sisältävä lomake sopii Turun Lasta-seula-malliin, jossa koordinaattori toimittaa keräämänsä tiedot poliisille kirjallisina lomakkeen kautta. Espoossa ja Joensuussa Lasta-seula-mallien taustatietokartoitusosuus ei kuitenkaan perustu kirjalliseen tiedonvaihtoon, vaan taustatiedot käydään läpi kaikkien tapausten kohdalla moniammatillisissa palaverissa, joissa myös tehdään monialaisesti jatkosuunnitelmaa. Tällaisissa pidemmälle viedyissä moniammatillisuuden malleissa Lasta-lomakkeen rooli tiedonvälittäjänä vaikuttaa menettävän merkitystään ja näyttäytyy enemmänkin lisätyötä aiheuttavana lomakkeena. Tällaisissakin malleissa olisi kuitenkin haastattelujen perustella käyttöä toimintaa yhtenäistävälle ja varmistavalle tiedonkeruun muistilistalle, mihin tarkoitukseen Lasta-lomake ei kuitenkaan nykyisellään sovellu kovin hyvin.

Jos lomakkeen merkityksenä pidetään Joensuun kaltaisesti terveystietojen toimittamista lastensuojelulle, on lomakkeessa tähän tavoitteeseen ajatellen paljon ylimääräistä. Tämä näkyi Joensuun sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa siten, että työntekijät kuvasivat lomakkeen jäävän etenkin muilta osin usein kokonaan täyttämättä ja lomakkeen loppukäyttötarkoituksen olevan epäselvää. Turussa ja Espoossa taas lomaketta ei ole toimitettu lainkaan lastensuojelulle, vaan sitä on pidetty esitutkintatietoja sisältävänä rikostutkinnan työkaluna.

Haastattelujen perusteella Lasta-lomakkeen käyttäjillä on pääsääntöisesti aina käytösään myös rikosilmoitus ja mahdollisesti muitakin poliisin dokumentteja. Poliisin dokumentteihin nähden Lasta-lomakkeen rikosilmoitusta ja jatkosuunnitelmia koskevat kohdat näyttävät ylimääräisenä toistona, jotka eivät vaikuttaneet palvelevan erityisesti ketään viranomaista. Päinvastoin tutkintaan liittyviä tiedot näyttävät osin hankaloittavan Lasta-lomakkeen täyttämistä, sillä niitä on pidetty välillä perusteena sille, että Lasta-lomaketta ei luovuteta lastensuojelun käyttöön.

Lasta-lomakkeen strukturoidusta lomakerakenteesta huolimatta kukaan haastatelluista ei tuonut esille, että lomakkeelle rästittuja tietoja analysoitaisiin strukturoidusti. Lomakkeella ei näyttäytynyt olevan erityistä merkitystä päätösten alueellisessa yhdenmukaistamisessa, sillä lomake ei ohjaa siihen, miten kerättyjä taustatietoja tulisi hyödyntää. Tämä on yhtenäistä siihen, että vaikka Lasta-lomake onkin kehitetty riskitekijäkartoituksen pohjalta, ei Lasta-lomaketta ole kehitetty riskinarvioinnin työkaluksi. Toisaalta lomakkeeseen ei myöskään kaivattu tukea tietojen tulkintaan tai arviointiin, vaan päätösten nähtiin tärkeäksi perustua ammattilaisten tapauskohtaiseen harkintaan. Kerättyjen tietojen strukturoimaton käsittely nostaa kuitenkin kysymyksen siitä, mikä on strukturoidun riskitietoihin pohjaavan lomakkeen merkitys, jos johtopäätösten teko lomaketietojen pohjalta jää kuitenkin täysin ammattilaisten yksilöllisen harkinnan varaan.

4.2.4 Terveydenhuollon tietojen merkitys

Vaikka Lasta-seula-mallin yksi keskeisistä tausta-ajatuksista on, että poliisi saa koostettuna olennaiset lasta koskevat terveydenhuollon tiedot, vaihtelevat toimintamallit terveydenhuollon tietojen suhteen merkittävästi Lasta-seula-mallia soveltavilla alueilla. Turussa terveystiedot kartoitetaan kattavasti kaikista Lasta-kartoitukseen ohjatuista tapauksista ja Espoossa harkitusti vain erityisestä syystä. Joensuussa terveystietoja kartoitetaan osana Lasta-seula-toimintaa tällä hetkellä vain lastensuojelulle, eikä lainkaan poliisin pyynnöstä. Haastattelujen perusteella ammattilaisten keskuudessa ei ole yhtenäistä näkemystä siihen, missä määrin terveystietoja tulisi kartoittaa osana esikäsittelyä.

Pääasiassa terveydenhuollon tietoja pidettiin haastatteluissa tärkeänä osana esikäsittelyä ja niiden kerrottiin tuovan varmuutta päätöksentekoon. Terveystietojen merkitystä rikostutkinnalle perusteltiin erityisesti esitutkintakynnyksen arvioinnin ja haastateltavuuden arvioinnin näkökulmista. Terveystiedot nähtiin tarpeellisiksi sekä arvioitaessa sitä, onko lapsi ylipäänsä haastateltavissa että sitä, kannattaako lapsi haastatella poliisin vai psykologin toimesta tai miten lapsen vointi tai kehitys tulisi kuulemisessa huomioida. Toisaalta terveystietojen katsomista haastateltavuuden arvioinnin takia ei esimerkiksi Espoossa nähty aiheellisena, jos mikään esitiedoissa ei viitannut haasteisiin haastateltavuudessa.

Terveydenhuollon taustojen selvittäminen koettiin olennaiseksi erityisesti esikäsitellyssä tehtävien päätösten näkökulmasta, vaikka osaltaan terveydenhuollon tiedot saattoivat vaikuttaa myös tutkinnan puolella mm. kuulemisen toteutukseen ja vaihtoehtojen selitysten pohdintaan. Terveystietojen tarvetta esikäsitellyssä perusteltiin siitä näkökulmasta, että nähdään, nouseeko terveystiedoista esiin jotakin "hälytysmerkkejä", "kummallista" tai toistuvuuteen viittaavaa, esimerkiksi toistuvia tai selittämättömiä vammoja. Mikäli tällaisia hälytysmerkkejä tai vammoja nousi terveystiedoista esiin, puolsivat ne tapauksen ottamista esitutkintaan. Terveystietojen kattavaa seulontaa perusteltiin myös sillä, että "hälytysmerkkien" huomaamisen lisäksi myös huolenaiheiden puuttuminen on tärkeä tieto. Usea haastateltava kokikin terveystietojen seulonnan olleen merkityksellistä myös tilanteissa, jolloin niistä ei tullut ilmi mitään epäilyyn liittyvää.

"Kyllä kaiken perustana mä näen, että on terveydenhuollon tiedot, on ne sitten tämmöisiä, voi olla ihan terveen lapsen tietoja, mistä ei nouse mitään, mutta kai sekin jotain kertoo siinä kartoituksessa, että ei terveydenhuollosta nouse mitään huolenaiheita."

"Ja se on musta pikkusen ongelma, että me ei saada sitä nyt tällä hetkellä. Että joo, se on musta vähän ongelma. Koska joskus harvoin sieltä tuli kuitenkin sellaisia hälytysmerkkejä, että sitten kuitenkin tuntui paremmalta, että lähdetään tutkimaan juttua."

Tieto siitä, ettei epämääräisiä vammoja tai muita huolenaiheita ole terveystiedoissakaan, oli tärkeä erityisesti siksi, että sillä voitiin perustella rajoittamispäätöstä. Vaikka terveystietojen merkitystä rajaamispäätösten tekemisessä tuotiin haastatteluissa runsaasti esiin, oli kaikilla alueilla kuitenkin käytäntönä se, että tapauksia rajattiin myös ilman terveystietojen selvittämistä.

Vaikka terveystiedot nähtiin pääasiassa hyödyllisenä, ei niiden rutiininomaiseen seulontaan suhtauduttu yksimielisen myönteisesti. Perusteet sille, miksi kaikki tapaukset kattavaa terveystietojen seulontaa ei kannatettu, oli luokiteltavissa sosiaalihuollon tietojen ensisijaisuuden näkökulmaan, tarpeellisuusnäkökulmaan, resurssinäkökulmaan ja yksityisyydensuojan näkökulmaan (taulukko 14).

Taulukko 14. Esiin tulleet perusteet terveystietojen rutiinomaista seulontaa vastaan

Perusteet terveystietojen rutiiniseulontaa vastaan	Esimerkkiote haastatteluista
Sosiaalihuollon tietojen ensisijaisuus	”Mulla on semmonen vahva luottamus, että siellä [sosiaalihuollon] kirjauksissa ne asiat on sitten tullut. Ja eihän sosiaalipuolen kirjauksissa saa tietenkään avata yksityiskohtaisesti, mutta totta kai se on osa sitä sosiaalitoimen selvitystä, jos sillä lapsella on asiakkuus vaikka jonnekin psykiatriselle taikka jos sillä on jotain diagnoosia, niin tietenkään ne on siellä asiakaskertomuksissa ja sitä kautta tulee ne olennaiset asiat tietoon.”
Tarpeellisuusnäkökulma	”Ja lähtökohta, kun me ollaan lähdetty tähän selvittelyyn, niin (-) oli nimenomaan se, että me katsottin alun perin systemaattisesti kaikista meille tulleista ilmoituksista myös terveystiedot. Ja nimenomaan sen vuoksi, että se oli perusteltu (-), että jos siellä se yksikin näkyy, missä onkin epämääräisiä lapsen loukkaantumisia ja toistuvia kertoja. Että saadaan se yksikin nuppineula sieltä heinäkasasta löydettyä. Ja nyt sitten (-) ajattelu on muuttunut. (-) Mietitään sitä, että kun sieltä useimmiten ei tällaista löydy.”
Resurssinäkökulma	”Mutta ajallisesti taas kun mietitään, (-), niin eihän sitä käytännössä joka juttua valitettavasti ehkä näillä resursseilla oo mahdollista panostaa, että jokaisesta haettaisiin kaikki mahdollinen. Että jotain priorisointia on pakko tehdä näillä resursseilla. Että sitten pitäisi sen resurssin olla oikeasti huomattavasti isompi, tai sitten olla siinä tilanteessa, että jutut menee oikeasti kahden, kolmen, neljän vuoden päästä syyteharkintaan, ja onko se sitten kenenkään etu. Että käytännön realismi on sitten vähän toista mitä ideaalimaailma.”
Yksityisyydensuojan näkökulma	”Ja mä ehkä vierastan sitä ajatusta, että mulla olisi, vaikka lain puolesta on oikeus niihin välttämättömiin tietoihin, mutta se, että mikä on välttämätöntä. Että jos mietitään, että on nuoreen kohdistunut pahoinpitelyepäily, niin onko tarpeen, että mä menen pöyhimään sieltä jotain ala-asteen kouluterveystarkastustietoja. Että se on hirveän hankala määritellä ja se riippuu casesta, että mitkä terveystiedot arvioidaan olevan olennaisia.”

Sosiaalihuollon tietojen ensisijaisuus: Niilläkin alueilla tai tapauksissa, joissa poliisilla ei ollut käytössään terveydenhuollon tietoja, poliisilla oli käytössään sosiaalihuollon tiedot vähintään puhelinoiton kautta. Useat haastateltavat näkivät sosiaalihuollon tiedot terveydenhuollon tietoihin nähden tarpeellisempina ja ensisijaisempina. Haastateltavien kokemuksen mukaan myös sosiaalihuollon kautta sai usein riittävästi tietoa lapsen terveydentilasta tai aiemmista huolista, sillä terveydenhuollolla on velvollisuus

lastensuojeluilmoituksen tekemiseen matalalla kynnyksellä. Joensuussa luottoa siihen, että olennaiset terveystiedot välittyvät sosiaalihuollon kautta lisäsi myös se, että sosiaalihuollolla oli mahdollisuus terveystietojen selvittämiseen Lasta-lomakkeen ja Lasta-koordinaattorin avulla. Vaikka Lasta-lomaketta ei enää toimitettu poliisille, saattoivat sen kautta tulleet olennaiset tiedot olla kuitenkin kirjattuna jollain tavoin myös sosiaalihuollon asiakaskertomuksiin.

Tarpeellisuusnäkökulma: Kaikilla alueilla terveydenhuollon tiedot olivat käytössä jossain määrin, eikä kukaan haastateltava kyseenalaistanut kokonaisuudessaan terveydenhuollon tietojen tarvetta, päinvastoin. Kysymykset siitä, missä kaikissa tapauksissa ja millä laajuudella terveydenhuollon tiedot ovat tarpeen, oli kuitenkin monimutkaisempi. Terveystietojen selvittämistä ei nähty välttämättä tarpeelliseksi lievissä tai yksittäisissä tapauksissa, mutta toisaalta samaan aikaan todettiin, että pelkkien ilmoitustietojen perusteella ei voida tietää, milloin esiin tullut epäily on vain jäävuoren huippu. Espoossa terveystietojen tarveharkintaa oli pohdittu eniten ja käytännöksi muodostunut se, että terveystietoja katsottiin vain silloin, kun se nähtiin tarpeelliseksi esim. haastateltavuuden arvioimiseksi tai epäiltäessä pitkään jatkunutta kaltoinkohtelua, ei ainoastaan sen varmistamiseksi, löytyykö tiedoista jotain huolestuttavaa vai ei.

Resurssinäkökulma: Osa haastateltavista ei pitänyt kaikki tapaukset kattavaa terveystietojen seulontaa resurssinkäytöllisesti järkevänä. Kattavan terveystietojen seulonnan katsottiin vaativan niin paljon työaika, että sitä olisi mahdotonta tehdä ilman resurssien lisäämistä.

Massiivista resurssien käyttöä terveystietojen seulontaan kyseenalaistettiin myös siitä syystä, että suhteessa käytettyyn aikaan tutkintaan vaikuttavia terveystietoja löytyi haastateltujen kokemusten perusteella kuitenkin vain harvoin, etenkin ilman, että tietoa ei olisi saatu myös sosiaalihuollon kautta. Turussa, jossa terveydenhuollon tiedot seulotaan kattavimmin, asiaa ei kuitenkaan kyseenalaistettu resurssinäkökulmasta, vaikka sielläkin haastatteluista tuli ilmi, että terveydenhuollon tietojen seulonta vie paljon aikaa koordinaattoreilta. Tämä liittyy todennäköisesti siihen, että terveystietojen kartoittaminen oli Turussa jo vakiintunut ja koordinaattorimalli rakennettu ja resursoitu terveydenhuollon kattavaa kartoitusta priorisoiden.

Yksityisyyden suojan näkökulma: Yhtenä perusteena kattavaa terveydenhuollon tietojen seulontaa vastaan esitettiin Espoon alueella myös yksityisyydensuojan näkökulma. Eräs haastateltava toi esille vierastavansa ajatusta, että viranomaisilla olisi yksittäisen pahoinpitelyepäilyn takia automaattinen oikeus katsoa kaikki terveystiedot lapsen koko elämän ajalta. Laki antaa oikeutuksen välttämättömiin tietoihin, mutta välttämättömyyden arviointi vaikutti jäävän yksittäisten työntekijöiden vastuulle, mikä näkyi toisaalta vaihtelevina käytäntöinä sekä ajallisesti että alueellisesti. Lasta-lomakkeen voisi ajatella

vastaamaan tarpeeseen terveystietojen yhdenmukaisesta keräämisestä, mutta myöskään Lasta-lomakkeen linjaa tässä asiassa ei pidetty yksityisyydensuojena näkökulmasta itsensänselvänä, kuten alla olevasta lainauksesta käy ilmi.

”Että semmoinen varmuuden vuoksi terveystietojen tsekkaaminen ei mun mielestä ole tarkoituksenmukaista, eikä ole ok, eikä ole eettistä. (-) Ja sitä mä mietin just suhteessa siihen Lasta-lomakkeeseen, koska sehän ohjaa semmoiseen aika yksityiskohtaiseen ja perusteelliseen koko terveyshistorian kattavaan seulontaan, mitä mä sitten just mietin, että onko se joka casessa tarpeenmukainen.”

Terveydenhuollon seulonnan merkitys sosiaalihuollolle

Rikostutkinnan lisäksi Lasta-seula-malli mahdollistaa terveydenhuollon tietojen välittämisen sosiaalihuollolle. Joensuussa tämä puoli tiedonkeruussa korostuu muita alueita enemmän, koska tiedonkeruu on rakennettu rikosprosessin sijasta nimenomaan sosiaalihuoltoon. Turussa Lasta-koordinaattori tiedottaa lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää terveydenhuollon rekistereistä löytyneistä tiedoista sosiaalityöntekijälle soittaessaan, mutta Lasta-lomaketta ei toimiteta lastensuojelun käyttöön. Myös Espoossa lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle kerrotaan puhelimitse, jos taustatietokartoituksessa on herännyt perheestä huolta terveydenhuollon tietojen perusteella.

Kaikki haastatellut sosiaalihuollon työntekijät kertoivat Lasta-seula-toiminnan olevan merkityksellinen sen kannalta, miten ja mitä terveydenhuollon tietoja he saavat. Sosiaalihuollolla on lastensuojelulain nojalla oikeus saada lasta koskevat terveydenhuollon tiedot, mikäli ne ovat tarpeen lapsen lastensuojelutarpeen arvioimiseksi. Haastattelujen perusteella terveystietojen tilaaminen ilman Lasta-seula-toimintaa on kuitenkin työlästä ja kynys siihen on sen verran korkea, ettei sosiaalityöntekijöiden tule käytettyä oikeuttaan ainakaan rutiininomaisesti. Sosiaalityöntekijät toivat esille, että asiakirjatilauksen kautta heille päätyisi myös paljon sellaista tietoa, mikä ei heille kuulu tai ole olennaista ja lisäksi sosiaalityöntekijällä ei välttämättä ole riittävä osaamista arvioida ja tulkita terveydenhuollon kirjauksia. Haastattelujen perusteella sosiaalityöntekijät ovatkin useimmiten terveystietojen suhteen lastensuojeluilmoituksissa tulleiden tietojen ja perheen kertoman varassa.

Lasta-seula-malli vaikuttaa tarjoavan sosiaalihuollolle helpon väylän saada työnsä kannalta tarvittavat sosiaalihuollon tiedot terveydenhuollon ammattilaisen esiseulomana.

Sosiaalityöntekijät kokivat pääosin tärkeänä ja työlleen merkityksellisenä sen, että saivat Lasta-seula-mallin kautta tietoonsa lasta koskevia terveydenhuollon tietoja. Terveydenhuollon tietojen koettiin tuovan varmuutta lastensuojelun arvioon ja laajempaa näkökulmaa siihen, millaista tukea perhe tarvitsee.

”Välillä [terveystiedot] vahvistaa olettamusta, että on vaikka pitkäaikaisesta pahoinpitelystä kyse tai laiminlyönnit sieltä ehkä enemmänkin tulee esille, semmoista, että jätetään käyttämättä lasta tarpeellisissa tutkimuksissa. Se hyödyttää siinä selvityksen aikana, antaa laajempaa näkökulmaa siihen, nouseeko tässä huoli vai onko siellä hoidettu kaikki ihan asianmukaisesti, koska usein, jos on vanhemmilla vähän hankaluutta lapsen kanssa, ihan arkitoimintoihin, se näkyy myös siinä, että jää neuvolat käymättä ja hammashoidot tekemättä ja vaikka suositellut hoidot, mitä lääkäri on suositellut, niitä ei ole toteutettu, ne tulee sieltä esille. Se vaan antaa lisää pontta, että tarvitsevat tukea.”

Espoossa ja Turussa sosiaalityöntekijät eivät pitäneet ongelmallisena sitä, ettei Lasta-lomake tai muu kooste mennyt heille, vaan kokivat saavansa tiedot riittävällä tasolla myös puhelinoiton kautta. Ylipäänsä sosiaalityöntekijät kertoivat heille riittävän melko karkea taso terveydenhuollon tiedoista, koska tarvittaessa heillä on mahdollisuus pyytää asiakirjoja myös itselleen.

4.2.5 Lainsäädännön haasteet taustatietokartoitukselle

Haastatteluissa tuli toistuvasti esiin lainsäädäntöön liittyvät haasteet tai epäselvyydet Lasta-seula-toiminnan kannalta. Haastattelujen perusteella lainsäädännön koettiin hankaloittavan erityisesti terveydenhuollon tietojen kartoittamiseen liittyviä käytäntöjä. Nykyisen lainsäädännön mukaan poliisilla ei ole suoraa oikeutta lapsen terveystietoihin muuten kuin vakavimpien rikosnimikkeiden kohdalla. Järjestämislaki antaa kuitenkin OiPsy-yksiköille oikeuden saada kaikki lasta koskevat välttämättömät tiedot ja myös luovuttaa tutkimuksessa kertyneet tiedot poliisille. Koska poliisilla ei ole suoraa oikeutta terveystietoihin, on Lasta-seula-malli yleensä rakennettu järjestämislain varaan. Nykyisellä lainsäädännöllä terveystietojen välittämisen poliisille on katsottu olevan mahdollista vain OiPsy-yksiköiden tai niihin kytkeytyvien satelliittien välityksellä järjestämislakiin nojaten. Lainsäädännöllisesti on kuitenkin tulkinnanvaraista, antaako järjestämislakikaan valtuuksia Lasta-seulan mukaiseen toimintaan, sillä järjestämislaki koskee lähtökohtaisesti OiPsy-yksiköiden tutkimuksia eikä seulatoimintaa (Lilja & Hiilloskivi 2022).

Eniten lainsäädäntö näkyi toimintaa hankaloittavana tekijänä Joensuussa, jossa Lasta-seula-mallin taustatietokartoitus oli järjestetty paikallisten toimijoiden varaan irralliseksi OiPsy-yksiköstä. Joensuussa terveystietojen välitys oli suunniteltu toteutettavaksi lastensuojelun kautta, mutta tästä toiminnasta jouduttiin laintulkintaan liittyvän epävarmuuden myötä luopumaan. Tällä hetkellä Joensuussa toimii siis poliisiasemalla sairaanhoitaja, joka kokoaa ja toimittaa terveystiedot lastensuojelulle. Sairanhoitaja toimii kiinteästi lapsirikostutkimuksen yhteydessä ja osallistuu moniammatillisiin seulapalavereihin. Lainsäädäntö ei kuitenkaan salli sairaanhoitajan kertoa kartoittamiaan terveydenhuollon tietoja poliisille, vaikka sellainen toimintatapa oltaisiin alueella nähty ihanteellisena.

”Niin tämä on tämä valtakunnallinen ongelma, että totta kai tämä olisi ideaali että sairaanhoitaja voisi kertoa niitä tietoja ja että vaikka siihen pikkuseulaan ois ne kaikki taustat katottuna terveydenhuollolla. Se ois niin helppo toteuttaa koska sairaanhoitaja pääsee kaikkeen, että täähän ois se unelmatila tietenkin. Et ihan idioottihan tämä on ja kun ei kukaan, siis totta kai ymmärrän tietosuojan ja kaiken en minäkään haluaisi, että minun tietoja kukaan ronkkii, mutta kun aatellaan mistä asiasta on kyse ja kenen parhaaksi toimitaan, ei ketään kiinnosta yhtään ylimääräinen tieto viranomaisia jotenki että, miksi me reposteltas jollain asiaan kuulumattomalla et ku se on ihan tasan se et nostetaan ne mitkä liittyy siihen. Jotenki surullista että tää ei voi olla mahdollista.”

Nykyinen tiedonjakoa koskeva lainsäädäntö ei siis mahdollista terveydenhuollon tietojen koordinoitua perustason sairaanhoitajan kautta, vaan edellyttää Lasta-seula-mallin rakentamista OiPsy-yksiköiden ja yliopistosairaaloitten varaan. Toisaalta Espoon mallista saadut kokemukset eivät tue OiPsy-työntekijöiden käyttöä kattavan seulatoiminnan koordinaattoreina. Myöskään lainsäädäntö ei kuitenkaan tue myöskään tällaista Lasta-seula-mallia parhaalla mahdollisella tavalla, koska kuten edellä todettu, OiPsy-yksiköiden työntekijöillä on paikallisia toimijoita rajallisempi pääsy sosiaali- ja terveydenhuollon tietokantoihin, vaikka sinänsä lainsäädännöllinen oikeus tietojen saantiin onkin. Lisäksi Lasta-seula-mallin rakentamisen järjestämälain varaan on alueilla tulkittu edellyttävän muodollisten virka-apuopyyntöjen tekemistä aina yhteistyötä tehtäessä, mikä ei tue saumatonta matalan kynnyksen yhteistyötä.

Haastattelujen perusteella näkemuserot terveydenhuollon tietojen kartoittamisen kattavuudesta liittyvät myös osin lainsäädännön epäselvyyteen. Koska nykyisessä lainsäädännössä oikeus terveystietojen saamiseen perustuu OiPsy-yksiköiden tutkimuksia säätelevään järjestämislakiin, on epävarmaa, mikä lainsäätäjien ajatus ja suhtautuminen terveydenhuollon tietojen rutiinimaiseen seulontaan. Lainsäädännön heikko ohjaavuus jättää haastattelujen perusteella terveydenhuollon tietojen välttämättömyyden ja oikeuden harkinnan yksittäisten organisaatioiden tai jopa yksittäisten työntekijöiden vastuulle. Lainsäädäntöä suhteessa erilaisiin Lasta-seula-mallin toteutustapoihin on käsitelty perusteellisemmin vuonna 2022 julkaistussa lainsäädäntöselvityksessä (Lilja & Hiilloskivi 2022).

4.2.6 Johtopäätös

Yhteenvedon voidaan todeta, että Lasta-seula-malli on toimiva malli esitutkintaa varten tarvittavien taustatietojen kartoittamiseen sekä tehostamisen että laadun parantamisen näkökulmista. Taustatietokartoitus on mahdollista toteuttaa toimivasti useilla erilaisilla tavoilla. Haastattelujen perusteella keskeisimpiä tekijöitä toimivalle mallille on se, että esitiedot kerätään keskitetysti ja moniammatillisesti siten, että sosiaalihuollon

tiedot seulotaan sosiaalihuollon ammattilaisen ja terveydenhuollon tiedot terveydenhuollon ammattilaisen toimesta. Tämä käytäntö paitsi vapauttaa poliisin resursseja tiedonkeruusta poliisin ydintehtäviin, myös auttaa varmistamaan, että olennaiset sosiaalihuollon ja terveydenhuollon tiedot ja näkökulmat tulevat huomioiduksi rikostutkinnan päätöksiä tehtäessä. Koordinaattorimallia mietittäessä tärkeinä toimintaa edistävinä tekijöinä näyttäytyivät myös koordinaattorin pääsy asiakas- / potilastietojärjestelmiin sekä koordinaattorin työskentely fyysisesti lapsitutkintaryhmän yhteydessä. Haastattelujen perusteella Lasta-lomake näyttäytyy vain yhtenä tapana tietojen keräämiselle ja sopii parhaiten osaksi Turun kaltaista mallia, jossa koordinaattori toimittaa keräämänsä tiedot poliisille kirjallisina lomakkeen kautta. Moniammatillisen yhteistyön jatkuessa Joensuun ja Espoon tapaan pelkkää tiedonkeruuta pidemmälle Lasta-lomakkeen rooli tiedonvälittäjänä vaikuttaa kuitenkin menettävän merkitystään. Haastatellut kokivat Lasta-lomakkeen hyötyjen jäävän pieniksi myös tilanteessa, jossa tietoja kerättiin kokeneen ammattilaisen toimesta. Toisaalta kansainvälinen tutkimus puoltaa strukturoitujen tiedonkeruumenetelmien käyttöä, sillä kokeneetkaan ammattilaiset aina tunnista omia ajatusvinoumiaan (Munro 2019).

Ammattilaisilla on eriäviä näkemyksiä siitä, kuinka kattava terveystietojen seulonta on perusteltua, mikä näkyy myös alueellisina eroina käytännöissä. Käytäntöjen yhdenmukaistamiseksi olisi tarve kansallisesti yhtenäiselle ohjeistukselle terveystietojen seulonnasta. Haastatteluissa esitetty kritiikki kaikki tapaukset kattavalle perusteelliselle terveydenhuollon tietojen seulonnalle koski lähinnä rikostutkinnan näkökulmaa. Haastatteluiden kautta näyttäytyy kuitenkin selvänä, että terveydenhuollon tietojen seulonta ei palvele pelkästään rikostutkintaa, vaan voi olla merkityksellistä myös sosiaalihuollon näkökulmasta, mikä täytyy ottaa huomioon mietittäessä seulonnan kattavuuden tarkoituksenmukaisuutta. Toisaalta alueellisissa käytännöissä näkyy Joensuuta lukuun ottamatta se, että Lasta-seula-mallin taustatiedonkeruun käytännöt on kehitetty lähinnä esitutkinnan tarpeita ajatellen. Joensuu on esimerkiksi alueista ainoa, joissa lapsen asioista vastaava sosiaaliohjaaja voi pyytää koordinaattorilta terveystietoja, Turussa ja Espoossa terveystietojen seulonta pohjaa puhtaasti poliisin pyyntöön ja tarpeeseen. Riippumatta siitä, nähdäänkö terveystietojen seulonta tarpeelliseksi kaikissa tapauksissa vai tarveharkinnalla, tarvittaisiin terveystietojen sujuvan tiedonvälityksen parantamiseksi lainsäädännön selkeyttämistä terveystietojen jakamisen ja rekistereiden katsomisen suhteen.

4.3 Moniammatillisen Lasta-seula-palaverin käytännöt

Lasta-seula-malleja yhdistää käytäntö siitä, että tapauksia käsitellään taustatietokartoituksen jälkeen moniammatillisesti Lasta-seula-palaverissa. Lasta-seula-mallissa palaverien tarkoituksena on mallia kehitettäessä ollut tietojen jakaminen ja arviointi moniammatillisena viranomaisyhteistyönä. Alueellisesti on kuitenkin erilaisia painotuksia siinä, mitä Lasta-seula-palaverilla itse asiassa tavoitellaan. Tähän liittyy myös Lasta-seula-palaverien

palaverikäytännöt ovat alueittain hyvin erilaisia, kuten luvussa 2 kuvattiin. Tässä kappaleessa käsitellään Lasta-seula-palaverien tavoitteita ja tarkoitusta sekä sitä, miten erilaiset linjaukset palaverien kattavuuden, keston ja tiheyden suhteen linkittyvät näihin tavoitteisiin. Toiseksi tässä luvussa käsitellään palaverien moniammatillisuuden merkitystä ja haastatteluissa esiin tulleita perusteita eri ammattilaisten osallistumiselle tai osallistumattomuudelle Lasta-seula-palaveriinkin. Haastatteluaineisto on kerätty aikana, jolloin Joensuussa OiPsy-yksikkö ei vielä osallistunut pikkuseuloihin, vaan käytössä oli erilliset syyttäjäseulat, joihin myös OiPsy-yksikkö osallistui. Analyysit pohjautuvat siis Joensuun osalta tähän aiempaan käytäntöön.

4.3.1 Lasta-seula-palaverissa käsiteltävät asiat

Lasta-seula-palaverien selvästi ensisijaisimpana kysymyksenä pidettiin kaikilla alueilla kysymystä siitä, onko tilanteessa tarkoituksenmukaista aloittaa esitutkintaa. Palaveri ei kuitenkaan millään alueilla pelkistynyt ainoastaan kysymykseen rajoittamisesta tai esitutkinnan aloittamisesta, vaan kaikkialla aiheina olivat myös lapsen kuulemisen ja OiPsy-yksikköön ohjaamisen tarve sekä karkean tutkintasuunnitelman miettiminen. Näissä sisällöissä oli kuitenkin alueittain eroa siten, että lapsen haastateltavuuden arvioinnin näkökulma painottui vahvimmin Espoon ja Turun malleissa, joissa OiPsy-yksikkö oli paikalla ja tapaukset oli jo valikoitu sitä silmällä pitäen. Joensuussa OiPsy-yksikköön ohjaamisesta päätettiin poliisin, sairaanhoitajan ja sosiaaliohjaajan keskinäisessä pikkuseulassa, mutta koska OiPsy-yksikkö ei näihin palaveriinkin osallistunut, jäi lopullinen harkinta lapsen haastateltavuudesta tehtäväksi vasta myöhemmin. Haastattelujen perusteella Joensuun syyttäjäseula, johon myös OiPsy-yksikkö osallistui, painottui hyvin vahvasti kysymykseen siitä, voidaanko tapauksia rajoittaa ja OiPsy-yksikön rooli oli ottaa kantaa lähinnä siihen, olisiko lapsi kuultavissa vai ei. Joensuun syyttäjäseulojen rajoittamiskeskeisyydestä johtuen myös tutkintasuunnitelmien tekeminen oli näissä palaverissa selvästi pienemässä roolissa kuin Turun ja Espoon Lasta-seula-palaverissa tai Joensuun pikkuseulassa. Vaikka kaikilla alueilla Lasta-seula-palaverissa mietittiin alustavaa tutkintasuunnitelmaa, pidettiin tarkoituksenmukaisimpana sitä, että tutkintasuunnitelma laaditaan vain hyvin karkealla tasolla.

Haastatteluiden perusteella Lasta-seula-palaverin ydinkysymykset näyttäytyivät liittyvän selvästi esitutkintaprosessiin ja Lasta-seula-palaverien olevan ensisijaisesti poliisia palveleva työkalu. Turussa palaverien poliisikeskeisyyttä oli pyritty purkamaan ja siellä tavoitteena oli huomioida vahvasti myös lapsen tuen ja suojelun näkökulma. Sisällöllisesti tämä näkyi siten, että Turussa Lasta-seula-palaverissa käsiteltiin muita alueita selvästi laajemmin sitä, miten lastensuojelu voisi tilanteessa toimia ja millaista tukea perhe tarvitsisi. Vaikka Espoossa ja Joensuussa seulapalaverissa ei juuri suunniteltu lastensuojelun tukitoimia, oli myös Espoossa ja Joensuussa palaverissa taustalla vahvasti ajatus lapsen ja

perheen edusta ja heille sopivan prosessin ja tuen löytämisestä. Joensuussa ja Espoossa yhtenä Lasta-seula-palaverin olennaisimpana merkityksenä pidettiin sitä, että lastensuojelu saa nopeasti tiedon siitä, miten poliisi aikoo tilanteessa toimia. Joensuussa koko toimintamallin keskeisenä lähtökohtana on ollut varmistaa, että joku viranomainen puuttuu nopeasti perheen tilanteeseen ja siellä tämän varmistamiseksi lastensuojelu aloittaa työkentelyn ja tilanteen käsittelyn usein jo ennen poliisin toimenpiteitä.

4.3.2 Tapausten valinta Lasta-seula-palavereihin

Tapausten valinta Lasta-seula-palavereihin eroaa alueilla merkittävästi toisistaan. Kuten luvusta 3 kävi ilmi, jonkinlaiseen moniammatilliseen palaveriin päätyy rekisteriaineiston perusteella Turussa noin 10 %, Espoossa noin 60 % ja Joensuussa haastattelujen perusteella lähes 100 % alueen lapsiin kohdistuneista rikosepäilyistä. Tapausten valinta Lasta-seula-palavereihin kuvaa osaltaan sitä, että Lasta-seula-toiminnalle ajatellut tavoitteet eroavat alueiden välillä. Haastatteluissa tämä näkyi siten, että Espoossa ja Joensuussa Lasta-seula-palavereja perusteltiin nopean ja yhdenmukaisen kohtelun näkökulmasta ja kaikkien tai lähes kaikkien tapausten moniammatillista käsittelyä pidettiin mallin parhaimpina piirteinä.

Joensuussa kaikki tapaukset käsiteltiin pikkuseulassa, mutta Espoossa ja Turussa palaveriin ohjautuvat tapaukset seulottiin poliisin toimesta. Espoossa haastatellut kokivat tapausten ohjautumisen syyttäjäseulan ja OiPsy-seulan välillä olevan hyvin toimivaa, koska ohjaamiselle oli moniammatillisesti yhteistyössä luotu joustava kriteeristö ja kynnyks myös OiPsy-seulapalaveriin ohjaamiseen oli varsin matala. Turussa palaveriin ohjautui vain pieni osa tapauksista, eikä poliisia lukuun ottamatta muille viranomaisille ollut selvää, millä kriteerein valintaa tehtiin. Poliisi oli pyrkinyt ottamaan sosiaalitoimen toiveita huomioon palaverivalinnoissa, mutta tästä huolimatta palaveria ei pidetty kaikissa tilanteissa, joissa sosiaalitoimi olisi pitänyt sitä tarpeellisenä. Yhdessä sovittujen ja selkeiden palaveriin ohjaamiskriteerien nähtiin olevan tarpeen myös lasten keskinäisen yhdenvertaisuuden varmistamiseksi.

Haastatellut pitivät Lasta-seula-palaveria erityisen tärkeänä ainakin toistuvissa tapauksissa, tapauksissa, joiden taustalla on huoltoriitaa ja sellaisissa tapauksissa, joissa lapsella on kehitykseen tai psyykkiseen vointiin liittyvää erityisyyttä. Sen sijaan vähiten hyötyä palaverista nähtiin olevan niissä tapauksissa, joissa poliisille näyttäytyi selvänä, ettei tutkintaa ole syytä aloittaa. Myös nämä tapaukset oli kuitenkin päädytty Espoossa käymään läpi syyttäjän ja poliisin keskinäisissä palavereissa, sillä näiden tapausten käsittely oli nopeaa eikä vienyt palavereista merkittävästi aikaa hyötyihin verrattuna. Myös Joensuussa kaikki tapaukset käsiteltiin pikkuseulapalavereissa, sillä pikkuseula toimi myös

tiedonjakotapahtumana taustoista ja sitä kautta poliisin viesti välittyi myös sosiaalitoimelle. Tyypillisesti palaverien ulkopuolelle jäivät kiireelliset ja vakavat tapaukset, joita lähettiin tutkimaan jo ennen palaveria.

4.3.3 Palaverikäytännöt ja toiminnan kuormittavuus

Alueiden erilaiset linjaukset palavereissa käsiteltävistä aiheista ja palaveriin ohjattavista tapauksista näkyivät luonnollisesti myös siinä, että palaverikäytännöt olivat erilaisia. Taulukkoon 15 on koottu tiivistys Turun, Espoon ja Joensuun palaverikäytännöistä.

Taulukko 15. Palaverikäytännöt Turussa, Espoossa ja Joensuussa haastatteluajankohtana

Alue	Palaveri	Tiheys	Kesto	Tapaukset	Aika/tapaus	Osallistujat
Turku	Lasta-seula	1x / 2vko	1,5–3 h	Valikoidusti haastavimmat (alle 10 %)	30 min	Poliisi, syyttäjä, OiPsy-yksikkö, koordinaattorit / sosiaalipediatria, lapsen oma sosiaalityöntekijä
Espoo	Syyttäjä-seula	1x / vko	Yhteensä 1–3 h	Lähes kaikki jompaankumpaan	2–20 min	Poliisi Syyttäjä
	OiPsy-seula			Syyttäjäseulaan lievemmat, OiPsy-seulaan haastavimmat		Poliisi, syyttäjä, OiPsy-yksikön psykologi ja sosiaalityöntekijä (lapsen oma sosiaalityöntekijä) *
Joensuu	Pikkuseula	1x / vko	Noin 1 h	Kaikki	Noin 10 min	Poliisit, sairaanhoitaja, sosiaaliohjaaja
	Syyttäjä-seula	1x / 3vko	1–2 h	Valikoituja rajoitettavia	3–20 min	Poliisit, syyttäjä, OiPsy-yksikkö (Sosiaaliohjaaja)*

*Osallistuu tarvittaessa

Palaverikäytännöt tiheyden ja tapauskohtaisesti käytetyn ajan suhteen heijastelevat vahvasti palaverikäytäntöjen erilaisia tavoitteita. Espoossa ja Joensuussa palaverit pidetään viikoittain, koska palaverien tavoitteena on tukea nopeaa ja yhdenvertaista päätöksentekoa. Espoon ja Joensuun haastatellut pitivät palaverien viikottaisuutta tärkeänä. Tiheä palaverirytmistä varmistaa sen, että palaverissa voidaan käsitellä myös melko kiireellisiä tapauksia ilman, että sillä on negatiivista vaikutusta esitutkimuksen kestoon tai lastensuojelun työskentelylle. Tiheä palaverirytmistä antaa myös tilaa useampien tapausten käsittelylle.

Turussa palaverit pidettiin kahden viikon välein, minkä haastatellut kokivat sopivan heidän malliinsa hyvin. Tiheämpi palaverirytmistä olisi hankaloittanut vastuusosiaalisyöntekijöiden saamista paikalle ja työllistänyt palaveriin vakituisesti osallistuvia työntekijöitä liikaa. Lasta-seula-palaverin raamit vaikuttivat osaltaan myös palaverissa käsiteltäviin tapauksiin: palaveriin ohjattiin vain sellaisia tapauksia, joissa ei nähty olevan haittaa palaverin odottamisesta. Lisäksi palaverissa käsiteltäville tapauksille oli asetettu maksimimäärä, jotta palaverit eivät venyneet kohtuuttoman pitkiksi.

Palaverille asetetut erilaiset tavoitteet näkyvät myös palaverissa yksittäisen tapauksen käsittelyyn käytetyssä ajassa. Turun toimintatavan mukainen tapausten kokonaisvaltaisempi käsittely laajemmalla viranomaiskokoontamisella edellyttää pisintä ajankäyttöä. Espoossa ja Joensuussa tapausten esitutkimukseen keskittyvä päätöksenteko ja vakituinen palaverikokoontaminen mahdollistavat tapausten nopean ja joustavan käsittelyn. Toisaalta Espoon ja Joensuun tavoite käsitellä lähes kaikki tapaukset Lasta-seula-palaverissa myös pakottaa tapausten nopeaan käsittelyyn.

Haastattelujen perusteella ammattilaiset eivät kokeneet Lasta-seula-toimintaa liian raskaaksi, vaan pikemminkin päinvastoin. Vaikka palaveriin kului työaikaa, koettiin niihin käytetyn ajan olevan hyvin hyödyllistä. Lasta-seula-palaverilla oli myös saatu korvattua aiempia raskaammiksi koettuja viranomaisneuvotteluja. Edes Espoon ja Joensuun kaltaista viikottaisia ja lähes kaikki tapaukset kattavia seulapalavereita ei haastatteluissa kritisoitu kuormittavuudesta, vaan palaverit koettiin tehokkaina ja selkeinä:

”Jos meillä on vaikka tunnin seula ja siinä on kymmenen juttua, ne aika nopeasti saadaan käytyä läpi, kun versus, että [poliisi keskenään] pallottelisi, että mitähän tälle nyt tehtäisiin. Kuva kirkastuu ihan käsittämättömällä tavalla, kun se on käynyt esikäsittelyn läpi. Sitten siitä, siksi meillä on tutkinnanjohtaja myös siinä, että hän pystyy sanomaan, että tälle tehdään näin ja näin ja näin. Ja [esikäsittelijä] kirjailee tutkintasuunnitelman siitä ja se menee siihen ja me otamme seuraavan. Se on ihanan selkeätä tietystä tapaa, että jotenkin ne aina, hyvin nopeasti alkaa hahmottua se, että mitä tälle jutulle kannattaa tehdä. Ei sitä tuntitolkulla siinä pohdita.” (Haastateltava, Joensuu)

”Mä näen sen niin, että se on totta, se vie paljon aikaa, se vie resurssia. Mutta mä näen sen niin, että se on ihan järkevää resurssien käyttöä, koska ensinnäkin me tarvitsemme päätöksen ja tiedon siitä, että syyttäjät suostuu rajoittamaan jonkun. Meidän ei tarvitse olla enää yksittäisiä syyttäjiä soitella ja ihmetellä. Vaan, kun tulee kaikki tieto, me käymme kuitenkin aika kohtuu nopealla tempolla. Jos mä sanon, että yhteen juttuun käytetään 10–15 minuuttia, sillä ajankäytöllä siihen tehdään päätös, mitä sille tehdään.” (Haastateltava, Espoo)

Palaverien sujuvuudessa ja kuormittavuudessa olennaisena tekijänä näyttäytyi palaverien varten tehty ennakkovalmistelu. Espoossa ja Turussa palaverien sujuvuuden kannalta pidettiin tärkeänä sitä, että kaikki olivat tutustuneet tapauksen tietoihin ja tehtyyn taustatietokartoitukseen etukäteen. Joensuussa taas toimintatapana oli se, että tiedot jaettiin ja koottiin yhteen vasta palaverissa, mikä nähtiin toisaalta myös tehokkaana ja toimivana. Toimintatavasta riippumatta olennaista oli, että palaverissa oli käytettävissä tarvittavat tiedot päätöksenteon tueksi. Ennakkoon tehtävä taustatietojen kartoitus näyttäytyikin Lasta-seula-mallissa palaverien suurempana kuormitustekijänä. Taustatietokartoituksen kuormittavuutta tuotiin esiin erityisesti Espoossa, jossa kattavaa seula varten tehtävä ennakkokartoitus satoi huomattavasti OiPsy-yksiköiden resurssia. Tämä näyttäytyi myös selvänä haasteena toiminnan mahdollista kansallista laajentamista ajatellen. Joensuussa tai Turussa vastaavaa haastetta ei tuotu esiin, mikä liittyy siihen, että alueilla taustatiedonkeruu oli alunperinkin suunniteltu osaksi koordinaattorien ja sosiaaliohjaajan työnkuvaa.

4.3.4 Lasta-seula-palaverien moniammatillisuus

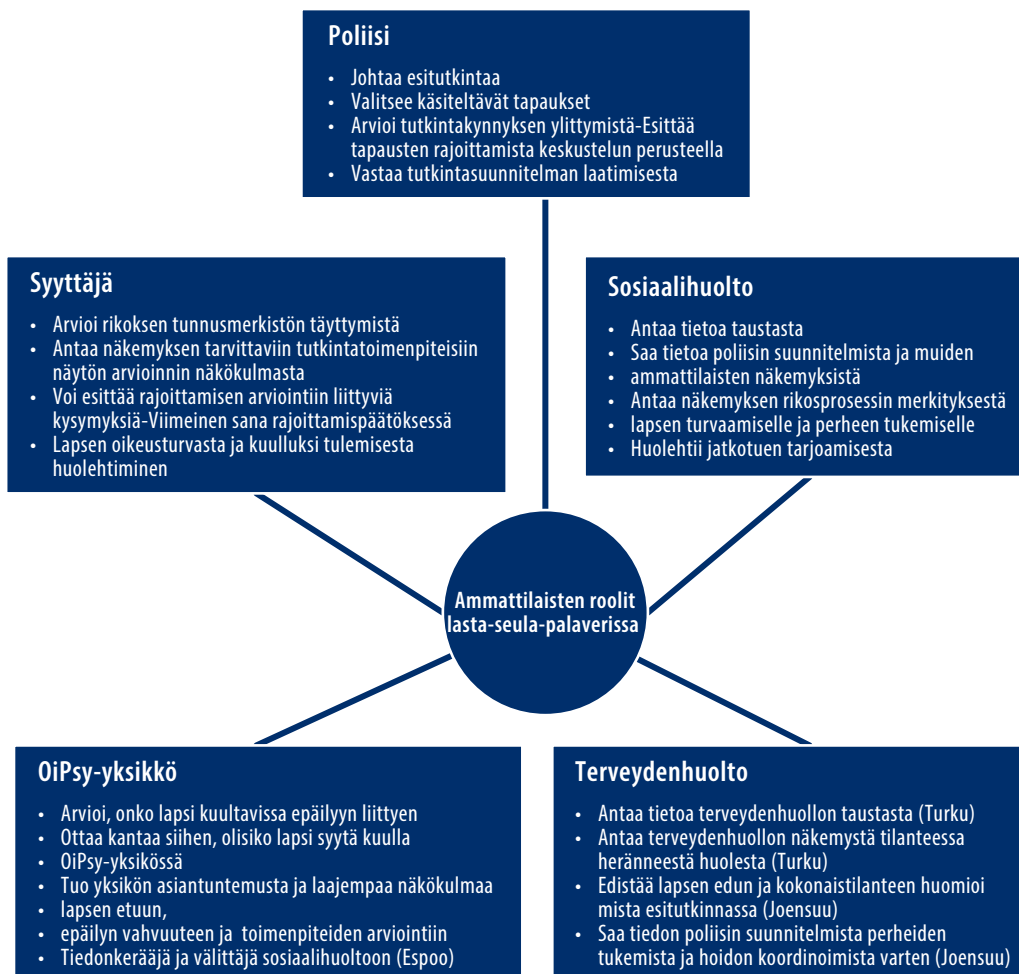
Lasta-seula-palaverin ydinajatuksena on moniammatillinen tiedonvaihto ja päätöksenteko. Myös haastatellut pitivät palaverien moniammatillisuutta ensiarvoisen tärkeänä. Moniammatillisuuden nähtiin tuovan tukea esitutkintaan liittyvään päätöksentekoon ja antavan kaikille viranomaisille laajempaa näkökulmaa. Usean näkökulman huomioimista pidettiin olennaisena tekijänä lapsen edun varmistamisessa. Useamman kuin yhden viranomaisen yhteistyössä tekemää suunnitelmaa pidettiin laadukkaampana ja turvallisempaan kuin pelkästään yksittäisen henkilön arviota.

”Kyllähän se tuntuu hyvältä, että siinä on useampi. Mä taas käytän sanaa turvallinen. Se on nimenomaan turvallista, kun siinä on monta eri ammattilaista ja eri näkemystä ja päästään siinä niinku yhteisymmärrykseen. Et se ei jää kenenkään yhen ihmisen arvioinnin varaan, niin se on hirmu tärkeää.”

”Mun mielestä se parantaa esitutkinnan laatua ja sitä, että siinä on pystynyt tekemään moniammatillista yhteistyötä alusta asti. Siinä ovat useimmat aivot olleet ajattelemassa sitä asiaa ja nähty, jokainen on tuonut omaa ammattitaitoaan siihen, osaaamistaan. Se tekee laadukkaamman tuotoksen kuin se, että sitä on yksittäinen henkilö käsissään pyöritellyt. Mä näkisin, että se on ehdottomasti laadukkaampi silloin.”

Vaikka näkemys moniammatillisuuden tärkeydestä oli yhteinen, oli näkemyksissä eroja kuitenkin siinä, kun haastatelluilta kysyttiin heidän näkemyksiään palaveriin tarvittavista osallistujista ja heidän rooleistaan. Näkemykset heijastelivat vahvasti alueiden käytäntöjä. Ainoastaan poliisia pidettiin Lasta-seula-palaverien itsestään selvänä osallistujana, kun taas syyttäjän, OiPsy-yksikön, sosiaalihuollon ja terveydenhuollon asema palaverissa näyttöä monitulkintaisempana. Toisaalta yksikään haastateltu ei kaivannut Lasta-seula-palaveriin näiden ammattikuntien ulkopuolisia osallistujia, vaikka muunlainen yhteistyö esim. koulu- ja varhaiskasvatuksen sekä hoitotahojen kanssa nähtiinkin merkitykselliseksi. Kuvioon 7 on haastattelujen pohjalta tiivistetty eri ammattilaisten keskeisimmät roolit Lasta-seula-palaverissa.

Kuvio 8. Ammattilaisten roolit Lasta-seula-palaverissa.

Seuraavaksi avaamme tarkemmin haastatteluissa esiin tulleita näkemyksiä eri ammattilais-ten rooleista merkityksestä ammattikuntaakohtaisesti.

4.3.5 Palaveriin osallistuva poliisi

Poliisin osallistuminen Lasta-seula-palaveriin oli kaikilla alueina itsestään selvä lähtökohta. Poliisi oli se viranomainen, joka valitsi palaverissa käsiteltävät tapaukset, kutsui palaverin koolle ja toimi palaverissa jonkinlaisessa puheenjohtajan roolissa. Poliisin rooli palaverissa näyttöytyi selkeänä ja asema selvänä, koska palaverit keskittyivät esitutkintaa koskevaan päätöksentekoon ja poliisi johtaa esitutkintaa.

Turussa palaveriin osallistui poliisista lapsirikosryhmän ryhmänjohtajana tai ryhmänvarajohtajana toimiva rikosylikonstaapeli ja Espoossa esikäsittely-yksikön rikosylikonstaapeli. Joensuussa sekä pikkuseuloihin että syyttäjaseuloihin osallistui esikäsittelystä vastaava vanhempi konstaapeli sekä tutkinnanjohtaja. Toimivimpana käytäntönä pidettiin Turun ja Espoon mukaista järjestelyä, jossa esikäsittelystä vastaavalla poliisilla oli tutkinnanjohtajan oikeudet tapausten päättämiseen ja rajoitusesitysten tekoon. Turussa ja Espoossa lapsirikostutkinnasta vastaavat tutkinnanjohtajat eivät itse pääsääntöisesti osallistuneet seulapalaveriin. Espoossa tämä johti jonkin verran tilanteisiin, joissa tutkinnanjohtaja oli erimielinen seulassa tehtyjen linjausten kanssa. Haasteen nähtiin liittyvän ainakin osittain siihen, että Espoossa tutkintaryhmiä ja tutkinnanjohtajia oli useampia ja tutkinnanjohtajilla osin keskenäänkin erilaisia näkemyksiä. Turussa, jossa esikäsittely oli tiiviimmin osa lapsitutkintaryhmän toimintaa, ei vastaavaa haastetta seulapäätösten ja tutkinnanjohtajan linjausten suhteen ainakaan haastatteluissa tullut esiin.

Toimivaksi koettiin myös se, että esikäsittely ja sen myötä palaveriin osallistuminen oli selvästi vastuutettu yhdelle tai kahdelle poliisille, jolloin linja pysyi tapausten kesken yhdenvertaisena ja muut viranomaiset tiesivät, kuka asioista vastasi.

Poliisin tutkijat eivät osallistuneet Lasta-seula-palaveriin millään alueella. Turussa tätä oli mallin alkuvuosina kokeiltu, mutta päädytty myöhemmin nykyiseen malliin. Haastattelujen perusteella tutkijat eivät itse kaivanneet osallistumista Lasta-seula-palaveriin ja se olisi ollut myös käytännössä haastavaa, koska tapaukset yleensä jaettiin tutkijoille vasta Lasta-seula-palaverin jälkeen. Tutkijoiden osallistamista tapausten käsittelyyn ennen Lasta-seula-palaveria ei pidetty tarkoituksenmukaisena, sillä Lasta-seula-palaverissa olleista tapauksista merkittävä osa rajoitetaan ennen esitutkintaa, jolloin tutkijan tapaukseen käyttämä työaika olisi mennyt tietyllä tavalla hukkaan. Tutkijoiden osallistumattomuus Lasta-seula-palaveriin näkyi kuitenkin merkittävästi siinä, että palaverissa ei ollut mahdollisuutta suunnitella ja koordinoita tutkinnan konkreettisia toimenpiteitä, kuten aika- tauluttaa kuulusteluja.

4.3.6 Syyttäjän rooli

Kaikilla kolmella alueella syyttäjä osallistui Lasta-seula-palavereihin. Espoossa ja Turussa syyttäjä osallistui kaikkiin Lasta-seula-palavereihin ja Joensuussa kolmen viikon välein oleviin syyttäjäseuloihin. Vaikka Lasta-seula-mallit oli alueilla rakennettu eri tavalla, olivat odotukset syyttäjää kohtaan palaverissa kuitenkin keskenään hyvin samankaltaisia. Haastattelujen perusteella syyttäjän odotettiin tuovan näkökulmaansa ja asiantuntemustaan rikosnimikkeen määrittelyyn, esitutinnan rajoittamiseen ja tutkintasuunnitelman laatimiseen. Rikosnimikkeiden määrittely oli pääsääntöisesti yksiselitteistä ja jo poliisiin toimesta tapahtuvaa, mutta tilanteissa, joissa tunnusmerkistön täytyminen oli epävarmaa tarvittiin myös syyttäjän näkemystä.

Syyttäjän rooli Lasta-seula-palaverien ydinkysymykseen, eli siihen, aloitetaanko esitutkinta vai ei, näyttäytyi haastatteluissa hyvin keskeisenä, mikä johtuu syyttäjän laissa määrittelystä vastuusta esitutinnan rajoittamispäätöksissä. Haastatellut kuvasivat syyttäjällä olevan palaverissa viimeinen sana siitä, voidaanko esitutkinta rajoittaa vai edellyttääkö syyttäjä esitutinnan aloittamista. Vaikka syyttäjällä on lakisääteinen rooli esitutinnan rajoittamispäätösten tekemisessä, ainoastaan Espoon Lasta-seula-malli tarjosi väylän käsitellä kaikki rajoitettavat tapaukset palaverissa syyttäjän kanssa.

Joensuussa viikottaisten pikkuseulojen koettiin toimivan hyvin myös ilman syyttäjää. Jos Lasta-seula-malli rakentuu ilman syyttäjän läsnäoloa palaverissa, ei syyttäjän kantaa tapausten rajoittamiseen saada vielä palaverissa. Joensuussa tätä ei pidetty ongelmana pikkuseulojen suhteen, sillä poliisi ja syyttäjä olivat asioista hyvin usein samalla kannalla, jolloin pikkuseulassa tehdyt linjaukset rajoitettavista tapauksista olivat lähes aina myös syyttäjän hyväksyttävissä.

Syyttäjän suhteen myös Turun mallissa on paljon samankaltaisuutta Joensuun malliin, sillä vaikka Turussa syyttäjä osallistui kaikkiin Lasta-seula-palavereihin, esikäsitteli poliisi kuitenkin suurimman osan tapauksista ilman palaveria ja syyttäjää. Joensuun tapaan myös Turussa kokemus oli se, että poliisi ja syyttäjä ovat rajoittamispäätöksistä hyvin usein samalla linjalla, jolloin resurssitehokkuuden kannalta poliisiin on järkevintä tehdä tapauksista suoraan rajoittamisesitykset syyttäjälle ilman palaveria. Turussa kokemuksena oli, että syyttäjä hyväksyy lähes kaikki poliisin rajoittamisesitykset ilman lisäkysymyksiä, vaikka niistä ei olisikaan käyty keskustelua etukäteen.

Myös Espoossa jaettiin näkemys siitä, että syyttäjän ja poliisin näkemys rajoittamisen mahdollisuuksista on hyvin usein sama. Espoossa tapausten suullinen läpikäynti palaverissa syyttäjän kanssa nähtiin Joensuusta ja Turusta poiketen kuitenkin hyödylliseksi ja resurssitehokkaaksi. Palaveria perusteltiin sillä, että palaverissa syyttäjällä on kirjallista rajoitusesitystä parempi tilaisuus esittää kysymyksiä tai varmistaa tapaukseen liittyviä

yksityiskohtia. Viikottaisten palaverien kautta varmistus syyttäjän hyväksynnälle rajoitusesitykseen saadaan heti, mikä on olennaista erityisesti muiden viranomaisten toimintaa ajatellen. Vaikka palaveriin osallistuminen vaati syyttäjän resursseja, arvioitiin sen toisaalta sujuvoittavan kirjallisen rajoitusesityksen hyväksymistä ja sitä kautta tehostavan toimintaa. Lasta-seula-palaverien merkitystä päätökselle esitutkinnan aloittamisesta käsitellään tarkemmin luvussa 4.4.

Rajoittamislinjausten lisäksi syyttäjän roolina oli Lasta-seula-palaverissa tukea poliisia tarvittavien esitutkintatoimenpiteiden suunnittelussa. Erityisesti syyttäjän rooliin kuuluvaksi katsottiin tutkintatoimenpiteiden pohdinta näytön rakentamisen näkökulmasta. Syyttäjän osallistumisen nähtiin varmistavan sitä, että kaikki tarpeellinen tulee esitutkinnassa huomioiduksi ja vähentävän riskiä sille, että syyttäjä joutuisi myöhemmin teettämään lisätutkintaa. Lasta-seula-palaverissa syyttäjä antoi näkemyksensä erityisesti siihen, tulisiko lasta kuulla osana esitutkintaa. Haastatteluiden perusteella syyttäjä oli usein se, joka vaati lapsen kuulemista myös tilanteissa, joissa muut viranomaiset eivät olisi nähneet sitä tarpeelliseksi tai tarkoituksenmukaiseksi. Lapsen kuulemisesta päätettäessä syyttäjän näkemyksellä nähtiin olevan vahva painoarvo.

Kaikilla alueilla toistui kokemus siitä, että Lasta-seula-palaverien ulkopuolella syyttäjän kanssa sovitaan tutkintasuunnitelman linjauksista lähinnä vain vakavimmissa tapauksissa. Toisaalta Turussa ja Joensuussa ei pidetty ongelmana sitä, että syyttäjä oli suunnittelemassa vain pientä osaa tutkintaan menevistä tapauksista, sillä esitutkintatoimenpiteiden linjaaminen on kuitenkin määritelty lainsäädännössä poliisin vastuulle. Lisätutkintapyynnöt koettiin tulevan myös melko vähän tai niitä ei pidetty merkittävänä ongelmana vaan prosessiin kuuluvana osana.

Resurssinäkökulma syyttäjän osallistumisessa

Haastateltavat toivat vahvasti esiin resurssinäkökulmaa, kun heiltä haastatteluisissa kysyttiin syyttäjän roolista ja seulonnan kattavuudesta. Haastattelujen perusteella syyttäjä oli se viranomainen, jonka kohdalla työajankäyttö Lasta-seula-palaverihin nousi selvimmän kynnyksikysymykseksi. Joensuussa ja Turussa haastateltavat olivat sillä kannalla, että syyttäjä ei ole tarkoituksenmukaista kuormittaa käymällä syyttäjän kanssa läpi kaikkia poliisille tulleita rikosilmoituksia. Myös Espoossa haastateltavat pitivät mallinsa heikkoutena sitä, kuinka paljon se vie syyttäjän työaika. Espoossa syyttäjien työaika seurattiin tarkasti ja erityisesti syyttäjän tarpeista lähtien palaverit pidettiin hyvin tiiviinä ja esitutkintaorientoituneina. Espoossa oli haastatteluiden perusteella vahva ja yhteinen tahtotila kattavaan seulontaan syyttäjän läsnäollessa. Tiiviin palaveritahdin takia syyttäjäseulonnan ei nähty vievän kohtuuttomasti resursseja siitä saatuihin hyötyihin nähden. Toisaalta syyttäjän palaverihin käyttämän työajan todettiin nopeuttavan syyttäjän päässä tulevien rajoittamisesitysten käsittelyä, kun tapaukset on jo syyttäjälle tuttuja ja suullisesti hyväksytyjä.

Haastatteluiden perusteella kattavaan seulontaan osallistuminen vaati Espoon syyttäjiltä aikaa noin 1–3 tunnin kestoisten palaverin viikossa sekä siihen valmistautumisen lukemalla rikosilmoitukset ja HUS:n kirjaamat lyhyet koosteet. Turun Lasta-seula-palaverit työllistivät Lasta-lomakkeisiin tutustumisen lisäksi syyttäjiä noin 1,5–3 tunnin palaverin kerran kahdessa viikossa, mitä ei syyttäjien näkökulmasta pidetty kovin työläänä. Kun otetaan huomioon Espoossa seulonnan myöhemmässä vaiheessa säästämä aika, antavat haastattelut viitettä siitä, että Espoon mallin mukainen kattava, mutta tiivis seulonta ei välttämättä työllistä syyttäjää valtavasti Turun mallin mukaista valikoidumpaa mutta perusteellisempaa käsittelyä enempää. Mallin edellyttämän työajan tarkempaan vertailuun ei kuitenkaan haastattelutietojen perusteella ole mahdollisuuksia.

4.3.7 OiPsy-yksiköiden rooli

Haastatteluiden perusteella OiPsy-yksiköillä on Lasta-seula-palavereissa konsultoiva asiantuntijarooli. Haastatteluiden perusteella OiPsy-yksiköiden selvästi keskeisimpänä tehtävänä on Lasta-seula-palavereissa ottaa kantaa lapsen kuulemiseen. OiPsy-yksikön osallistuminen palaveriin antaa mahdollisuuden saada asiantuntijanäkökulma siihen, onko lapsi kuultavissa esitutkintaan. Jos lapsi on kuultavissa, odotettiin OiPsy-yksiköltä näkemystä myös siihen, olisiko lapsi järkevämpää kuulla poliisin vai OiPsy-yksikön psykologin toimesta.

”He pystyy alan ammattilaisina arvioimaan sen, että kenen kuultavissa se lapsi on, vai onko kenenkään kuultavissa. Niin sitä ehdottomasti tarvitaan siihen, koska on paljon meillä asianomistajana lapsia, jotka vaatii sen, että psykologi kuulee ne. Tai sitten syyttä tai toisesta ei ole kuultavissa. Niin sit tavallaan se linja myös siitä, että jos on vaikka 5-vuotias lapsi, niin onko hän ikätasoinen, voiko häntä kuulla, voiko poliisi mahdollisesti kuulla 5-vuotiaan yhteistyössä.”

Haastatteluiden perusteella OiPsy-yksiköiden rooli haastateltavuuden arvioinnissa nähtiin tärkeänä ja OiPsy-yksiköiden arvio painoi hyvin paljon sen pohdinnassa, kuullaanko lasta vai ei. Turun ja Joensuun alueilla OiPsy-yksikön roolista kysyttäessä haastateltavat puhuivat käytännössä psykologista ja psykologin roolista, vaikka alueilla Lasta-seula-palavereihin osallistui OiPsy-yksiköistä useampia ammattilaisia. Muiden ammattilaisten roolina palavereissa oli tukea yleisemmin palaverien moniammatillisuutta ja tuoda laajempaa näkökulmaa mm. lapsen edun, tilanteesta heräävän huolen ja tarvittavien toimenpiteiden arviointiin. Muiden OiPsy-yksikön ammattilaisten rooli jäi haastattelujen perusteella toissijaiseksi ja tarkentumatta.

Espoossa OiPsy-yksiköllä oli Lasta-seula-palaverissa asiantuntija-aseman lisäksi myös tiedonkerääjän ja tiedonvälittäjän rooli sekä terveystietojen että sosiaalihuollon tietojen suhteen. Tämän myötä Espoon mallissa OiPsy-yksikön sosiaalityöntekijän rooli korostui selvästi verrattuna Joensuun ja Turun malleihin, joissa sosiaalihuolto oli edustettuna myös muilla tavoin.

Mihin tapauksiin OiPsy-yksikköä tarvitaan?

Vaikka kaikilla alueilla OiPsy-yksikkö oli mukana Lasta-seula-palavereissa, olivat alueelliset käytännöt tapausten ohjautumisessa ja OiPsy-yksikön hyödyntämisessä erilaisia. Millään alueella kaikkia tapauksia ei läpikäyty Lasta-seula-palavereissa yhdessä OiPsy-yksikön kanssa. Espoossa kaikkien tapausten seulomista OiPsy-yksiköiden kanssa oli aiempina vuosina kokeiltu, mutta haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että se ei ollut tarkoituksenmukainen käytäntö. Kaikkien tapausten seulontaan osallistumisen oltiin nähty viedän liikaa OiPsy-yksikön resursseja suhteessa siitä saatuihin hyötyihin. Etenkin lievien ja rajoitettaviksi arvioitavien tapausten kohdalla haastatellut kokivat, ettei OiPsy-yksikön toimesta tehty tiedonkeruu ja asiantuntemus tuonut niihin merkittävää lisäarvoa. Espoossa yhteistyössä oli päädytty jakoon, jossa OiPsy-yksikön sisältäviin palavereihin ohjataan tapaukset, joissa lapsi on alle kouluikäinen tai lapsella on kehitykseen tai käyttäytymiseen liittyvää erityisyyttä sekä vakavammat tai toistuvammat tapaukset sekä tapaukset, joiden taustalla on huoltoriitaa. Tehty jako koettiin alueella toimivaksi ja selvästi kaikkien tapausten seulontaa mielekkäämmäksi.

Turussa Lasta-seula-palaveriin ohjataan Espoon kaltaisesti erityisesti sellaisia tapauksia, joissa lapsella on erityisyyttä, huoltoriitaa tai paljon lastensuojelullista taustaa. Turussa Lasta-seula-palaveriin ohjautuu kuitenkin merkittävästi pienempi osa tapauksista kuin Espoossa, jossa kynnys yhteiskäsittelyyn OiPsy-yksikön kanssa on haluttu pitää hyvin matalalla. Toisaalta haastatteluissa tuli esiin, että Turussa poliisilaitoksella toimiva OiPsy-psykologi konsultoi poliisin esikäsittelyä myös Lasta-seula-palaverien ulkopuolella, mikä osittain vähentää tarvetta sille, että tapaus täytyisi ohjata Lasta-seula-palaveriin vain psykologin näkökulman saamista varten.

Joensuussa haastattelujen aikaan oli käytössä malli, jossa OiPsy-yksikkö osallistui ns. syyttäjäseulaan, jonne ohjattiin lähinnä rajoitettavaksi suunniteltuja tapauksia. Haastateltavien kertomien perusteella Joensuun malli kuvautui epätarkoituksenmukaisena OiPsy-yksiköiden roolin suhteen. Haastattelujen perusteella viranomaisten fokukset syyttäjäseuloissa erosivat osin toisistaan ja poliisi koki OiPsy-yksikön pohtivan asioita laajemmin kuin kyseisessä palaverissa olisi enää ollut tarkoituksenmukaista. Osa haastatelluista arveli, että OiPsy-yksikön asiantuntemuksesta voisi olla enemmän hyötyä viikottaisen pikkuseulan yhteydessä. Joensuussa usea haastateltava toi ihanteenaan esiin mallin, jossa poliisiaseamalla työskentelisi kiinteästi myös psykologi. Toisaalta haastateltavat epäilivät joustavan

ja kevyen pikkuseulan voivan muuttua liian raskaaksi, jos niihin osallistuisi poliisin, sosiaaliohjaajan ja sairaanhoitajan lisäksi myös OiPsy-yksikkö. Haastattelujen jälkeen keväällä 2023 Joensuussa käytäntöä muutettiin siten, että OiPsy-yksikön edustus osallistuu pikkuseuloihin joka toinen viikko. Käytäntö on kuitenkin niin uusi, ettei sen toimivuutta ole pystytty tässä osahankkeessa arvioimaan.

Espoo, Joensuu ja Turku antavat kaikki erilaiset mallit siihen, mitä tapauksia OiPsy-yksikön kanssa käsitellään. Myöskään haastateltavien näkemyksistä ei ole muodostettavissa yhtä yhtenäistä näkökulmaa siihen, miten toiminta olisi OiPsy-yksiköiden osalta mielekkäintä toteuttaa. Yhteistä malleille ja näkemyksille oli kuitenkin ajatus siitä, että jonkinlainen esivalinta on järkevää, eikä kaikkia tulevia rikosilmoituksia ole mielekästä tai tarpeellista käsitellä yhdessä OiPsy-yksiköiden kanssa.

4.3.8 Sosiaalihuollon rooli

Sosiaalihuollon roolit palaverissa

Sosiaalihuollon osallistuminen palavereihin oli eri alueilla järjestetty eri tavoin. Erilaisista järjestämistavoista huolimatta haastateltavien kuvauksissa sosiaalihuollon roolista oli paljon yhteistä. Sosiaalihuollon asema palaverissa kiteytyi haastateltavien kuvauksissa neljään eri rooliin. Nämä roolit olivat tiedonantajan, tiedonsaajan ja jatkotuen tarjoajan roolit sekä hieman ristiriitaisena näyttäytyvä rikosprosessin tarpeellisuuden arvoijan rooli.

Sosiaalihuolto tiedonantajana: Sosiaalihuollon roolia ja tarvetta Lasta-seulatoiminnassa perusteltiin kaikkialla tiedonantamisen näkökulmasta. Sosiaalityöntekijän tai muun sosiaalihuollon ammattilaisen osallisuuden tärkeyttä korostettiin erityisesti siksi, että rikosprosessia koskevia päätöksiä varten saataisiin kattavat tiedot perheen taustasta ja tilanteesta. Myös haastatellut sosiaalityöntekijät itse kokivat erittäin tärkeänä sen, että sosiaalihuollon tiedot välittyvät palaverissa muille viranomaisille. Lapsen oman sosiaalityöntekijän rooli painottui palaverissa tiedonantajan rooliin myös Turussa, vaikka siellä muut viranomaiset olivat saaneet lastensuojelun tiedot myös etukäteen Lasta-lomakkeen kautta.

Sosiaalihuolto tiedonsaajana: Tiedonantamisen lisäksi erityisesti sosiaalityöntekijät itse haastatteluissaan muistuttivat roolistaan myös tiedonsaajana. Sosiaalityöntekijän osallisuudessa palaveriin tieto tehdyistä päätöksistä välittyy lastensuojelulle suoraan ja sosiaalityöntekijä pääsee kuulemaan myös aiheesta käytyä keskustelua. Oman sosiaalityöntekijän osallistuminen palaveriin ei näyttäytynyt välttämättömäksi toimivalle tiedonsaajalle, vaikkakin vaikutti olevan yksi tapa varmistaa riittävä tiedonsaanti.

Sosiaalihuolto jatkotuen tarjoajana: Palaverissa sosiaalihuollolta odotettiin taustatietojen lisäksi tietoa siitä, miten sosiaalihuolto aikoo jatkossa työskennellä perheen kanssa. Sosiaalihuollon suunnitelmien läpikäyminen korostui erityisesti tilanteissa, joissa poliisi ei aloittanut esitutkintaa, mutta halusi varmistua siitä, että perheen tilanteeseen puututaan muilla tavoin. Sosiaalihuollon osallistumista palaveriin pidettiin tärkeänä, jotta sosiaalityöntekijälle välittyvä tieto heränneestä huolesta ja muut viranomaiset saavat vahvistuksen siitä, että sosiaalihuolto ottaa tilanteesta ”kopin”.

Sosiaalihuolto rikosprosessin tarpeellisuuden arvioinnissa: Haastatteluissa haastateltavilta kysyttiin erikseen, millainen rooli sosiaalityöntekijöillä on arvioitaessa sitä, aloitetaanko tilanteessa esitutkintaa vai ei. Haastateltujen näkemyksissä tämän roolin suhteen oli suuriakin eroja, toiset haastateltavista kokivat sosiaalihuollon roolin palaverissa olevan nimenomaan sen kertominen, mitä he ajattelevat rikosprosessista ja sen tarpeellisuudesta, kun taas osa haastatelluista ei kokenut tämän keskustelun kuuluvan lainkaan sosiaalihuollon tontille. Haastatteluissa tuli esiin, että palaverissa tai niitä edeltävissä puheluissa sosiaalityöntekijät saivat pääosin mahdollisuuden kertoa ajatuksensa rikosprosessin tarpeellisuudesta tai ainakin siitä, kuinka suuri huoli heillä tilanteessa on. Päätös esitutkinnan aloittamisesta oli kuitenkin selvästi poliisin ja syyttäjän päätös ja sosiaalityöntekijän näkökulma asiassa toissijainen. Osalla sosiaalityöntekijöistä oli kokemusta, ettei heidän näkemyksensä tule asiassa huomioiduksi. Pääsääntöisesti erimielisyydet vaikuttivat liittyvän siihen, että sosiaalityöntekijät olisivat toivoneet esitutkinnan aloittamista myös tilanteissa, joissa poliisi kuitenkin päätyi tapausten rajoittamiseen. Sosiaalityöntekijät kokivat sosiaalihuollon näkemyksen huomioimisen olennaiseksi seulapäätöksissä, sillä päätöksiä tehdessä ei päätetty pelkästään esitutkinnan rajoittamisesta vaan myös siitä, että lastensuojelun tulisi vastata tilanteeseen.

”Se ylipäätään, että lastensuojelu on otettu mukaan niihin seulapalaverihin, on parannusta, koska aikaisemmin, kun poliisi ja syyttäjä ja oikkari aika suuressa osassa oli mukana niissä palaverissa, jäi aika epäselväksi lastensuojelulle, minkä takia jotain rajattiin. Jotenkin tuntui siltä, että meidän ammatillinen mielipide ei vaikuttanut oikein mihinkään, oli jossain muualla se päätös, että lastensuojelu hoitaa ja sitten me jouduttiin ne asiat hoitamaan, vaikka ehkä ollut ihan aina meidän näkemyksen mukaan.. tai ei oltu ihan samaa mieltä. Se, että päästään mukaan niihin keskusteluihin, on aina parempi. (-) Kun välillä on ollut sellaisia, että mekin todetaan, että me ei pystytä mitään tekemään, jos kaikki kieltää sen asian, eikä ole todisteita tai mitään muuta. Sitten on jossain seulapalaverissa sanottu, että lastensuojelu hoitaa, mutta ei lastensuojelu hoitakaan, koska ei meilläkään ole mitään maagista toimintatapaa, jos kaikki kieltää, eikä kukaan halua palvelua, eikä ole mitään näyttöä tai mitään, millä perustella sitä, silloin se loppuu myös lastensuojelussa, ei me sitä roikoteta meilläkään. Ja se ymmärrys on parantunut, että se on yhteinen asia, eikä sellainen, että dumpataan lastensuojelulle.”

Erot siinä, millainen rooli sosiaalihuollolla nähtiin olevan rikosprosessin aloittamisen harkinnassa, eivät olleet systemaattisesti yhteydessä haastateltavien ammattiin tai alueeseen. Vaikka sosiaalihuollolle annettu rooli rikosprosessin aloittamisen arvioinnissa oli selvästi poliisia, syyttäjää ja OiPsy-yksiköjä pienempi, vaikutti sosiaalihuollon osallistuminen Lasta-seula-palavereihin kuitenkin selvästi edistävän sosiaalihuollon näkemyksen huomiointia päätöksenteossa.

Alueellisten toimintatapojen erot

Kaikilla alueilla sosiaalihuollon tietojen ja näkemyksen välittymistä palaveriin pidettiin tärkeänä, mutta näkemykset siitä, miten se olisi paras järjestää vaihtelivat alueittain. Haastateltavien näkemykset vastasivat hyvin pitkälti haastateltavien omien alueiden käytäntöjä, mikä kertoo siitä, että kaikissa malleissa oli omat toimivat piirteensä. Toimintatavat sosiaalihuollon edustamisen suhteen on keskeisimpine etuineen ja haasteineen on koottu taulukkoon 16.

Taulukko 16. Erilaiset toimintatavat sosiaalihuollon edustuksessa

Toimintatapa	Toimintatavan edut	Toimintatavan haasteet
Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä osallistuu palavereihin (Turku, Espoo valikoidusti)	Vastuusosiaalityöntekijä tuntee perheen tilanteen parhaiten Tiedonvaihto on suoraa ja sosiaalityön näkemys välittyy varmasti oikein Mahdollistaa sosiaalihuollon jatkosuunnitelman miettimisen palaverissa Sosiaalityöntekijä kuulee käydyn keskustelun ja saa mahdollisuuden kysyä epäselviä asioita	Sosiaalityöntekijät eivät aina päässeet / tulleet palaveriin Palaverit aikataulutettava tapauskohtaisesti ennalta, koska vastuusosiaalityöntekijät vaihtuvat tapauskohtaisesti Käytännössä mahdoton malleissa, joissa tavoitteena on tapausten kattava ohjautuminen Lasta-seula-palaveriin
OiPsy-yksikön sosiaalityöntekijä tuo palavereihin sosiaalihuollon näkemyksen (Espoo)	OiPsy-sosiaalityöntekijällä on ymmärrys sekä sosiaalihuollon että poliisin toimintaympäristöstä Mahdollistaa suurempien tapausmäärien seulonnan	Vastuusosiaalityöntekijät eivät aina koe saavansa näkemystään tarpeeksi esille Käyty keskustelu ja päätösten perusteet eivät aina välity riittävällä tavalla vastuusosiaalityöntekijälle Toimintatapa vaatii paljon OiPsy-yksikön resurssia
Poliisiaseman sosiaaliohjaaja osallistuu palavereihin (Joensuu)	Mahdollistaa sosiaalihuollon ammattilaisen osallistumisen kaikkien tapausten käsittelyyn Sosiaalihuollon puolella työntekijä koettiin vahvasti heidän työntekijäkseen ja tiedonkulku saumattomaksi, koska ohjaajalla oli pääsy myös sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmiin Yhteistyö ja luottamus poliisin kanssa erityisen hyvää Sosiaalihuollon näkökulman tuominen ei rajoitu palaveriin, vaan jatkuu läpi esitutkinnan Ohjaajan on mahdollista ottaa roolia myös perheen tukemisesta rikosprosessissa	Edellyttää, että lapsirikostutkinnan yhteydessä työskentelee sosiaalihuollon ammattilainen

Turussa Lasta-seula-palaveriinkin kutsuttiin aina paikalle lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Kaikki alueen haastatellut pitivät tärkeänä, että palaveriin osallistui nimenomaan lapsen oma sosiaalityöntekijä. Tätä perusteltiin sillä, että oma sosiaalityöntekijä tuntee perheen parhaiten ja pystyy vastaamaan myös palaverissa herääviin kysymyksiin. Turun mallissa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän osallistumisen tärkeys korostui myös siksi, että palaverin tavoitteena oli muita alueita vahvemmin miettiä myös lastensuojelun tukitoimia. Vastuusosiaalityöntekijän paikalla oleminen oli olennaista, koska palaverin keskeisinä tavoitteina oli välittää sosiaalityöntekijälle moniammatillinen näkemys tilanteesta ja siitä heräävästä huolesta ja pohtia moniammatillisesti rikosprosessin ulkopuolista tukea. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän saamisessa paikalle palaveriinkin oli kuitenkin Turussa jonkin verran haasteita. Aikataulujen yhteensovittamisen haasteista tai muiden työtehtävien priorisoinnista johtuen sosiaalityöntekijät eivät aina tulleet palaveriinkin kutsusta huolimatta, jolloin palaverien koettiin jäävän vaillinaisiksi, vaikka koordinaattori välittikin tällöin lastensuojelun tiedot.

Espoossa sosiaalihuollon näkemyksen tuomisesta palaveriin vastasi pääosin OiPsy-yksikön sosiaalityöntekijä. OiPsy-sosiaalityöntekijä oli lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään yhteydessä ennen palaveria ja keräsi lastensuojelun taustatiedot ja kysyi vastuusosiaalityöntekijän näkemystä palaveriin välitettäväksi. OiPsy-sosiaalityöntekijä myös välitti palaverissa päätetyt asiat tiedoksi vastuusosiaalityöntekijälle palaverin jälkeen. Vaikka Espoosakin sosiaalihuollon näkemys koettiin tärkeänä, kokivat haastateltavat pääosin sen välittyvän riittävästi OiPsy-sosiaalityöntekijän kautta. OiPsy-sosiaalityöntekijä toi palaveriin välittämänsä tiedon lisäksi myös oman ammattitaitonsa kautta laajempaa ymmärrystä lastensuojelusta ja sen toiminnasta.

OiPsy-sosiaalityöntekijän lisäksi Espoossa koettiin kuitenkin hyödylliseksi kutsua myös lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä osaan Lasta-seula-palavereista. Toive sosiaalityöntekijöiden kutsumiseen oli noussut erityisesti lastensuojelun puolelta, koska lastensuojelussa oli kokemusta siitä, ettei heidän näkemystään otettu seuratoiminnassa riittävästi huomioon. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän osallistuessa tiedon koettiin välittyvän suoremmin ja varmemmin. Vastuusosiaalityöntekijän osallistuminen myös mahdollisti asioiden kysymisen ja laajemman esiintuomisen. Sosiaalityön puolelta keskusteluihin mukaan pääsemistä pidettiin lähtökohtaisesti parempana asiana kuin vain tiedon saamista päätöksestä.

Vaikka vastuusosiaalityöntekijän palaveriosallistumisesta nähtiin hyötyjä, ei käytäntöä sosiaalityöntekijän osallistumisesta koettu mahdolliseksi tai tarkoituksenmukaiseksi laajentaa. Haastatellut kertoivat vastuusosiaalityöntekijän osallistumisen pidentävän merkittävästi tapausten käsittelyyn käytettyä aikaa ja tekevän seuratoiminnasta tämän myötä raskaampaa. Mikäli yhdessä Lasta-seula-palaveriin kutsutaan useampi kuin yksi sosiaalityöntekijä, vaatisi se myös ennakkoon sovittua aikataulutusta. Turun tapaan myös

Espoossa oli myös kokemusta siitä, että lastensuojelun sosiaalityöntekijän työn luonteen vuoksi pikaisella aikataululla järjestettäviin palavereihin pääsy on hankalaa. Haastatteluiden perusteella näyttäytyi selvänä että vastuusosiaalityöntekijän henkilökohtaista osallistumista yksittäistapauksia laajemmin on mahdotonta sovittaa yhteen Espoon mallin mukaisiin tavoitteisiin yhdenvertaisen kohtelun takaavasta kattavasta seulonnasta.

Joensuussa sosiaalihuoltoa Lasta-seula-palaverieissa edusti lapsirikostutkinnan yhteydessä työskentelevä sosiaaliohjaaja. Espoon tapaan myös Joensuun haastatellut kokivat, että vastuusosiaalityöntekijän osallistumisen palavereihin vaikeuttaisi liikaa palaverikäytäntöjä. Joensuussa kaikki haastatellut työntekijät olivat erittäin tyytyväisiä sosiaaliohjaajan sijoittamiseen poliisiasemalle. Koska Joensuussa ohjaajan kanssa pikkuseuloissa seulottiin kaikki tulleet rikosilmoitukset, ei ohjaajan osallistumista pidetty vaihtoehtona vastuusosiaalityöntekijälle vaan vaihtoehtona sille, että poliisi seuloi tapaukset ilman sosiaalihuollon osallisuutta. Poikkeuksellisen epäselvissä tai vakavissa tapauksissa Joensuussa saatettiin pitää sosiaalityöntekijän kanssa erillinen yhteisneuvottelu.

Haastatellut sosiaalihuollon työntekijät kokivat ohjaajan vahvasti sosiaalihuollon edustajaksi ja vastuusosiaalityöntekijän näkemyksen välittyvän hyvin ohjaajan kautta. Poliisiaseman sosiaaliohjaajalla oli vastuusosiaalityöntekijöihin verrattuna enemmän ymmärrystä poliisin toiminnasta ja tiiviit suhteet poliisiin, mikä näkyi siinä, että poliisin puolelta sosiaaliohjaajaa arvostettiin suuresti ja sosiaaliohjaajan tuomaa näkökulmaa arvostettiin palaverieissa paljon. Siinä missä Espoon ja Turun alueiden haastatteluissa oli nähtävissä jossain määrin sosiaalihuollon arvostuksen puutetta, ei tällaista tullut Joensuun haastatteluissa lainkaan esiin.

Lapsirikostutkinnan yhteyteen sijoitettu sosiaaliohjaaja näyttäytyi erityisen hyödyllisenä toimintamallina myös siksi, että sosiaaliohjaajan rooli ei jäänyt pelkästään esikäsitteilyyn ja Lasta-seula-palavereihin vaan edisti moniammatillista yhteistyötä laajemmin läpi koko rikosprosessin. Joensuussa sosiaaliohjaaja toimi yhteyshenkilönä poliisin ja sosiaalihuollon välillä myös tapausten edettyä tutkintaan. Tämä koettiin kaikkien haastateltujen ammattilaisten näkökulmasta erittäin toimivaksi. Sosiaalityöntekijät kokivat, että sosiaaliohjaajan tavoitti poliisia helpommin, hänen kauttaan sai tietoa hyvin ja kynnys ohjaajalle soittamiseen oli matala. Sosiaaliohjaaja myös edusti usein sosiaalihuoltoa lapsen kuulemistilanteissa, mikäli lapsen vastuusosiaalityöntekijä ei päässyt paikalle ja tiedotti kuulemisessa esiin tulleista asioista vastuusosiaalityöntekijää. Poliisin näkökulmasta tiedonkulun hoitaminen ohjaajan kautta helpotti viranomaisyhteistyötä. Vaikka yhteydenpito kulki paljon sosiaaliohjaajan kautta, sosiaalityöntekijät ja poliisit olivat myös suoraan yhteydessä keskenään tarpeen mukaan. Sosiaaliohjaajan työskentelyyn liittyi olennaisesti poliisin ja sosiaalihuollon näkemysten yhteensovittelu ja tulkkaus puolin ja toisin. Sosiaaliohjaajan koettiin edistävän lapsen edun ja sosiaalihuollon prosessien huomiointia osana esitutkintaa. Tämä näkyi mm. siinä, että sosiaaliohjaaja oli miettimässä sitä, milloin poliisitutkinnasta oltiin

yhteydessä perheeseen ja muistuttamassa lapsen turvaamisen huomioinnista jo esitutkintatoimenpiteiden suunnitteluvaiheessa. Sosiaaliohjaajan työtehtäviin kuului myös perheen ja lapsen tukeminen esitutkinnan aikana, mikä mahdollisti perheen ja lapsen tuen huomioinnin tiiviisti osana esitutkintaa ja toisaalta vapautti poliisin työpanosta muihin tehtäviin. Sosiaaliohjaaja myös tarpeen mukaan tuki lastensuojelun työntekijöitä tilanteissa, joissa poliisitutkintaa ei käynnistyy ainakaan heti vaan asian selvittely jäi enemmän lastensuojelun vastuulle.

4.3.9 Terveydenhuollon rooli

Poliisin, syyttäjän, OiPsy-yksikön ja sosiaalihuollon lisäksi Lasta-seula-palavereihin osallistui Joensuussa lapsirikostutkinnan yhteydessä toimiva sairaanhoitaja ja Turussa Lasta-koordinaattorina toimivat sosiaalipediatrian sairaanhoitajat ja välillä sosiaalipediatrian lääkäri. Terveydenhuollollisten kysymysten asema näyttäytyi Lasta-seula-palavereissa vähäisenä, eikä haastatteluissa tullut juurikaan esiin toivetta laajemmalle terveydenhuollon osallistumiselle somatiikan tai psyykkisten hoitotahojenkaan osalta. Yksittäisissä tilanteissa Espoossa oltaisiin kaivattu seula-palaverihin sosiaalipediatrian asiantuntijaa, mutta tämä ei näyttäytynyt kuitenkaan tarpeena sosiaalipediatrian vakitukselle osallistumiselle.

Turussa Lasta-seula-palaverissa taustatiedot keränneen Lasta-koordinaattorin roolina oli esitellä lapsen terveydenhuollon tiedoista esiin tulleet asiat. Koordinaattori ja palaverissa välillä ollut sosiaalipediatrian lääkäri myös ilmaisivat OiPsy-yksikön tapaan näkemyksensä tilanteessa heränneestä huolesta. Esitutkinnan etenemistä mietittäessä koordinaattorilla ei kuitenkaan enää ollut merkittävää osuutta.

Joensuun mallissa lapsirikostutkinnan yhteydessä työskentelevä Lasta-koordinaattori-sairaanhoitaja osallistui pikkuseuloihin, vaikka laintulkinnan myötä sairaanhoitaja ei enää saanutkaan niissä välittää terveydenhuollon tietoja poliisille. Palavereissa sairaanhoitajan roolina kuvattiinkin olevan enemmän yleinen terveydenhuollon näkemyksen tuominen palaveriin. Turun Lasta-koordinaattoriin verrattuna rooli oli siis selvästi erilainen ja painotui taustatietojen raportoinnin sijaan oman näkemyksen esittämiseen. Haastatteluiden perusteella sairaanhoitajan työskentely lapsirikostutkinnan yhteydessä oli laajentanut selvästi lapsen edun ja kokonaistilanteen huomioimista rikostutkinnan päätöksiä tehtäessä. Lasta-seula-palavereihin osallistuminen oli kuitenkin vain pieni osa sairaanhoitajan työnkuvaa ja sairaanhoitajan työssä olennaisimpana näytti haastattelujen perusteella painottuvan esikäsittelyvaiheen jälkeinen työ perheen tukemiseen ja hoitoon ohjaamiseen liittyen. Pikkuseuloihin osallistumisen myötä sairaanhoitaja oli alusta saakka tietoinen poliisilla käsitellyssä olevista tapauksista ja niiden suunnitelmista, mikä mahdollisti sen, että

sairaanhoidaja pystyi tukemaan lasta tai perhettä rikosprosessiin liittyen ja koordinoimaan hoidon järjestämistä. Poliisiasemalle sijoitetun sairaanhoidajan roolia lapselle ja perheelle tarjotun tuen ja hoidon näkökulmasta tarkastellaan tarkemmin luvussa 4.5.2.

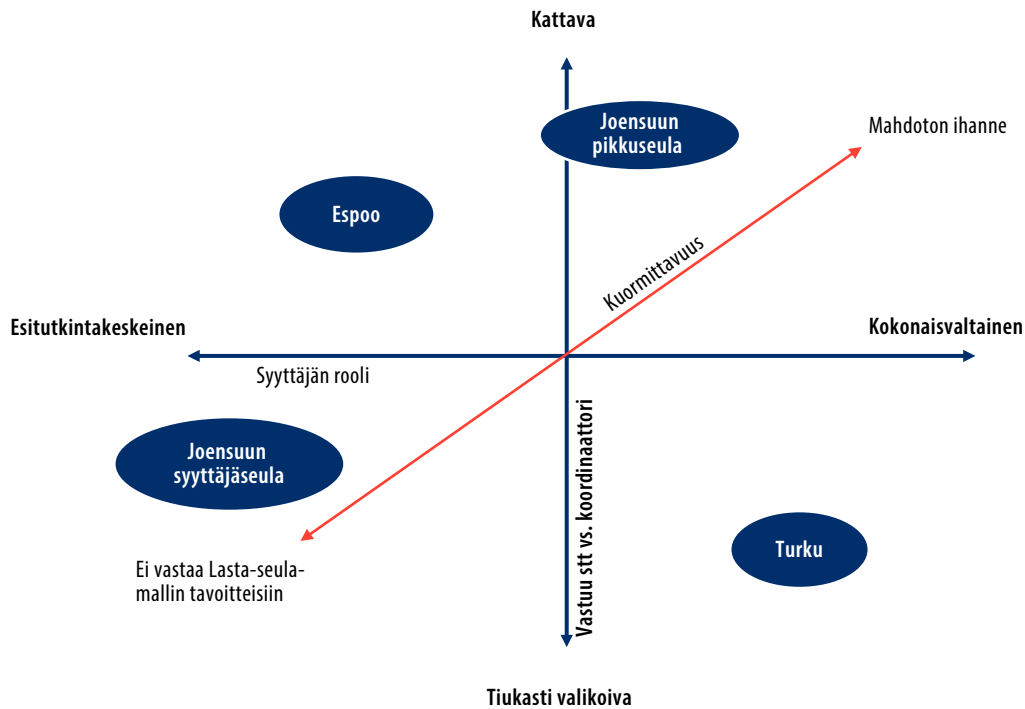
4.3.10 Johtopäätös

Haastattelujen perusteella Lasta-seula-palaverien keskeisimpänä kysymyksenä on pohdittua moniammatillisesti sitä, onko tapauksessa tarkoituksenmukaista aloittaa esitutkintaa. Lisäksi palaverissa mietitään OiPsy-yksikköön ohjaamisen tarvetta sekä alustavaa tutkintasuunnitelmaa. Palaverit näyttäytyivät erittäin tärkeinä, sillä ne mahdollistavat moniammatillisen pohdinnan ja päätöksenteon, ja tukevat tätä kautta lapsen edun kokonaisvaltaista huomiointia.

Lasta-seula-palavereita toteutetaan kuitenkin Joensuussa, Turussa ja Espoossa hyvin erilaisin tavoin. Toimintatavat erosivat paitsi palaverien tiheyden ja osallistujien suhteen, myös sen suhteen, minkälaisia tapauksia palaveriin ohjattiin. Toteutustapojen eroavaisuudet tarjoavat hyvän mahdollisuuden alueellisten käytäntöjen keskinäiselle vertailulle. Toisaalta haastattelujen perusteella ei ole mahdollista nostaa tiettyä toimintatapaa muita paremmaksi, sillä myös palavereiden tavoitteet erosivat alueellisesti toisistaan.

Lasta-seula-palaverien käytäntöjen osalta tärkeimmäksi kysymykseksi nouseekin se, mitä Lasta-seula-palavereilla itse asiassa tavoitellaan. Tavoitellaanko palavereilla perusteellista moniammatillista käsittelyä haastavimmissa tapauksissa vai moniammatillisen näkökulman tarjoamista kattavasti ja yhdenvertaisesti mahdollisimman monelle? Kattavuuden ja kokonaisvaltaisuuden suhdetta Lasta-seula-mallin käytäntöihin on hahmoteltu kuviossa 8.

Kuvio 9. Lasta-seula-palaverin tavoitteet ja kuormittavuus.

Haastattelujen perusteella toimintamalli edustaa tavoitetta haastavimpien tapausten kokonaisvaltaisesta käsittelystä. Turussa on nähty tärkeäksi mahdollisuus keskustella esitutinnan lisäksi palavereissa myös lapsen tuesta ja hoidosta. Kokonaisvaltainen käsittely vaatii palavereilta pidempää aikaa, eikä palavereihin ole tästä syystä mahdollista ohjata kuin pieni osa (rekisteriaineiston perusteella noin 8 %) tapauksista. Espoon malli taas on selkeä esimerkki esitutkintakeskeisestä seulamallista, jonka päätavoite on esitutinnan aloittamiseen liittyvän päätöksenteon parantaminen. Espoon seulamallissa olennaisena tavoitteena on myös yhdenvertaisuus, mikä näkyy siinä, että seula-toiminnan kattavuutta pidetään tärkeänä ja tapauksista noin 60 % käsitellään seulapalavereissa. Joensuussa moniammatillisuus on nähty tärkeäksi kaikissa tapauksissa, mistä syystä pikkuseuloissa käsitellään moniammatillisesti kaikki poliisille tulleet tapaukset. Espooseen verrattuna palaverit eivät ole kuitenkaan yhtä esitutkintaorientoituneita, vaan sairaanhoitajan ja sosiaaliohjaajan osallistumisen myötä seulapalaverit tukevat myös tuen ja hoidon huomiointia Espoota vahvemmin.

Myöskään palavereihin osallistuvien ammattilaisten tarpeellisuutta tai tarkoituksenmukaisuutta ei voida käsitellä irrallaan siitä kysymyksestä, kuinka kattavasti ja mitä varten seulontaa tehdään. Koska alueiden palavereihin ohjataan tapauksia eri kriteerein, on myös osallistujien tarpeellisuutta arvioitava eri kriteerein. Esimerkiksi Joensuun pikkuseulaa

voisi kohdetapaustensa puolesta verrata mielekkäämmiin Turun ryhmänjohtajien itsenäisesti tai Lasta-lomakkeen avulla tekemään esikäsittelyyn, kuin Turun Lasta-seula-palavereihin. Itse asiassa Joensuuta ja Turkua siis yhdistääkin se, että kummassakaan ei ole koettu tarpeelliseksi seuloa syyttäjän kanssa kuin pieni osa tapauksista. Sen sijaan, että pohditaan kysymystä siitä, osallistuuko esimerkiksi syyttäjä Lasta-seula-palaveriin, olisikin siis mielekkäämpää pohtia sitä, millaisten tapausten seulonnassa syyttäjän tulisi olla mukana ja ovatko nämä tapaukset ne samat, joissa myös sosiaalihuoltoa ja OiPsy-yksikköä tarvitaan. Vaikka poliisilla, syyttäjällä, OiPsy-yksiköllä, sosiaalihuollolla ja terveydenhuollolla on kaikilla kuvion 7 mukaisesti tärkeä rooli Lasta-seula-toiminnassa, on kyseisen asiantunteumuksen ja roolin huomioiminen alueiden kokemusten perusteella mahdollista myös Lasta-seula-palaverien ulkopuolella. Tarvetta Lasta-seula-mallin ulkopuoliselle yhteistyölle korostaa se, että kaikissa malleissa osa lapsista jää Lasta-seula-palaverien ulkopuolelle.

4.4 Lasta-seula-toiminnan merkitys esitutinnan näkökulmasta

Haastatteluiden perusteella Lasta-seula-toiminta on ensisijaisesti poliisilähtöistä toimintaa, jolla tavoitellaan hyötyä poliisille ja rikostutkinnalle. Vaikka toiminnassa on taustalla kokonaisvaltainen näkökulma lapsen edun huomioinnista, haetaan taustatietokartoitukselta ja palaveriilta vastauksia erityisesti tutkintaan liittyviin päätöksiin. Kokonaisuudessaan Lasta-seula-toiminnan nähtiin palvelevan monipuolisesti poliisitutinnan tarpeita, kuten esimerkiksi seuraavasta haastatteluotteesta käy ilmi:

”Ja nyt, kun me aloimme tehdä seulomista, ai vitsi, miten tämä selkeyttää taas tätä toimintaa. Se täytyy rohkeasti jonkun tehdä päätös, että kokeillaan ja sitä kautta. Seulominen on selkeyttänyt, seulomisesta nousevat heti ylös jutut, mitä pitää hoitaa. Seulomisen kautta myös toisaalta pystytään rajaamaan niitä, että ei käytetä turhaa aikaa johonkin juttuun tai siellä on vanhoja pommeja, että apua täällä on tällainen, maannut lokeroissa monta kuu-kautta, miksi tälle ei ole tehty mitään. Siinä on hirmu paljon hyviä asioita. Ja just yhteistyö, että sitä seulotaan yhdessä, siinä saadaan niin paljon parempi näkemys kokonaisuudesta. Se tehostaa toimintaa, niihin tehdään heti tutkintasuunnitelmat ja siinä on paljon hyvää siltä osin.”

Lasta-seula-toiminnan merkitystä esitutkinnalle tarkastellaan tässä luvussa tarkemmin jaoteltuna esitutinnan aloittamista koskevan päätöksentekoon, esitutinnan nopeuteen, esitutinnan laatuun sekä somaattisiin tutkimuksiin ohjautumiseen liittyen.

4.4.1 Päätös esitutinnan aloittamisesta

Lasta-seula-palaverien olennaisena kysymyksenä pidettiin kaikilla alueilla sitä, onko tapauksessa syytä aloittaa esitutkinta vai ei. Esitutinnan aloittamisen ja rajoittamisen välinen päätöksenteko näyttäytyi palaverien keskeisimpänä päämääränä kaikilla alueilla, vaikka palaverien osallistajat, kokouskäytännöt ja muut käsiteltävät aiheet vaihtelivatkin.

”No kyllä mä ajattelin, tai itse olen sen mieltänyt näin, että sen koko seulatoiminnan tarkoitus on tietyllä lailla se, että poimia siitä massasta, mitä poliisille tulee näitä lapsiin kohdistuneita rikosepäilyjä, niin jotenkin tunnistaa ne jutut, joissa on tarkoituksenmukaista, että sitä asiaa selvitetään sitten vielä esitutinnan keinoin, tai että se esitutkinta on siinä tarpeen.”

Esikäsittelyvaiheessa tapahtuva tapausten rajoittaminen pois rikostutkinnasta on lapsirikostutkinnan kannalta erittäin merkityksellinen asia, sillä haastattelujen perusteella saapuvista rikosilmoituksista hieman paikkakunnasta riippuen vain noin puolissa tapauksista päätetään aloittaa esitutkinta. Haastatellut pitivät Lasta-seula-mallia toimivana mallina, joka mahdollistaa tapausten tarkoituksenmukaisen seulomisen esitutkintaan meneviin ja rajoitettaviin tapauksiin. Lasta-seula-mallin toimivuudelle tärkeänä tekijänä oli erityisesti toiminnan moniammatillisuus. Lasta-seula-malli nähtiin merkitykselliseksi rajoittamis- päätösten kannalta yhdenmukaistamisen, resurssien, näytönarvioinnin ja lapsen edun huomioimisen näkökulmista (taulukko 17). Näitä kaikkia näkökulmia käsitellään tarkemmin alla omista kappaleissaan.

Taulukko 17. Lasta-seulonnan merkitys ammattilaisten näkökulmasta

Lasta-seulonnan merkitys	Esimerkkiote haastatteluista
Yhdenmukaisuus	" [Parasta nykyisessä mallissa on] Se, että me saamme seulaan menevistä jutuista mun mielestä yhdenmukaisia lopputuloksia siitä, että millä perusteella juttuja rajoitetaan ja millä perusteella niitä siirretään varsinaiseen esitutkintaan. Se linja on yhdenmukainen. Ja mun mielestä se on tosi tärkeä, että samantyyppisistä jutuista, se ei eroa viikosta toiseen vaan, että laatu on sinällään tai esitutkintaan siirrettävät jutut ovat yhdenmukaisia."
Resurssinäkökulma	"Se, että siitä lähtee tosi paljon massaa, mitä ei tarvitse pöytäkirjaksi asti tutkia, vaan missä mennään lastensuojelu edellä. Ne eivät tulekaan tutkijan pöydälle. Se on aivan valtava hyöty. Ja en mä tiedä. Se on jotenkin, se on isoin hyöty siinä."
Lapsen edun huomiointi	"Ehkä toi kysymys enempi siitä, että mikä on lapsen edun mukaista ja mikä ei, niin mun näkemyksen mukaan se suurin kysymys on aina se, että laitetaanko perhe ja lapsi rikosprosessiin mukaan vaiko ei. Se on niinkun se mun näkemyksen mukaan se tärkein asia. Että ehkä siellä Lasta-palaverissa, jos siellä mietitään sitä, että jääkö se sille pöydälle vai laitetaanko se eteenpäin, niin se on ehkä se tärkein. Että täytyy miettiä se sen lapsen edun kannalta, että jääkö se sinne, ja ketkä viranomaiset jatkaa. Mut siinä on sit taas monta seikkaa. Se on ehkä se tärkein seikka, mikä siellä moniviranomaisesti täytyy miettiä, että onko siitä rikosprosessista nyt enempi haittaa vai hyötyä lapselle ja perheelle."
Rikosprosessin edellytysten arviointi	"Lapsen tuominen rikosprosessiin on lapsellekin ja perheelle aika pitkäaikainen ja hankala prosessi. Ja, jos lopputulos, että syyttäjä tekee koko raskaan prosessin jälkeen esimerkiksi syyttämättäjäätämispäätöksen ei näyttöä -perusteella, mä en sano sitä, että esitutkinta on valunut hukkaan, mutta käytetty resurssi on omalla tavallaan mennyt hieman hukkaan."

Lapsen edun näkökulma tapausten seulonnessa

Lasta-seulan tavoitteiden mukaisesti Lasta-seulonnessa ja tapausten rajoittamisessa näkyi vahvasti lapsen edun näkökulman huomiointi. Poliisitutkintaa ei kaikissa tapauksissa pidetty lapsen edun mukaisena ratkaisuna ja näissä tapauksissa Lasta-palaverissa päätettiin siihen, ettei tapausten käsittelyä esitutkinnessa jatkettu. Lapsen edun näkökulmaa perusteltiin erityisesti tapauksissa, joissa epäilyssä oli kyse perheen sisäisestä pahoinpitelystä. Vaikka kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, ettei poliisitutkinta ole kaikissa

tapauksissa lapsen ja perheen edun mukainen ratkaisu, kuvautui lapsen edun arviointi kuitenkin monitulkintaisena asiana, jossa on otettava huomioon useita, usein risteäviäkin näkökulmia.

”Mä ajattelen, että se rikosprosessi ei ole aina se lapsen edun mukainen ratkaisu tai prosessi, vaan se on se lastensuojelun palvelutarpeen arviointi. Niin siinä mä ajattelen, että se seula pystyy, ainakin joissain tapauksissa vastaamaan paremmin siihen lapsen etuun kuin se, että automaattisesti kaikki jutut tutkittaisiin. (-) Ja sitten toisaalta, sitten muusta näkökulmasta, että jos siinä casessa on semmoisia huolestuttavia piirteitä, mutta sitten vaikka vanhemmilla on vaikeat välit tai siellä on jotain huoltoriidan poikasta, niin sitten voi myös tuoda esiin sitä näkemystä, että olisi lapsen edun mukaista kuitenkin myös se, että hän saisi kertoa sen oman näkemyksensä asioista. Huolimatta siitä, vaikka se asia olisi ehkä vaikeasti sitten selvitettävissä, tai vaikka se jäisi sana sanaa vastaan. Että välillä miettii myös sitä, että milloin on oikein tarjota se mahdollisuus myös ikään kuin rikosprosessissa lapselle tulla kuulluksi. Että aikamoista rajanvetoa se on ”

Haastattelujen perusteella lapsen etu oli kaikilla alueilla Lasta-palavereissa olennaisena huomioitava asia, vaikkei palavereissa välttämättä olisikaan yleensä käytetty lapsen edun käsitettä. Lasta-seula-toiminta vaikutti mahdollistavan rajoituspäätösten teossa lapsen edun kokonaisvaltaisen harkinnan erityisesti eri näkökulmat huomioivan moniammatillisen kokoonpanon ansiosta.

Rikosprosessin edellytysten arviointi

Kaikilla alueilla Lasta-seula-palavereiden yhtenä aiheena oli pohdinta siitä, onko rikoksesta saatavilla rikostutkinnan kannalta riittävää näyttöä joko lasta haastatteleamalla tai muilla keinoin. Rikosprosessin edellytysten arvioinnilla pyrittiin karsimaan esitutkinnasta tapauksia, joista syyttäjä esitutkinnan jälkeen todennäköisesti tekisi kuitenkin syyttämättäjäättämispäätöksen ei näyttöä -perusteella. Seula-palavereissa syytteeseen riittävän näytön näkökulman tuominen nähtiin erityisesti syyttäjän roolina ja syyttäjän osallistuminen seulapalavereihin nähtiin tästä näkökulmasta hyödyllisenä Rikosprosessin edellytysten arviointi oli tiiviisti yhteydessä myös lapsen edun arviointiin ja resurssinäkökulmaan, sillä tällaisten tapausten rajoittamista perusteltiin tarpeelliseksi myös lapsen edun ja resurssien kohdentamisen takia.

Haastatellut kokivat Lasta-seulonnan toimivan hyvin tutkinnan kohdentamisessa niihin tapauksiin, missä on edellytykset näytön saamiselle ja syytteen nostamiselle. Seulan kautta esitutkintaan menevien juttujen rikostutkinta nähtiin perustelluksi ja haastateltavat arvioivat seulan ansiosta suurimman osan tutkintaan menneistä jutuista etenevän syyteharkintaan asti.

Resurssinäkökulma tapausten rajoittamisessa

Haastatteluissa tuli selvästi esiin, että vaikka rajoittamista perustellaan lapsen edulla tai näytön saamisen mahdottomuudella, on rajoittaminen välttämätöntä myös resurssinäkökulmasta. Ilmoituksia poliisille kerrottiin tulevan niin paljon, ettei niitä kaikkia olisi mahdollista resurssien puitteissa tutkia. Lasta-seula-toimintaa perusteltiin kaikilla alueilla myös resurssienkäytön näkökulmasta. Lasta-seulan nähtiin mahdollistavan tapausten rajoittamisen ja kohdentavan poliisin resurssit tarkoituksenmukaisiin tapauksiin.

Poliisin työmääräpaineen arvioitiin haastatteluissa voivan myös vaikuttaa siihen, mitä juttuja rajoitetaan. Heikon resurssitilanteen nähtiin voivan lisätä esimerkiksi riskiä siihen, että tapausta pidetään helpommin vähäisenä ja sen myötä poliisitutkintaan kuulumattomana. Tapausten karsiminen eettisesti kestäväällä tavalla resurssipaineesta huolimatta on siis käytäntöjä kehitettäessä tärkeä huomioitava asia.

Päätösten yhdenmukaisuus

Kaikkien lasten yhdenvertainen kohtelu kaltoinkohtelu epäilytilanteissa on yhteiskunnallisesti tärkeä tavoite. Koska poliisille ilmoitetuista lapsiin kohdistuneista epäilyistä vain osassa aloitetaan esitutkinta, on lasten oikeusturvan ja yhdenvertaisen kohtelun kannalta iso merkitys sillä, miten ja millä perusteilla tätä esitutkinnan rajaa vedetään. Lainsäädäntö määrittää perusteet tapausten rajoittamiselle ja esitutkintaan ottamiselle, mutta jättää kuitenkin merkittävästi tulkinta- ja harkintavaltaa asiaa käsitteleville ammattilaisille. Myös haastateltavat kertoivat havainneensa tapausten esitutkintaan etenemisen olevan jossain määrin riippuvaista siitä, kuka poliisi ja syyttäjä asiaa käsittelee.

Lasta-seula-malli vaikuttaa haastattelujen perusteella edistävän merkittävästi tapausten yhdenmukaista käsittelyä. Erityisen olennaisena yhdenmukaiselle käsittelylle näyttäytyi esikäsitteilyn keskittäminen yhdelle taholle, mikä toteutui kaikilla kolmella paikkakunnalla.

”[Lasta-seula-mallilla on] tietysti se merkitys, että jos jokainen tutkija omalla pöydällä pohtis sen, että miten asiassa toimitaan, niin silloinhan se todennäköisesti olisi niin monta toimintatapaa kuin on tutkijaakin.”

Yhdenmukaisuuden tavoite korostui erityisesti Espoon mallissa, jossa yksi esikäsitteily-yksikkö käsittelee keskitetysti lapsijuttuja viiden eri tutkintaryhmän alueilta. Esikäsitteily-yksikön nähtiin selkeyttäneen aiemmin osin tutkinnanjohtajista riippunutta linjaa esitutkinnan aloittamisesta. Keskittämisen lisäksi käsittelyn moniammatillisuuden nähtiin ehkäisevän päätöksenteon henkilöitymistä, koska tällöin tehty päätös on usean ammattilaisen puntaroima.

Yhtenäisen toimintatavan siitä, mitä taustatietoja tapauksista kerätään, koettiin myös yhdenmukaistavan toimintaa.

”Että kun musta jokainen juttu ansaitsee tulla kohdelluksi siinä prosessissa samalla tavalla. Niin se turvaa sitä oikeudenmukaista, yhdenmukaista prosessia. Ja sitten kun sieltä aika paljon menee rajoitettavaksi, niin myös sitten se turvaa sen, että ne rajoitet-tavatkin saa sen saman kohtelun, että niitä ei rajoitella vaan sillä perusteella, että tämä vähäinen, vaan sen takia, että se on selvitetty se tausta.”

Esikäsittelyn keskittäminen takaa kuitenkin yhdenmukaisen käsittelyn ainoastaan kyseisen alueen sisällä, eikä poista ongelmaa ammattilaisten näkemyseroista eri alueiden välillä. Vaikka Lasta-seula-malli ei itsessään pysty vastaamaan kansallisesti eriävien käytäntöjen yhdenmukaistamiseen, voi Lasta-seula-mallin mukaisen esikäsittelyn keskittämisen kuitenkin nähdä olevan hyvä pohja tai jopa edellytys sille, että yhdenmukaisuuteen päästäisiin myös kansallisella tasolla. Yhtenäinen rakenne, yhtenäinen käsitys kartoitettavista taustatiedoista ja yhtenäiset mallit siinä, miten moniammatillisesti rajanvetoa tehdään tukee myös päätöksenteon yhtenäisyyttä.

4.4.2 Esitutinnan nopeus

Lasta-seula-mallilta on toivottu apua esitutinnan viiveisiin vastaamisessa, ja mallin vaikutus esitutinnan kestoon on myös tämän tutkimushankkeen ensisijainen kysymys. Tämän vuoksi haastatteluissa haastateltavilta kysyttiin myös erikseen sitä, näkevätkö he mallilla olevan vaikutusta esitutinnan keston kannalta. Haastattelujen perusteella esitutkin-tan nopeutta ei pidetty Lasta-seula-mallin ensisijaisena tavoitteena, ja haastatellut olivat osin epävarmoja siitä, onko Lasta-seula-mallilla vaikutusta esitutinnan kestoon. Osa haas-tatelluista arvioi kuitenkin Lasta-seula-mallin nopeuttavan esitutkintaa ja vielä useampi arvoi Lasta-seula-mallin tehostavan tutkinnan alkuvaihetta. Haastattelujen perusteella Las-ta-seula-malli voi nopeuttaa rikosprosessia nopean taustatietojen saamisen, tapausten karsimisen, prosessin nopean käynnistymisen ja valmiiden tutkintasuunnitelmien kautta.

Taustatiedot: Lasta-seula-mallin arvioitiin nopeuttavan esitutkintaa, koska mallin avulla poliisi sai nopeasti käyttöönsä muiden viranomaisten tiedot. Se, että taustatiedot kerät-tiin muiden ammattilaisten toimesta vapautti myös poliisin resurssia muuhun esikäsitte-lyyn tai tutkintaan. Nopeasti saatujen taustatietojen saaminen mahdollisti osaltaan myös tapausten tehokkaan karsimisen pois rikostutkinnasta.

Tapausten rajoittaminen / päättäminen: Kuten esitutinnan aloittamispäätöksiä kos-kevassa kappaleessa todettiin, Lasta-seula-mallin olennaisimpia tavoitteita on seu-loa poliisille ilmoitetuista tapauksista ne, joissa esitutkinta on tarkoituksenmukaista.

Lasta-seula-mallin koettiin tehostavan tätä päätöksentekoa. Haastatelluilla oli kokemuksia Lasta-seula-mallin käyttöä edeltävältä ajalta tai toisilta alueilta siitä, että lievät tai epäselvät tapaukset olivat saattaneet jäädä poliisin pöydälle pitkäksi aikaa, ennen kuin todettiin, ettei esitutkintaa ole edes tarkoituksenmukaista aloittaa. Erityisesti Espoon ja Joensuun mallien mukaisten viikottaisten ja kaikki tapaukset kattavien seuralapalaverien nähtiin varmistavan sen, ettei mikään tapaus jää alussa roikkumaan, vaan edellytykset esitutkinnan aloittamiselle arvoidaan kaikkien tapausten kohdalla heti alussa. Päätös tapausten ohjaisesta rajoitettaviksi tai päätettäviksi saatiin tehtyä Lasta-seula-mallin avulla paitsi hyvillä taustatiedoilla ja moniammatillisesti, niin myös nopeasti. Toisaalta haastatteluissa tuli esiin se, että vaikka palaverissa olisi moniammatillisesti tehty päätös siitä, ettei asiassa aloiteta esitutkintaa, saattoi virallisessa päätöksessä silti kestää palaverin jälkeen vielä jopa useita kuukausia, sillä kirjallisten rajoitusesitysten laatiminen vaati poliisin resurssointia. Rajoittamispäätöksen nopeutta ei myöskään kaikkialla pidetty edes tavoitteena, erityisesti Joensuussa käytäntönä oli pitää ilmoitusta avoinna poliisissa niin pitkään, että saatiin ennen lopullista päätöstä esitutkinnan aloittamisesta seurattua sitä, miten lastensuojelun työskentely lähti käyntiin ja sitoutuiko perhe avun vastaanottamiseen.

Prosessin käynnistyminen ja alkutoimet: Esitutkintaan etenevien tapausten kohdalla Lasta-seula-mallin koettiin olevan merkityksellinen tapausten kiireellisyyden arvioinnissa ja alkutoimien nopeuden varmistamisessa. Tutkinnan puolella työskentelevien poliisien näkökulmasta Lasta-seula-malli ja siihen liittyvä esikäsittely mahdollisti tutkinnan puolella esitutkintatoimenpiteiden nopean käynnistämisen, sillä taustaselvitys ja suunnitelma oli tehty jo valmiiksi. Haastattelujen perusteella virka-apupyynnöt OiPsy-yksiköihin tehtiin nopeasti Lasta-seula-palaverin jälkeen ja lapsen kuulemista oli mahdollista alkaa suunnittelemaan ja aika-auluttamaan heti kun tapaus oli jaettu tutkijalle. Toisaalta Lasta-seula-mallista huolimatta alueilla ja tutkintaryhmissäkin vaikutti olevan isoja eroja siinä, miten nopeasti lapsen kuulemisia lähdettiin järjestämään. Osa haastatelluista poliiseista kertoi lapsen kuulemisen järjestyvän yleensä parin viikon sisään, kun taas toisaalla oli esikäsittelystä huolimatta useiden kuukausien viiveitä lasten kuulemisille.

Vaikka Lasta-seula-mallin nähtiin pääosin tehostavan rikostutkinnan alkutoimia, koettiin Lasta-seula-mallin merkitys kuitenkin hyvin rajalliseksi tapauksen edettyä esitutkintaan. Esitutkintaan edenneiden tapausten osalta Lasta-seula-mallin mahdollisen vaikutuksen arvioitiin liittyvän lähinnä siihen, että lievien tapausten karsiminen Lasta-seulassa säästää resursseja esitutkintaan otettavien juttujen tutkinnalle. Tutkinta-aikojen kokonaiskeston todettiin kuitenkin riippuvan esikäsittelystä ja sen Lasta-seula-mallia enemmän tutkintaryhmästä ja tutkijasta. Haastatteluissa esikäsittelyn jälkeen seuraavaa esitutkintaa kuvattiin muun muassa ”mustaksi aukoksi” ja ”kysymysmerkiksi” sen keston viitaten. Haastateltavat yhdistivät esitutkinnan hitauden erityisesti resurssikysymyksiin, ja useissa haastatteluissa toistuikin näkemys siitä, ettei hyvin toimivakaan Lasta-seula-malli pysty ratkaisemaan resurssipulasta johtuvia esitutkinnan viiveitä.

Lasta-seula-malli esitutkinnan hidastajana: Haastatteluissa tuli esiin myös joitakin näkemyksiä siitä, että Lasta-seula-mallilla voi olla myös tutkintaa hidastavia vaikutuksia. Huoli mallin hitaudesta liittyi erityisesti siihen, että joissakin tapauksissa Lasta-palaverin odottamisen nähtiin mahdollisesti hidastavan tapauksen käsittelyä ja tapauksen päättymistä tutkijalle / syyttäjälle. Palaverien tiheys on siis olennainen tekijä sille, että Lasta-seula-mallista ei muodostu prosesseja hidastava käytäntö. Toisaalta Espoossa ja varsinkaan Turussa kiireellisiä tapauksia ei ohjattu Lasta-seula-palaveriin, vaan ne etenivät suoraan tutkijalle ilman esikäsitteilyä. Lasta-mallien ei siis annettu hidastaa kiireellisiä tapauksia, mutta toisaalta kiireellisimmät tapaukset jäivät ilman taustatietokartoitusta ja moniammatillista Lasta-käsittelyä. Joensuussa moniammatillinen yhteistyö oli Espoota ja Turkuu joustavampaa, ja myös akuutit tapaukset käsiteltiin palaverissa, vaikka ensitoimenpiteet olisikin tehty jo sitä palaveria edeltävästi.

4.4.3 Esitutkinnan laatu

Haastatteluissa haastateltavilta kysyttiin suoraan myös sitä, näkevätkö he alueella käytössä olevan Lasta-seula-mallin parantavan esitutkinnan laatua. Kuten haastatteluissakin todettiin, on esitutkinnan laatu vaikeasti määriteltävä asia, johon voi ajatella sisältyvän useita asioita. Haastattelujen perusteella Lasta-seula-malli osoittautui olevan merkityksellinen esitutkinnan laadun edistämässä. Haastattelujen kuvaukset mallin merkityksestä esitutkinnan laadulle oli jaettavissa taulukossa 18 esiteltyihin teemoihin.

Taulukko 18. Lasta-seula-mallin merkitys esitutinnan laadulle

Laadukasta esitutkintaa edistävät tekijät	Miksi tärkeää?
Hyvät taustatiedot	Taustatiedot mahdollistavat hypoteesiajattelun, antavat tiedon mahdollisista todistajista ja parantavat saatua kokonaiskuva.
Moniammatillisuus	Moniammatillisuus tuo monen viranomaisen kokonaisvaltaisen näkemyksen ja auttaa oikean menettelytavan valinnassa. Moniammatillisuus lisää tietoisuutta lapsen edun huomioinnista ja parantaa lapsen ja perheen huomiointia.
Ohjautuminen OiPsy-yksiköihin	OiPsy-yksikön asiantuntemusta tarvitsevien tapausten tunnistaminen parantaa näiden tapausten tutkinnan laatua laadukkaana kuulemisen ja lausuntomahdollisuuksien kautta.
Tutkintasuunnitelmat	Heti alussa ja yhdessä tehty tutkintasuunnitelma selkeyttää tutkintaa ja varmistaa, että kaikki tarvittavat tutkintatoimenpiteet tulevat huomioitua. Ilman Lasta-seula-mallia tutkintasuunnitelmia ei välttämättä edes tehtäisi. Keskitetyt tehtävät tutkintasuunnitelmat myös yhdenmukaistavat toimintaa.
Alkutoimien tehokkuus	Tapausten ajantasainen käsittely edistää sitä, että lapset kuullaan nopeasti ja tarvittavat pakkokeinot saadaan toteutettua. Lasten nopea kuuleminen parantaa kuulemisella saatavan näytön laatua.
Resurssien kohdentuminen	Resurssien kohdentuminen mahdollistaa huolellisemman panostamisen valittuihin asioihin. Resurssien kohdentumista edistää sekä poliisin puolesta tapahtuva tiedonkeruu että harkinta siitä, onko esitutkinta tapauksessa tarkoituksenmukaista.

”Totta kai [moniammatillinen yhteistyö] parantaa esitutkinnan laatua, koska sitä on pystytty alusta asti käymään syvemmin sitä asiaa läpi ja miettimään parhaat lähtökohdat ja parhaat ratkaisut esitutkintaan ja se on heti alusta asti ollut. Mun mielestä se parantaa esitutkinnan laatua ja sitä, että siinä on pystynyt tekemään moniammatillista yhteistyötä alusta asti. Siinä ovat useimmat aivot olleet ajattelemassa sitä asiaa ja nähty, jokainen on tuonut omaa ammattitaitoansa siihen, osaamistaan. Se tekee laadukkaamman tuotoksen kuin se, että sitä on yksittäinen henkilö käsissään pyöritellyt. Mä näkisin, että se on ehdottomasti laadukkaampi silloin.”

Vaikka haastatellut olivat lähes poikkeuksetta sitä mieltä, että Lasta-seula-malli parantaa esitutkinnan laatua, toivat jotkut haastatellut esiin myös sitä, että Lasta-seula-mallia suurempi merkitys esitutkinnan laadun kannalta on tutkijalla ja tutkintaryhmän tutkinnanjohtajalla. Tämä näkemys koski erityisesti Espoota, jossa Lasta-seulonnan jälkeen tapaukset jakautuivat viiteen eri tutkintaryhmään ja viiden eri tutkinnanjohtajan vastuulle.

Lasta-seulonnessa tehtyjen suunnitelmien merkitystä pidettiin kohtuullisen pienenä, koska jokaisella tutkinnanjohtajalla oli kuitenkin loppupeleissä valta ja vastuu päättää tutkintatoimenpiteistä myös Lasta-seulassa suositellun vastaisesti. Haastatteluissa todettiin myös, että esitutkinnan laadun kannalta olennaisinta on lapsen laadukas kuuleminen, johon Lasta-seulalla ei nähty olevan vaikutusta ainakaan tapauksen jäädessä poliisin kuultavaksi. Yksikään haastateltu ei tuonut esiin Lasta-seula-mallilla olevan negatiivisia vaikutuksia esitutkinnan laatuun. Kaiken kaikkiaan Lasta-seula-mallin voidaan haastattelujen perusteella siis todeta olevan merkityksellinen esitutkinnan laadun parantamisen kannalta, vaikka ei yksin takaakaan tutkinnan laatua.

4.4.4 Lasta-seulonnan merkitys somaattisten tutkimusten kannalta

Lasta-seula-mallin yhdeksi tavoitteeksi on THL:n toimesta määritelty somaattisten tutkimusten tekemiseen liittyvien käytäntöjen selkeyttäminen ja tutkimuksiin pääsyn varmistaminen (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023). Lasta-seulonnan merkitystä somaattisten tutkimusten kannalta tarkastellaan tässä esitutkintaan liittyvien asioiden yhteydessä, sillä somaattiset tutkimukset ovat pääsääntöisesti tarpeen nimenomaan esitutkinnan ja näytön hakemisen näkökulmasta.

Haastattelujen perusteella Lasta-seula-mallin rooli somaattisiin tutkimuksiin ohjautumisessa näyttäytyi hyvin pienenä. Kysyttäessä Lasta-seula-mallin hyödyistä ja palavereissa mietittävistä asioista kukaan haastatelluista ei tuonut esiin somaattisia tutkimuksia. Vasta asiasta erikseen kysyttäessä osa haastatelluista totesi, että joskus harvoin Lasta-seula-palavereissa voidaan miettiä myös somaattisiin tutkimuksiin ohjaamisen tarvetta. Pääosin näkemys oli kuitenkin se, ettei somaattisten tutkimusten tarvetta käsitellä Lasta-seula-palavereissa. Kyse ei kuitenkaan ollut siitä, ettei asia olisi tullut huomioiduksi tai ettei asiaan liittyvää osaamista olisi ollut, vaan siitä, ettei ohjaamiselle ollut tarvetta. Yleisesti ottaen haastateltavat kokivat Lasta-seula-palaverin liian myöhäiseksi vaiheeksi somaattisten tutkimusten pohdinnalle. Kaikilla alueilla käytäntönä olikin, että somaattisia tutkimuksia tarvitsevat oli ohjattu somaattisiin tutkimuksiin jo ennen seula-palaverivaihetta. Myös Espoossa ja Joensuussa, jossa Lasta-seula-palaverit pidettiin viikoittain, pitivät haastatellut palaveria liian myöhäisenä vaiheena somaattisten tutkimusten tarpeen miettimiselle. Jos tutkimusten tarpeellisuutta ei oltu mietitty aikaisemmin, saatettiin asiaa käsitellä myös seulapalaverissa, mutta tällaisia tapauksia näyttäytyi olevan hyvin vähän. Myöskään Lasta-lomake-vaihe ei noussut esiin somaattisiin tutkimuksiin ohjaamisesta kysyttäessä, vaan ohjaaminen tapahtui pääsääntöisesti jo heti poliisin ottaessa rikosilmoitus vastaan. Kaiken kaikkiaan haastateltavien kertoman perusteella Lasta-seula-toiminta ei näyttäytynyt merkityksellisenä somaattisiin tutkimuksiin ohjautumisen kannalta.

Lasta-seula-mallin sijaan olennaisina tekijöinä somaattisiin tutkimuksiin pääsyn varmistamiseksi näyttäytyi viranomaisten kouluttaminen aiheeseen liittyen sekä toimivat konsultaatioväylät. Somaattisiin tutkimuksiin liittyvä kouluttautuminen ja konsultaatio vaikutti

toimivan erityisen hyvin Turun alueella, mikä saattaa liittyä Lasta-seula-mallin myötä tulleeseen tiiviiseen yhteistyöhön alueen poliisin ja sosiaalipediatriksen yksikön välillä. Tätä asiaa ei kuitenkaan haastatteluissa käsitelty.

4.4.5 Johtopäätös

Lasta-seula-toiminta palvelee esitutkintaa ja rikosprosessia monesta eri näkökulmasta. Olennaisimpina Lasta-seulan tavoitteina pidettiin tapausten valikointia esitutkintaan ja karkeiden tutkintasuunnitelmien laatimista. Lasta-seula-mallin koettiin selvästi hyödyttävän tarkoituksenmukaista ja tehokasta tapausten valitsemista esitutkintaan sekä varmistavan olennaisten asioiden huomioimista osana tutkintasuunnitelmia. Esitutinnan nopeutta ei pidetty Lasta-seula-mallin ensisijaisena tavoitteena, mutta mallilla näyttäytyi kuitenkin olevan jonkinlaista merkitystä myös nopeuden kannalta tai ainakin tarjoavan pohjan sujuvalle esitutkinnalle. Lasta-seula-mallin vaikutus esitutkintaan on kuitenkin rajallinen sekä laadun että nopeuden näkökulmista, sillä Lasta-seula-mallia enemmän tutkinta on kiinni tutkijoiden osaamisesta ja riittävästä resursseista. Somaattisiin tutkimuksiin ohjautumisen varmistamisessa Lasta-seula-toiminnan sijaan olennaisena näyttäytyy viranomaisten taito välittömään ohjaukseen ja sen varmistaminen koulutuksen ja konsultaatio- palveluiden avulla.

4.5 Lasta-seula-toiminnan merkitys lapsen hoidon ja tuen näkökulmasta

Lasta-seula-mallin tavoitteeksi on nimetty lapsen saaman tuen ja avun varmistaminen. Tässä kappaleessa käsittelemme tukea ja apua eriteltyinä lastensuojelun työskentelyn ja psykkinen avun näkökulmiin, vaikka tuen muodot ja niiden koordinointi limittyvätkin pitkälti keskenään.

4.5.1 Merkitys lastensuojelulle

Haastatteluissa näkyi selvästi, että Lasta-seula-malli on ensisijaisesti esitutkintaprosessin työkalu. Tästä huolimatta Lasta-seula-mallilla näyttäytyi olevan merkityksellinen myös lastensuojelun näkökulmasta. Haastattelujen perusteella Lasta-seula-malli hyödytti lastensuojelua tiedon saamisen, sosiaalihuollon näkemyksen huomioiminen, prosessin nopeuttamisen ja selkeyden kautta. Suhtautuminen Lasta-seula-palaverin merkitykseen lastensuojelun tukitoimien suunnittelussa ja varmistamisessa oli sen sijaan vaihtelevaa.

Tiedonsaanti

Lasta-seula-mallin koettiin tukevan paitsi sitä, että poliisi saa lastensuojelun tiedot, niin myös sitä, että lastensuojelu saa riittävät tiedot työskentelynsä tueksi. Olennaista lastensuojelun työskentelylle oli saada tieto siitä, miten poliisi asiassa etenee. Pelkän poliisin päätöksen lisäksi lastensuojelussa koettiin tarpeelliseksi myös tieto päätöksen perusteista.

”Esimerkiksi jos jotain tutkintaa rajataan ja me kuitenkin jatketaan sen perheen kanssa, meillehän ne kysymykset myös poliisin toiminnasta tulee, perhe kysyy, miksi tätä ei tutkita tai miksi tätä tutkitaan tai jotain muuta poliisin prosessiin liittyvää. (-) On helpompi myös kohdata perheitä, kun on se tieto, missä mennään ja miksi, muuta kuin se lause, että lastensuojelu hoitaa, mikä välillä tulee, kun se ei ehkä perheillekään kerro kovin paljoo.”

Sosiaalihuollon osallistumisen palaveriin koettiin edistävän sosiaalihuollon ymmärrystä myös poliisin perusteista ja haasteet perusteiden puutteelle liittyivät tilanteisiin, joissa sosiaalihuollon työntekijää ei ollut paikalla palaverissa. Poliisin suunnitelman lisäksi Lasta-seula-mallissa pidettiin merkityksellisenä sitä, että lastensuojelu sai poliisin ja terveydenhuollon tiedot perheen taustasta. Lasta-seula-mallin merkitystä terveydenhuollon tietojen välittymisen näkökulmasta on käsitelty tarkemmin luvussa 4.2.4.

Sosiaalihuollon näkemyksen huomiointi

Vaikka esitutkintaan liittyvät päätökset eivät aina olleetkaan sosiaalityöntekijöiden toiveiden mukaisia, tarjosi Lasta-seula-malli kuitenkin sosiaalityöntekijöille selvän väylän kertoa näkemyksensä ja toiveensa tilanteeseen liittyen, minkä sosiaalihuollon työntekijät kokivat tärkeäksi. Tarkemmin sosiaalihuollon näkemyksen huomiointia on käsitelty kappaleessa 4.3.8.

Prosessin nopeuttaminen

Tehokkaan Lasta-seula-käsittelyn nähtiin palvelevan erityisesti lastensuojelun mahdollisuuksia aloittaa työskentely. Sekä Espoossa että Joensuussa haastatellut kertoivat, että mallin kehittämisen taustalla oli tarve nopealla suunnitelmalle siitä, edetäänkö asiassa poliisi- vai lastensuojeluvetoisesti. Lastensuojelun tukitoimien nopean aloittamisen tärkeys oli huomioitu Joensuussa ja Espoossa myös siinä, että palaverit pidettiin viikoittain.

”No ennen kaikkea siihen, että se lastensuojelu pääsee ikään kuin puuttumaan siihen perheen tilanteeseen. Että heidän ei tarvitse sen kauemmin ikään kuin odotella sitä. (-) Koska jos mä olen ymmärtänyt oikein, niin tähän on nimenomaan koko tämän tämän möisen Lasta-seulonnan tarpeen taustalla ollut, että ikään kuin lastensuojelu on jäänyt odottamaan poliisilta jotain tietoa, miten poliisi etenee asiassa. Ja voi olla, että sitä tietoa ei ole koskaan heille tullut. Ja sen takia ikään kuin se perheen tuen saaminen on mahdollisesti viivästynyt kuukausillakin. Niin tämä nyt ikään kuin mahdollistaa sen, että se lastensuojelukin pääsee ikään kuin tekemään sitä omaa arviotaan sitten aika nopeasti.”

Nopea päätös poliisin etenemisestä mahdollisti sen, että lastensuojelu pystyi aloittamaan heti työskentelyn niissä tapauksissa, joissa lastensuojelun toimenpiteet nähtiin poliisitutkintaa olennaisempina. Tiheä Lasta-seula-käytäntö auttoi minimoimaan rikosprosessin lastensuojelun selvitykselle ja tukitoimille aiheuttamaa viivettä. Nopean käsittelyn merkitystä korostaa se, että sekä Espoossa että Joensuussa sosiaalityöntekijät kertoivat organisaatioissaan olevan lastensuojeluilmoituksen tultua pääsääntöisesti käytäntönä tavata lasta tai perhettä jo muutaman päivän sisällä ilmoituksesta, mikä ei kuitenkaan rikosepäilytilanteissa onnistu ennen kuin toimenpiteiden järjestyksestä on sovittu yhdessä poliisin kanssa.

Viranomaisyhteistyön selkeyttäminen

Useampi haastatelluista sosiaalityöntekijöistä toi esiin sen, että Lasta-seula-mallin selkeys hyödyttää lastensuojelua. Työntekijät kokivat Lasta-seula-mallin selkeäksi ja ennakoitavaksi. Sosiaalihuollon näkökulmasta oli tärkeää tietää, miten prosessi rikosilmoituksen tekemisen jälkeen etenee, missä vaiheessa lastensuojelu saa päätöksen poliisin etenemisestä.

”On siitä hyötty, ja mä tykkään siitä, et se on aika selkeä malli. Kun me tehdään niin tosi moninaisten ilmiöiden kanssa työtä ja tosi usein on jonkun uuden äärellä, että joutuu selvittämään, mitkä muut toimijat tähän liittyy ja miten tää homma sit etenee, niin tää on kuitenkin selkeä.”

Mallin selkeys oli lastensuojelulle erityisen tärkeää siksi, että toisin kuin muilla Lasta-seula-toimintaan osallistuvilla ammattilaisilla, niin sosiaalihuollon sosiaalityöntekijöillä lapsiin kohdistuneet rikosepäilyt ovat vain pieni osa työtä ja lisäksi työntekijöiden vaihtuvuus on suurta. Tästä johtuen toimintatapojen täytyi olla helposti omaksuttavissa rikosepäilytapak- sen tullessa yllättäen eteen. Lasta-seula-toiminnan kautta yhteistyökumppanit olivat myös tulleet aiempaa tutummiksi, mikä helpotti yhteistyön tekemistä. Myös koordinaattorien merkitys viranomaisyhteistyölle näkyi haastattelussa kokemuksina siitä, että koordinaattorin tai ohjaajan kautta yhteistyö poliisin kautta sujui hyvin.

Lasta-seula-palaverin merkitys sosiaalihuollon toimien suunnittelussa

Se, kuinka paljon Lasta-seula-palaverissa pohdittiin moniammatillisesti lastensuojelun työskentelyä vaihteli alueittain. Espoossa palaverit olivat hyvin esitutkintaorientoituneita, eikä niissä tähty tarkoituksenmukaiseksi käsitellä jatkotukeen liittyviä asioita. Myöskään Joensuussa lastensuojelun työskentelyä ei käsitelty seulapalavereissa, mutta poliisiaseman sosiaaliohjaaja pohti asiaa tarpeen mukaan vastuusosiaalityöntekijän tukena. Sosiaalityöntekijöiden oli myös mahdollista pyytää sosiaaliohjaajaa tarvittaessa työpariksi

lastensuojelun tapaamisiin. Turussa taas tuen varmistamista ja lastensuojelun moniammatillista tukemista pidettiin palaverin tärkeimpinä kysymyksinä esitutkinnan ohella ja tämä oli otettu huomioon myös palaverirakenteen ja kokoonpanon suunnittelussa.

Se, että palaverilla tavoiteltiin tuen ja avun varmistamista oltiin otettu huomioon myös palaverirakenteissa siten, että lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä osallistui itse palaveriin ja palaverissa merkittävä osa ajasta käytettiin lastensuojelullisen huolen ja toimenpiteiden miettimiseen. Etenkin tilanteissa, joissa esitutkinta ei palaverin jälkeen jatkunut, pyrittiin palaverissa tekemään suunnitelmaa lastensuojelun jatkotoimista. Erityisen olennaisessa roolissa lastensuojelun tukijana pidettiin OiPsy-yksikköä, jonka rooliin palaverissa kuului ottaa kantaa siihen, millaista huolta tapaus heissä herättää ja millaista tukea ja työskentelyä perhe heidän näkökulmastaan sosiaalihuollon puolelta tarvitsisi. Palaverissa tavoiteltiin sitä, että palaverissa lastensuojelun sosiaalityöntekijä saisi työkaluja jatkokesittellä asiaa.

Vaikka Turussa mallia oli muita alueita vahvemmin pyritty rakentamaan myös lastensuojelun puoli huomioiden, kokivat haastatellut sosiaalityöntekijät palaverit kuitenkin selvästi enemmän poliisia kuin lastensuojelua palveleviksi.

”Pääsääntö on vähän sellainen, että se on varmaan enemmän hyödyksi poliisille ja oikeikarille kuin meille. Et vähän sellanen. Tai ainakin alkuun mä ajattelen, et lähdin sinne ehkä vähän liian toiveikkain mielin, että sieltä tulee apuja, ja sitten aika usein kävikin niin, että siellä todetaan, että ei tätä muut tutkikaan, vaan lastensuojelu hoitaa. Mut sit ehkä oon paremmin ymmärtänyt sen roolin, että se ei ookaan meidän apuväline, vaan me ollaan vaan osa sitä verkostoa, niin ehkä paremmin sit orientoitunut ja tiedän, mitä sieltä voi odottaa. Et aika moni tulee sillein takas tai et ne ei etene siellä.” (sosiaalityöntekijä, Turku)

Osin sosiaalityöntekijöiden kokemus palaverin hyödyttömyydestä liittyi siihen, että esitutkinta ei sosiaalityöntekijän näkemästä tarpeesta huolimatta käynnistynyt, jolloin sosiaalityöntekijät kokivat jäävänsä yksin asian kanssa. Toisaalta sosiaalityöntekijät pitivät lastensuojelun tukitoimien suunnittelua selvästi omana tehtävänä, eikä tukitoimien yhteinen pohdinta näyttäytyneet heille erityisen olennaisena asiana palaverissa. Tämä näkemys toistui myös muiden alueiden sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa. Haastatelluilla sosiaalityöntekijöillä oli tukitoimien suunnittelun suhteen luottamus omaan ammattitaitoonsa tai oman tiiminsä tukeen, eivätkä he erityisemmin hyödyntäneet Lasta-palaveria tästä näkökulmasta. Muilla viranomaisilla, etenkin poliisilla ja syyttäjällä, ei nähty olevan sellaista tuntemusta lastensuojelun tukimuodoista, että niitä olisi mielekästä pohtia yhdessä palaverissa. Myös ajankäytölliset asiat näkyivät perusteena sille, miksi tukitoimien pohdintaa ei pidetty välttämättä tarkoituksenmukaisena syyttäjän ja poliisin

läsnäollessa. Vaikka sosiaalityöntekijät kokivat jatkotuen suunnittelun vahvasti omaksi vastuukseensa, oli heillä kuitenkin kokemuksia siitä, että he olivat palaverissa saaneet uusia näkökulmia ja moniammatillista vahvistusta suunnitelmilleen.

Haastatteluissa oli kiinnostavaa se, että lastensuojelun ohjauksen tarve vaikutti lähtevän enemmän muista ammattilaisista kuin lastensuojelun työntekijöistä itsestään käsin. Sekä Espoossa että Turussa perusteltiin lastensuojelun tukitoimien käsittelyä sillä, että muut ammattilaiset saavat varmistuksen siitä, että lastensuojelu aikoo toimia tilanteessa. Sekä Turussa että Espoossa haastatelluilla näyttäytyi jonkin verran epäluottamusta siihen, että lastensuojelu toimii tilanteessa riittävällä vakavuudella. Joensuussa vastaavaa näkemystä ei tullut esiin, mikä saattaa liittyä Joensuun käytäntöön siitä, että useissa tapauksissa päätös esitutkinnan rajoittamisesta tehtiin vasta siinä vaiheessa, kun tietoa lastensuojelun tukitoimista ja niiden vastaanottamisesta oli ehditty saamaan. Kaikilla alueilla lastensuojelun riittävästä puuttumisesta varmistumista pidettiin joissain tapauksissa edellytyksenä sille, että tapaus voitiin rajoittaa pois esitutkinnasta. Osin haastatteluissa esiin tullutta ammattilaisten välistä näkökulmaeroa ohjauksen tarpeesta voi selittää se, että haastatteluihin osallistuneet sosiaalityöntekijät olivat jo kokeneita lastensuojelun ammattilaisia, joilla saattoi olla tuoreempia sosiaalityöntekijöitä paremmat valmiudet tukitoimien itsenäiseen suunnitteluun. Toisaalta muiden viranomaisten näkemys siitä, ettei lastensuojelu tehnyt kaikissa tilanteissa tarpeeksi, voi liittyä luvun 4.3.8 haastattelulainauksessakin näkyvään huomioon siitä, että muilla viranomaisilla ei ole ymmärrystä lastensuojelun puuttumiskohtojen rajallisuuteen.

4.5.2 Merkitys psyykkisen avun saamiselle

Psyykinen tuen mietintä osana Lasta-seula-palavereja

Kuten lastensuojelun tuen suhteen, myös psyykkisen avun suhteen alueelliset käytännöt erosivat. Espoossa, jossa Lasta-seula-malli oli vahvimmin esitutkintaorientoitunut, myös psyykkisen avun mietintä oli palavereissa hyvin pienessä roolissa. Lasta-seula-palaveria ei Espoossa pidetty oikeana paikkana psyykkisen tuen mietinnälle, koska asian ei nähty kuuluvan seulakokoonpanon, tai varsinkaan syyttäjän, tontille. Lisäksi haastatteluissa tuli esiin ajatus, että palaveriajankohtana tiedot ovat vielä sen verran vähäisiä, että suosituksia jatkohoidosta ei pystytä tekemään. Se, että asiaa ei käsitelty palaverissa, ei kuitenkaan tarkoittanut asian huomiotta jättämistä. Hoidon ja tuen kuvattiin olevan lähtökohta ja tausta-ajatus lapsirikostutkinnassa ja esikäsitelyäkin kehitetyn juuri sitä varten, että lapsen hyvinvointi saataisiin huomioitua parhaimmalla tavalla. Oletuksena toimijoilla oli, että mikäli tapaus jatkaa OiPsy-yksikköön, niin OiPsy-yksikkö huolehtii tahollaan hoitoon ohjaamisesta ja mikäli tapaus jää lastensuojelulle, niin lastensuojelu vastaa tarvittavan tuen arvioinnista ja sinne ohjaamisesta myös psyykkisen tuen osalta.

Vaikka Turussa palavereissa käsiteltiin muita alueita perusteellisemmin myös tuen puolta, käsiteltiin sitä ensisijaisesti lastensuojelun tukitoimien näkökulmasta psyykkisen hoidon tarpeellisuuden mietinnän jäädessä vähäisemmälle roolille. Haastatteluiden perusteella tämä liittyi osin siihen, että valtaosa palavereihin ohjatuista tapauksista oli kohtuullisen lieviä ja lapset iältään nuoria, jolloin lastensuojelun tukitoimet nähtiin ensisijaisena puuttumiskeinona. Lisäksi OiPsy-yksikköön ohjattujen tapausten osalta hoidon tarpeen arviointi tehtiin vasta myöhemmin osana OiPsy-työskentelyä. Niissäkin tapauksissa, joissa psyykkisen hoidon tarpeeseen ja oikeaan hoitotahoon otettiin palaverissa kantaa, näyttäytyi kannanotolla olevan jatkohoidon suhteen melko pieni merkitys, sillä esimerkiksi läheteitä ei palaverien perusteella kuitenkaan ollut mahdollista tehdä. Palaverissa todetun hoidontarpeen jälkeen ohjaus jäi lastensuojelun sosiaalityöntekijän vastuulle. Sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa tuli kuitenkin esiin se, että tuki voi silti jäädä saamatta puuttuvista palveluista tai perheen erilaisista toiveista johtuen. Kokonaisuudessaan Turussakaan työntekijät eivät pitäneet Lasta-seula-mallia kovin merkityksellisenä lasten psyykkisen avun varmistamisen kannalta.

Joensuun alueen haastatteluissa psyykkisen tuen rooli nousi esiin selvästi Turun ja Espoon alueita vahvempana. Psyykkisen tuen tarvetta käsiteltiin jonkin verran Joensuun pikkuseulapalavereissa, esimerkiksi sopimalla siitä, että sairaanhoitaja soittaa perheelle ja kartoitukseen vointia tai tukeakseen heitä tilanteessa. Seulapalavereja vahvemmin psyykkisen tuen rooli painottui kuitenkin esitutkinnan aikaiseen työskentelyyn.

Psyykinen tuki esitutkintaprosessissa

Joensuussa lapsen ja perheen tukeminen huomioitiin tiiviisti osana esitutkintaprosessia. Haastatteluissa pidettiin tärkeänä sitä, että jatkotuki mietitään osana tutkintaa. Tätä toteutettiin käytännössä mm. siten, että sosiaaliohjaaja ja sairaanhoitaja myös kävivät perheiden kanssa esitutkintaprosessin aikana välillä pitkiäkin keskusteluja, joissa mm. käsitelivät perheiden kanssa esitutkintaan liittyviä pelkoja, tiedottivat tutkinnan tilanteesta, kyselivät vointia ja miettivät jatkotukea. Perheille saatettiin myös tarjota sosiaaliohjaajan tai sairaanhoitajan tuleamista seuraamaan kuulusteluja ja heidän tapaamistaan kuulustelujen yhteyteen. Haastateltujen kokemuksen mukaan erityisesti nuoret olivat usein toivoneet sairaanhoitajan tapaamista kuulusteluiden yhteyteen. Psyykinen tukeminen otettiin usein huomioon jo suunnitteluvaiheessa, mutta poliisin oli mahdollista pyytää sairaanhoitajan ja sosiaaliohjaajan tukea myös yllättävämmissä tilanteissa. Poliiseilla oli kokemus, että poliisilla itsellään ei olisi mahdollisuutta huolehtia tuen tarjoamisesta, vaikka tarpeen sille näkisivätkin. Tässä mielessä sosiaaliohjaaja ja sairaanhoitaja näyttäytyivät myös selvänä lisäresurssina, joka mahdollisti poliisin keskittymisen omiin ydintehtäviinsä.

”Ja on sekin hyöty siinä, että kun he ovat tässä talossa, meillä on ollut useita kertoja täällä. Muistan esimerkiksi, että kerran yhdet vanhemmat romahtivat, kun he saivat (-) tietää, mitä heidän lapsensa oli tehnyt tai mikä se juttu oli ollut. Ja silloin oli, että onneksi pystyin heti kilauttamaan kaverille yläkertaan, että pääsettekö paikan päälle. Ja he pystyivät ottamaan koppia siitä ja minä poliisina olin hoitanut tietyn osuuden ja he ottivat jatkohoidon ja seuraavana päivänä vielä kontaktoivat ja tuplatsekkasivat, että miten siellä jaksetaan. Eihän pelkällä poliisilla, totta kai olisi ihanaa, jos me pystyisimme turvaamaan ja kontaktoimaan, mutta se ei ole mahdollista millään muotoa aina hoitaa jälkihoitoa ja se ei edes ole meidän tehtävä. Sitä varten ovat muut tahot, joka on heidän tehtävä. Jos täällä ei olisi tällaisia henkilöitä, aika paljon huonommin me pystyisimme hoitamaan sen. Tai, että meillä on kuulustelussa lapsi on romahtanut (-), niin meillä on heti täällä jo sairaanhoitaja ja toisaalta lastensuojelu. Meillä on heti iso tiimi miettimässä, pohtimassa ja selvittämässä ja tarvittaessa saattamassa jatkohoitoon.” (Poliisi, Joensuu)

Ensivaiheen psyykkisen tuen tarjoamisessa ja psyykkisen hoidon tarpeen arvioimisessa painottui erityisesti sairaanhoitajan rooli. Sairaanhoitaja toimi esitutkintaprosessin aikana tarvittaessa lapsen tai nuoren ensivaiheen tukena noin 1–3 tapaamisen ajan ja ohjasi siten lapsen tarvittaessa jatkohoitoon. Sairaanhoitajalla oli mahdollisuus toteuttaa hoitoon-ohjaus saattaen osallistumalla esimerkiksi tulevan hoitotahon hoitoneuvotteluun. Lapsen lisäksi sairaanhoitaja ohjasi tarvittaessa myös vanhempia psyykkisen tuen piiriin. Sairaanhoitaja toimi myös esitutkinnan aikana yhteyshenkilönä hoitotahoille koordinoitujen hoidon ja tutkinnan yhteensovittamista välittämällä hoitopuolelle sovitusti tietoa mm. siitä, missä määrin asioita voi hoidossa käsitellä ja miten tutkinta mahdollisesti voi näkyä lapsen voinnissa. Espoossa ja Turussa vastaavaa hoidon koordinoitua esitutkinnan kanssa ei haastattelujen perusteella tapahtunut ainakaan niissä tapauksissa, jotka eivät edenneet OiPsy-yksikköön, vaikka myös Turussa ja Espoossa lapsirikostutkijat pitivät hoidon ja tuen saamista hyvin keskeisenä asiana. Esitutkinnan yhteydessä poliisi pyrki huolehtimaan hoitoon ohjauksesta osaltaan tiedottamalla mm. rikosuhripäivystyksen ja turvakodin palveluista ja välittämällä tietoa lastensuojeluun.

Sosiaaliohjaajan ja sairaanhoitajan työpanoksesta huolimatta myös Joensuussa lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden vastuu tuen järjestämisestä ja hoitoon ohjaamisesta oli iso. Eri-tyisesti lastensuojelun rooli tuen ja hoidon mietinnässä painottui pienten lasten kohdalla ja niissä tilanteissa, joissa esitutkintaa ei aloitettu. Näissäkin tilanteissa lastensuojelulla oli mahdollisuus halutessaan konsultoida sairaanhoitajaa ja miettiä hoidontarvetta yhteistyössä hänen kanssaan. Tapauksissa, joissa poliisitutkinta nähtiin ensisijaiseksi, sairaanhoitaja oli yleensä mukana vähintään kuulolla tai perheille tarjottuna mahdollisuutena. Haastattelujen perusteella sairaanhoitajan ja sosiaaliohjaajan hyödyntämissä tutkinnan puolella oli kuitenkin jonkin verran tutkijakohtaisia eroja esimerkiksi siinä, minkä verran heitä pyydettiin mukaan kuulemisiin.

Haastattelujen perusteella Joensuun poliisit olivat hyvin tyytyväisiä lapsirikostutkinnan moniammatillistumiseen sairaanhoitajan ja sosiaaliohjaajan myötä. Haastatellut pitivät selvänä sitä, että ohjaajan ja sairaanhoitajan ansiosta perheen ja lapsen saama tuki tulee huomioitua ja myös pystytään toteuttamaan aiempaa paremmin. Moniammatillisuus myös vaikutti laajentaneen lapsirikostutkinnan näkökulmaa laadukkaasta ja lapsen edun mukaisesta tutkinnasta.

”Ja ylittäänsä kaikki, mitä, jos mä ajattelen ennen meidän sairaanhoitajaa täällä, ei niitä tullut mietittyäkään sillä lailla. Oli vain esitutkinta eikä ehkä ajateltu, että lapselle tai nuorelle se onkin koko elämä siinä, mikä on.” (Poliisi, Joensuu)

Joensuussa kaikki haastatellut työntekijät kokivat moniammatillisen työskentelyn olevan ehdottomasti oikea tapa järjestää lapsirikostutkinta ja suosittelivat käytäntöä vahvasti myös muille alueille. Turussa haastatellut kertoivat poliisilaitoksella työskentelevän Ankkuri-tiimin sairaanhoitajan ja sosiaalityöntekijän/ohjaajan, joiden yhteydenottoa asiakkaille oli mahdollista tarjota. Turussa nämä ammatillaiset eivät kuitenkaan työskennelleet Joensuun kaltaisesti tiiviisti lapsirikostutkintaryhmän yhteydessä eikä näitä ammatillaisia juurikaan hyödynnetty osana psyykkisen tuen järjestämistä. Joensuun alueen kokemusten perusteella sairaanhoitajan ja sosiaaliohjaajan hyödynnettävyyden kannalta olikin olennaista, että he osallistuivat tiiviisti tapauksien käsittelyyn jo esikäsittelystä alkaen ja toimivat lapsirikostutkinnan yhteydessä, jolloin he olivat tarpeeksi perillä tapausten käsittelystä koordinoitakseen tukea.

4.5.3 Johtopäätös

Vaikka haastattelujen perusteella Lasta-seula-malli on esitutkintakeskeinen, palvelee hyvin toimiva Lasta-seula-malli myös sosiaalihuollon toimintaa ja sitä kautta lapsen tuensaamista. Sosiaalihuollon kannalta toimivan Lasta-seula-mallin osatekijät on tiivistetty kuvioon 8.

Kuvio 10. Lastensuojelua hyödyttävän Lasta-seula-mallin piirteet.**Lastensuojelun näkökulmasta toimiva lasta-seula-malli**

On rakenteeltaan selkeä	
→ Toimintatapa nopeasti omaksuttavissa myös uusille työntekijöille	
Antaa lastensuojelulle taustatiedot	Antaa lastensuojelulle tiedon
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Poliisilla tiedossa olevista taustoista ✓ Huolestuttavista terveystiedoista 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Poliisin suunnitelmista esitutinnan suhteen ✓ Esitutkintaan liittyvän päätöksenteon perusteista
Ottaa huomioon lastensuojelun näkemyksen	Varmistaa nopeat päätökset vastuunjaosta
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Tilanteen huolestuttavuudesta ✓ Rikostutinnan merkityksestä perheen kanssa työskentelylle ✓ Aikataulun kiireellisyydestä 	<ul style="list-style-type: none"> → Lastensuojelu pystyy aloittamaan omat toimensa viivytyksettä → Rikostutinnan haitta perheen kanssa työskentelylle vähenee

Sosiaalihuollon näkökulmasta mallin hyötyjä olivat mallin selkeys ja ennakoitavuus, sosiaalihuolto tiesi millaisella prosessilla asioita käsitellään ja keneen olla yhteydessä. Lapsen tukitoimien aloittamisen kannalta hyvin olennaisena pidettiin myös sitä, että päätös esitutinnan etenemisestä tehdään nopealla aikataululla. Sen sijaan palaverien merkitys sosiaalihuollon ja terveydenhuollon tuen ja hoidon suunnittelussa näyttäytyi pienenä. Kyse ei haastattelujen perusteella ollut siitä, että asia jäisi palavereissa huomioimatta, vaan palaveripohdintaa ei sosiaalitoimen puolelta pidetty erityisen merkityksellisenä Turusakaan, jossa tukea kuitenkin käsiteltiin palavereissa paljon. Turun mallin muita alueita pidempiä palavereita ja vastuusosiaalityöntekijän osallistumisesta on perusteltu osin sillä, että palavereissa pystyttäisiin syvemmin miettimään myös muita puolia kuin esitutkintaa. Kääntöpuolena näille käytännöille on kuitenkin ollut se, että Turun malli ei ole mahdollistanut Espoon tai Joensuun kaltaista kattavaa seulontaa, vaan palavereissa on käsitelty vain pieni osa tapauksista. Se, että haastatteluiden perusteella yhteinen tukitoimien mietintä Lasta-seula-palavereissa ei näyttäytynyt sosiaalihuollollekaan Lasta-seula-mallin keskeisimpinä hyötyinä, tukee ajatusta siitä, palaverit voi olla tarkoituksenmukaisintakin pitää esitutkintakeskeisinä.

Psyykkisen avun osalta haastatteluissa toistui näkemys siitä, että sitä mietitään enemmän vasta Lasta-seula-käsittelyä myöhemmässä vaiheessa, eikä Lasta-seula-mallilla nähty olevan juurikaan vaikutusta psyykkisen avun saamiselle. Ehdottomasti parhaiten psyykkisen tuen puoli olikin huomioitu Joensuussa, jossa sairaanhoitajan ja ohjaajan tuoma moniammatillisuutta hyödynnettiin esikäsittelyn ohella myös osana esitutkintaa.

Lapsirikostutkinnan yhteydessä työskentelevät sairaanhoitaja ja ohjaaja mahdollistivat psyykkisen tuen huomioimisen rikostutkinnan yhteydessä selvästi muiden alueiden käytäntöjä kokonaisvaltaisemmin. Sairaanhoitajan avulla myös hoidontarpeen arviointi ja jatkohoitoon ohjaaminen tuli huomioitua ja koordinoitua yhdessä esitutkinnan kanssa. Joensuun ohjaajan ja sairaanhoitajan työnkuva lapsirikostutkinnan yhteydessä ei varsinaisesti ole osa Lasta-seula-mallia. Joensuun malli toimii kuitenkin esimerkkinä siitä, että organisoimalla Lasta-seula-mallin mukainen moniammatillisuus kiinteästi lapsirikostutkinnan yhteyteen, voidaan samalla edistää myös psyykkisen tuen huomioimista osana esitutkintaa.

4.6 Edellytykset toimivalle Lasta-seula-toiminnalle ja lapsirikostutkinnalle

4.6.1 Edellytykset Lasta-seula-toiminnan käyttöönotolle ja vakiintumiselle

Haastattelujen perusteella haastatellut kokivat omien alueidensa Lasta-seula-mallit pääosin hyvin toimivina ja olivat erittäin tyytyväisiä siihen, että malli oli heidän alueellaan käytössä. Kansallisen kehittämistyön kokemusten perusteella tiedetään kuitenkin, että Lasta-seula-mallin jalkauttamisessa eri alueille on ollut myös haasteita. Kun haastatelluilta kysyttiin sitä, mikä oli mahdollistanut sen, että alueella oli vakiintuneesti käytössä Lasta-seula-malli, haastatellut painottivat keskeisten viranomaisten kehittämishalukkuutta ja motivaatiota. Tämä näkyi haastattelujen yhteydessä myös laajemmin; useat haastateltavat olivat osallistuneet jollakin tavoin alueidensa mallien kehittämiseen ja olivat myös henkilökohtaisesti sitoutuneita toiminnan edistämiseen. Yksittäisten henkilöiden innokkuus ja kehittämismyönteisyys näkyi kyseisten alueiden kehityksessä positiivisena asiana, mutta mallin kansallistamisen näkökulmasta henkilötekijöiden vaikutus mallin käyttöönottoon tuo tietysti myös haasteensa, minkä myös haastateltavat toivat esiin.

”Varmaan se liittyy osaksi ihan henkilöihin. Että henkilöt on sitoutuneet siihen. Ja kiinnostuneita siitä, mitä ne tekee. Ja sitähan ei mikään malli voi rakentaa.”

Erytisen olennaisena Lasta-seulonnan käyttöönotossa korostui kaikilla alueilla keskeisten poliisitoimijoiden, eli esikäsittelijöiden ja tutkinnanjohtajien merkitys. Ilman esikäsittelijöiden ja tutkinnanjohtajien aktiivista eteenpäinviemistä tai vähintään myötämielisyyttä mallien käyttöönotolle ei olisi ollut edellytyksiä.

”Sen on mahdollistanut, että meidän esimiehet ovat mahdollistaneet sen ja, että meidän esimiehet ovat kuunnelleet, mitkä me olemme ehdottaneet ja ne ovat lähteneet rohkeasti kokeilemaan sitä. Niin kuin vaikka esikäsittely viime keväänä, vuosi sitten, että mites me teemme tämän kanssa. Ja, että lähdetäänpä kokeilemaan, käydäänpä katsomassa, miten ne tekevät tuolla sitä ja tehdään näin ja kokeillaan. Ei ole sellaista, että emme me tee täällä näin vaan kokeillaan ja tehdään, katsotaan. Jos tämä ei toimi, me voimme aina palata vanhaan. Ja täällä on annettu mahdollisuus poliisiasemalla muokata se mieleisekseen.”

Kuten yllä olevasta lainauksesta käy ilmi, myös kehittämisen kokeilunomaisuus näkyi haastateltavien vastauksissa tärkeänä. Alueiden ammattilaiset eivät kokeneet Lasta-seula-mallia valmiina mallina, vaan olivat avoimia toiminnan jatkuvaan arviointiin ja kehittämiseen myös Lasta-seulonnan käyttöönoton jälkeen. Käytännössä tämä näkyikin siten, että alueilla oltiin tehty työntekijöiden ehdotuksesta muutoksia toimintaan.

Kokeilun jälkeen mallin vakiintumisessa käyttöön tärkeimmäksi tekijäksi nousi toimijoiden positiiviset kokemukset. Myös tässä tärkeimpänä kuvautui poliisin kokemus mallin hyödyllisyydestä omalle toiminnalleen, vaikka myös muiden viranomaisten, kuten syyttäjien, OiPsy-yksiköiden ja sosiaalihuollon motivaatiota mallin käyttöön ja kehitykseen pidettiin tärkeänä. Poliisin mielipiteen rooli painottui kuitenkin erityisen vahvana, sillä haastatellut näkivät, että mikäli poliisi ei kokisi saavansa mallista merkittävää hyötyä, ei malli pysyisi käytössä.

”Varmasti se, että siinä on tärkein että poliisi siihen sitoutuu ja he kokee sen, että se oikeasti auttaa heitä. Ja ehkä myös nopeuttaa sitä. Kyllähän se tarvitsee, että heillä on hyvä kokemus siitä. Eihän se muuten mitenkään, koska poliisi kutsuu sen palaverin koolle. Ainakin meidän alueella. Heidän on koettava se hyödyllisenä ja heidän on sitouduttava siihen, jotta se toimii. Ehkä ne hyvät kokemukset siitä poliisin suuntaan.”

Haastattelualueilla poliisin sekä muiden toimijoiden kokemukset Lasta-seula-mallista olivat positiivisia ja toiminnan jatkamisella vaikutti olevan laaja tuki eri ammattilaisten joukossa.

Taustatekijänä moniammatillisen seulonnan toimivalle käyttöön otolle näyttäytyi olevan myös viranomaisten välinen aiempi yhteistyö. Osa haastatelluista kuvasi Lasta-seula-toiminnan perustana olleen jo useiden vuosien aikainen hyvä yhteistyösuhde keskeisten viranomaisten välillä. Lisäksi osa Lasta-seula-mallin hyödyistä saavutettiin vasta toiminnan jo vakiinnuttua siten, että toimintatavat olivat tulleet tutuiksi kaikille toimijoille.

Kaiken kaikkiaan haastattelujen perusteella Lasta-seula-mallin käyttöönotto ei kuvaudu nopeana siirtymänä, vaan hyvin toimivan ja alueelle sopivan mallin hioutuminen voi viedä vuosiakin.

4.6.2 Edellytykset toimivalle lapsirikostutkinnalle ja viranomaisyhteistyölle

Haastatteluissa kaikilta haastatelluilta kysyttiin sitä, minkä tekijöiden he näkisivät ennestään edistävän / tällä hetkellä haittaavan toimivaa lapsirikostutkintaa ja viranomaisyhteistyötä. Vastauksista poimittiin ne tekijät, jotka tulivat esiin useamman haastateltavan toimesta. Nämä edellytykset toimivalle lapsirikostutkinnalle ja viranomaisyhteistyölle on esitelty taulukossa. Kyseisten kysymysten lisäksi näiden teemojen tärkeys näkyi myös muiden haastatteluosioiden yhteydessä.

Taulukko 19. Edellytykset toimivalle lapsirikostutkinnalle ja viranomaisyhteistyölle

Edellytykset toimivalle lapsirikostutkinnalle ja viranomaisyhteistyölle	
Osaaminen	Ymmärrys toisten viranomaisten toiminnasta
	Työntekijöiden pysyvyys
Viranomaisyhteistyö	Viranomaisyhteistyölle annettu aika
	Yhteistyökumppanien tunteminen
Organisointi	Lapsirikostutkinnan keskittäminen
	Riittävä resursointi
Lainsäädäntö	Tiedonvaihtoa koskevan lainsäädännön selkeyttäminen
	Edunvalvontakäytäntöjen sujuvoittaminen

Taulukossa 19 esiteltyjen tekijöiden merkitys toimivan lapsirikostutkinnan edellytyksinä tuli esiin kaikilla haastattelualueilla, vaikka tilanne niiden suhteen olikin alueilla eri esimerkiksi keskittämisen ja edunvalvonnan järjestämisen suhteen. Alla avaan taulukossa esiteltyjä edellytyksiä ja niiden merkitystä lapsirikostutkinnalle tarkemmin.

Vähän mietin tämän kappaleen yhteyttä tulevaan suositus-kappaleeseen, että tuleeko toistoa ja miten ilmaista tässä niin ettei tulisi, koska sinne varmaan nostetaan näitä joitakin samoja asioita. Kirjoitin tämän nyt kuitenkin näin, koska ajattelen että nää täytyy kuitenkin käydä tässä haastatteluosuudessa, jotta voi nostaa suosituksissa esiin. Mutta pohdin tätä uudestaan viimeistään sitten, kun ollaan muotoiltu suositukset.

Ymmärrys toisten viranomaisten toiminnasta

Viranomaisprosessin toimivuus edellyttää sitä, että kaikki siihen osallistuvat ammattilaiset tuntevat prosessin ja oman roolinsa siinä. Lapsiin kohdistuneiden rikosepäilyjen kohdalla prosessin tunteminen toteutuu parhaiten rikostutkinnan parissa päivittäin työskentelevien, eli poliisien, OiPsy-ammattilaisten, koordinaattorien ja syyttäjien kohdalla. Erityisen paljon huomiointia vaatii kuitenkin se, että prosessi olisi tuttu ja selkeä myös niille, joille rikosepäilyt ovat harvinaisempi osa työnkuva, eli sosiaalihuollon varhaiskasvatuksen ja koulutoimen ammattilaisille. Jotta lapsiin kohdistuneet rikosepäilyt tulee hoidettua asianmukaisesti, sosiaalihuollolla, varhaiskasvatuksella ja koulutoimella on oltava riittävä osaaminen ilmoitusvelvollisuudesta, rikosilmoituksen teosta ja siitä seuraavasta prosessista.

Omaan ammattialaan liittyvän osaamisen lisäksi yhteistyölle näyttäytyi erittäin tärkeänä se, että viranomaiset ymmärtäisivät myös toistensa toiminnasta. Lisää tietoa ja ymmärrystä kaivattiin esitutkinnan ja sosiaalihuollon välillä molemmin puolin.

”No ehkä ennen kaikkea semmoinen, että jokainen toimija tietää ja ymmärtää paremmin sen ikään kuin toisen toimijan roolit ja toimivaltuudet. Ettei, nimenomaan ehkä vaikka tämmöistä, että syyttäjät ymmärtää, että mitkä on ne lastensuojelun keinot puuttua asioihin, ettei tule semmoisia epärealistisia odotuksia. Ja toisaalta vaikka sitten lastensuojelu ymmärtäisi paremmin sen, että mitä tietoja syyttäjä tarvitsee vaikka oman päätöksenteon tueksi.”

Tässä ymmärryksessä koettiin olevan paljon haasteita, mutta toisaalta parhaat kokemukset yhteistyöstä olivat tilanteista, kun yhteistyökumppanit ymmärsivät toistensa toiminnan ja roolin. Kun työntekijä ymmärtää toisen viranomaisen prosessit, on tiedonvälittäminen, omien ajatusten tuominen ja lapsen edun mukaisen toiminnan edistäminen helpompaa. Viranomaisyhteistyön lisäksi toisten roolin ja prosessin ymmärtämistä pidettiin tärkeänä myös siksi, että voisi indormoida asiakasta paremmin koko prosessista. Ymmärrys toisten viranomaisten toiminnasta vaihteli paljon työntekijöiden välillä ja korosti yksittäisten työntekijöiden osaamisen merkitystä. Toimivat viranomaisprosessit vaativat koulutusta kaikille tahoille siitä, millaiset toisen viranomaisen prosessit ovat, mikä on oma rooli suhteessa toisen viranomaisen työhön ja miten voi huomioida toisen viranomaisen omassa työssään.

Työntekijöiden pysyvyys

Lapsiin kohdistuvien rikosepäilyjen käsittely vaatii vahvaa ammattitaitoa ja laajaa viranomaisverkoston ymmärrystä työntekijöiltä. Työntekijöiden pysyvyys oli erittäin olennainen tekijä siinä, kuinka hyvin viranomaisprosessien ja yhteistyön koettiin toimivan. Työntekijöiden vaihtuvuus sosiaalihuollossa vaikeuttaa rikosepäilyihin liittyvien toimintatapojen tekemistä tutuiksi. Haastatteluissa tuli esiin, että ammattilaisten kouluttamiseen ja yhteistyön kehittämiseen laitettu panos hyödyttää vain vähän, jos tilanne on se, että koulutuksen käyneet työntekijät vaihtavat pian työpaikkaa. Myös poliisien pysyvyys nousi useita kertoja esille. Toimivalle lapsirikostutkinnalle on vältämätön edellytys, että sitä on tekevässä on kokeneita ja lapsirikostutkintaan perehtyneitä poliiseja. Poliisien vaihtuvuus näkyy haasteina sekä tutkinnan että viranomaisyhteistyön laadussa. Työntekijöiden pysyvyys mahdollisti työntekijöiden osaamisen kertymisen, hyvät viranomaisten väliset yhteistyösuhteet ja toimintamallien pitkäjänteisen kehittämisen.

Viranomaisyhteistyölle annettu aika

Haastattelujen perusteella toimiva lapsiin kohdistuneiden rikosepäilyjen käsittely vaatii vahvaa panostusta viranomaisyhteistyöhön. Toimiva yhteistyö vaatii keskusteluyhteyden ylläpitämistä ja viranomaisten säännöllistä kanssakäymistä. Lasta-seula-malleissa palaverit koettiin merkityksellisinä tekijöinä viranomaisyhteistyön edistämiseksi. Lasta-seula-palaverissa yhteistyölle annettu aika edistää viranomaisyhteistyötä myös kyseistä palaveria laajemmin. Toisaalta haastattelujen perusteella näyttäytyi tärkeäksi, että viranomaisyhteistyölle annetaan aikaa myös yksittäisten asiakasasioiden ulkopuolella, esimerkiksi kehittämisverkostojen kautta. Yhteistyölle annettu aika edistää viranomaisten ymmärrystä toistensa tilanteista ja työkentistä sekä tekee työntekijöitä tutuiksi toisilleen. Alueilla oli koettu toimiviksi käytännöiksi erilaisten koulutustilaisuuksien lisäksi esimerkiksi säännölliset viranomaiskehittämisverkostot sekä poliisin ja OiPsy-työntekijöiden / koordinaattorien jalkautumiskierrokset lastensuojelun alueellisiin toimipisteisiin. Viranomaisyhteistyöhön panostamisena pidettiin myös konsultaatiopuhelinkäytäntöjä sekä huolehtimista siitä, että sähköposteihin ja kysymyksiin tulee vastattua. Haastattelujen perusteella hyvin toimiva yhteistyö vaatii taustalleen paljon työtä, yhteistä keskustelua, toimintamallien muokkaamista ja harjoittelua. Toimivan viranomaisyhteistyön kehittäminen on pitkän aikavälin asia, joka vaatii pitkäjänteistä panostamista.

Yhteistyökumppanien tunteminen

Tärkeänä tekijänä toimivalle yhteistyölle näyttäytyi se, että työntekijät tunsivat tai edes jotenkin tiesivät toisensa. Tuttuuden merkitys näkyi kaikissa ammattiryhmissä ja eri kohdissa prosessia. Kokemusten perusteella se, että viranomaiset tiesivät toisensa, madalsi kynnystä matalan kynnyksen konsultaatioille. Tuttuus helpotti myös koordinaattorien

tekemää työtä sekä edisti palaverien tehokkuutta, kun työntekijät tunsivat toisensa ja toisten työtavat. Tilanteissa, joissa työntekijät olivat tulleet tutuiksi keskenään, koettiin keskustelut avoimeksi ja eriävienkin mielipiteiden sanominen helpoksi.

”Ja ehkä tässäkin on se, että ollaan tuttuja toimijoita, niin on helppoa sanoa, että jos joku ei jotenkin toimi tai joku on epäselvää, niin sitten on helppo aina soittaa ja kysyä. Ja ei ole semmoista, että tarvitsisi jotakin, ketään kumarrella tai muuten, että pystyy sanomaan. Se on hyvin semmoista avointa.”

Haastatteluiden perusteella tutustuminen ja sen myötä tuleva luottamus ja arvostus näkyi myös siinä, kuinka hyvin toisen viranomaisen ehdotukset ja toiveet otettiin huomioon.

Tuttuuden iso merkitys yhteistyön kannalta näyttäytyi myös riskinä, sillä isoista organisaatioista, useista toimijoista ja työntekijöiden vaihtuvuudesta johtuen on selvää, että kaikki työntekijät eivät voi tuntea toisiaan. Tuttuuden merkitys kuitenkin puoltaa toimintamallien suunnittelussa pysyviä palaverikokoonpanoja, samassa tilassa toimimista ja yhteistyön keskittämistä tietyille henkilöille esim. koordinaattorien ja keskitettyjen ryhmien kautta. Lisäksi tuttuuden merkitys korostaa tarvetta jatkuvalla panostukselle viranomaisyhteistyöhön ja huomion kiinnittämistä työntekijöiden pysyvyyteen.

Lapsirikostutkinnan keskittäminen

Lapsirikostutkinnan keskittäminen koettiin haastatteluiden perusteella laajasti hyväksi ja jopa ainoaksi oikeaksi tavaksi organisoida lapsirikostutkinta, sillä lapsirikostutkinta vaatii poliiseilta erityistä osaamista. Lapsirikostutkintaryhmä näyttäytyi merkityksellisenä sekä esitutkinnan laadun ja keston että viranomaisyhteistyön ja yhdenvertaisuuden näkökulmista. Esitutkinnan nopeuden näkökulmasta tärkeäksi koettiin riittävä työrauha keskittyä lapsijuttuihin, mitä haastoi toimiminen osana muitakin rikoksia tutkivaa ryhmää. Lapsirikostutkintaryhmän nähtiin edistävän tietotaidon jakamista ja yhdessä kouluttautumista. Oma tiimi koettiin tärkeäksi myös suositusten mukaisen yhdessä tekemisen ja työpariuden mahdollistajana. Oman lapsiryhmän ja riittävän työrauhan nähtiin myös edistävän työntekijöiden pysyvyyttä, ja toisaalta yksittäisiä henkilöitä laajempi lapsitutkintaryhmä on myös vähemmän haavoittuva työntekijöiden vaihtuessa. Tärkeänä edellytyksenä lapsirikostutkinnalle näyttäytyi myös tutkinnanjohtajien perehtyminen ja mielenkiinto lapsijuttuja kohtaan, minkä ei koettu välttämättä toteutuvan monialaryhmien kohdalla. Muiden ammattilaisten näkökulmasta lapsirikostutkinnan keskittäminen yhteen ryhmään helpotti myös viranomaisyhteistyötä sekä tutustumisen että poliisien ammattitaidon kautta. Myös Lasta-seula-malli on osin riippuvainen toiminnan keskittämisestä. Joensuun malli moniammatillisesta lapsirikostutkinnasta edellyttää keskitettyä lapsitutkintaa ja toisaalta Espoon esikäsittelyynkin painottuvassa mallissa hajautettu tutkinta näkyi haasteina mm. seulapäätösten ja tutkinnanjohtajien eriävissä linjoissa.

Erityisen vahvasti keskitetty lapsirikostutkinta näyttäytyi tarpeellisena lasten yhdenvertaisen kohtelun ja tutkinnan tasalaatuisuuden näkökulmista. Espoon haastatteluissa nousi vahvasti esiin kokemus siitä, että tutkintaryhmien sisällä oli isoja eroja toiminnassa jopa saman aseman sisällä. Vaikka alueellinen keskittäminen ei ratkaise valtakunnallisia eroja palveluiden laadussa ja kestossa, on alueellinen keskittäminen edellytys tasalaatuiselle kohtelulle. Toisaalta keskittämisessä on huomioitava alueelliset erot ja etäisyydet, eikä koko laitoksen kokoinen keskittäminen toimi harvemmin asutuilla alueilla.

Haastatteluissa esiin tulleiden kokemusten valossa keskittämisen kautta saatava riittävä työrauha ja ammattitaito ei kuitenkaan välttämättä edellytä sitä, että tutkintaryhmässä tutkittaisiin ainoastaan lapsiin kohdistuneita rikoksia. Esimerkiksi Turussa yllä kuvattu lapsirikostutkintaryhmän hyötyjä oli saavutettu, vaikka ryhmän vastuualueeseen kuuluivat myös aikuisiin kohdistuneet seksuaalirikokset. Haastattelujen perusteella osa poliiseista kokee, että myös muiden rikostyyppien tutkiminen tuo tarpeellista monipuolisuutta työhön ja auttaa jaksamaan lapsiin kohdistuneiden rikosten tutkintaa.

Resurssit

Vaikka haastatteluissa ei kysytty resurssiasioista, tulivat ne esiin lähes jokaisessa haastattelussa. Resurssipulaa raportoitiin olevan erityisesti poliisilla, sosiaalihuollolla ja syyttäjillä. Resurssit näyttäytyivät merkittävimpana esteenä nopealle ja laadukkaalle viranomaisprosessille. Väärin mitoitettut resurssit johtivat asianosaisten kannalta kohtuuttomiin tilanteisiin viranomaistoiminnan viivästyessä. Poliisin resurssipulasta johtuvat esitutkinnan pitkittymiset vaikeuttivat myös muiden viranomaisten toimintaa ja tukitoimien ja hoidon tarjoamista perheelle. Sosiaalihuollon resurssien heikkous näkyi työntekijöiden siinä, että työntekijöillä ei aina ollut aikaa perehtyä tilanteeseen riittävästi tai toimia sillä tavalla, kuin olisivat nähneet tarpeelliseksi. Kaltoinkohtelu epäilyjen asianmukaisen ja laadukkaan selvittämisen todettiin vaativan viranomaisilta paljon aikaa, jota viranomaisilla ei kuitenkaan ollut.

”Kyllähän tämä on koko ajan semmoista räppimistä aikaa vastaan.”

Alueilla toimintaa oli pyritty hiomaan resurssit huomioon ottaen mahdollisimman tehokkaaksi ja työntekijät kokivatkin Lasta-seula-käytäntöjen palvelevan hyvin resurssien tehokasta käyttöä. Kaikkialla toistui kuitenkin näkemys siitä, että vaikka malli tukisi ja mahdollistaisi nopean ja tehokkaan toiminnan, se ei onnistu ilman riittävää resursointia.

”Joo, [resurssija] mä en kyllin voi korostaa, että mä toivon, että se jossain näkyy, että mä olen siitä puhunut painokkaasti. Koska sehän meidän isoin ongelma musta tällä hetkellä on. Kun tämä, musta tämä rakenne on aika kunnossa. Niin nyt sitten tarvittaisiin tekijöitä siihen rakenteeseen, jotta se joutuisuus tulisi siihen mukaan, mikä tässä rakenteessa on ihan helppo tavallaan, että siis se on hyvin mahdollista tehdä se nopeasti tällä rakenteella, jos vaan meillä olisi tekijöitä.”

Poliisissa oli myös käytetty OiPsy-yksiköitä paikkaamaan poliisin resurssipulaa tilanteissa, joissa virka-apupyynnölle ei muutoin olisi ollut tarvetta. Haastateltavat olivat huomanneet resurssisyiden voivan osaltaan vinouttaa arviointia siitä, missä tapauksissa esitutkinta nähtiin tarpeelliseksi, sillä työpaineesta johtuen poliisilla ei olisi ollut minkäänlaisia mahdollisuuksia ottaa tutkittavakseen kaikkia tapauksia. Liiallinen työmäärä poliisissa vaikutti myös siihen, ettei poliisissa koettu mahdolliseksi kontaktoida ja puhuttaa vanhempia lastensuojelun toiveestakaan tilanteissa, joissa täysimääräiseen poliisitutkintaan ei ollut edellytyksiä. Resurssikysymykset vaikuttivat siis heikentävästi kokonaisvaltainen viranomaisyhteistyön ja lapsen edun mukaisten toimintatapojen hyödyntämiseen.

Riittävä resursointi näyttäytyi myös pohjaedellytyksenä työntekijöiden osaamiselle, pysyvyydelle, viranomaisyhteistyön ylläpidolle ja keskitetyn lapsirikostutinnan toimivuudelle.

Tiedonvaihtoa koskevan lainsäädännön selkeyttäminen

Haastatellut toivat esiin, että nykyinen lainsäädäntö tiedonvaihtoa koskien on osin epäselvä tai toimivia käytäntöjä rajoittava ja lainsäädännölliset muutokset edistäisivät laadukasta lapsirikostutkintaa ja moniammatillisuuden hyödyntämistä. Haasteet liittyivät erityisesti tulkinvaraisuuksiin siitä, missä määrin ja kenen toimesta terveystietoja on mahdollista poliisille luovuttaa. Tiedonvaihtoa koskevia lainsäädännön haasteita on käsitelty tarkemmin kappaleessa 4.2.5.

Edunvalvontakäytäntöjen sujuvoittaminen

Edunvalvontaan liittyvät asiat nostettiin haastatteluissa merkittäväksi tekijäksi sujuvan ja yhdenvertaisen tutkinnan kannalta. Alueelliset toimintatavat edunvalvonnan määräämisen suhteen ovat isoja, mikä aiheuttaa isoja alueellisia eroja lapsirikostutkinnan käytäntöihin. Eroavaisuuksia on sekä siinä, millaisin kriteerein väliaikaisia edunvalvojia myönnetään, informoidaanko väliaikaisesta edunvalvojasta vanhempia heti vai siten, että poliisilla on mahdollisuus kuulla lapsi sitä ennen ja siinä, kuinka kauan edunvalvojan määräämisessä kestää. Erityisen poikkeavana ja haasteellisena näyttäytyi Joensuun alueen käytäntö, jossa väliaikaisiakaan edunvalvojia ei myönnetä lainkaan ilman huoltajan etukäteisinformoimista. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että epäillynkin asemassa oleva huoltaja on aina etukäteen tietoinen lapsen kuulemisesta ja pystyy vaikuttamaan lapseen. Useilla muilla alueilla perheen sisäisissäkin epäilyissä lapsen kuuleminen tehdään lähtökohtaisesti aina ilman epäillyn tietoa.

Erilaisissa käytännöissä on kyse käräjäoikeuksien erilaisista tavoista tulkita lainsäädäntöä. Käräjäoikeuksien erilaiset laintulkinnat asettavat lapset alueellisesti hyvin erilaiseen asemaan siinä, millaiset mahdollisuudet heillä on kertoa kokemastaan välivallasta. Eroja

todettiin olevan myös siinä, kuinka perusteellisia hakemuksia edunvalvojan määräämiseksi poliisilta edellytetään. Paitsi että edunvalvojen hakeminen työllisti poliisia, saattoi edunvalvojan saamisen viiveet myös olla merkittävänä hidasteena lapsen kuulemiselle.

Edunvalvonnan haasteiden parantamiseksi osa haastatelluista toivoi käytäntöä, jossa tutkinnanjohtaja voisi määrätä väliaikaisen edunvalvojan esimerkiksi viikon ajaksi ennen käräjäoikeuden vahvistusta. Toisena ehdotuksena haastatteluissa esitettiin selkeää säännöstä siitä, että väliaikaisesta edunvalvojasta ei tarvitse ilmoittaa huoltajalle. Tärkeimpänä tarpeena edunvalvonnan kehittämisessä näkyikin tarve kansallisesti yhtenäisille käytännöille edunvalvojan määräämisen suhteen. Jotta lapsen oikeus tulla vaikuttamatta kuulluksi ja aito mahdollisuus kertoa itseensä kohdistuneesta väkivallasta toteutuisi, edunvalvoja täytyisi olla saatavissa viivytyksettä ja tarvittaessa ilman vanhempien etukäteistietoa.

5 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tämän tutkimushankkeen tavoitteena on ollut tarkastella Lasta-seula-mallin toimivuutta sekä esitutinnan keston että ammattilaisten kokemusten näkökulmista. Tutkimuksen ensimmäisessä osatutkimuksessa kuvattiin Lasta-seula-mallin käytön kansallista tilannetta sekä alueellisten toimintatapakuvausten että kyselyaineiston pohjalta. Toisessa osatutkimuksessa verrattiin esitutinnan kestoja Lasta-seula-mallia hyödyntävien alueiden (Varsinais-Suomi ja Espoo) ja verrokkialueiden (Keski-Suomi ja Pohjoispohjanmaa) kesken. Kolmannessa osatutkimuksessa Lasta-seula-mallin toimivuutta ja sille oleellisia tekijöitä selvitettiin ammattilaisten haastattelujen perusteella. Hankkeen tarkoituksena on ollut vahvistaa Lasta-seula-toiminnan tietoperusteisuutta ja siten tukea laadukasta päätöksentekoa Lasta-seula-mallin kansallista laajentamista koskien. Kunkin osatutkimuksen tuloksia on käsitelty tarkemmin raportissa osatutkimusten yhteydessä, joten tässä kappaleessa keskitytään eri osatutkimusten tuloksia yhdistävään kokonaistarkasteluun.

Tutkimus osoittaa, että viime vuosina Lasta-seula-mallin käyttö on kansallisesti laajentunut nopealla tahdilla jo suurimpaan osaan Suomea. Kaikissa osatutkimuksissa tuli kuitenkin vahvasti esille se, että Lasta-seula-mallia toteutetaan eri alueilla hyvin eri tavoin. Toimintatavat erosivat niin taustatietojen kartoituksen kuin moniammatillisten käytäntöjenkin osalta. Toisaalta huolimatta alueellisten toimintatapojen eroista, tutkimushankkeen kaikki osatutkimukset tukivat osaltaan Lasta-seula-mallin käytäntöjä. Lomakeaineiston perusteella Lasta-seula-palaverit tavoittivat haavoittuvassa asemassa olevia lapsia ja niissä yhdistettiin tietoa ja suunniteltiin jatkotukea. Haastattelututkimuksen perusteella ammattilaiset eri aloilta sekä Espoossa, Turussa että Joensuussa olivat erittäin tyytyväisiä siihen, että heidän alueellaan oli moniammatillista seuratoimintaa. Ammattilaiset kokivat Lasta-seula-toiminnan muun muassa parantavan viranomaisyhteistyötä, edistävän lasten yhdenvertaista kohtelua, tukevan lasten kokonaistilanteen huomioimista ja tehostavan viranomaisprosesseja. Eroistaan huolimatta ainakin Turun ja Espoon Lasta-seula-käytännöt ovat toimivia rekisteriaineiston perusteella myös esitutinnan viiveiden lyhentämisen näkökulmasta. Tutkimuksen perusteella moniammatillinen tiedonkeruu ja yhteistyö on mahdollista rakentaa toimivaksi useilla eri tavoilla. Yhdistävinä ydintekijöinä toimiville Lasta-seula-käytännöille näyttäytyivät lapsiin kohdistuneiden rikosepäilyjen esikäsittelyn alueellinen keskittäminen, moniammatillisuus tiedonkeruussa sekä säännölliset moniammatilliset yhteistyöpalaverit esikäsittelyn tukena. Tutkimus tukee esikäsittelyn alueellista keskittämistä ja korostaa moniammatillisuuden merkitystä lapsiin kohdistuneiden rikosepäilyjen käsittelyssä.

Suosituksset Lasta-seula-mallin laajentamista koskien

Suositus 1. Seuraavien Lasta-seula-mallin mukaisten elementtien käyttöönotto valtakunnallisesti

a) Esikäsittelyn alueellinen keskittäminen

Esikäsittelyn keskittäminen tukee yhdenvertaista päätöksentekoa, edistää sujuvaa viranomaisyhteistyötä ja mahdollistaa tutkijoiden keskittymisen esitutkintaa vaativiin tapauksiin.

b) Koordinaattorien hyödyntäminen poliisin apuna sosiaali- ja terveydenhuollon tietojen kartoittamisessa

Taustatietokartoituksen tekeminen moniammatillisesti parantaa sekä kerättyjen tietojen laatua että tehostaa toimintaa vähentämällä poliisin työkuormaa.

c) Säännöllisten moniammatillisten seulapalaverien hyödyntäminen esitutkinnan tarkoituksenmukaisuuden arvioimisessa

Monialaiset seulapalaverit mahdollistavat moniammatillisen arvioinnin myös tilanteissa, joissa virka-apupyynnölle OiPsy-yksikköön ei ole välttämättä tarvetta. Arvioinnin moniammatillisuus turvaa käsittelyn yhdenmukaisuutta ja kokonaisvaltaisuutta ja tukee tiedonvälittämistä.

Tutkimuksen tavoitteena on ollut myös havaita Lasta-seula-mallin jalkauttamista estäviä ja edistäviä tekijöitä sekä tarvittaessa auttaa kohdistamaan levitettävään Lasta-seula-malliin sen vaikuttavuutta lisääviä muutoksia. Tästä näkökulmasta tutkimuksen kohteena olleiden alueiden toimintatapojen erilaisuus on tarjonnut hyvän pohjan erilaisten toimintatapojen vertailuun ja toimivimpien käytäntöjen tunnistamiseen. Näihin tavoitteisiin vastaamiseksi vedämme seuraavaksi yhteen tutkimuksen havaintoja erilaisiin käytäntöihin liittyen.

5.1 Taustatietokartoituksen toimivat käytännöt

Taustatietojen huolellinen kartoittaminen on tärkeä edellytys tarkoituksenmukaisen viranomaismuutoksen suunnittelulle. Yhteenvedon voidaan todeta, että Lasta-seula-mallin moniammatillisuus edistää taustatietokartoitusta sekä tehostamisen että laadun parantamisen näkökulmista. Tutkimus puoltaa sosiaali- ja terveydenhuollon alan koordinaattoreiden hyödyntämistä sekä osoittaa sujuvan tiedonkulun kannalta toimiviksi käytännöiksi erityisesti koordinaattorien sijainnin lapsirikostutkimuksen yhteydessä sekä koordinaattorien pääsyn asiakas- ja potilastietojärjestelmiin. Nämä toimintamallit edistävät toimivaa tiedonkeruuta riippumatta siitä, kuinka kattava taustatietojen kartoitus nähdään missäkin tilanteessa oleelliseksi ja toteutetaanko sitä Lasta-lomakkeen avulla vai vapaamuotoisemmin.

Alkuperäinen Lasta-malli ja Lasta-lomake on lähtenyt ajatuksesta sosiaalihuollon, terveydenhuollon ja poliisin tietojen yhdistämisestä. Selvitys osoittaa, että kansallisesti sosiaalihuollon tiedot kartoitetaan lähes poikkeuksetta lapsiin kohdistuvia rikosepäilyjä käsiteltäessä, mutta terveydenhuollon tietoja kartoitetaan selvästi vähemmän, ja myös alueellinen vaihtelu niiden kartoituksessa on suurta. Osin vaihtelua terveystietojen käyttöön aiheuttavat erilaiset linjaukset siinä, mitkä tapaukset ohjataan koordinaattorien tekemään taustatietokartoitukseen. Alkuperäisessä Lasta-mallissa ajatuksena on ollut taustatietokartoituksen tekeminen Lasta-lomakkeen avulla kaikissa lapsiin kohdistuneissa pahoinpitely- tai seksuaalirikostapauksissa, mutta käytännössä Lasta-lomake tai muulla tavoin toteutettava terveystietojen kartoitus ei ole näin kattavasti käytössä missään, eivätkä uudemmat julkaisut enää siihen ohjaakaan. Esimerkiksi Turussa mallin mukainen taustatietokartoitus ja sen myötä terveystietojen kartoitus tehdään noin 30 % tapauksista. Haastattelututkimuksen perusteella ammattilaisilla on erilaisia näkemyksiä siinä, miten huolellisen taustatietokartoituksen tarpeellisuuden, resurssien ja yksityisyydensuojan näkökulmia tulisi terveydenhuollon tietojen kartoituksessa painottaa. Alueittain on myös tulkintaeroja siinä, mihin nykyinen lainsäädäntö antaa oikeudet. Lainsäädännön uudistaminen ja selkeämpi kansallinen ohjaus terveystietojen käytöstä on tarpeen, jotta raamit terveystietojen hyödyntämiselle saataisiin alueesta riippumatta yhdenmukaisiksi.

Linjaus terveystietojen seulomisen tarpeesta on yhteydessä myös Lasta-lomakkeen käyttöön ja sen kehittämiseen. Haastattelututkimuksen perusteella Lasta-lomake on hyötyihinsä nähden melko työläs ja taustatietojen kartoittamisen on koettu onnistuvan laadukkaasti myös muilla keinoin. Lasta-lomakkeen käytössä koetut ongelmat selittävät osaltaan sitä, miksi Lasta-lomakkeen käyttö ei ole juurtunut kaikille alueille silloinkaan, kun Lasta-seula-malli on muutoin käytössä. Nykyisellä käyttötavallaan lomake myös vastaa vain heikosti tavoitteisiin yhdenvertaisuuden lisäämisestä tai riskitekijöiden huomioidemisesta laajemmin, sillä lomaketta käytetään vain pieneen osaan tapauksista eikä sitä pääsääntöisesti jaeta lastensuojelulle. Toisaalta kansainvälinen tutkimustieto ammattilaisten subjektiivisuudesta ja tarve tietoon perustuvan päätöksenteon kehittämiseksi

seurannalle puoltaa strukturoidun tiedonkeruuvälineen käyttöä (mm. Erens 2022; Munro 2019). Jotta strukturoidulla tiedonkeruuvälineellä olisi edellytyksiä kansallisesti laajamittaiseen käyttöön, tulisi sen kuitenkin olla selkeästi nykyistä Lasta-lomaketta selkeämpi ja käyttötarkoitukseltaan fokusoidumpi.

Suosituksat taustatietojen kartoittamiseen liittyen

Suositus 2. Sekä sosiaali- että terveydenhuollon asiantuntemuksen hyödyntäminen taustatietojen kartoittamisessa

Laadukas tiedonkeruu ja -koordinointi edellyttää asiantuntemusta kyseistä alaa koskien ja toteutuu tämän vuoksi parhaiten tilanteessa, jossa tiedonkeruusta ja -koordinoinnista vastaa sosiaalihuollon osalta sosiaalihuollon ammattilainen ja terveydenhuollon tietojen osalta terveydenhuollon ammattilainen.

Suositus 3. Koordinaattorien pääsy asiakas- ja potilastietojärjestelmiin

Koordinaattorien pääsy asiakas- ja potilastietojärjestelmiin tehostaa tiedonkeruuta, säästää muiden ammattilaisten resursseja ja ehkäisee tiedonsiirron virheitä.

Suositus 4. Koordinaattorien sijainti lapsirikostutinnan yhteydessä

Koordinaattorin sijainti lapsirikostutinnan yhteydessä tukee sujuvaa tiedonvaihtoa myös ennalta sovittujen palaverien ulkopuolella ja parantaa viranomaisten ymmärrystä toistensa toiminnasta. Sijainti lapsirikostutinnan yhteydessä helpottaa koordinaattorin hyödyntämistä myös kiireellisissä tapauksissa.

Suositus 5. Lainsäädännön selkeyttäminen ja kansallinen ohjaus terveystietojen käytöstä osana seulontaa

Nykyinen lainsäädäntö on aiheuttanut alueellisia tulkinta- ja toimintaeroja siinä, missä määrin terveystietoja kartoitetaan osana rikostutkinnan esikäsitelyä. Lainsäädännössä tulisi määritellä selkeämmin oikeus terveystietojen seulonnasta myös niissä tapauksissa, joita ei ohjata OiPsy-yksikön tutkimuksiin. Lainsäädännön ohella tarvitaan kansallista ohjausta siitä, missä tapauksissa ja millä tarkkuudella terveystietoja tulisi seuloa. Mikäli terveystietojen nykyistä kattavampi seulonta nähdään tarpeelliseksi, on siihen ohjattava lisäresursseja.

Suositus 6. Lasta-lomakkeen ydintarkoituksen selkeyttäminen ja lomakkeen keventäminen sen mukaisesti tai kokonaan vaihtoehtoisen tiedonkeruuvälineen kehittäminen

Lasta-lomake on ammattilaisten toimesta koettu usein hyötyihinsä nähden liian työlääksi sekä tiedonkerääjien että vastaanottajien näkökulmasta, mikä on ollut esteenä Lasta-lomakkeen käytön juurtumiselle. Jotta strukturoidulla tiedonkeruumenetelmällä olisi edellytyksiä laajamittaiseen käyttöön, tulisi sen olla nykyistä Lasta-lomaketta selvästi kevyempi.

5.2 Lasta-seula-palaverit – Yhdenvertaista seulontaa vai haastavien tapausten kokonaisvaltaista käsittelyä?

Sekä alueiden toimintatapojen kuvauksissa, rekisteriaineistossa että haastatteluaineistossa tulee selvästi esiin se, että Lasta-seula-palavereihin osallisuus eri alueilla eri ammattilaisia ja toisaalta palavereihin myös ohjataan tapauksia hyvin erilaisin käytännöin. Vaikka erilaiset toimintatavat vastaavat tavoitteeseen monialaisen yhteistyön lisäämisestä lapsen edun kokonaisvaltaisemmaksi huomioimiseksi, eroavat Lasta-seula-toiminnalla saavutettavat hyödyt toisistaan paljon.

Lasta-seula-mallin käytäntöjen kehittämisen kannalta olennaisimpana kysymyksenä näyttääytyy se, tavoitellaanko Lasta-seula-palavereilla yhdenvertaista ja moniammatillista esikäsitelyä mahdollisimman monelle vai haastavimpien tapausten kokonaisvaltaisempaa myös tuen ja hoidon suunnittelun huomioivaa käsittelyä. Kuten luvun 4.3. johtopäätöksissä todettiin, on molempien tavoitteiden yhtäaikainen saavuttaminen

Lasta-seula-palaverin avulla kuitenkin käytännössä mahdotonta. Kattava seulonta edellyttää pientä ja pysyvää ammattilaisten joukkoa sekä tapauskohtaisen käsittelyajan pysymistä hyvin tiiviinä. Kokonaisvaltaisempi tuen ja hoidon suunnittelu taas vaatii lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän osallistumista ja pidempiä tapauskohtaisia käsittelyaikoja eikä näin ollen ole mahdollista kaikissa tapauksissa.

Nykyisellään kysymys kattavuuden ja kokonaisvaltaisuuden tasapainottamisesta on jäänyt alueiden oman harkinnan varaan. Lasta-seula-toimintaa koskevissa julkaisuissa asiaan ei ole otettu kantaa, vaan sekä yhdenvertaisuutta että kokonaisvaltaisuutta on painotettu Lasta-seula-mallin tärkeinä tavoitteina (Lehtinen & Rossi 2022; Terveystieteiden tutkimuskeskus 2023, Sinkkonen & Mäkelä 2017).

Alun perin Lasta-seula-mallin kehittämisen taustalla on ollut ajatus siitä, että monialainen yhteistyö ja sujuva tiedonkulku tulisi turvata myös niille tapauksille, jotka eivät ohjautu OiPsy-yksiköihin moniammatillisen työryhmän käsittelyyn. Vaikka Lasta-seula-malli edistääkin moniammatillisuuden hyödyntämistä, jää nykykäytännöillä myös Lasta-seula-mallia käyttävillä alueilla suurin osa tapauksista moniammatillisen Lasta-seula-käsittelyn ulkopuolelle. Poikkeuksena tähän ovat ainoastaan Joensuun ja Espoon kaltaiset sovellukset, joissa seulapalaverissa pyritään käsittelemään kaikki tapaukset. Tällöin kuitenkin palaverien fokus on pidettävä hyvin esitutkintakeskeisenä. Toisaalta jos mallilla tavoitellaan haastavien tapauksien kokonaisvaltaista käsittelyä, on otettava huomioon, että nykykäytännöissä Lasta-seula-palaveriin ohjataan pääsääntöisesti esitutkinnan tarkoituksenmukaisuuden tai haastateltavuuden suhteen epäselviä tapauksia. Lasta-seula-toiminnan ulkopuolelle jäävät tyypillisesti kaikkein vakavimmat ja akuuteimmat tapaukset, joissa toisaalta terveyden, turvallisuuden ja psyykkisen tuen huomioiminen on erityisen tärkeää. Tulokset osoittavat, että riippumatta siitä, pyritäänkö Lasta-seula-toiminnalla kattavuuteen vai kokonaisvaltaisuuteen, tarvitaan moniammatillista työskentelyä ja näkökulman huomioimista ja kehittämistä myös Lasta-seula-palaverien ulkopuolella.

5.3 Toimivat käytännöt hoidon ja tuen huomioimiseksi

Haastatteluiden perusteella Lasta-seula-malli edistää lapsen tuensaantia erityisesti nopean päätöksenteon ja tiedonsaannin kautta. Lasta-seula-mallin rooli hoidon- ja tuen suunnittelussa näyttäytyi kuitenkin pienenä. Lasta-seula-palaverin ei nähty tiedonvälittymisen lisäksi olevan erityisen merkityksellinen lapsen hoitoon ohjaamisen tai tukitoimien suunnittelun kannalta edes Turussa, jossa tähän puoleen oli pyritty panostamaan muita alueita enemmän. Erityisesti psyykkisen avun osalta haastatteluissa toistui näkemys siitä, että sen mietintä on ajankohtaisempaa vasta Lasta-seula-käsittelyä myöhemmässä vaiheessa, eikä Lasta-seula-mallilla nähty olevan juurikaan vaikutusta psyykkisen avun saamiselle.

Tulokset puoltavat sitä, että esikäsittelyvaiheessa pidettävät Lasta-seula-palaverit eivät yksinään ole riittävä foorumi sopivan hoidon ja tuen koordinoimiseksi, vaan hoidon ja tuen näkökulmat on huomioitava myös myöhemmin esitutkinnassa. Hyvänä esimerkkinä tästä toimi Joensuu, jossa moniammatillisuuden tuoma kokonaisvaltainen tuen ja hoidon huomioiminen tapahtuu suurimmaksi osaksi Lasta-seula-palaverien ulkopuolella sosiaaliohjaajan, sairaanhoitajan ja poliisin tiiviissä yhteistyössä. Sosiaali- ja terveysalan asiantuntemuksen tuominen poliisiasemille lapsirikostutkinnan yhteyteen näyttää palvelevan erittäin hyvin sekä Lasta-seula-mallin toteuttamista että lapsen edun huomiointia läpi esitutkintaprosessin. Joensuun malli kannustaa Lasta-koordinaattorien työnkuvan nivomista poliisiasemalta käsin tapahtuvaan, läpi esitutkinnan jatkuvaan tuen- ja hoidon koordinointiin. Käytäntö tukee koordinaattorien asiantuntemuksen hyödyntämistä pelkkää tiedonkeruuta tai Lasta-seula-palavereita laajemmin.

Suosituksien tuen ja hoidon saamisen edistämiseksi

Suositus 7. Nopea päätöksenteko rikosprosessin aloittamisesta sosiaalihuollon toimintamahdollisuuksien turvaamiseksi

Rikosepäilytilanteissa sosiaalihuolto joutuu usein mukauttamaan toimintaansa mahdollisen esitutkinnan suojaamiseksi. Mahdolliseen kaltoinkohdeltuun puuttumisen ja tukitoimien nopean käynnistämisen turvaamiseksi päätös esitutkinnan ja sosiaalihuollon työnjaosta tulisi tehdä viivytyksettä. Tarve nopealle päätöksenteolle puoltaa tiheästi toteutettavaa Lasta-seula-palaverirakennetta.

Suositus 8. Koordinaattorien fyysinen sijoittaminen poliisiasemille lapsirikostutkinnan yhteyteen ja koordinaattorien hyödyntäminen laajemmin mm. hoidon ja tuen koordinoinnissa

Tarvittavat tiedot lapsen psyykkisen hoidon tarpeen arvioimiseksi kertyvät usein esitutkinnan aikana ja hoidon aloitus on usein ajankohtaista vasta lapsen kuulemisen jälkeen. Lasta-seula-palaveri ei yksinään ole riittävä forumi lapsen hoidon saamisen varmistamiseksi, vaan hoidon ja tuen tarvetta on arvioitava moniammatillisessa yhteistyössä läpi esitutkinnan. Koordinaattorien sijainti lapsirikostutkinnan yhteydessä tukee joustavaa ja matalan kynnyksen yhteistyötä ja edistää tiedonvaihtoa. Sijainti lapsirikostutkinnan yhteydessä mahdollistaa koordinaattorien hyödyntämisen taustatietokartoitusta laajemmin mm. tiedonvälitykseen, tuen ja hoidon koordinointiin sekä lapsen ja perheen tukemiseen liittyen. Lapsirikostutkinnan moniammatillisuus yhdenvertaistaa pelkkää Lasta-seula-palaveria vahvemmin OiPsy-yksiköissä ja poliisin toimesta kuultavien tapausten käsittelyä.

5.4 Lasta-seula-malli lapsen etuna

Lasten oikeuksien sopimus (YK:n Lasten oikeuksien sopimus, artikla 3) edellyttää, että lapsia koskevassa viranomaistoiminnassa on aina ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lasta-seula-mallin ydintavoitteena onkin monialaisen yhteistyön avulla varmistaa lapsen edun toteutuminen kaikissa viranomaisprosesseissa. Tämän selvityksen perusteella Lasta-seula-malli toimii lapsen edun edistämässä monesta eri näkökulmasta käsin. Osahankkeessa 2 tarkasteltiin Lasta-seula-mallin merkitystä rikosprosessin nopeudelle ja sen kautta

lapsen edulle. Esitutinnan viiveet ovat merkittävä haaste lapsen edun toteutumisen kannalta ja tämän hankkeen perusteella Lasta-seula-malli vaikuttaa osaltaan edistävän tehosta esitutkintaa.

Osahankkeen 3. perusteella mahdollinen esitutinnan tehostaminen on kuitenkin vain yksi Lasta-seula-mallin hyödyistä lapsen etua ajatellen. Kaikkein tärkeimpänä asiana lapsen edun kannalta ammattilaiset pitivät päätöstä siitä, aloitettiinko tilanteessa esitutkintaa vai ei. Lapsen edun kannalta on olennaista tunnistaa, milloin rikosprosessi on lapsen edun mukainen ja milloin ei. Ammattilaisten kokemusten perusteella lapsen edun arviointi edellyttää kattavia taustatietoja ja moniammatillisuutta, sillä useampi näkökulma mahdollistaa lapsen edun laajemman ymmärtämisen. Haastatteluissa tuli esiin, että moniammatillisuus on laajentanut erityisesti poliisin näkökulmaa lapsen etuun ja sen huomiointiin esitutinnan yhteydessä.

Eriyisen tärkeänä lapsen edun kannalta pidettiin myös sitä, että tehty rikosilmoitus ei hidastaisi lapsen tilanteeseen puuttumista. Rikoepäilytilanteissa on sekä tässä että aiemmissakin tutkimuksissa tunnitettu olevan riski siihen, että lapsen tuen saaminen hidastuu, kun lastensuojelu odottelee poliisin toimintaa pahimmillaan useitakin kuukausia (ks. esim. Notko ym. 2021). Lasta-seula-mallin näyttää toteutustavastaan riippuen edistävän tai jopa varmistavan sitä, että joku viranomainen lähtee puuttumaan ja selvittämään tilannetta viivytyksessä ja tätä kautta turvaamaan ja tukemaan lasta ja perhettä.

Tilanteissa, joissa rikosprosessiin päädytään, edistää Lasta-seula-malli laadukasta esitutkintaa ja sen kautta lapsen oikeusturvaa. Lasta-seulonnan yhteydessä viivytyksettä tehtävät tutkintasuunnitelmat tukevat riittävän näytön saamista ja yhdessä riittävin taustatiedoin tehty harkinta OiPsy-yksikköön ohjaamisen tarpeesta edistää lapsen oikeutta tulla kuuluksi parhaalla mahdollisella tavalla.

Tutkimuksen perusteella Lasta-seula-malli koettiin ensisijaisesti poliisin työkaluna ja Lasta-seula-palaverien hyödyllisyys korostui erityisesti esitutkintaan liittyvässä päätöksenteossa. Palaverien esitutkintakeskeisyydestä puhuttaessa on kuitenkin huomioitava, että Lasta-seula-toiminnan keskittyminen esitutkintaan liittyvään päätöksentekoon ei millään lailla tarkoita lapsen edun näkökulman jäämistä sivurooliin. Lapsen edun näkökulmasta on erittäin merkityksellistä, aloitetaanko esitutkintaa vai ei, ja että tämä päätös tehdään nopeasti, yhdenvertaisesti ja moniammatillinen näkökulma huomioiden. Lapsen edun mukaista on myös se, että esitutinnan alkaessa esitutkinta hoidetaan nopeasti, laadukkaasti ja siten, että muut viranomaiset ovat tietoisia sen kulusta. Myös esitutkintakeskeisissä Lasta-seula-malleissa palaverin tärkein lähtökohta ja tarkoitus on siis lapsen etu – ei poliisiin.

5.5 Lasta-seula-malli kansalliseksi käytännöksi?

Hankkeen tarkoituksena on ollut selvittää Lasta-seula-mallin toimivuutta mallin laajentamisen pohjaksi. Tulosten perusteella voidaan kuitenkin todeta, että Lasta-seula-malli ei nykyisellään ole yhtenäinen malli, vaan käsite kattaa hyvin erityyppisiä ja osin myös tavoitteiltaan erilaisia monialaisen esikäsittelyn toimintatapoja. Koska Lasta-seula-mallille ei ole olemassa selkeää määritelmää tai yhtenäisiä kriteereitä, on tutkimustuloksia tarkasteltaessa mahdotonta puhua yhtenäisestä Lasta-seula-mallista tai antaa yksinkertaista vastausta siihen, vastaako Lasta-seula-malli sille asetettuihin tavoitteisiin tai tulisiko Lasta-seula-malli ottaa käyttöön kaikiopsy-lla poliisilaitoksilla.

Tämä tutkimus kuitenkin tukee kuitenkin vahvasti keskitetyn ja moniammatillisen esikäsittelyn laajaa käyttöä yhdenmukaisten ja lapsen edun mukaisten viranomaisprosessien valitsemiseksi. Tässäkin tutkimuksessa suositeltujen Lasta-seula-mallin mukaisten periaatteiden, eli keskitetyn esikäsittelyn, SOTE-koordinaattorien hyödyntämisen sekä säännöllisten seuralaaverien käyttö onkin yleistynyt kansallisesti paljon viimeisimmänkin vuoden aikana. Alueiden kokemukset osoittavat, että näiden periaatteiden mukainen viranomaisyhteistyö on mahdollista järjestää toimivaksi monin eri tavoin. Paikallisesti käyttöön otetut viranomaisyhteistyön mallit edistävät kaikki viranomaisyhteistyötä ja moniammatillisuuden hyödyntämistä esikäsittelyssä lapsen eduksi. Alueelliset sovellustavat eroavat kuitenkin toisistaan niin paljon, etteivät ne nykyisellään pysty vastaamaan tavoitteeseen lasten yhdenvertaisesta kohtelusta alueiden välillä.

Toimintatapojen erilaisuutta selittävät osin paikalliset tarpeet ja erilaiset lähtökohdat toiminnan kehitykselle. Lisäksi toimintatapojen käyttöönotto ja kehittäminen on ollut pitkälti riippuvaista alueellisista toimijoista ja jopa yksittäisistä viranhaltijoista. Toisaalta alueelliset erot johtuvat myös siitä, että lainsäädännöllinen kehys taustatietojen kartoittamiseen ja moniammatillisuuden hyödyntämiseen rikostutkinnassa on heikko ja epäselväksi koettu. Tämä on aiheuttanut erilaisia tulkintaeroja siihen, miten Lasta-seula-mallia on mahdollista toteuttaa. Mikäli monialaisten yhteistyömallien kansallista tasalaatuisuutta halutaan lisätä, edellyttäisi se selvästi nykyistä vahvempaa kansallista ohjausta, mihin kuitenkaan millään taholla ei ole mandaattia.

Suunnitteilla oleva lainsäädäntöuudistus on tarpeellinen ja hyvä mahdollisuus parantaa moniammatillisen yhteistyön edellytyksiä ja kehittää Lasta-seula-toiminnan lainsäädännöllisiä raameja. Lasta-seula-mallia ja lainsäädäntöä kehitettäessä lähtökohtana tulisi olla pohdinta siitä, kuinka kattavasti taustaselvitystä ja monialaisuutta tahdotaan toteuttaa ja kuinka vahvasti alueellista toimintaa nähdään tarpeelliseksi ohjata yhdenvertaisuuden lisäämiseksi.

Toisaalta tutkimus korostaa sitä, että vaikka Lasta-seula-mallin mukaisten käytäntöjen laaja käyttöönotto saa tutkimuksessa tukea, on Lasta-seula-malli parhaimmillaankin vain yksi osatekijä toimivalle viranomaisprosessille. Lasta-seula-malli ei yksinään pysty vastaamaan riittävästä viranomaisyhteistyön koordinaatiosta ja moniammatillisesta yhteistyöstä, vaan viranomaisyhteistyötä on kehitettävä myös Lasta-seula-mallin ulkopuolella. Toisaalta myöskään Lasta-seula-mallilla saavutettavissa olevat useat hyödyt eivät realisoidu ilman riittäviä resursseja ja panostusta pysyvien ja motivoituneiden ammattilaisten pitämiseen.

Suositukset moniammatillisen esikäsittelyn kansallista ohjausta koskien

Suositus 9. Valinta yhtenäisen mallin ja alueellisten soveltamistapojen välillä

Tutkimuksen perusteella Lasta-seula-mallin elementtejä hyödyntävä moniammatillinen tiedonkeruu ja yhteistyö on mahdollista rakentaa monella eri tavalla. Alueelliset sovellustavat ovat monessa mielessä toimivia, mutta eivät takaa kansallista yhdenvertaisuutta rikosepäilyjen käsittelyssä. Mikäli moniammatillista esikäsittelyä tahdotaan toteutettavan alueilla yhtenäisin periaattein ja kansallista yhdenvertaisuutta lisäävästi, tarvitaan sen tueksi nykyistä vahvempaa, jo lainsäädäntötasolta lähtevää ohjausrakennetta. Toisena vaihtoehtona on säilyttää alueilla nykyisellä tavalla vapaat kädet organisoida moniammatillinen yhteistyö, mutta ohjata moniammatillisuuden hyödyntämiseen nykyistä vahvemmin sekä lainsäädännöllä että hyvien käytäntöjen jakamisella.

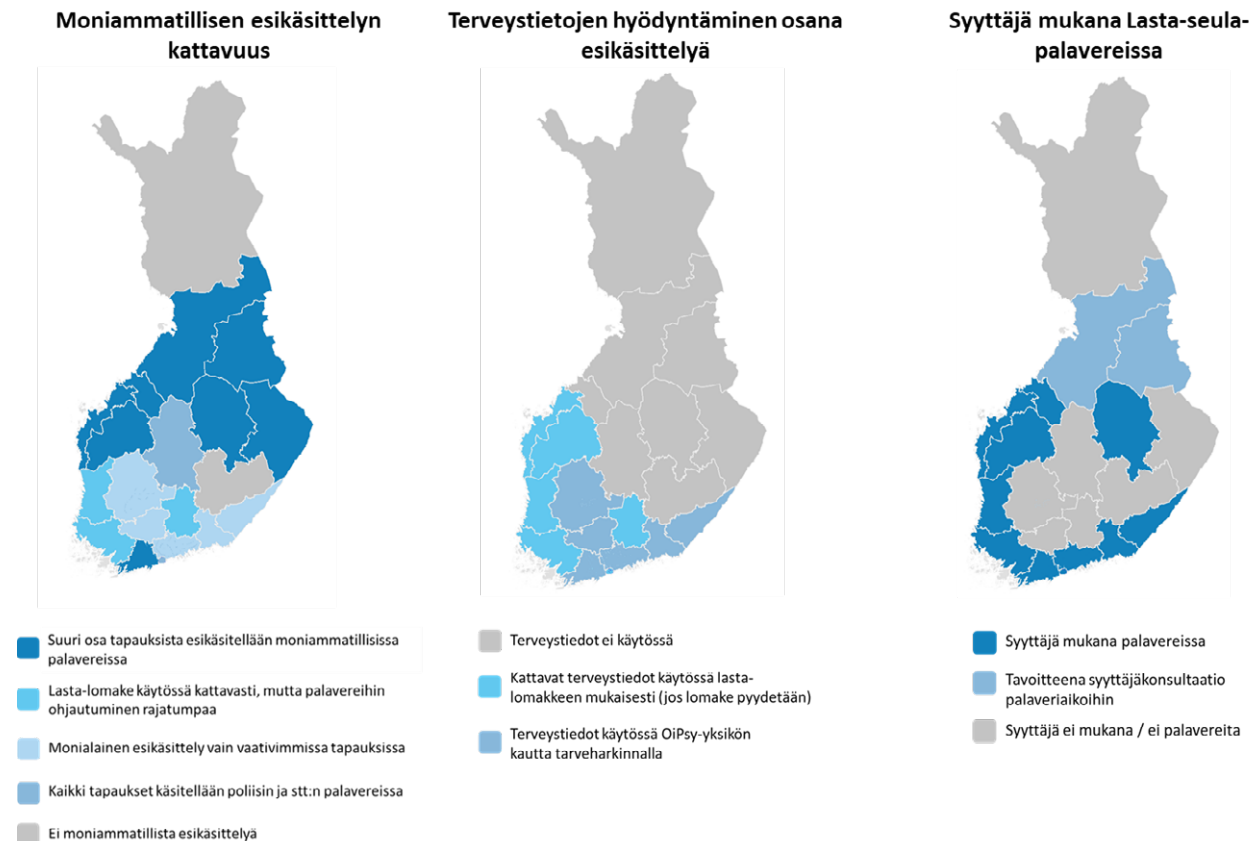
Suositus 10. Moniammatillisen esikäsittelyn huomioiminen lainsäädännössä

Nykyinen lainsäädäntö ei tunne Lasta-seula-mallia tai moniammatillista esikäsittelyä, mikä vaikeuttaa Lasta-seula-mallin mukaisten käytäntöjen juurruttamista ja on osaltaan johtanut myös alueellisesti erilaisiin käytäntöihin. Tulevassa lainsäädäntöuudistuksessa tulisi mahdollistaa kynnyksetön moniammatillisuuden hyödyntäminen ja selkeyttää SOTE--koordinaattorien asemaa tiedonsaannin ja tiedonvälityksen näkökulmista. Lainsäädännön tulisi antaa myös nykyistä selkeämmät raamit terveystietojen hyödyntämisestä osana rikosepäilyjen esikäsittelyä.

Liitteet

Liite 1. Palaveritoiminnan ja terveystietojen seulonnan kattavuus sekä syyttäjän osallistuminen Lasta-seula-toimintaan alueittain

Kuvio 1. Palaveritoiminnan ja terveystietojen seulonnan kattavuus sekä syyttäjän osallistuminen Lasta-seula-toimintaan alueittain

Liite 2. Avoinna olevat tapaukset alueittain ja ilmoitusajankohdan mukaan, % (n)

Taulukko 20. Avoinna olevat tapaukset alueittain ja ilmoitusajankohdan mukaan, % (n)

	Turku	Espoo	Keski-Suomi	Pohjois-Pohjanmaa
2019	0 (0)	0,1 (1)	0,4 (3)	0,1 (1)
2020	1,1 (8)	1,9 (15)	1,1 (9)	0,7 (5)
2021	6,5 (60)	5,1 (45)	8,3 (72)	7,7 (63)
Yhteensä	2,6 (68)	2,3 (61)	3,4 (84)	3,1 (69)

Liite 3. Tapausten luokitellut keskikestot alueittain, % (n)

Taulukko 21. Tapausten luokitellut keskikestot alueittain, % (n)

Kesto	Espoo	Turku	Keski-Suomi	Pohjois-Pohjanmaa
1 kk tai alle	10 (203)	19 (371)	10 (194)	10 (159)
1–3kk	22 (452)	17 (331)	15 (277)	14 (240)
3–6kk	33 (690)	22 (414)	23 (432)	19 (312)
6kk-12kk	21 (446)	22 (410)	26 (489)	28 (470)
yli 12 kk*	14 (295)	20 (383)	26 (491)	29 (482)
Yhteensä	100 (2 086)	100 (1 909)	100 (1 883)	100 (1 663)

*Avoimet tapaukset lisätty yli 12kk sarakkeeseen

Liite 4. Aineiston rikosnimikkeet yleisyysjärjestyksessä alueittain % (n)

Taulukko 22. Aineiston rikosnimikkeet yleisyysjärjestyksessä alueittain % (n)

Rikosnimike	Espoo	Turku	Keski-Suomi	Pohjois-Pohjanmaa	Yhteensä
Pahoinpitely	70,6 (1 477)	47,5 (911)	58,1 (1 099)	46,8 (779)	56,4 (4 266)
Lievä pahoinpitely	7,4 (155)	19,2 (367)	10,6 (200)	18,6 (309)	13,6 (1 031)
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	9,9 (207)	14,1 (270)	14,4 (272)	14,4 (239)	13,1 (998)
Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	1,7 (35)	2,3 (45)	6,0 (114)	3,1 (51)	3,2 (245)
Vammantuottamus	1,5 (31)	3,5 (68)	1,7 (32)	2,4 (40)	2,3 (171)
Raiskaus	1,4 (30)	2,4 (46)	1,2 (22)	2,5 (42)	1,9 (140)
Seksuaalinen ahdistelu	1,7 (35)	1,5 (28)	1,0 (19)	2,0 (33)	1,5 (115)
Lapsen houkuttelemine seksuaalisiin tarkoituksiin	0,9 (19)	2,4 (46)	1,4 (26)	1,3 (22)	1,5 (113)
Pahoinpitelyn yritys	0,5 (10)	1,1 (21)	0,4 (7)	1,1 (19)	0,8 (57)
Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritys	0,6 (13)	0,8 (15)	0,7 (14)	0,4 (7)	0,6 (49)
Törkeä pahoinpitely	0,4 (9)	0,8 (15)	0,6 (11)	0,8 (14)	0,6 (49)
Heitteillepano	0,8 (17)	0,4 (8)	0,4 (8)	0,8 (14)	0,6 (47)
Törkeä raiskaus	0,3 (7)	0,4 (8)	0,5 (9)	1,0 (17)	0,5 (41)
Törkeä lapsenraiskaus	<0,2 (<5)	0,5 (9)	0,7 (13)	0,7 (11)	0,5 (<38)
Seksuaalinen hyväksikäyttö	0,4 (9)	0,3 (6)	0,6 (11)	<0,2 (<5)	0,4 (30)
Törkeä pahoinpitelyn yritys	0,3 (7)	0,3 (5)	0,4 (7)	0,3 (5)	0,3 (24)

Rikosnimike	Espoo	Turku	Keski-Suomi	Pohjois-Pohjanmaa	Yhteensä
Kuolemantuottamus	<0,2 (<5)	0,3 (5)	<0,2 (<5)	0,5 (9)	0,3 (22)
Tappo	-	<0,2 (<5)	<0,2 (<5)	0,8 (13)	0,2 (17)
Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	0,2 (5)	<0,2 (<5)	<0,2 (<5)	0,4 (7)	0,2 (15)
Törkeä kuolemantuottamus	<0,2 (<5)	0,4 (7)	<0,2 (<5)	-	0,2 (13)
Vaaran aiheuttaminen	<0,2 (<5)	<0,2 (<5)	0,3 (6)	<0,2 (<5)	0,2 (13)
Seksuaalipalvelujen ostamisen yritys nuorelta	<0,2 (<5)	0,3 (6)	<0,2 (<5)	<0,2 (<5)	0,2 (12)
Raiskauksen yritys	<0,2 (<5)	<0,2 (<5)	<0,2 (<5)	<0,2 (<5)	0,1 (10)
Lapsen seksuaalisiin tarkoituksiin houkuttelemisen yritys	<0,2 (<5)	<0,2 (<5)	<0,2 (<5)	<0,2 (<5)	0,1 (9)
Murha	<0,2 (<5)	<0,2 (<5)	<0,2 (<5)	<0,2 (<5)	0,1 (9)
Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta	<0,2 (<5)	<0,2 (<5)	<0,2 (<5)	<0,2 (<5)	0,1 (9)
Tapon yritys	<0,2 (<5)	<0,2 (<5)	-	<0,2 (<5)	0,1 (9)
Paritus	-	-	-	<0,2 (<5)	<0,1 (<5)
Raiskaus (3 mom.)	-	-	-	<0,2 (<5)	<0,1 (<5)
Seksuaalisen hyväksikäytön yritys	-	<0,2 (<5)	-	-	<0,1 (<5)
Törkeä lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritys	-	<0,2 (<5)	<0,2 (<5)	-	<0,1 (<5)

Liite 5. Aineiston päätöserusteet yleisyysjärjestyksessä alueittain % (n)

Taulukko 23. Aineiston päätöserusteet yleisyysjärjestyksessä alueittain % (n)

Päätösno	Päätös	Espoo	Turku	Keski-Suomi	Pohjois-Pohjanmaa	Yhteensä
14	Lähetetty syyttäjälle	33 (611)	33 (547)	40 (678)	46 (664)	38 (2 500)
19	Esitutkinta lopetetaan, seuraamusluonteinen rajoittaminen, esitutkintalaki 3:10.1	26 (472)	8 (19)	8 (130)	12 (167)	14 (906)
22	Esitutkinta lopetetaan, prosessuaalinen rajoittaminen, esitutkintalaki 3:10.2	14 (256)	6 (96)	21 (347)	12 (180)	13 (879)
2	Ei rikosta	12 (217)	11 (176)	12 (195)	12 (168)	11 (756)
27	Asiassa ei ole syytä epäillä rikosta, esitutkintaa ei toimiteta	1 (25)	19 (319)	3 (52)	4 (53)	7 (449)
1	Asiasta jo ilmoitus	6 (114)	4 (73)	4 (72)	4 (52)	5 (311)
6	Asianomistaja ei vaadi rangaistusta	2 (22)	3 (57)	2 (34)	2 (20)	2 (134)
3	Rikos vähäinen (ETL 3:9.1)	<1 (<5)	5 (90)	1 (23)	1 (16)	2 (132)
26	Esitutkinta lopetetaan, prosessuaalinen rajoittaminen, esitutkintalaki 3:10.2	2 (41)	1 (22)	1 (17)	<1 (10)	1 (90)
7	Asianomistaja peruuttanut vaatimuksensa	<1 (16)	2 (31)	<1 (15)	<1 (9)	1 (71)
24	Esitutkinta lopetetaan, seuraamusluonteinen rajoittaminen, esitutkintalaki 3:10.1	<1 (14)	1 (24)	<1 (7)	<1 (10)	<1 (55)

Päätösno	Päätös	Espoo	Turku	Keski-Suomi	Pohjois-Pohjanmaa	Yhteensä
40	Annettu sakko	<1 (<5)	1 (19)	<1 (<5)	2 (28)	<1 (50)
5	Rikos vanhentunut	<1 (<5)	<1 (7)	<1 (10)	1 (20)	<1 (39)
18	Esitutkintaa ei toimiteta, seuraamusluonteinen rajoittaminen, Esitutkintalaki 3:10.1	1 (26)	<1 (<5)	<1 (<5)	<1 (<5)	<1 (30)
10	Rikoksesta epäilty kuollut	<1 (<5)	<1 (<5)	<1 (8)	<1 (9)	<1 (23)
11	Rikollisesta teosta epäilty (alle 15-vuotias)	<1 (<5)	<1 (<5)	<1 (<5)	<1 (9)	<1 (17)
15	Ei osallisuutta tapaukseen	0 (0)	<1 (<5)	<1 (5)	<1 (9)	<1 (15)
4	Rikos vähäinen (muut syyt)	<1 (<5)	<1 (8)	<1 (<5)	<1 (<5)	<1 (14)
25	Esitutkinta lopetetaan, kustannusperusteinen rajoittaminen, esitutkintalaki 3:10.2	0 (0)	0 (0)	0 (0)	<1 (8)	<1 (8)
23	Esitutkintaa ei toimiteta, seuraamusluonteinen rajoittaminen, esitutkintalaki 3:10.1	0 (0)	<1 (<5)	<1 (<5)	0 (0)	<1 (5)
21	Esitutkinta lopetetaan, kustannusperusteinen rajoittaminen, esitutkintalaki 3:10.2	<1 (<5)	0 (0)	0 (0)	<1 (<5)	<1 (<5)
90	Muu syy (Henkilö)	<1 (<5)	0 (0)	<1 (<5)	0 (0)	<1 (<5)
99	Muu syy (Tapaus)	<1 (8)	3 (47)	5 (86)	1 (16)	2 (157)

Liite 6. Turun ja Espoon alueella Lasta-palaverissa, Lasta-lomakkeella ja ilman lastaa selvittävät tapaukset rikosnimikkeittäin, % (n)

Taulukko 24. Turun ja Espoon alueella Lasta-palaverissa, Lasta-lomakkeella ja ilman lastaa selvittävät tapaukset rikosnimikkeittäin, % (n)

	Rikosnimike	Turku	Espoo
Lasta-palaveri	Lievä Pahoinpitely	11 (18)	4 (43)
	Pahoinpitely	80 (129)	86 (1 091)
	Seksuaalirikos	8 (12)	7 (84)
	Törkeä seksuaalirikos	<1 (<5)	2 (25)
	Muut	<1 (<5)	1 (16)
Lasta-lomake	Lievä Pahoinpitely	15 (80)	<8 (<5)
	Pahoinpitely	78 (408)	87 (51)
	Seksuaalirikos	5 (29)	<8 (<5)
	Törkeä seksuaalirikos	2 (9)	<8 (<5)
	Muut	<1 (<5)	<8 (<5)
Ei Lasta-mallia	Lievä Pahoinpitely	21 (281)	14 (103)
	Pahoinpitely	35 (468)	44 (329)
	Seksuaalirikos	26 (331)	27 (191)
	Törkeä seksuaalirikos	8 (99)	7 (50)
	Muut	10 (142)	9 (68)

Liite 7. Turun ja Espoon alueiden tapaukset päätöksittäin sekä Lasta-käsittelyn mukaan jaoteltuna, % (n)

Taulukko 25. Turun ja Espoon alueiden tapaukset päätöksittäin sekä Lasta-käsittelyn mukaan jaoteltuna, % (n)

Päätös	Lasta-käsittely	Turku	Espoo
Tutkinta rajoitettu	Lasta-palaveri	20 (58)	80 (657)
	Lasta-lomake	63 (178)	6 (46)
	Ei Lasta-mallia	37 (106)	14 (14)
Ei rikosta /ei syytä epäillä	Lasta-palaveri	10 (47)	72 (173)
	Lasta-lomake	38 (190)	3 (6)
	Ei Lasta-mallia	62 (305)	26 (63)
Syyttäjälle/ Sakko	Lasta-palaveri	6 (33)	51 (313)
	Lasta-lomake	18 (103)	<1 (<5)
	Ei Lasta-mallia	82 (463)	49 (299)
Ei vaatimuksia/ peruutettu / vähäinen rikos	Lasta-palaveri	1 (<5)	5 (<5)
	Lasta-lomake	11 (21)	0 (0)
	Ei Lasta-mallia	89 (165)	95 (40)
Muut	Lasta-palaveri	11 (15)	40 (52)
	Lasta-lomake	27 (36)	1 (<5)
	Ei Lasta-mallia	73 (99)	59 (76)

Liite 8. Tutkinnan kokonaiskestojen keskikestot alueittain luokiteltujen ensimmäisten rikosnimikkeiden mukaan

Taulukko 26. Tutkinnan kokonaiskestojen keskikestot alueittain luokiteltujen ensimmäisten rikosnimikkeiden mukaan

	Keskikesto	Mediaani	Min.-maks.	% (n)
Turku				
Lievä Pahoinpitely	175	119	0–764	19 (361)
Pahoinpitely	202	141	0–1 154	46 (876)
Seksuaalirikos	182	102	0–970	20 (360)
Törkeä seksuaalirikos	239	203	0–902	6 (108)
Espoo				
Lievä Pahoinpitely	187	122	0–887	7 (147)
Pahoinpitely	174	139	0–1 045	71 (1 448)
Seksuaalirikos	190	139	0–1 464	14 (277)
Törkeä seksuaalirikos	202	127	5–904	4 (76)
Keski-Suomi				
Lievä Pahoinpitely	214	158	0–736	11 (195)
Pahoinpitely	240	188	0–1 105	58 (1 050)
Seksuaalirikos	235	156	0–973	18 (327)
Törkeä seksuaalirikos	240	192	1–901	9 (154)
Pohjois-Pohjanmaa				
Lievä Pahoinpitely	240	210	0–885	19 (203)
Pahoinpitely	285	234	0–1 273	47 (746)

	Keskikesto	Mediaani	Min.-maks.	% (n)
Seksuaalirikos	245	218	0–1 100	19 (309)
Törkeä seksuaalirikos	238	175	1–1 269	8 (124)

Liite 9. Haastattelurunko

Teemat:

- Alueen Lasta-seula-yhteistyömallin toimivuus
 - Mallin hyvät ja huonot puolet
 - Mallin merkitys omalle työskentelylle
 - Lasta-palaverin olennaisimmat kysymykset / tavoitteet haastateltavan mielestä
 - Millaisissa tapauksissa Lasta-seula-mallista on erityisen paljon hyötyä?
 - Mallin toimivuus eri tavoitteiden näkökulmista
 - Mallin käytön onnistumisen / epäonnistumisen kannalta olennaiset tekijät
- Lasta-lomakkeen merkitys ja ajatukset siitä
- Terveydenhuollon tietojen rooli
- Eri toimijoiden roolit ja merkitys Lasta-seula-työskentelyssä
 - Lasta-seula-työskentelyn kokoonpano
 - Oma roolisi
 - Moniammatillisen yhteistyön toimivuus
- Sosiaalipalvelujen ja rikostutkinnan välinen yhteistyö, työnjako ja rajanveto
 - Miten ja millä perusteella alueella tehdään jakoa, aletaanko tilannetta selvittää ensisijaisesti sosiaalitoimen vai rikosprosessin keinoin?
 - Missä kohdissa prosessia tätä rajanvetoa tehdään
 - Sosiaalipalvelujen ja rikostutkinnan intressit ja niiden mahdolliset ristiriidat
 - Näkemykset rajanvedon ja yhteistyön toimivuudesta
- Onko jotain, mikä voisi vielä edistää lapsirikostutkinnan ja viranomaisyhteistyön toimivuutta?
- Onko joitain tekijöitä, jotka hankaloittavat toimimasta parhaaksi näkemälläsi tavalla lapsiin kohdistuneiden rikosten käsittelyssä? (Prosessit, lainsäädäntö yms.)

Liite 10. Espoon otsikkorunko ja Check-list seulakirjauksiin

Seulakirjausten runko:

Päivämäärä:

Osallistujat:

Lapsen nimi ja henkilötunnus:

Lapsen ikä:

R-numero:

Epäily

Entisyys

Perhetiedot

Lastensuojelu/SHL

Terveystiedot

Suunnitelma

Seula Check-list (päivitetty 4/2020)

Seuraava listaus on laadittu muistin tueksi seulatyöskentelyä varten.

EPÄILY:

- Kuinka epäily herännyt: mistä? Kenelle? milloin?
- Mitä konkreettisesti epäillään? (Kuinka vahva epäily on?)
- Tekojen vakavuus
- Tekojen toistuvuus
- Havaitut jäljet/vammat nyt tai aiemmin

Lapsen kanssa käydyt keskustelut

- Mitä sanatarkasti lapsi on sanonut? Mitä on kysytty? Tilanne, jossa keskustelu on käyty?
- Kenen kanssa ja missä tilanteissa epäilystä on puhuttu (viranomaisten tai muiden kanssa)
- Kuinka pitkällä aikavälillä keskusteluja on käyty? (epäilyn herääminen – RI aikaväli)
- Onko lapsi kuullut muiden (esim. vanhempien) puhuvan epäilystä?

Hypoteesit

- Pidä mielessä vaihtoehtoiset selitykset epäilylle
- Pohdi mitä tietoja tarvitaan ja mistä lähteistä lisätietoja on saatavissa eri hypoteesien selvittämiseksi

POLIISIN TIEDOT

- Erityisesti epäilyt aiemmasta väkivaltaisuudesta
 - Vakavuusaste
 - Määrä
- Tiedot päihteiden käytöstä / päihderikoksista
- Vanhempien keskinäiset rikosilmoitukset?
- Aikaisempia epäilyjä?
 - Mihin ovat johtaneet?

VTJ (Yksikön sosiaalityöntekijä)

- lapsen vanhemmat/huoltajat
- eroperhe/ydinperhe/uusperhe
- lapsen kanssa asuvat henkilöt
- Sisarukset / puolisisarukset
- perheen asumishistoria (esim. muutot, eron ajankohta, maahantulo)
- Kansalaisuus, äidinkieli

LASTENSUOJELUN /SOSIAALIHUOLLON TIEDOT (yksikön sosiaalityöntekijä)

- Nimetty vastuusosiaalityöntekijä yhteystietoineen
- Aiemmat ls-ilmoitukset ja asiakkuudet (lastensuojelu/SHL)
 - Huolenaiheet ja ajankohdat
 - Kenellä on ollut huolta lapsesta /tai perheestä? (päiväkoti/koulu/ hoitotaho/sukulaiset/nimettömät ilmoitukset yms.)
 - Onko ollut aiemmin huolta kaltoinkohtelusta? Miten asiaa on selvitetty?
- Jos aiempaa työskentelyä perheessä (lastensuojelu/SHL):
 - Perhetilanne
 - Perhemuoto: Ydinperhe/eroperhe/ uusperhe / yksinhuolto/lasten määrä
 - Huoltoriita / vanhempien riitaiset välit / vahva epäluottamus?
 - Lapsen ja etävanhemman tapaamisten toteutuminen ja miten lapsi tapaa etävanhempaa?
 - Kuvaus lapsesta (lapsen kehitystasoon ja haastateltavuuteen liittyvät huomiot)
 - Miten lapsen kanssa on työskennelty? (esim. henk.koht tapaamiset/ perhetyö/)
 - Kielenkehitys, kyky kertoa tapahtumista

- Lapsen ja vanhemman kielitaito (tulkin tarve, kieli?)
- Riskitekijöitä perheessä (lapsi/vanhempi):
- Päihteiden käyttö
- Mielen terveysongelmat
- Muut riskikäyttäytyminen
- Parisuhdeväkivalta
- Kulttuuritausta / asennoituminen kuritukseen
- Vanhemman omat kokemukset (erityisesti seri)
- Perheelle tarjotut tukitoimet ja niiden vaikuttavuus
 - Onko perhe hakenut itse apua?
 - Onko perhe valmis ottamaan apua vastaan?
- Lapsen päiväkoti/koulu
 - Koulun/päiväkodin nimi/opettajan yhteystiedot, jos tiedossa
- Onko perhe tietoinen lastensuojeluilmoituksesta/ tutkintapyyntöstä poliisille?
 - Jos on: mitä asiasta on keskusteltu ja kenen kanssa? Onko kertomus muuttunut eri tilanteissa? Miten vanhemmat ovat suhtautuneet asiaan?
 - Onko sosiaalitoimi selvittänyt epäilyä mitenkään? (yhteys ilmoittajaan tms.?)
 - Kts. Epäily: lapsen kanssa käydyt keskustelut
- Ko. Tutkintapyyntöön liittyvät tarkentavat kysymykset tarvittaessa
 - Esim. tapahtumien ajankohta, henkilöllisyydet tms.
- Suunnitelma työskentelystä perheen kanssa jatkossa?
- Sovi mitä Sosiaalityöntekijä voi kirjata tästä puhelusta!
- Sovitaan, miten jatketaan ja miten työntekijää infotaan seulassa päätetystä

SAIRASKERTOMUSTIEDOT

(yksikön lääkäri/psykologi vastaa yleensä sairaushistorian kartoittamisesta)

Haastateltavuus:

- Lapsen ikä (> 4v)
- Kehitystaso (kehitysvamma?, neuropsykiatrisia diagnooseja?)
- Kielellinen taso (dysfasia?, puheterapia?)
- Psykkinen vointi (ADHD / Autismi / käytöshäiriö, itsetuhoisuus, psykoottisuus)

Somaattiset tutkimukset

- Löydökset
- Onko otettu huomioon vaihtoehtoisia selityksiä?
- Mahdolliset epämääräiset vammat/onnettomuudet

Muita mahdollisia huomioita / huolia lapseen ja perheen tilanteeseen liittyen

- Perhetilanne
- Mahdolliset hoidon laiminlyönnit
- Vanhempien suhtautuminen hoitoon
- Mahdolliset aiemmat kaltoinkohteluepäilyt terveydenhuollossa

SEULASSA POLIISIN KANSSA SOVITTAVAA

- Onko jo tarpeeksi tietoja, jotta asiassa voidaan tehdä päätös?
 - Jos ei: Mitä muuta tarvitaan? Kuka selvittää?
- Päätös rajoittamisesta/ tutkinnan jatkamisesta
 - Vap yksikköön/ poliisi tutkii itse
- Kuka informoi sosiaalitoimea (ja muita tarvittavia tahoja)
- Voiko sosiaalitoimi aloittaa työskentelyä perheen kanssa
- Mitä voi kertoa epäilystä ja tutkinnasta
- Mitä sosiaalitoimi voi kirjata ja milloin

Liite 11. Suositukset

Tutkimuksen pohjalta muodostetut suositukset

Suositus 1. Seuraavien Lasta-seula-mallin mukaisten elementtien käyttöönotto valtakunnallisesti:

- a) Esikäsittelyn alueellinen keskittäminen
- b) Koordinaattorien hyödyntäminen poliisin apuna sosiaali- ja terveydenhuollon tietojen kartoittamisessa
- c) Säännöllisten moniammatillisten seulapalaverien hyödyntäminen esitutinnan tarkoituksenmukaisuuden arvioimisessa

Suositus 2. Sekä sosiaali- että terveydenhuollon asiantuntemuksen hyödyntäminen taustatietojen kartoittamisessa

Suositus 3. Koordinaattorien pääsy asiakas- ja potilastietojärjestelmiin

Suositus 4. Koordinaattorien sijainti lapsirikostutkinnan yhteydessä

Suositus 5. Lainsäädännön selkeyttäminen ja kansallinen ohjaus terveystietojen käytöstä osana seulontaa

Suositus 6. Lasta-lomakkeen ydintarkoituksen selkeyttäminen ja lomakkeen keventäminen sen mukaisesti tai kokonaan vaihtoehtoisen tiedonkeruuvälineen kehittäminen

Suositus 7. Nopea päätöksenteko rikosprosessin aloittamisesta sosiaalihuollon toimintamahdollisuuksien turvaamiseksi

Suositus 8. Koordinaattorien fyysinen sijoittaminen poliisiasemille lapsirikostutkinnan yhteyteen ja koordinaattorien hyödyntäminen laajemmin mm. hoidon ja tuen koordinoinnissa

Suositus 9. Valinta yhtenäisen mallin ja alueellisten soveltamistapojen välillä

Suositus 10. Moniammatillisen esikäsittelyn huomioiminen lainsäädännössä

Liite 12. LASTA-toiminnan tilastointilomake

Lomakkeelle täytetyt tiedot ohjautuvat Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle (THL) tämän sähköisen lomakkeen välityksellä. Tällä lomakkeella kerätään tietoja LASTA-seula-toiminnasta sen tilastoimiseksi ja seuraamiseksi Poliisihallituksen ja THL:n tarpeisiin. Tietoja hyödynnetään toiminnan kehittämiseen ja niitä voidaan käyttää jatkotutkimuksessa. Lomakkeella kerätyistä tilastotiedoista ei voida tunnistaa henkilöä.

Mikä alue? (poliisilaitoksittain ja -alueittain)

- Länsi-Uudenmaan poliisilaitos
- Kaakkois-Suomen poliisilaitos: Kymenlaakso, Etelä-Karjala
- Hämeen poliisilaitos: Päijät-Häme, Kanta-Häme
- Itä-Suomen poliisilaitos: Pohjois-Karjala, Etelä-Savo, Pohjois-Savo
- Sisä-Suomen poliisilaitos: Pirkanmaa, Keski-Suomi
- Lounais-Suomen poliisilaitos: Varsinais-Suomi, Satakunta
- Pohjanmaan poliisilaitos: Etelä-Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa, Pohjanmaa
- Oulun poliisilaitos: Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu
- Lapin poliisilaitos: Meri-Lappi, Rovaniemi, Tunturi-Lappi
- KRP

Käsittelyaika (neljännesvuosittain)

- tammi-maaliskuu 2022
- huhti-kesäkuu 2022
- heinä-syyskuu 2022
- loka-joulukuu 2022

Lapsen ikä

- Alle 13
- Yli 13

Onko lapsesta aiempia poliisin selvittämiä S- tai R-ilmoituksia tai aiempia lastensuojeluilmoituksia?

- Kyllä
- Ei

Minkä tyyppistä epäilty väkivalta oli?

- Fyysistä väkivaltaa
- Seksuaalista väkivaltaa
- Muu

Onko lapsi tuen/hoidon piirissä?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Keitä Lasta-seula-palaverissa oli läsnä?

- Poliisi
- Sosiaalitoimi
- Syyttäjä
- Lasten ja nuorten oik. psyk. yksikkö
- Terveystiedon edustaja
- Muu, kuka?

Mitä tietoja palaverissa oli käytössä?

- Sosiaalitoimi
- Terveystiedot
- Poliisi
- Muu, mitä?

Mihin palaverissa päädyttiin rikosepäilyn osalta?

- Poliisi päättää rikostutkinnan (ei rikosta, ei syytä epäillä rikosta)
- Tutkinta rajoitetaan
- Virka-apu lasten ja nuorten oik. psyk. yksikköön
- Poliisi kuulee lapsen
- Muu, mikä?

Onko lapsen ja perheen tukemiseksi sovittu jatkotoimenpiteistä?

- Kyllä
- Ei

Käytettiinkö palaverissa THL:n LASTA-lomaketta?

- Kyllä
- Ei

LÄHTEET

- Elmquist, J., Shorey, R. C., Febres, J., Zapor, H., Klostermann, K., Schratte, A., & Stuart, G. L. (2015). A review of Children's Advocacy Centers' (CACs) response to cases of child maltreatment in the United States. *Aggression and Violent Behavior, 25*, 26–34. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2015.07.002>
- Erens, B., De Ruiter, C., Otgaar, H., & Humblet, J. (2022). based risk factors for child maltreatment: do child protection workers use them in their case investigations?. *British journal of social work, 52*(7), 3945-3963.
- Fagerlund, M. & Toivonen, V. (2021). Rikosprosessin kesto lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:3. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Herbert, J. L., & Bromfield, L. (2019a). Better Together? A Review of Evidence for Multi-Disciplinary Teams Responding to Physical and Sexual Child Abuse. *Trauma, Violence, & Abuse, 20*:2, 214–228. <https://doi.org/10.1177/1524838017697268>
- Herbert, J. L., & Bromfield, L. (2019b). Multi-disciplinary teams responding to child abuse: Common features and assumptions. *Children and Youth Services Review, 106*, 104467–. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2019.104467>
- Humppi, S-M., & Ellonen, N. (2010). Lapsiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö – Tapausten tunnistaminen, rikosprosessi ja viranomaisten yhteistyö. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Julin, E. (2021). Lapsiin kohdistuva väkivaltarikostutkinta: vanhempien näkökulma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Julin, E. (2018). Lapsiin kohdistuvien väkivaltarikosten selvittäminen terveydenhuollossa. Selvitys Lasten oikeuspsykiatrian yksiköiden toiminnasta. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisusarja 32/2018.
- Koskinen, K. (2016). Kehittämishaasteet verkostoyhteistyössä. Viranomaisyhteistyö lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkintaprosessissa, case Lastenasiantalo. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Laajasalo, T., Korkman, J. & Rajala, R. (2020). Lapsiin kohdistuvien väkivaltarikosten tutkintaa nopeutettava. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Päätöksen tueksi 3/2020.
- Laajasalo, T. & Rajala, R. (2020) Barnahus-hanke. Barnahus-hankesuunnitelma vuosille 2019–2021. THL dokumentteja.
- Laki lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä. 19.12.2008/1009. Luettavissa sähköisesti <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2008/20081009>
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. 22.9.2000/812. Luettavissa sähköisesti <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812#L2P11-2>
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä. 27.8..2021/784. Luettavissa sähköisesti <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210784>

- Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417. Luettavissa sähköisesti <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lehtinen, M. & Rossi, M. (2022). Käsikirja lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkintaan. Helsinki: Poliisihallitus.
- Leppäkoski, T., Laajasalo, T., Mäkelä, J., Rajala, R., & Paavilainen, E. (2021). Askeleita kohti lapsiin kohdistuvan väkivallan riskiarvioinnin työkalua – kartoittava katsaus lapsiin kohdistuvan väkivallan riskitekijöistä. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 58:4, 457–474.
- Lilja, I. & Hiilloskivi, M. (2022). Lapsiin kohdistuviin hyväksikäyttöepäilyihin puuttuminen – Selvitys Suomen lainsäädännöstä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Munro, E. (2019). Effective child protection. *Effective Child Protection*, 1–256.
- Notko, M., Husso, M., Piippo, S., Fagerlund, M., & Houtsonen, J. (2021). Intervening in domestic violence: interprofessional collaboration among social and health care professionals and the police. *Journal of interprofessional care*, 1–9.
- Oikeusministeriö (2018). Uhri rikosprosessissa – ehdotus hyvistä menettelytavoista uhrien tarpeiden huomioon ottamiseksi. Mietintöjä ja lausuntoja 44/2018. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Poliisi (2021). Poliisihallituksen ja poliisiyksiköiden väliset tulossopimusasiakirjat vuodelle 2021. <https://poliisi.fi/tulossopimukset> Vierailtu 9.8.2023.
- van der Put, C., Assink, M. & van Solinge, N. (2017). Predicting child maltreatment: A meta-analysis of the predictive validity of risk assessment instruments. *Child Abuse & Neglect*, 73, 71–88. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.09.016>
- Rantaeskola, S. (toim.) (2014). Esitutkintalaki: kommentaari. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirja 21. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. URN:ISBN:978-951-815-277-7
- Ritchie, J., Lewis, J., McNaughton Nicholls, C., & Ormston, R. (2014). *Qualitative research practice: a guide for social science students and researchers*. Toinen painos. Thousand Oaks: SAGE.
- Sammalvuori, S. (2021). Lapsiin kohdistuvat lievät pahoinpitelyt. Tutkintaprosessin tehostaminen Joensuun poliisiasemalla. AMK opinnäytetyö. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Sinkkonen, M. & Mäkelä, J. (toim.) (2017). LASTA-hanke. Kokemuksia viranomaisten yhteistyön ja tietojenvaihdon koordinoinnista lapseen kohdistuneissa pahoinpitely- tai seksuaalirikoksen epäilytilanteissa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Sosiaalihuoltolaki. 30.12.2014/1301. Luettavissa sähköisesti <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>
- Sosiaali- ja terveysministeriön asetus käyttöoikeudesta asiakastietoon. 9.9.2022/825. Luettavissa sähköisesti <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2022/20220825>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2023). LASTA-seula-malli tiedon jakamiseen ja monialaiseen yhteistyöhön. <https://thl.fi/fi/web/vakivalta/tyon-tueksi/lasta-seula-malli-tiedon-jakamiseen-ja-monialaiseen-yhteistyohon> Vierailtu 18.8.2023.

tietokayttoon.fi

ISBN PDF 978-952-383-087-5
ISSN PDF 2342-6799